

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

2022 - 2030

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

wykonana na potrzeby Strategii Rozwoju Ponadlokalnego
„Wspólny Rozwój” na lata 2022 – 2030

opracowana przez:
EUROKONCEPT Daniel Smuczek

przy współpracy:
**Urzędu Gminy Chłopice,
Urzędu Gminy Jarosław,
Urzędu Gminy Laszki,
Urzędu Miejskiego w Pruchniku,
Urzędu Gminy Pawłosiów,
Urzędu Miasta Radymna,
Urzędu Gminy Radymno,
Urzędu Gminy Rokietnica,
Urzędu Gminy Roźwienica,
Urzędu Gminy Stary Dzików,
Urzędu Gminy Stubno,
Urzędu Gminy Wiązownica,
Urzędu Gminy Wielkie Oczy,**

oraz

Powiatu jarosławskiego

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp	4
2.	Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	7
2.1.	Ogólna charakterystyka gmin	8
2.2.	Uwarunkowania demograficzne	24
2.3.	Pomoc społeczna.....	43
2.4.	Edukacja i wychowanie	48
2.5.	Kultura.....	59
2.6.	Rynek pracy i bezrobocie.....	75
2.7.	Przedsiębiorczość i rolnictwo	86
2.8.	Gospodarka finansowa	108
2.9.	Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody.....	126
2.10.	Dziedzictwo kulturowe.....	137
2.11	Potencjał turystyczny.....	158
2.12	Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami	166
2.13	Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne.....	183
3.	Spis tabel.....	199
4.	Spis wykresów	203
5.	Spis map	206
6.	Spis zdjęć.....	208

ROZDZIAŁ 1

WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi punkt wyjścia oraz podstawę opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Wspólny Rozwój” na lata 2022-2030, która jest istotnym narzędziem planowania i zarządzania procesami rozwoju dla Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój”. Obszar ten powstał w wyniku nawiązania współpracy i następnie zawarcia porozumienia międzygminnego przez trzynaście gmin z trzech powiatów: jarosławskiego, lubaczowskiego, które ze sobą sąsiadują i są ze sobą powiązane funkcjonalnie, przy udziale Powiatu jarosławskiego.

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej ma fundamentalne znaczenie dla opracowania strategii rozwoju ponadlokalnego, będąc kluczowym etapem w kompleksowej ocenie ponadlokalnych zasobów oraz do wypracowania strategicznych rozwiązań. Jej celem jest przedstawienie problemów oraz potencjałów rozwojowych, które poprowadzą do wypracowania wizji, celów oraz kierunków działań, a w efekcie do podniesienia poziomu życia i zaspokojenia potrzeb lokalnej społeczności.

Na strukturę diagnozy Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój”, w celu opisu sytuacji społecznej, gospodarczej oraz przestrzennej, składa się 13 obszarów, które obejmują:

- ogólną charakterystykę gmin tworzących Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój”;
- uwarunkowania demograficzne;
- pomoc społeczną;
- wychowanie oraz edukację;
- sferę kulturalną;
- rynek pracy;
- przedsiębiorczość oraz rolnictwo;
- finanse komunalne;
- środowisko przyrodnicze oraz formy jego ochrony;
- dziedzictwo kulturowe;
- turystykę;
- infrastrukturę techniczną: drogową, kolejową, wodno-kanalizacyjną i gazową oraz gospodarkę odpadami komunalnymi;
- mieszkalnictwo oraz politykę przestrzenną.

Do analizy wyżej przedstawionych zagadnień, wykorzystano przede wszystkim dane Głównego Urzędu Statystycznego, zawarte w Banku Danych Lokalnych. Oprócz tego, wykorzystano również dane pozyskiwane bezpośrednio od urzędów gmin oraz Starostwa Powiatowego w Jarosławiu, dostępne na ich stronach internetowych oraz w publikowanych przez nie dokumentach. Pomocne przy pracach nad niniejszym opracowaniem były również dane Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie oraz Państwowego Instytutu Geologicznego.

Jako rok bazowy niniejszego opracowania, przyjęto rok 2020 ze względu na pełną dostępność danych, których brak było w momencie podjęcia pracy nad diagnozą dla roku 2021. W celu analizy trendu przedstawionych danych, dokonywano zestawień na przestrzeni lat 2010-2020 lub 2015-2020.

ROZDZIAŁ 2

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

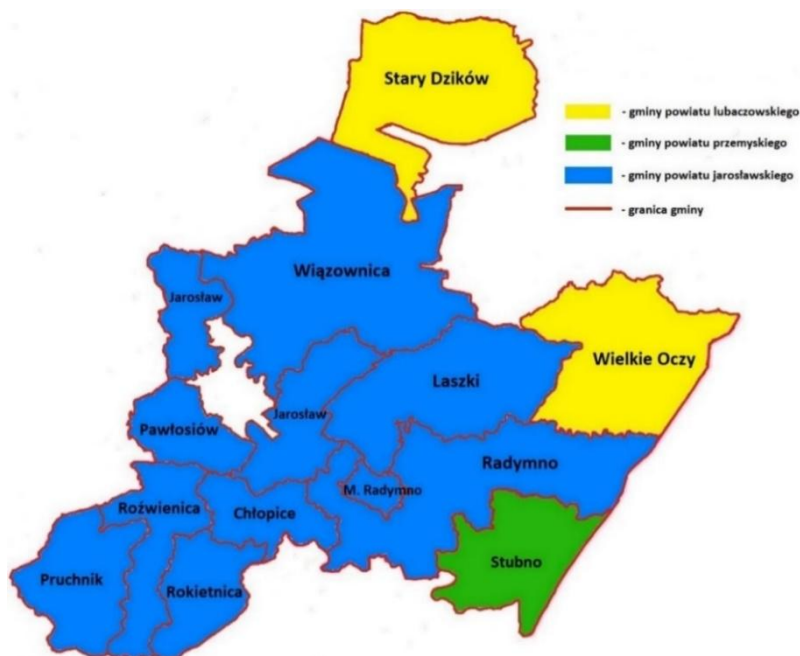
2.1. Ogólna charakterystyka gmin

Zasięg terytorialny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Wspólny Rozwój” na lata 2022-2030 oraz zawartego w celu jej opracowania porozumienia międzygminnego, dotyczy obszarów następujących gmin, wchodzących w skład powiatów jarosławskiego, lubaczowskiego oraz przemyskiego:

1) Gmina Chłopice,	8) Gmina Rokietnica,
2) Gmina wiejska Jarosław,	9) Gmina Roźwienica,
3) Gmina Laszki,	10) Gmina Stary Dzików,
4) Gmina Pawłosiów,	11) Gmina Stubno,
5) Gmina Pruchnik,	12) Gmina Wiązownica,
6) Gmina miejska Radymno,	13) Gmina Wielkie Oczy.
7) Gmina wiejska Radymno,	

Obszar gmin będących przedmiotem niniejszego opracowania, przedstawiony został w ujęciu graficznym przy pomocy poniższej mapy.

Mapa 1 Zasięg terytorialny gmin wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” na lata 2022-2030

Źródło: Opracowanie własne

Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój” (dalej – OF „Wspólny Rozwój”, powstały na mocy zawartego porozumienia międzygminnego, zajmuje łączną powierzchnię 1 385,19 km², co stanowi 7,76 % powierzchni województwa podkarpackiego. Największa część powierzchni obszaru objętego Strategią, znajduje się na terenie powiatu jarosławskiego, tj. 71,80 % powierzchni ogólnej obszaru, z kolei najmniejsza na terenie powiatu przemyskiego, tj. 6,40 % powierzchni ogólnej obszaru.

Największą gminą wchodzącą w skład OF jest gmina Wiązownica, zajmując powierzchnię 243,98 km², przez co stanowi 17,61 % powierzchni ogólnej OF. Drugą pod względem wielkości jest gmina wiejska Radymno o powierzchni 182,18 km², stanowiąc 13,15 % powierzchni ogólnej obszaru, z kolei najmniejszą gminą OF jest gmina miejska Radymno o powierzchni 13,62 km² – 0,98 % powierzchni ogólnej.

Powierzchnię gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój” oraz ich udział w powierzchni ogólnej obszaru funkcjonalnego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1 Powierzchnia gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój”

Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Udział w powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój” w %
Gmina Chłopice	49,20	3,55%
Gmina wiejska Jarosław	113,48	8,19%
Gmina Laszki	138,00	9,96%
Gmina Pawłosiów	47,42	3,42%
Gmina Pruchnik	80,84	5,84%
Gmina miejska Radymno	13,62	0,98%
Gmina wiejska Radymno	182,18	13,15%
Gmina Rokietnica	57,08	4,12%
Gmina Roźwienica	68,75	4,96%
Gmina Stary Dzików	155,70	11,24%
Gmina Stubno	88,70	6,40%
Gmina Wiązownica	243,98	17,61%
Gmina Wielkie Oczy	146,24	10,56%
RAZEM	1 385,19	100,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Lokalizację gmin, wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój” na tle województwa

Mapa 2 Lokalizacja gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój” w województwie podkarpackim

podkarpackiego, przedstawia poniższa mapa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org

Poniżej została przedstawiona charakterystyka poszczególnych gmin, tworzących analizowany obszar, w zakresie położenia, powierzchni oraz podziału administracyjnego.

Gmina Chłopice

Gmina Chłopice jest gminą wiejską, położoną w południowej części powiatu jarosławskiego na granicy z powiatem przemyskim w paśmie Podgórze Rzeszowskiego.

Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Pawłosiów oraz gminą wiejską Jarosław;
- od strony wschodniej z gminą wiejską Radymno;
- od strony południowej z gminą Rokietnica i gminą Orły;
- od strony zachodniej z gminą Roźwienica.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 49,20 km², stanowiąc 4,78 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 3,55 % powierzchni OF „Wspólny Rozwój”. Przez teren gminy przepływa rzeka Łęg Rokietnicki, będący lewostronnym dopływem Sanu, a także przebiega odcinek autostrady A4. Największym ośrodkiem administracyjno-usługowym, usytuowanym w pobliżu gminy Chłopice jest miasto Jarosław, znajdujące się na północ od niej w odległości ok 8 km, z kolei siedzibą władz gminy jest miejscowość Chłopice.

Pod względem administracyjnym gmina Chłopice dzieli się na 7 sołectw: Boratyn, Chłopice, Dobkowice, Jankowice, Lutków, Łowce i Zamiechów, których lokalizację na terenie gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 3 Podział administracyjny gminy Chłopice

Źródło: Urząd Gminy Chłopice

Gmina Jarosław

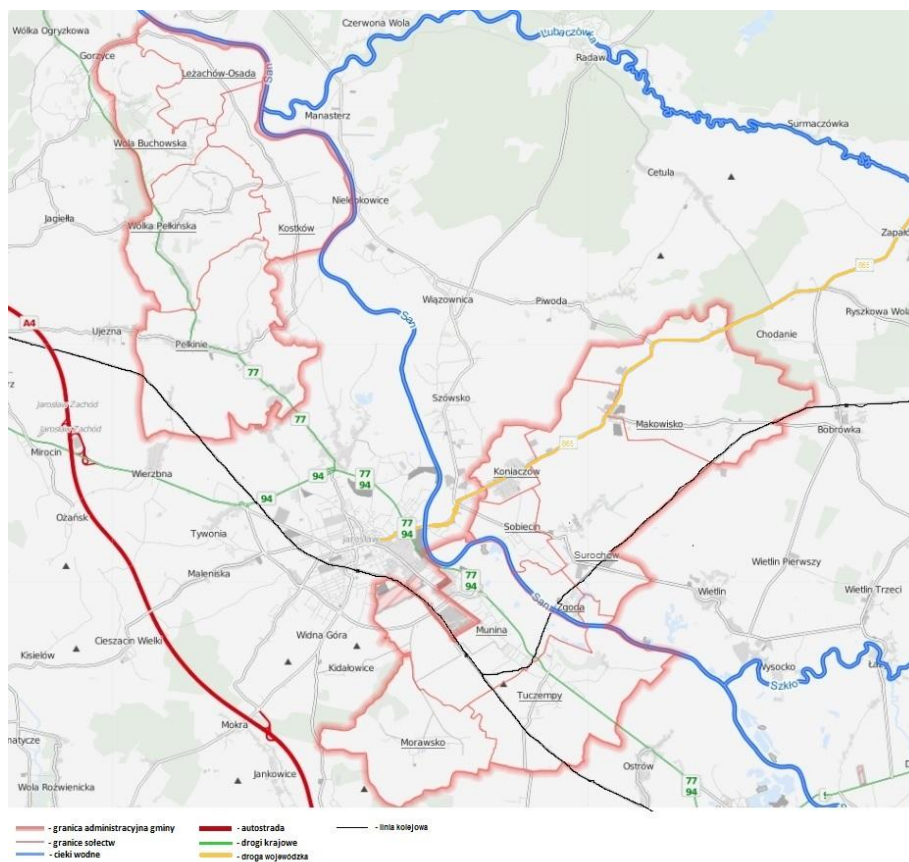
Gmina Jarosław jest gminą wiejską, położoną w północno-zachodniej oraz w środkowej części powiatu jarosławskiego, podzieloną na dwie części przez miasto Jarosław, które jest siedzibą władz gminnych. Północno-zachodnia część gminy znajduje się w granicach obszaru Doliny Dolnego Sanu oraz Pradoliny Podkarpackiej, natomiast środkowa część na przecięciu trzech krain geograficznych: Doliny Dolnego Sanu, Płaskowyżu Tarnobrzeskiego oraz Podgórzia Rzeszowskiego. Przez teren gminy przepływa rzeka San.

Gmina Jarosław graniczy z gminami: Wiązownica, Laszki, Radymno, Chłopice, Pawłosiów i miastem Jarosław, należącymi do powiatu jarosławskiego oraz z gminami: Sieniawa, Tryńcza i Przeworsk, które z kolei znajdują się w powiecie przeworskim.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 113,48 km², co stanowi 10,98 % powierzchni powiatu jarosławskiego, a także 8,19 % powierzchni OF „Wspólny Rozwój”. Gmina położona jest na strategicznym szlaku komunikacyjnym – przez teren gminy przebiegają drogi krajowe: nr 94 Zgorzelec - Korczowa i nr 77 Lipnik – Przemyśl, droga wojewódzka nr 865 Jarosław – Bełzec, a także linia kolejowa nr 91, będąca częścią międzynarodowej trasy E-30, która prowadzi ruch z Europy Zachodniej na Ukrainę, na której realizowany jest ruch osobowy oraz towarowy

Pod względem administracyjnym gmina Jarosław dzieli się na 13 sołectw: Koniaczów, Kostków, Leżachów Osada, Makowisko, Morawsko, Munina, Pełkinie, Sobiecin, Surochów, Tuczemy, Wola Buchowska, Wólka Pełkińska oraz Zgoda. Podział terytorialny w obrębie gminy Jarosław przedstawia poniższa mapa.

Mapa 4 Podział administracyjny gminy Jarosław

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://sip.gison.pl/jaroslawgmina>

Gmina Laszki

Gmina Laszki jest gminą wiejską, położoną we wschodniej części powiatu jarosławskiego w obrębie Doliny Dolnego Sanu oraz Płaskowyżu Tarnogrodzkiego. Przez teren gminy przepływają rzeki San oraz Szkło.

Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Wązownica i Oleszyce;
- od strony wschodniej z gminą Wielkie Oczy;
- od strony południowej z miastem Radymno oraz gminą wiejską Radymno;
- od strony zachodniej z gminą wiejską Jarosław.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 138,00 km², stanowiąc 13,41 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 9,96 % powierzchni OF „Wspólny Rozwój”. Podstawą komunikacji na terenie gminy są drogi powiatowe i gminne, nie występują tu natomiast drogi krajowe ani wojewódzkie. Przez teren gminy przebiega natomiast linia kolejowa nr 101 relacji Munka – Hrebenne ze stacją PKP w Bobrówce i przystankami kolejowymi w Korzenicy i Zagrodach.

Na terenie gminy nie występuje żaden ośrodek miejski, a centrum usługowo-administracyjnym dla obszaru gminy jest miejscowość Laszki. Najbliższymi miastami usytuowanymi w pobliżu gminy są Radymno oraz Jarosław.

Pod względem administracyjnym gmina Laszki dzieli się na 14 sołectw: Bobrówka, Bukowina, Charytany, Czerniawka, Korzenica, Laszki, Miękiś Nowy, Miękiś Stary, Tuchla, Wietlin Pierwszy, Wietlin Trzeci, Wietlin, Wietlin Osada oraz Wysocko. Granice sołectw w obrębie gminy Laszki przedstawia poniższa mapa.

Mapa 5 Podział administracyjny gminy Laszki

Źródło: Opracowanie własne

Gmina Pawłosiów

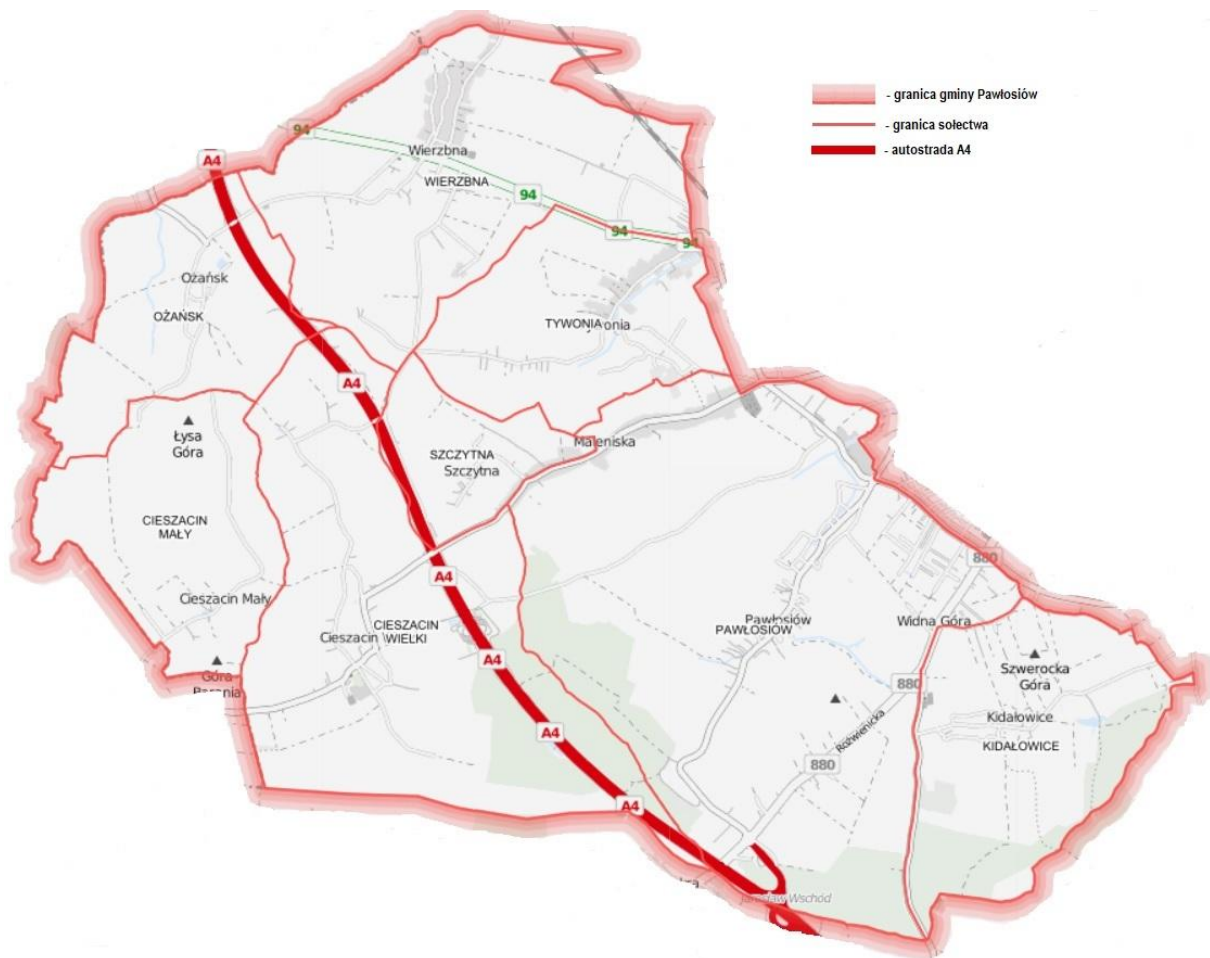
Gmina Pawłosiów położona jest we wschodniej części powiatu jarosławskiego w obszarze Podgórze Rzeszowskiego. Głównymi ciekami wodnymi na jej obszarze są potoki Miła i Szewnia, stanowiące lewobrzeżne dopływy Sanu.

Gmina graniczy z gminą miejską Jarosław oraz gminami wiejskimi: Jarosław, Chłopice, Roźwienica, Zarzecze oraz Przeworsk.

Gmina zajmuje powierzchnię 47,42 km², co stanowi 4,62 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 3,42 % powierzchni OF „Wspólny Rozwój”. Przez terytorium gminy przebiega odcinek autostrady A4, a także droga krajowa nr 94 Zgorzelec – Korczowa oraz droga wojewódzka nr 880 Jarosław – Pruchnik.

Siedzibą władz gminy jest miejscowość Pawłosiów, natomiast najbliższym ośrodkiem miejskim jest miasto Jarosław. Pod względem administracyjnym gmina dzieli się na 10 sołectw: Cieszacin Mały, Cieszacin Wielki, Kidałowice, Maleniska, Ożańsk, Pawłosiów, Szczytna, Tywonia, Widna Góra oraz Wierzbna, których lokalizację przedstawia poniższa mapa.

Mapa 6 Podział administracyjny gminy Pawłosiów

Źródło: System Informacji Przestrzennej Gminy Pawłosiów: www.sip.gison.pl/pawlosiow

Gmina Pruchnik

Gmina Pruchnik jest gminą miejsko-wiejską, położoną w południowo-wschodniej części powiatu jarosławskiego, na pograniczu Pogórza Dynowskiego i Podgórze Rzeszowskiego. Głównymi ciekami wodnymi na jej terenie są potoki: Mlecza, Jodłówka oraz Potok Rzepliński.

Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Zarzecze;
- od strony wschodniej z gminą Roźwienica;
- od strony południowej z gminą Krzywca;
- od strony południowo-zachodniej z gminą Dubiecko;
- od strony zachodniej z gminą Kańczuga.

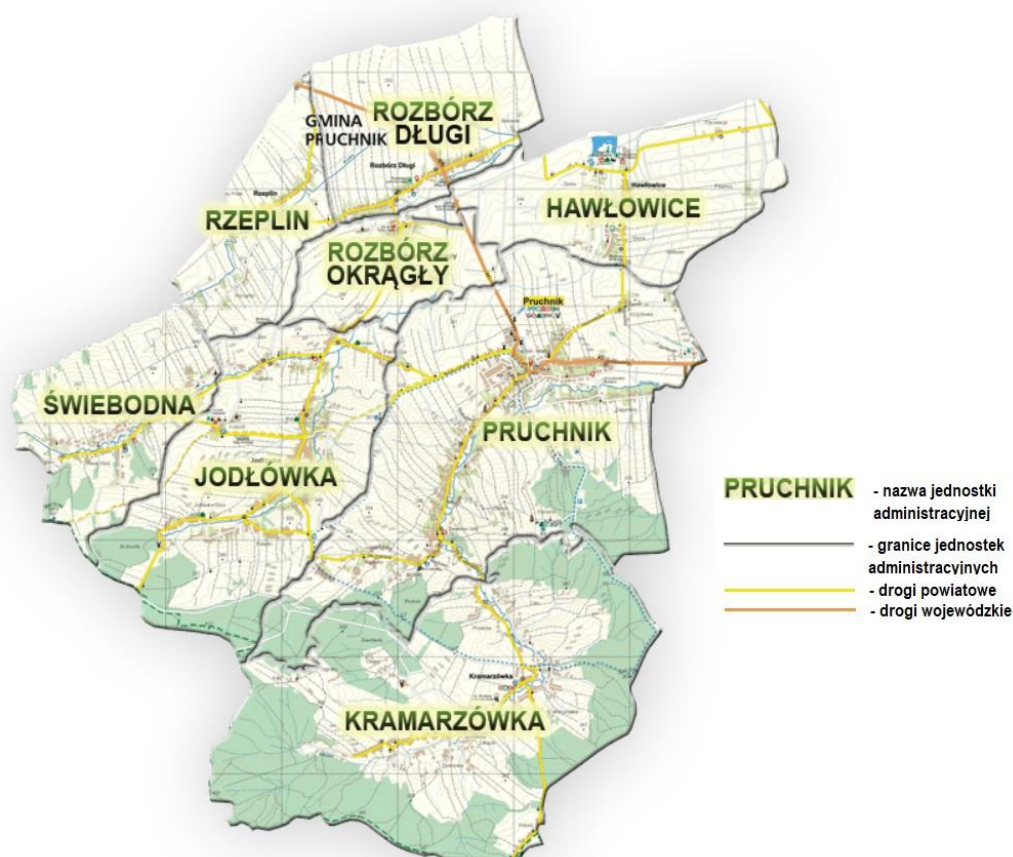
Obszar gminy zajmuje powierzchnię 80,84 km², co stanowi 7,61 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 5,84 % powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój”. Podstawą komunikacji na

terenie gminy Pruchnik jest droga wojewódzka nr 881, łącząca Sokołów Małopolski z Żurawicą, a także sieć dróg powiatowych oraz gminnych.

Gminę Pruchnik tworzy osiem sołectw: Hawłowice, Jodłówka, Jodłówka Parcelacja, Kramarzówka, Rozbórz Okrągły, Rozbórz Długi, Rzepin i Świebodna, oraz dwa osiedla w obrębie miasta Pruchnik: Pruchnik Górny i Pruchnik Dolny, które stanowi centrum usługowo-administracyjne dla obszaru gminy.

Podział administracyjny gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 7 Podział administracyjny gminy Pruchnik

Źródło: www.gminapruchnik.pl

Miasto Radymno

Radymno jest gminą miejską, położoną w środkowej części powiatu jarosławskiego, na obszarze Doliny Dolnego Sanu. Przez miasto przepływają dwie rzeki: San i jego dopływ Rada, a w jego centrum znajduje się zbiornik wodny ZEK o powierzchni 70 ha, wykorzystywany do celów rekreacyjnych.

Radymno graniczy od strony północnej z gminą Laszki, natomiast od strony wschodniej, zachodniej i południowej otacza je gmina wiejska Radymno.

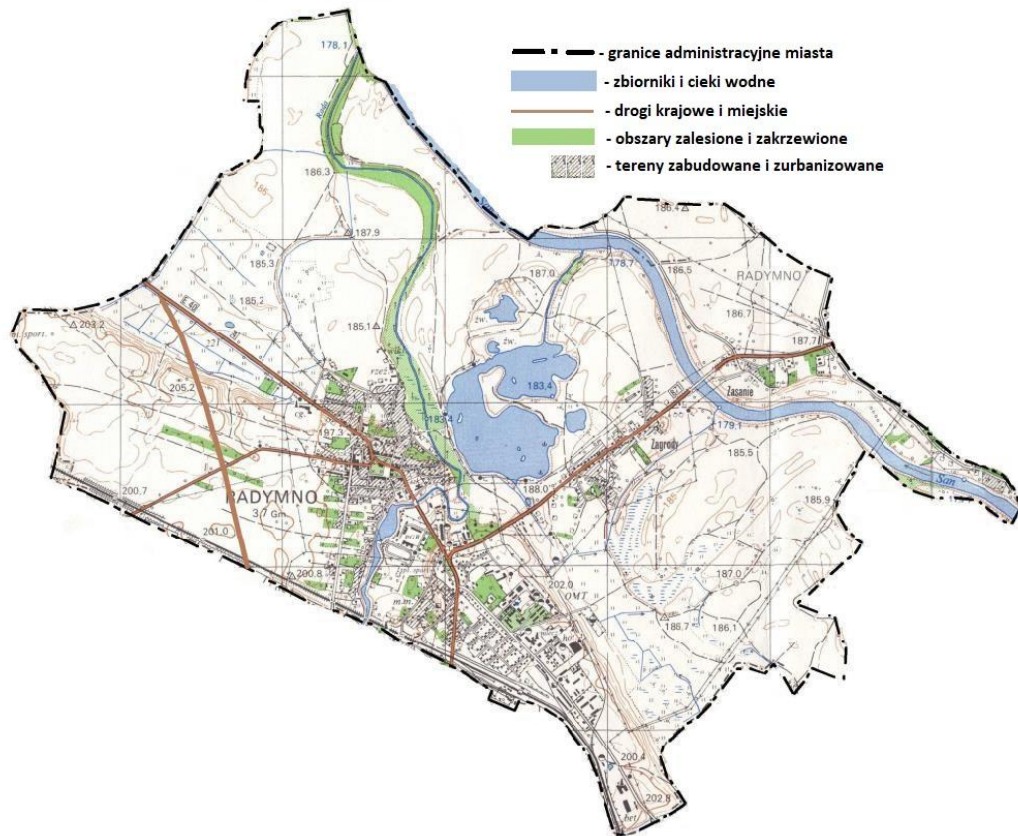
Obszar miasta zajmuje powierzchnię 13,62 km², co stanowi 1,32 % powierzchni powiatu jarosławskiego. Czyni to Radymno najmniejszą jednostką samorządu terytorialnego w tym powiecie. Z kolei biorąc pod uwagę udział powierzchni miasta w powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój”, Radymno stanowi zaledwie 0,98 % tej powierzchni.

Przez obszar miasta przebiegają dwie drogi krajowe: nr 94 relacji Zgorzelec – Korczowa oraz nr 77 relacji Lipnik – Przemyśl. Geometria sieci drogowej zapewnia powiązania miasta zarówno w układzie wewnętrznym, jak i zewnętrznym, a dogodne położenie komunikacyjne wynika również

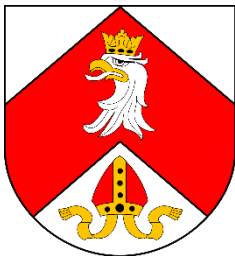

z bliskiej odległości do autostrady A4, a także z przebiegającej przez miasto linii kolejowej nr 91 Kraków Główny– Medyka, będącej częścią linii kolejowej E 30, należącej do III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego, łączącego Niemcy, Polskę i Ukrainę. Obszar Radymna oraz jego układ osadniczy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 8 Układ osadniczy miasta Radymna

Źródło: Urząd Miasta Radymna

Gmina Radymno

Gmina Radymno jest gminą wiejską położoną we wschodniej części powiatu jarosławskiego, na wschodniej ścianie województwa podkarpackiego oraz na pograniczu Płaskowyżu Tarnogrodzkiego, Doliny Dolnego Sanu oraz Podgórze Rzeszowskiego. Przez teren gminy przepływa rzeka San oraz jego dopływy: Łęg Rokietnicki, Rada, Szkło, Wisznia.

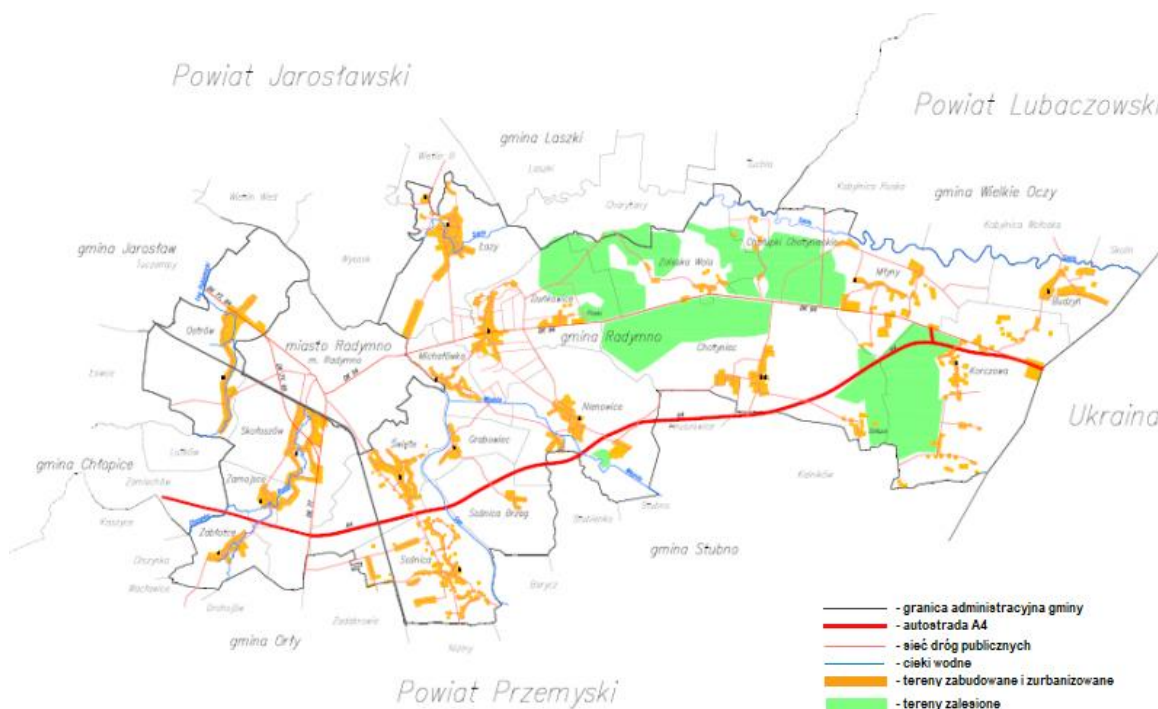
Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Laszki i gminą Wielkie Oczy;
- od strony wschodniej z Ukrainą;
- od strony południowej z gminą Stubno i gminą Orły;
- od strony zachodniej z gminą Chłopice i gminą wiejską Jarosław;
- z gminą miejską Radymno.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 182,18 km², co stanowi 17,70 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 13,15 % powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój”. Przez jej teren przebiegają autostrada A4 oraz drogi krajowe nr 77 i 94, a także funkcjonuje rozwinięta sieć dróg powiatowych oraz gminnych.

Pod względem administracyjnym, gmina Radymno dzieli się na 19 sołectw: Budzyń, Chałupki Chotyńskie, Chotyń, Duńkowice, Grabowiec, Korczowa, Łazy, Michałówka, Młyny, Nienowice, Ostrów, Piaski, Skołoszów, Sośnica, Sośnica-Brzeg, Święte, Zabłotce, Zaleska Wola oraz Zamojsce. Podział administracyjny gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 9 Układ osadniczy gminy Radymno

Źródło: Urząd Gminy Radymno

Gmina Rokietnica

Gmina Rokietnica jest gminą wiejską, położoną w południowej części powiatu jarosławskiego w regionie Kotliny Sandomierskiej oraz mezoregionach: Podgórze Rzeszowskiego i Pogórze Dynowskiego. Przez teren gminy przepływa rzeka Łęg Rokietnicki wraz z dopływami.

Gmina graniczy:

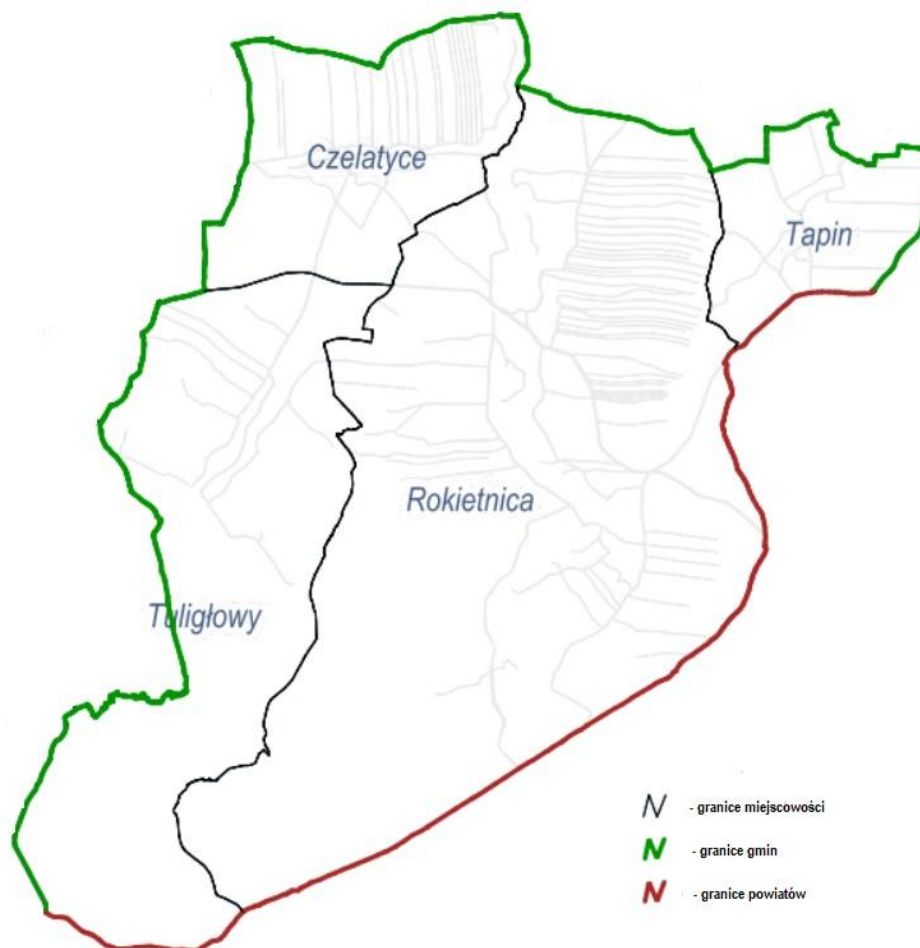
- od strony północnej z gminą Chłopice;
- od strony wschodniej z gminą Orły i Żurawica;
- od strony południowej z gminą Krzywca;
- od strony zachodniej z gminą Roźwienica.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 57,08 km², co stanowi 5,58 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 4,12 % powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój”. Przez teren gminy przebiega

droga wojewódzka nr 881, łącząca Sokołów Małopolski z Żurawicą, a także sieć dróg powiatowych oraz gminnych.

W skład gminy Rokietnica wchodzi cztery miejscowości: Czelatycy, Rokietnica, Tapin i Tuligłowy, które stanowią 5 sołectw, ze względu na podział miejscowości Rokietnica na dwa sołectwa: Rokietnica i Rokietnica Wola. Podział administracyjny gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 10 Podział administracyjny gminy Rokietnica

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Portalu Mapowego Powiatu Jarosławskiego

Gmina Roźwienica

Gmina Roźwienica jest gminą wiejską, położoną w południowo-zachodniej części powiatu jarosławskiego, na obszarze mezoregionów Podgórze Rzeszowskiego oraz Pogórze Dynowskiego. Głównymi ciekami wodnymi na terenie gminy są potoki: Jodłówka oraz Węgierka.

Gmina graniczy:

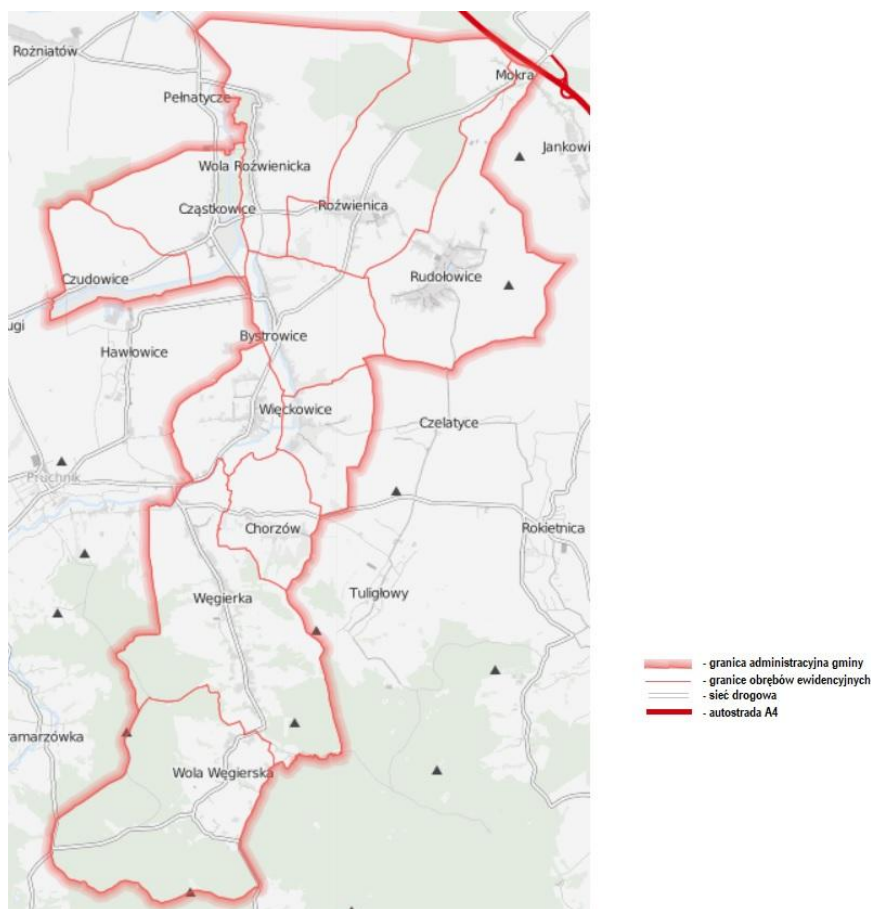
- od strony północnej z gminą Pawłosiów,
- od strony wschodniej z gminą Chłopice oraz gminą Rokietnica,
- od strony południowej z gminą Krzywca,
- od strony zachodniej z gminą Pruchnik,
- od strony północno-zachodniej z gminą Zarzecze.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 68,75 km², co stanowi 6,87 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 4,96 % powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój”. Podstawą komunikacji na terenie gminy są drogi wojewódzkie: nr 880 Jarosław – Pruchnik oraz nr 881 Sokołów Małopolski z Żurawicą, uzupełniane siecią dróg powiatowych i gminnych.

Pod względem administracyjnym gminę tworzy 12 sołectw: Bystrowice, Chorzów, Częstkowice, Czudowice, Mokra, Roźwienica, Rudołowice, Tyniowice, Węgierka, Więckowice, Wola Roźwienicka oraz Wola Węgierska. Centrum usługowo-administracyjnym dla obszaru gminy jest miejscowość Roźwienica, będąca siedzibą władz gminnych.

Podział administracyjny gminy Roźwienica przedstawia poniższa mapa.

Mapa 11 Podział administracyjny gminy Roźwienica

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Przestrzennej gminy Roźwienica

Gmina Stary Dzików

Gmina Stary Dzików jest gminą wiejską, położoną w zachodniej części powiatu lubaczowskiego na obszarze Płaskowyżu Tarnogrodzkiego. Przez teren gminy przepływa rzeka Wirowa oraz potoki: Jasienica, Kaflewa, Wiejski Potok, Dzikowski Potok, Sokola, Rudawka, Ruczałka i Przerwa.

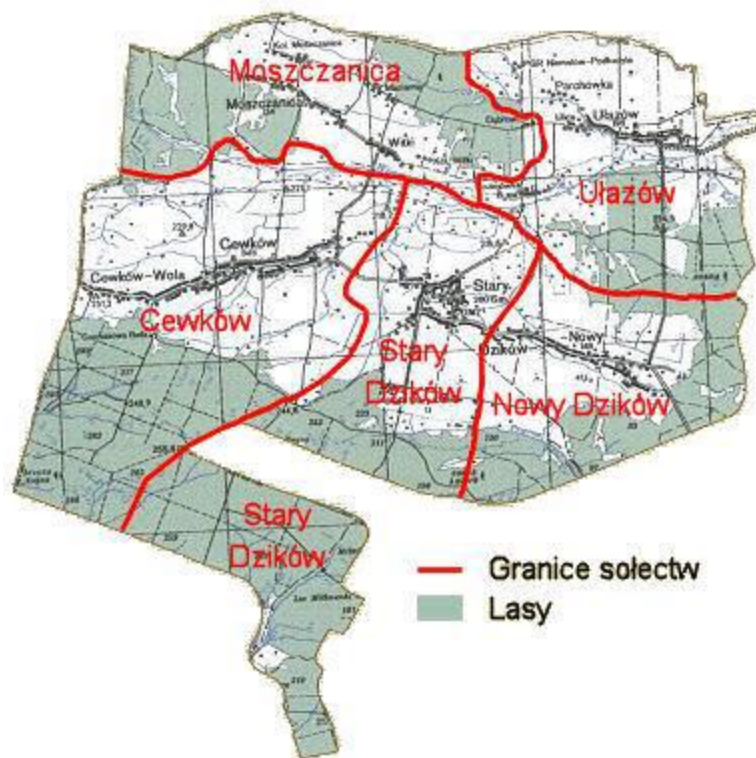
Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Tarnogród i gminą Obsza,
- od strony wschodniej z gminą Cieszanów,
- od strony południowej z gminą Wiązownica i gminą Oleszyce,
- od strony zachodniej z gminą Adamówka.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 155,70 km², co stanowi 11,9 % powierzchni powiatu lubaczowskiego oraz 11,24 % powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój”. Podstawą komunikacji na terenie gminy są drogi powiatowe oraz gminne.

Pod względem administracyjnym gmina dzieli się na 5 sołectw: Cewków, Moszczanica, Nowi Dzików, Stary Dzików i Ułazów. Siedzibą władz gminnych i zarazem centrum usługowo-administracyjnym dla obszaru gminy jest miejscowość Stary Dzików. Układ osadniczy na terenie gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 12 Układ osadniczy gminy Stary Dzików

Źródło: <http://www.starydzikow.pl>

Gmina Stubno

Gmina Stubno jest gminą wiejską, położoną w północno-wschodniej części powiatu przemyskiego na pograniczu Płaskowyżu Tarnogrodzkiego i Doliny Dolnego Sanu. Przez teren gminy przepływają rzeki San oraz Wisznia, a w miejscowości Starzawa znajdują się również stawy rybne.

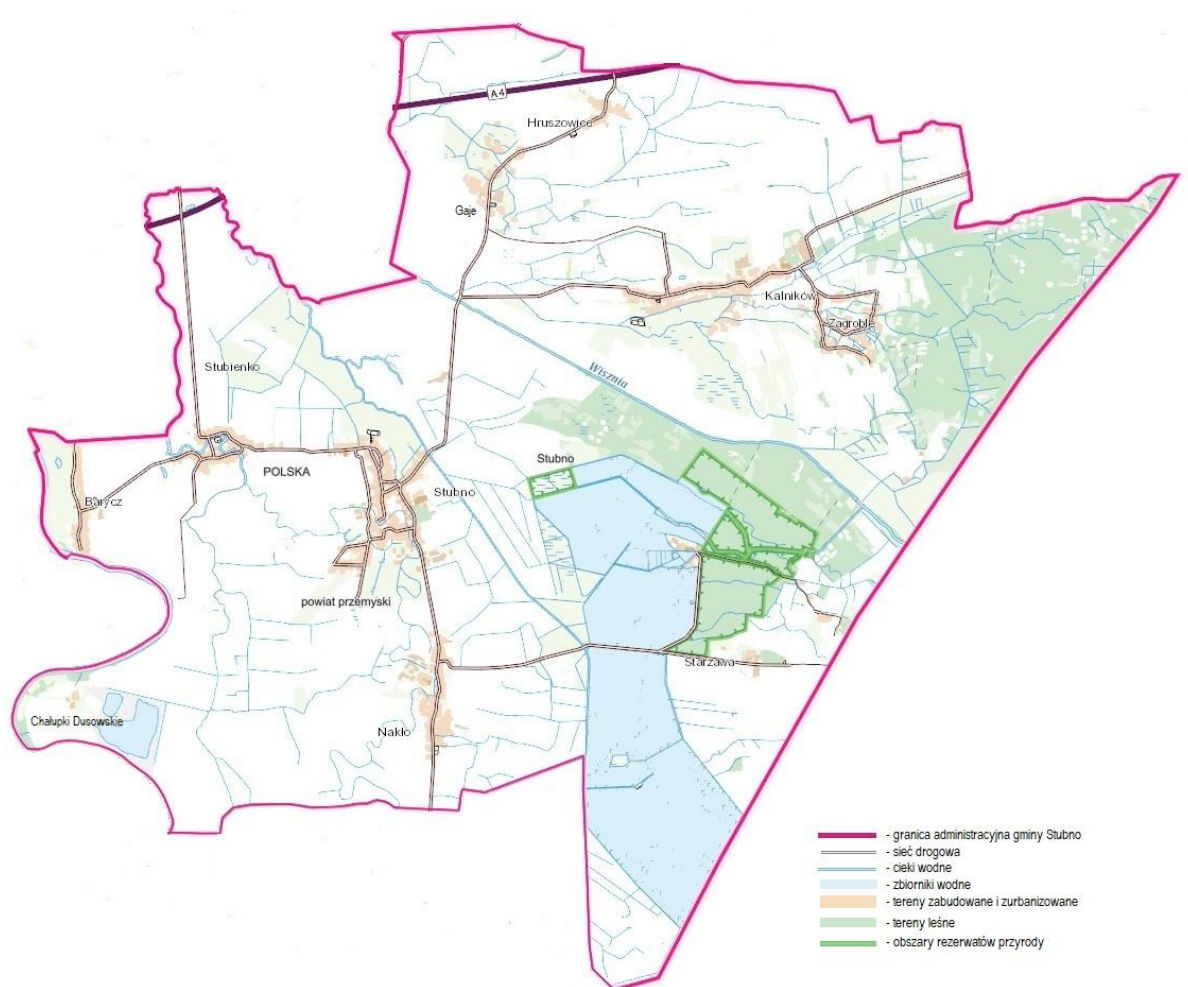
Gmina graniczy:

- od strony północnej oraz zachodniej z gminą wiejską Radymno,
- od strony wschodniej z Ukrainą,
- od strony południowej z gminą Medyka oraz gminą Żurawica,
- od strony południowo-zachodniej z gminą Orły.

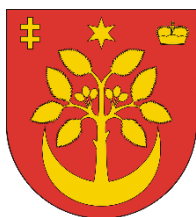
Obszar gminy zajmuje powierzchnię 88,70 km², co stanowi 7,32 % powierzchni powiatu przemyskiego oraz 6,40 % powierzchni ogólnej OF „Wspólny Rozwój”. Przez teren gminy nie przebiegają drogi wojewódzkie oraz krajowe, a podstawę komunikacji stanowią drogi powiatowe oraz gminne.

W skład gminy wchodzi 8 sołectw: Barycz, Gaje, Hruszowice, Kalników, Nakło, Starzawa, Stubienko oraz Stubno. Największymi miejscowościami w gminie są miejscowości Stubno, będące zarazem siedzibą władz gminnych oraz Kalników. Układ osadniczy gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 13 Układ osadniczy gminy Stubno

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.mapy.geoportal.gov.pl

Gmina Wiązownica

Gmina Wiązownica jest gminą wiejską położoną w północnej części powiatu jarosławskiego w obszarze dwóch mezoregionów: Doliny Dolnego Sanu i Płaskowyżu Tarnogrodzkiego. Głównym ciekim wodnym na terenie gminy jest rzeka Lubaczówka, występują tam również liczne potoki.

Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Stary Dzików,
- od strony wschodniej z gminą Oleszyce,
- od strony południowo-wschodniej z gminą Laszki,
- od strony południowej z miastem Jarosław i gminą wiejską Jarosław,

- od strony zachodniej z gminą Sieniawa,
- od strony północno-zachodniej z gminą Adamówka.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 243,98 km², co stanowi 23,71 % powierzchni powiatu jarosławskiego oraz 17,61 % powierzchni OF „Wspólny Rozwój”. Przez teren gminy przebiegają drogi wojewódzkie: nr 865 Jarosław – Bełżec, nr 867 Sieniawa – Hrebenne oraz nr 870 Sieniawa – Jarosław, uzupełnione siecią dróg powiatowych oraz gminnych.

Pod względem administracyjnym, gmina Wiązownica dzieli się na 12 sołectw: Cetuła, Manasterz, Mołodycz, Nielepkowice, Piwoda, Radawa, Ryszkowa Wola, Surmaczówka, Szówsko, Wiązownica, Wólka Zapalowska, Zapalów. Wiodącą rolę pełni miejscowość Wiązownica, będąca siedzibą władz gminnych.

Podział administracyjny gminy Wiązownica przedstawia poniższa mapa.

Mapa 14 Podział administracyjny gminy Wiązownica

Źródło: www.wiazownica.com

Gmina Wielkie Oczy

Gmina Wielkie Oczy jest gminą wiejską, położoną w południowej części powiatu lubaczowskiego na obszarze Płaskowyżu Tarnogrodzkiego. Przez teren gminy przepływają dwie rzeki: Lubaczówka i Szkło, a także liczne potoki.

Gmina graniczy:

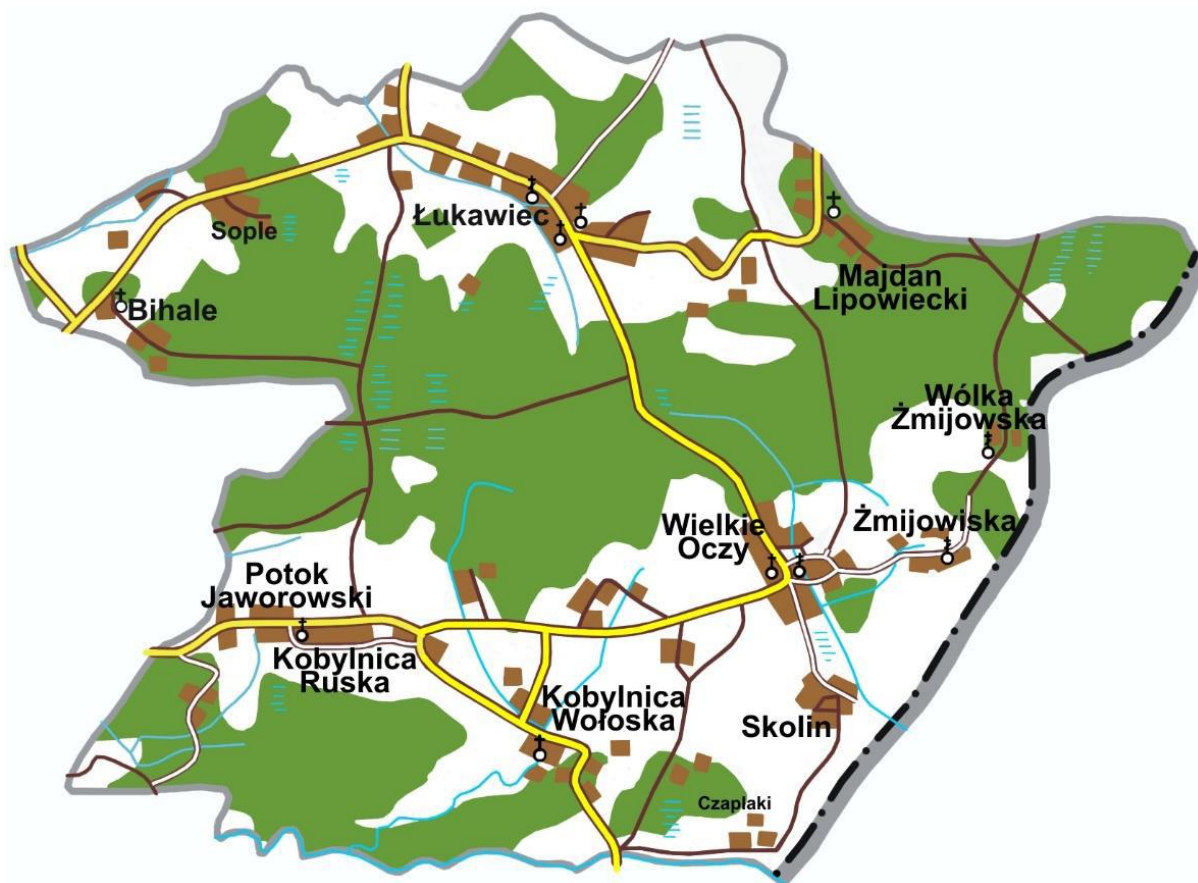
- od strony północnej z gminą wiejską Lubaczów,
- od strony wschodniej z Ukrainą,
- od strony południowej z gminą wiejską Radymno,
- od strony zachodniej z gminą Laszki i gminą Oleszyce.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 146,24 km², co stanowi 14,21 % powierzchni powiatu lubaczowskiego oraz 10,56 % powierzchni OF „Wspólny Rozwój”. Przez teren gminy nie przebiegają drogi krajowe oraz wojewódzkie, podstawę komunikacji stanowią drogi powiatowe i gminne.

Pod względem administracyjnym, gmina dzieli się na 10 sołectw: Bihale, Kobylnica Ruska, Kobylnica Wołoska, Łukawiec, Majdan Lipowiecki, Potok Jaworowski, Skolin, Wielkie Oczy, Wólka Żmijowska, Żmijowiska.

Układ osadniczy gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 15 Układ osadniczy gminy Wielkie Oczy

Źródło: www.wielkieoczy.info.pl

2.2. Uwarunkowania demograficzne

Uwarunkowania demograficzne są jednym z kluczowych czynników mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą oraz kształtujących procesy rozwojowe na danym obszarze. Procesy demograficzne zachodzące w danym obszarze można analizować w oparciu o dane dotyczące liczby ludności, migracji i przyrostu naturalnego, strukturą ludności, procesami starzenia się społeczeństwa, a także prognozą demograficzną.

Na przestrzeni ostatnich lat, zarówno na obszarze województwa podkarpackiego, jak i pozostałej części kraju, zauważyć można niekorzystne trendy demograficzne, które przejawiają się m.in. w spadającej liczbie ludności czy też we wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

Badany obszar, obejmujący swym zasięgiem 13 gmin z trzech powiatów województwa podkarpackiego, zamieszkuje 94 414 osób, co stanowi 4,45 % ogólnej liczby ludności województwa podkarpackiego. Dane dotyczące liczby ludności oraz gęstości zaludnienia w poszczególnych gminach według stanu na dzień 31.12.2020 r. przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2 Liczba ludności oraz gęstość zaludnienia w gminach według stanu na 31.12.2020 r.

Nazwa gminy	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (os/km ²)	Udział w liczbie ogólnej ludności obszaru objętego Strategią w %
Gmina Chłopice	5 524	112	5,85
Gmina wiejska Jarosław	13 228	117	14,01
Gmina Laszki	6 903	50	7,31
Gmina Pawłosiów	8 429	178	8,93
Gmina Pruchnik	9 654	120	10,22
Gmina miejska Radymno	5 214	383	5,52
Gmina wiejska Radymno	11 394	63	12,07
Gmina Rokietnica	4 313	76	4,57
Gmina Roźwienica	6 252	91	6,62
Gmina Stary Dzików	4 120	26	4,36
Gmina Stubno	3 863	44	4,09
Gmina Wiązownica	11 743	48	12,44
Gmina Wielkie Oczy	3 777	26	4,01
RAZEM	94 414	68	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wskazują powyższe dane, gminą z największą liczbą mieszkańców spośród objętych diagnozą jest gmina wiejska Jarosław z 13 228 mieszkańcami, co stanowi 14,05 % liczby ogólnej ludności w OF „Wspólny Rozwój”, z kolei gminą z największą gęstością zaludnienia jest gmina miejska Radymno – 383 osoby na km². Najmniej mieszkańców w obszarze objętym Strategią ma gmina Wielkie Oczy – 3777, tj. 4,01 % liczby ludności obszaru objętego Strategią, posiadając również wraz z gminą Stary Dzików, najmniejszą gęstość zaludnienia spośród wszystkich gmin – 26 osób na km².

Analizując zmiany liczby mieszkańców na przestrzeni lat 2010-2020, zauważyć można występowanie tendencji spadkowej w tej kwestii. Spadek liczby mieszkańców w wyżej wskazanych latach nastąpił w 10 gminach: Chłopice, Laszki, Pruchnik, Radymno (gmina miejska), Radymno (gmina

wiejska), Rokietnica, Roźwienica, Stary Dzików, Stubno oraz Wielkie Oczy. Największy ubytek nastąpił w gminie Stary Dzików – 332 osoby oraz w mieście Radymno – 301 osób.

W trzech z przedstawionych jednostek samorządu terytorialnego nastąpił w latach 2010-2020 wzrost liczby mieszkańców. Sytuacja taka miała miejsce w gminie wiejskiej Jarosław – wzrost o 297 osób, w gminie Pawłosiów – wzrost o 90 osób oraz w gminie Wiązownica – wzrost o 304 osoby.

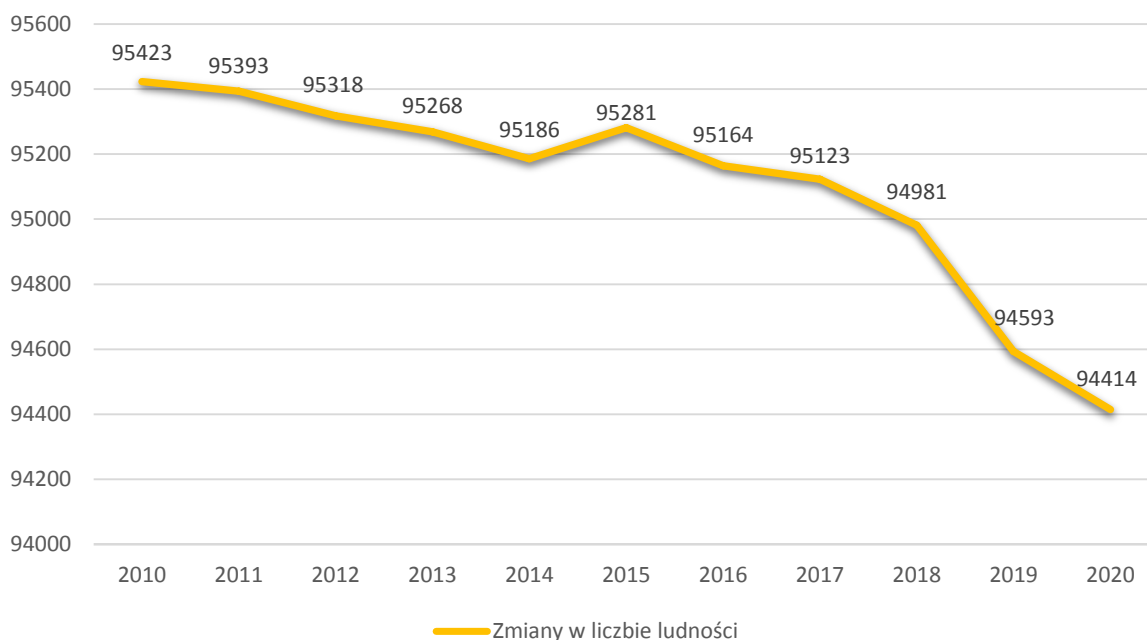
Ogólnie w OF „Wspólny Rozwój”, liczba mieszkańców spadła o 1 074 osoby – z 95 488 w 2010 roku do 94 414 w 2020 roku. Liczbę ludności w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 2010-2020, a także zmiany w liczbie ludności ogółem w OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 3 Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 2010-2020

Nazwa gminy	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gmina Chłopice	5627	5617	5625	5609	5610	5615	5595	5556	5539	5535	5524
Gmina Jarosław	12931	13013	13082	13061	13137	13169	13174	13192	13202	13213	13228
Gmina Laszki	7048	7044	6989	7037	7035	7022	6993	6976	6967	6922	6903
Gmina Pawłosiów	8331	8343	8354	8345	8385	8433	8412	8467	8448	8450	8429
Gmina Pruchnik	9840	9825	9841	9845	9825	9834	9807	9801	9793	9681	9654
Gmina miejska Radymno	5515	5533	5528	5501	5433	5366	5358	5335	5314	5273	5214
Gmina wiejska Radymno	11535	11492	11476	11431	11435	11454	11458	11448	11478	11395	11394
Gmina Rokietnica	4383	4376	4390	4396	4374	4375	4375	4376	4363	4349	4313
Gmina Roźwienica	6298	6272	6237	6215	6185	6218	6225	6232	6228	6235	6252
Gmina Stary Dzików	4452	4398	4350	4352	4335	4334	4281	4268	4230	4143	4120
Gmina Stubno	4078	4095	4068	4020	3966	3942	3936	3915	3903	3864	3863
Gmina Wiązownica	11439	11455	11466	11552	11580	11662	11685	11705	11692	11715	11743
Gmina Wielkie Oczy	3946	3930	3912	3904	3886	3857	3865	3852	3824	3818	3777
RAZEM	95423	95393	95318	95268	95186	95281	95164	95123	94981	94593	94414

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 1 Zmiany w liczbie ludności w OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

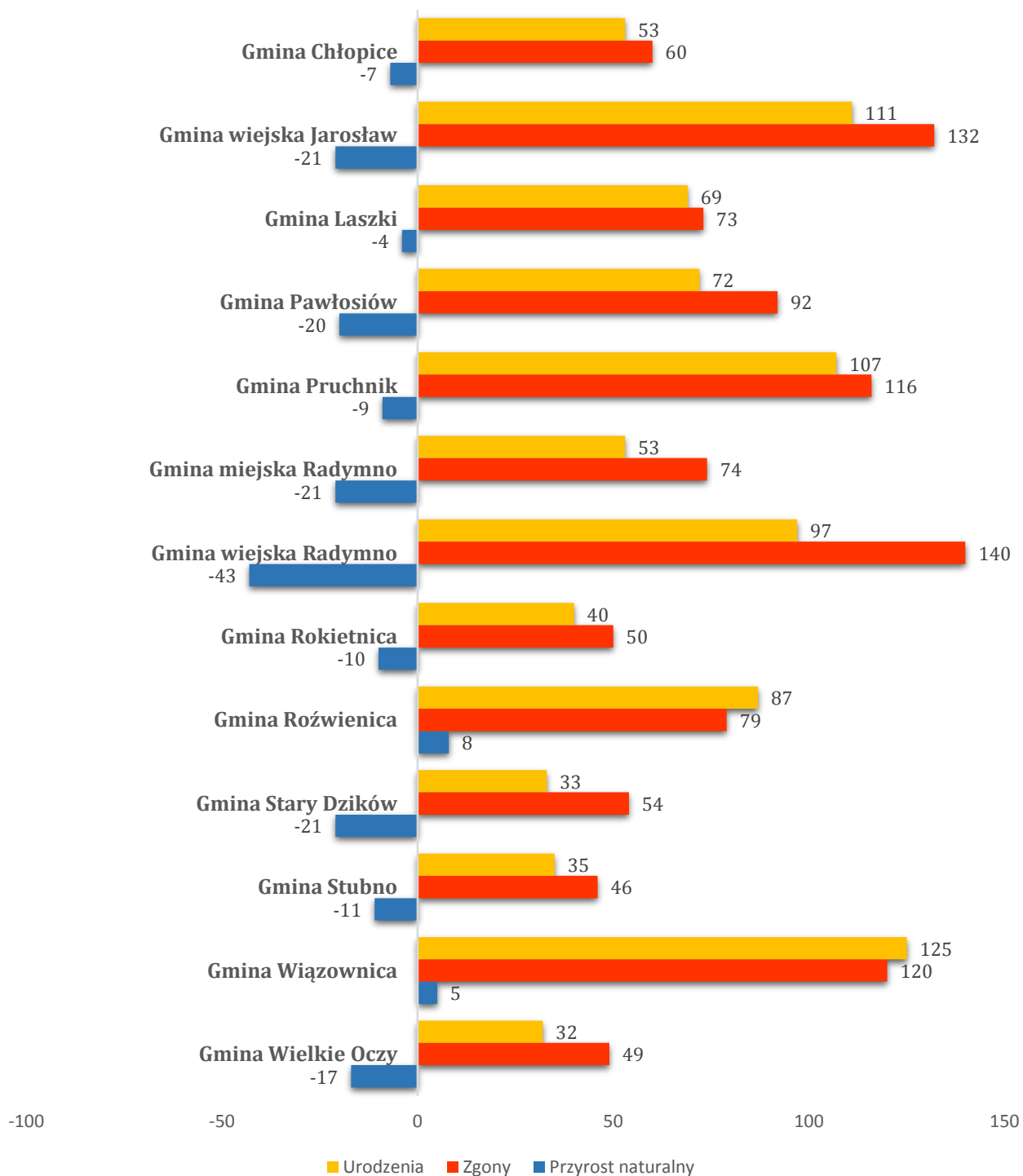

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jednym z kluczowych czynników mających wpływ na zmiany liczby ludności jest ruch naturalny ludności i wynikający z niego przyrost naturalny. Przyrost naturalny stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami, a zgonami na danym obszarze. Analizując dane dla omawianego obszaru w roku 2020, zauważyć można, że w większości gmin występował ujemny przyrost naturalny, spowodowany większą liczbą zgonów niż urodzeń. Najmniejsza wartość przyrostu naturalnego wystąpiła w gminie wiejskiej Radymno, gdzie liczba urodzeń wyniosła 97, natomiast liczba zgonów aż 140, w związku z czym przyrost naturalny dla tego obszaru wyniósł -43. Dodatni przyrost naturalny na omawianym obszarze wystąpił jedynie w gminach Roźwienica oraz Wiązownica, gdzie jego wartość wyniosła odpowiednio 8 oraz 5.

Ogólnie dla całego OF, liczba urodzeń w 2020 roku wyniosła 914, podczas gdy liczba zgonów – 1085, przez co wartość przyrostu naturalnego wyniosła -171. Dane dotyczące urodzeń i zgonów w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2020, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2010-2020, w OF urodziło się łącznie 10 476 dzieci, natomiast liczba zmarłych w owym okresie wyniosła 10 349, w związku z czym przyrost naturalny przybrał wartość 127. W analizowanym okresie, największa liczba dzieci urodziła się w gminie Wiązownica – 1 428,

natomiast najmniej urodzeń wystąpiło w gminie Stubno – 418. Jeśli chodzi o liczbę zgonów, najwięcej odnotowano w gminie Jarosław – 1 320, z kolei najmniej w gminie Stubno – 463.

Dane dotyczące liczby urodzeń, zgonów oraz wartości przyrostu naturalnego dla poszczególnych gmin w okresie od 2010 do 2020 roku przedstawia poniższa tabela.

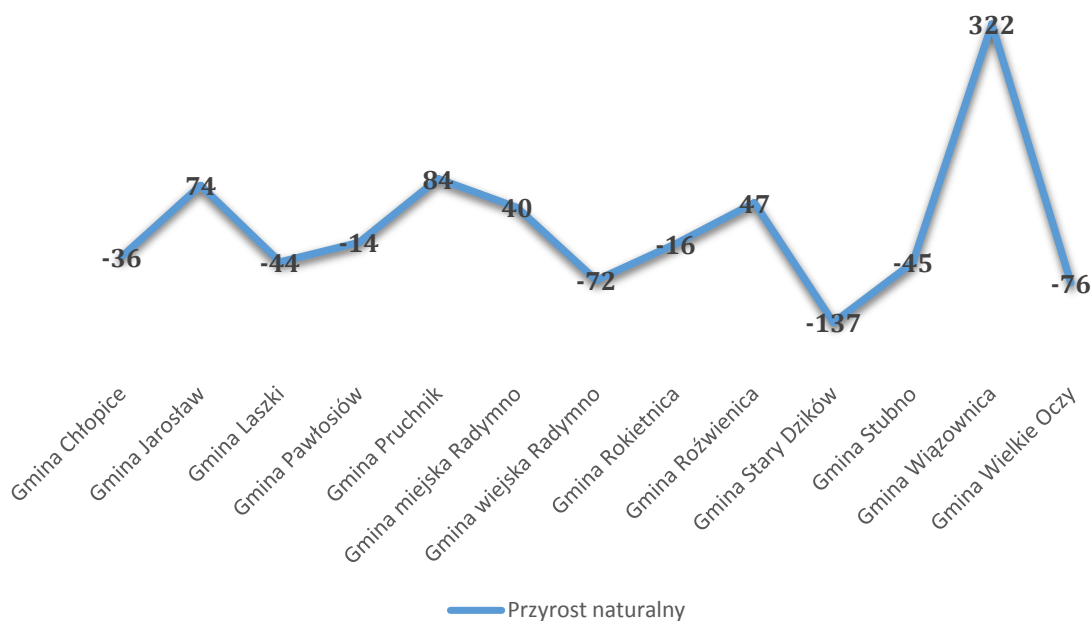
Tabela 4 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Nazwa gminy	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Wartość przyrost naturalnego
Gmina Chłopice	613	649	-36
Gmina wiejska Jarosław	1394	1320	74
Gmina Laszki	776	820	-44
Gmina Pawłosiów	835	849	-14
Gmina Pruchnik	1130	1046	84
Gmina miejska Radymno	511	471	40
Gmina wiejska Radymno	1220	1292	-72
Gmina Rokietnica	494	510	-16
Gmina Roźwienica	802	755	47
Gmina Stary Dzików	428	565	-137
Gmina Stubno	418	463	-45
Gmina Wiązownica	1428	1106	322
Gmina Wielkie Oczy	427	503	-76
RAZEM	10 476	10 349	127

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując przedstawione powyżej dane, można zauważyć, że największa wartość przyrostu naturalnego wystąpiła na przestrzeni lat 2010-2020 w gminie Wiązownica – 322, z kolei najmniejsza na terenie gminy Stary Dzików - -137, co zostało zobrazowane na poniższym wykresie.

Wykres 3 Przyrost naturalny w poszczególnych gminach w okresie lat 2010-2020

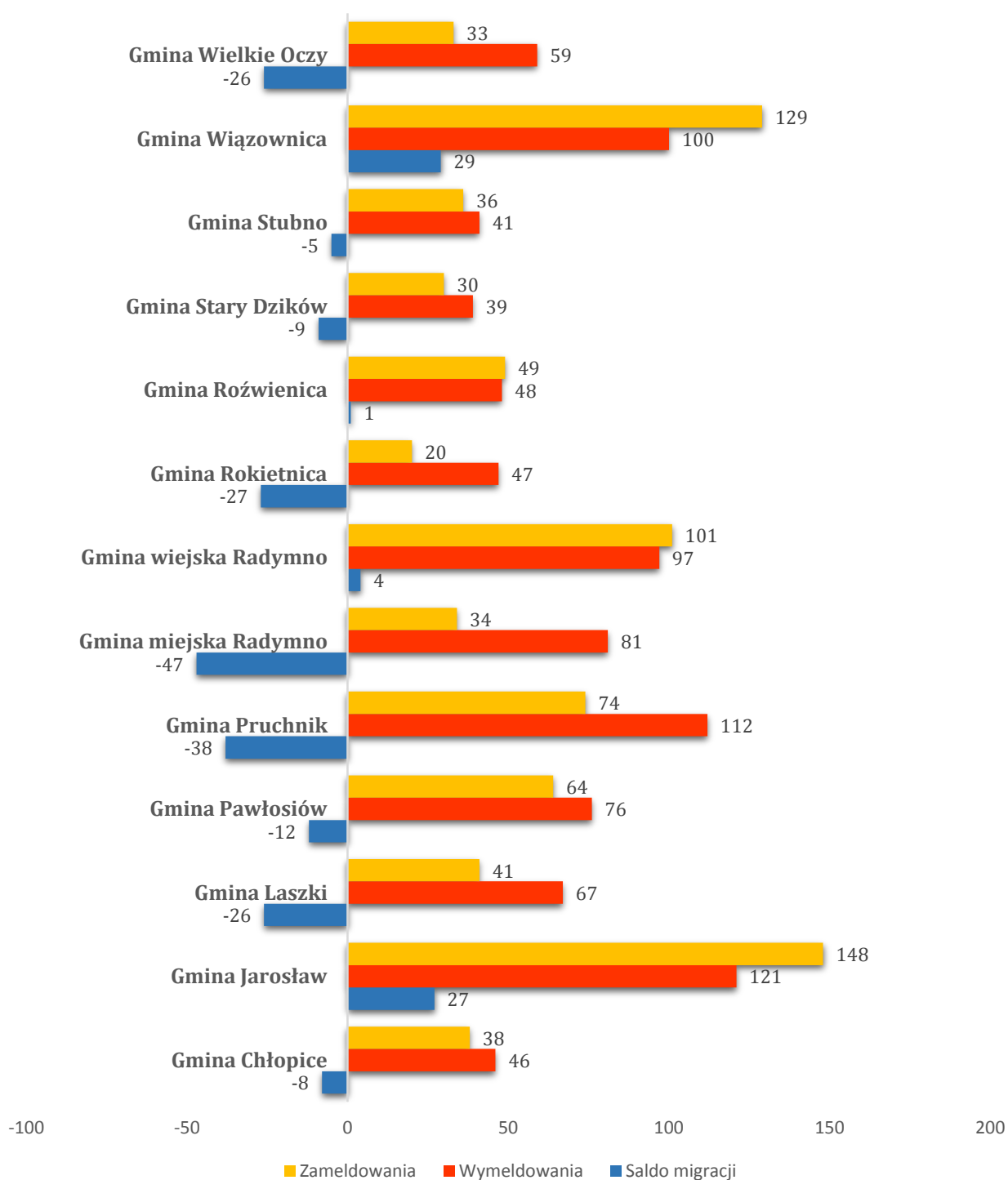
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zasadniczy wpływ na procesy demograficzne na danym obszarze ma również kwestia migracji ludności. Migracją określa się przemieszczanie ludzi, które ma na celu zmianę miejsca zamieszkania. Ze względu na kierunek migracji, wyróżnia się migracje wewnętrzne – w obrębie własnego kraju, oraz migracje zagraniczne – do innego kraju. Można również wyróżnić typy migracji ze względu na jej przyczynę, tj. m. in. migracje ekonomiczne, związane np. z pracą zawodową, migracje edukacyjne, które spowodowane są np. wyjazdem na studia, lub też migracje społeczne, wynikające np. z chęci zmiany otoczenia.

Zjawisko migracji na danym obszarze mierzy się liczbą zameldowań oraz wymeldowań, których różnica stanowi saldo migracji. Na badanym obszarze w 2020 roku, odnotowano 797 zameldowań oraz 934 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wyniosło -137. Największa wartość salda migracji wystąpiła w 2020 roku w gminie Wiązownica – 29, z kolei najmniejsza w gminie miejskiej Radymno – -47.

Dane dotyczące liczby zameldowań oraz wymeldowań w 2020 r. na terenie poszczególnych gmin przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań oraz saldo migracji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2010-2020 na obszarze gmin objętych Strategią, zameldowało się łącznie 9 131 osób, natomiast wymeldowało 10 785, w wyniku czego saldo migracji wyniosło - 1 654. Świadczy to o tym, że największy wpływ na zmniejszającą się liczbę mieszkańców omawianego obszaru ma zjawisko migracji.

Największa liczba osób w latach 2010-2020 zameldowała się, a także wymeldowała w gminie wiejskiej Jarosław – odpowiednio 1 569 i 1 509, z kolei najmniejsza liczba zameldowań wystąpiła w gminie Stary Dzików – 278, a wymeldowań w gminie Wielkie Oczy – 397. Dane dotyczące liczby zameldowań i wymeldowań, a także salda migracji w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 2010-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5 Liczba zameldowań, wymeldowań oraz wartość salda migracji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

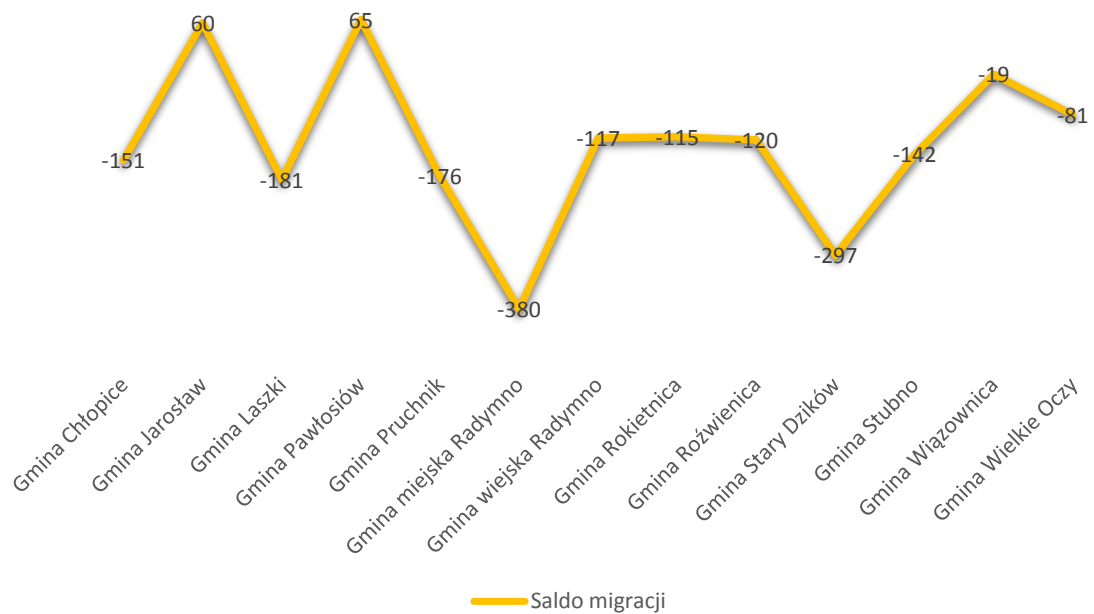
Nazwa gminy	Liczba zameldowań	Liczba wymeldowań	Wartość salda migracji
Gmina Chłopice	427	578	-151
Gmina wiejska Jarosław	1569	1509	60
Gmina Laszki	631	812	-181
Gmina Pawłosiów	1015	950	65
Gmina Pruchnik	872	1048	-176
Gmina miejska Radymno	464	844	-380
Gmina wiejska Radymno	1163	1280	-117
Gmina Rokietnica	319	434	-115
Gmina Roźwienica	532	652	-120
Gmina Stary Dzików	278	575	-297
Gmina Stubno	340	482	-142
Gmina Wiązownica	1205	1224	-19
Gmina Wielkie Oczy	316	397	-81
RAZEM	9 131	10 785	-1 654

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując powyższe dane, możemy zauważyć, że dodatnia wartość salda migracji biorąc pod uwagę łączą liczbę zameldowań i wymeldowań na przestrzeni lat 2010-2020, wystąpiła jedynie w gminie Pawłosiów oraz gminie wiejskiej Jarosław – odpowiednio 65 i 60, co może być przykładem zjawiska odpływu mieszkańców średnich miast (w tym przypadku miasto Jarosław) do ich stref podmiejskich. Na obszarze pozostałych gmin suma wymeldowań przeważała nad zameldowaniami, w związku z czym saldo migracji przybrało wartość ujemną. Najmniejsza wartość salda migracji wystąpiła w gminie miejskiej Radymno. Dane dotyczące salda migracji w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 2010-2020 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5 Saldo migracji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Spadek liczby mieszkańców, który wynika z ruchu migracyjnego może prowadzić do stagnacji demograficznej oraz ekonomicznej danego obszaru. Odpływ mieszkańców dotyczy przede wszystkim ludzi młodych, wykształconych, innowacyjnych i aktywnych, co przyczynia się do zmniejszenia zasobów pracy, a także obniżenia ich jakości. Podstawową przyczyną ruchów migracyjnych są przede wszystkim względy ekonomiczne i niekorzystne położenie geograficzne.

Analizując kierunki migracji na badanym obszarze na podstawie danych GUS, zauważyć można, że połowa wymeldowań na przestrzeni lat 2010-2020 dotyczyła odpływu do ośrodków miejskich (5 408, tj. 50,14 %), natomiast zaledwie 1,48 % (160 osób) dotyczyło wymeldowań za granicę. Trudno jednak na podstawie przedstawionych danych określić faktyczny odpływ mieszkańców do ośrodków miejskich lub za granicę, ze względu na możliwość niedokonania przez nich obowiązków meldunkowych, w związku z czym liczba ta może być większa. Liczbę wymeldowań do miast oraz za granicę w poszczególnych gminach w okresie lat 2010-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6 Liczba wymeldowań do miast oraz za granicę w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Nazwa gminy	Liczba wymeldowań do miast	Liczba wymeldowań za granicę
Gmina Chłopice	253	0
Gmina wiejska Jarosław	863	17
Gmina Laszki	323	10
Gmina Pawłosiów	555	3
Gmina Pruchnik	482	18
Gmina miejska Radymno	421	9
Gmina wiejska Radymno	655	40
Gmina Rokietnica	172	2
Gmina Roźwienica	327	11
Gmina Stary Dzików	312	10
Gmina Stubno	219	19
Gmina Wiązownica	627	21
Gmina Wielkie Oczy	199	0
RAZEM	5 408	160

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

We wszystkich gminach omawianego obszaru zdecydowanie przeważa grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym (kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni w wieku 18-64 lata) – według danych GUS z 2020 roku 62,51 % ogółu mieszkańców. Największy udział w tej grupie wiekowej występował w 2020 roku w gminie miejskiej Radymno – 64,5 % oraz w gminie Wielkie Oczy – 63,0 %. Na przestrzeni lat 2010-2020, można zauważyć spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (kobiety i mężczyźni poniżej 18 roku życia) – z 21,98 % ogółu mieszkańców w 2010 roku do 18,61 % w roku 2020, przy równoczesnym wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej) – z 15,31 % ogółu mieszkańców w roku 2010 do 18,88 % w 2020 roku. Strukturę mieszkańców według trzech grup wiekowych w roku 2010 i 2020 w poszczególnych gminach przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7 Struktura mieszkańców w poszczególnych gminach według trzech grup wiekowych w 2010 oraz 2020 roku

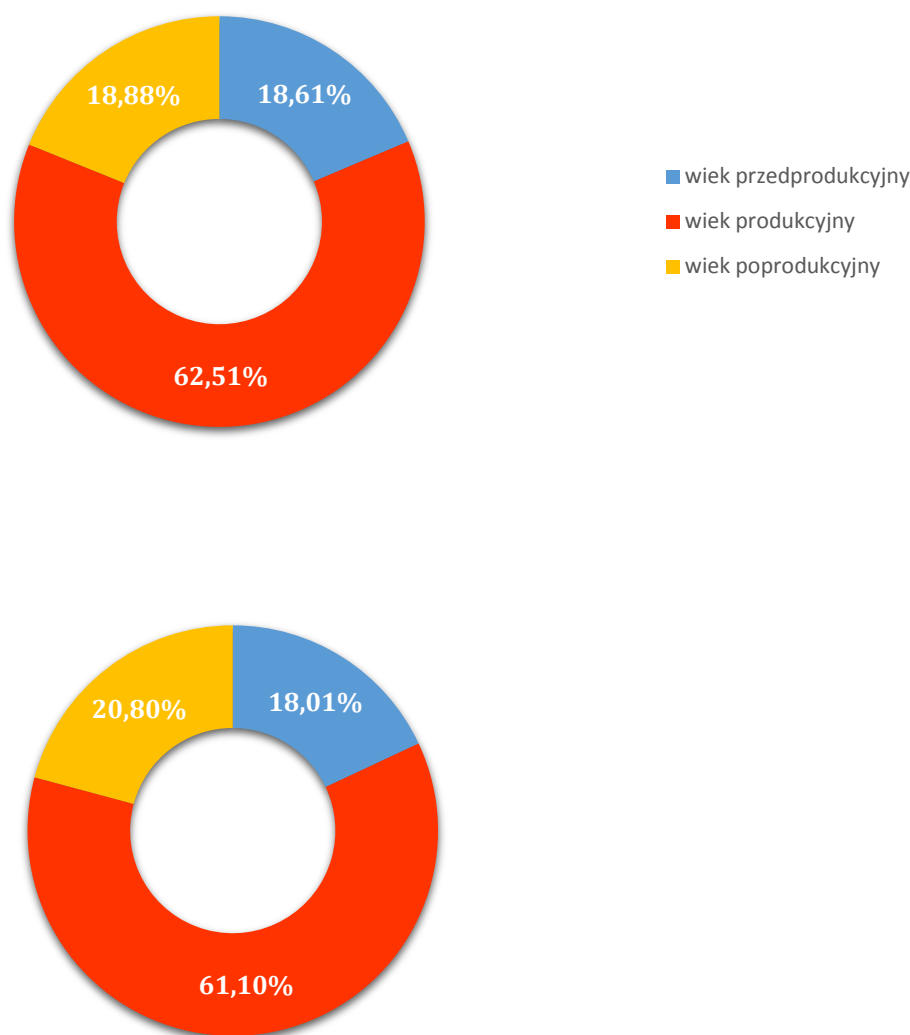
Nazwa gminy	Wiek przedprodukcyjny		Wiek produkcyjny		Wiek poprodukcyjny	
	2010	2020	2010	2020	2010	2020
Gmina Chłopice	1162	957	3546	3458	919	1109
%	20,7%	17,3%	63,0%	62,6%	16,3%	20,1%
Gmina wiejska Jarosław	2811	2531	8265	8248	1855	2449
%	21,7%	19,1%	63,9%	62,4%	14,3%	18,5%
Gmina Laszki	1592	1329	4372	4253	1084	1321
%	22,6%	19,3%	62,0%	61,6%	15,4%	19,1%
Gmina Pawłosiów	1753	1475	5315	5295	1263	1659
%	21,0%	17,5%	63,8%	62,8%	15,2%	19,7%
Gmina Pruchnik	2316	1870	6063	6019	1461	1765
%	23,5%	19,4%	61,6%	62,3%	14,8%	18,3%
Gmina miejska Radymno	1070	795	3738	3362	707	1057
%	19,4%	15,2%	67,8%	64,5%	12,8%	20,3%
Gmina wiejska Radymno	2581	2139	7084	7076	1870	2179
%	22,4%	18,8%	61,4%	62,1%	16,2%	19,1%
Gmina Rokietnica	989	812	2645	2674	749	827
%	22,6%	18,8%	60,3%	62,0%	17,1%	19,2%
Gmina Roźwienica	1401	1266	3910	3893	987	1093
%	22,2%	20,2%	62,1%	62,3%	15,7%	17,5%
Gmina Stary Dzików	905	680	2725	2545	822	895
%	20,3%	16,5%	61,2%	61,8%	18,5%	21,7%
Gmina Stubno	941	694	2521	2426	616	743
%	23,1%	18,0%	61,8%	62,8%	15,1%	19,2%
Gmina Wiązownica	2631	2327	7243	7392	1565	2024
%	23,0%	19,8%	63,3%	62,9%	13,7%	17,2%
Gmina Wielkie Oczy	827	694	2410	2380	709	703
%	21,0%	18,4%	61,1%	63,0%	18,0%	18,6%
RAZEM	20979	17569	59837	59021	14607	17824
%	21,98%	18,61%	62,71%	62,51%	15,31%	18,88%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych w roku 2020 na omawianym obszarze na tle województwa podkarpackiego wypada korzystnie, ze względu na większy odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz mniejszy w wieku poprodukcyjnym, co przedstawia poniższy wykres.

OF „Wspólny Rozwój”

Wykres 6 Struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych OF „Wspólny Rozwój” oraz w województwie podkarpackim w 2020 roku

Województwo podkarpackie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Liczebność poszczególnych grup wiekowych przekłada się na wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, którym określa się stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny i poprodukcyjny) do liczby osób w wieku produkcyjnym. Zgodnie z danymi

Głównego Urzędu Statystycznego, wskaźnik liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym dla całego OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku wyniósł 59,9, natomiast dla województwa podkarpackiego – 63,7. Największa wartość wskaźnika wystąpiła w tym czasie na obszarze gminy Stary Dzików – 61,9, natomiast najmniejsza w gminie miejskiej Radymno – 55,1. Biorąc pod uwagę współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (65 i więcej lat) w OF w 2020 roku kształtował się na poziomie 23,1 osób, z kolei w województwie podkarpackim – 25,7. Innym wskaźnikiem określającym procesy demograficzne na danym obszarze jest odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem, który łącznie na terenie omawianych gmin wyniósł 15,9, natomiast ogólnie na terenie województwa podkarpackiego – 17,4.

Liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wartość współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem w poszczególnych gminach, łącznie na obszarze objętym Strategią oraz w województwie podkarpackim w roku 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” oraz ogólnie w województwie podkarpackim w 2020 roku

Nazwa gminy	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	Odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem
Gmina Chłopice	59,7	24,6	16,9
Gmina wiejska Jarosław	60,4	22,5	15,4
Gmina Laszki	62,3	23,3	15,9
Gmina Pawłosiów	59,2	23	16
Gmina Pruchnik	60,4	22,3	15,3
Gmina miejska Radymno	55,1	23	16,3
Gmina wiejska Radymno	61	23,2	15,9
Gmina Rokietnica	61,3	23,3	16
Gmina Roźwienica	60,6	21,1	14,4
Gmina Stary Dzików	61,9	27,8	18,7
Gmina Stubno	59,2	22,9	15,9
Gmina Wiązownica	58,9	20,5	14,2
Gmina Wielkie Oczy	58,7	23	15,7
RAZEM	59,9	23,1	15,9
Województwo podkarpackie	63,7	25,7	17,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, wskaźniki obciążenia demograficznego na obszarze analizowanego obszaru przybierały niższe wartości niż średnia województwa

podkarpackiego. Zauważyć jednak można, że spośród omawianych gmin, w gminie Stary Dzików współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem kształtowały się powyżej średniej województwa, co świadczy o dużym problemie w tej kwestii. Ogólnie na analizowanym obszarze można zauważyć przejawiający się proces starzenia się społeczeństwa przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. To z kolei w perspektywie czasu negatywnie wpłynie będzie na rozwój demograficzny i ekonomiczny.

W 2017 roku, Główny Urząd Statystyczny zaprezentował „Prognozę ludności gmin na lata 2017-2030”, będącą opracowaniem eksperymentalnym, w której punktem wyjścia był stan ludności w dniu 31 grudnia 2016 roku. Z uwagi na dużą zmienność kształtowania się procesów demograficznych pod wpływem trudnych do przewidzenia czynników, które określają sytuację społeczną, ekonomiczną i zdrowotną i w konsekwencji wpływają na indywidualne decyzje ludności (w kwestii założenia rodziny, ruchów migracyjnych itp.), w niniejszej prognozie zaobserwować można różnice w stosunku do danych uzyskanych w aktualnych badaniach oraz wyników bilansów ludności. Niemniej, celem prognozy jest wskazanie kierunków przyszłych zmian w rozwoju demograficznym oraz potencjalnych negatywnych zjawisk, wymagających podjęcia interwencji przez odpowiednie organy pomocy społecznej.

Analizując dane dotyczące prognozy ludności dla poszczególnych gmin, wchodzących w skład obszaru będącego przedmiotem niniejszego opracowania, można zauważyć, że w większości tych gmin prognozowany jest spadek liczby mieszkańców. Jedynie w gminach wiejskich Jarosław, Pawłosiów i Wiązownica przewidywany jest wzrost tej liczby. Jeśli chodzi o liczbę ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 17 roku życia), w każdej gminie zauważalny jest spadek tej liczby, a jednocześnie następować będzie wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60 roku życia w przypadku kobiet oraz powyżej 65 roku życia w przypadku mężczyzn).

Prognozę ludności dla poszczególnych gmin analizowanego obszaru przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9 Prognoza ludności poszczególnych gmin na lata 2021-2030

Nazwa gminy	Rok Wiek	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Gmina Chłopice	Ogółem	5 535	5 524	5 507	5 492	5 478	5 466	5 454	5 440	5 423	5 405
	przedprodukcyjny 0-17	950	948	950	950	958	946	935	934	914	901
	poprodukcyjny 60+/65+	1 128	1 141	1 168	1 173	1 181	1 189	1 198	1 215	1 227	1 246
Gmina Jarosław	Ogółem	13 283	13 304	13 325	13 344	13 365	13 380	13 397	13 410	13 421	13 432
	przedprodukcyjny 0-17	2 548	2 546	2 553	2 542	2 528	2 492	2 462	2 467	2 467	2 435
	poprodukcyjny 60+/65+	2 506	2 574	2 633	2 697	2 756	2 832	2 882	2 929	2 971	3 008
Gmina Laszki	Ogółem	6 956	6 952	6 948	6 943	6 938	6 935	6 932	6 928	6 924	6 920
	przedprodukcyjny 0-17	1 409	1 401	1 393	1 386	1 383	1 369	1 371	1 380	1 380	1 391
	poprodukcyjny 60+/65+	1 341	1 362	1 410	1 432	1 453	1 481	1 503	1 511	1 524	1 550
Gmina Pawłosiów	Ogółem	8 501	8 518	8 536	8 552	8 571	8 585	8 601	8 616	8 632	8 647
	przedprodukcyjny 0-17	1 496	1 504	1 514	1 495	1 486	1 483	1 464	1 451	1 453	1 451
	poprodukcyjny 60+/65+	1 685	1 718	1 751	1 786	1 826	1 869	1 914	1 959	1 985	1 996
Gmina Pruchnik	Ogółem	9 770	9 765	9 763	9 759	9 757	9 754	9 751	9 743	9 733	9 728
	przedprodukcyjny 0-17	1 873	1 860	1 853	1 835	1 813	1 777	1 749	1 713	1 704	1 678
	poprodukcyjny 60+/65+	1 828	1 865	1 909	1 951	2 004	2 043	2 070	2 098	2 135	2 170
Gmina miejska Radymno	Ogółem	5 219	5 188	5 156	5 118	5 081	5 045	5 005	4 965	4 926	4 886
	przedprodukcyjny 0-17	796	789	791	787	781	762	751	742	728	717

	poprodukcyjny 60+/65+	1 114	1 155	1 190	1 210	1 245	1 281	1 293	1 326	1 369	1 398
Gmina wiejska Radymno	Ogółem	11 363	11 344	11 326	11 313	11 300	11 286	11 273	11 250	11 230	11 212
	przedprodukcyjny 0-17	2 108	2 086	2 083	2 077	2 066	2 050	2 013	1 971	1 939	1 923
	poprodukcyjny 60+/65+	2 213	2 263	2 308	2 360	2 385	2 411	2 447	2 464	2 504	2 552
Gmina Rokietnica	Ogółem	4 298	4 282	4 269	4 256	4 244	4 231	4 215	4 198	4 181	4 159
	przedprodukcyjny 0-17	809	792	787	774	775	767	742	731	719	713
	poprodukcyjny 60+/65+	837	847	852	859	876	894	912	922	939	951
Gmina Roźwienica	Ogółem	6 204	6 201	6 198	6 195	6 192	6 184	6 172	6 166	6 157	6 146
	przedprodukcyjny 0-17	1 185	1 184	1 180	1 170	1 172	1 168	1 150	1 136	1 124	1 110
	poprodukcyjny 60+/65+	1 140	1 165	1 183	1 202	1 232	1 265	1 289	1 306	1 332	1 357
Gmina Stary Dzików	Ogółem	4 101	4 070	4 038	4 011	3 981	3 951	3 922	3 890	3 854	3 818
	przedprodukcyjny 0-17	705	686	679	678	664	652	625	618	615	602
	poprodukcyjny 60+/65+	884	895	920	934	939	947	965	970	978	990
Gmina Stubno	Ogółem	3 869	3 855	3 842	3 832	3 818	3 805	3 794	3 782	3 768	3 754
	przedprodukcyjny 0-17	704	688	679	666	652	628	616	608	596	592
	poprodukcyjny 60+/65+	748	757	773	782	798	809	825	844	854	875
Gmina Wiązownica	Ogółem	11 754	11 771	11 786	11 799	11 812	11 818	11 826	11 838	11 847	11 853
	przedprodukcyjny 0-17	2 294	2 289	2 278	2 286	2 273	2 223	2 182	2 156	2 125	2 117
	poprodukcyjny 60+/65+	2 075	2 149	2 216	2 265	2 313	2 349	2 418	2 456	2 532	2 597
Gmina Wielkie Oczy	Ogółem	3 829	3 825	3 821	3 817	3 814	3 812	3 811	3 807	3 805	3 797
	przedprodukcyjny	727	734	735	732	735	724	723	711	714	711

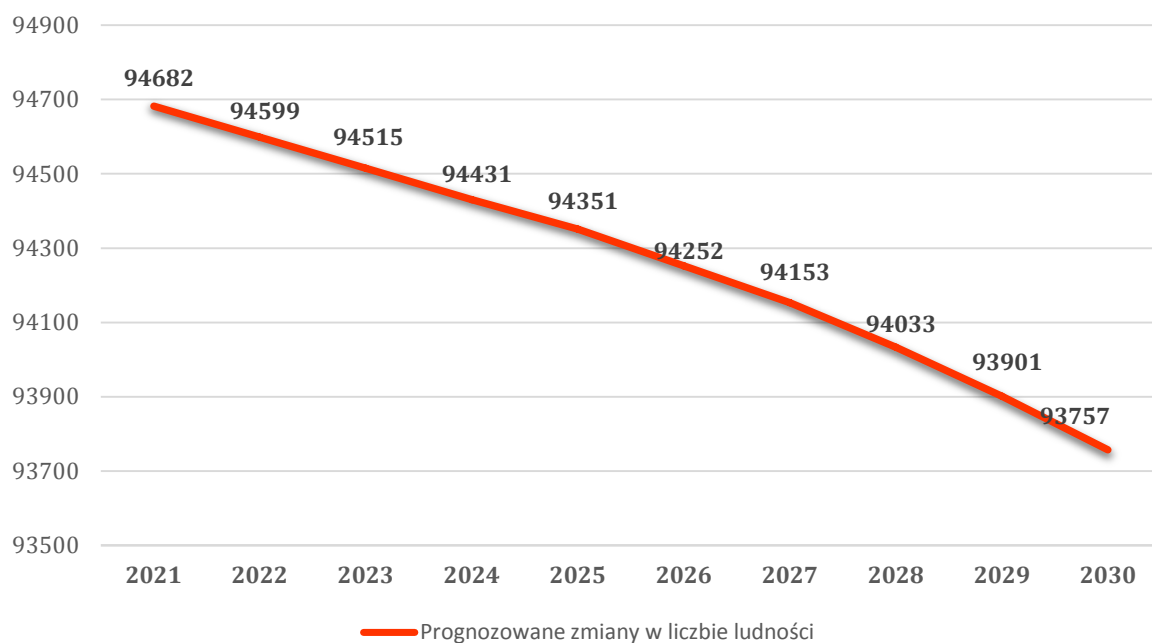

	0-17										
	poprodukcyjny 60+/65+	702	717	737	749	765	772	785	798	810	829
Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój”	Ogółem	94 682	94 599	94 515	94 431	94 351	94 252	94 153	94 033	93 901	93 757
	przedprodukcyjny 0-17	17 604	17 507	17 475	17 378	17 286	17 041	16 783	16 618	16 478	16 341
	poprodukcyjny 60+/65+	18 201	18 608	19 050	19 400	19 773	20 142	20 501	20 798	21 160	21 519

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

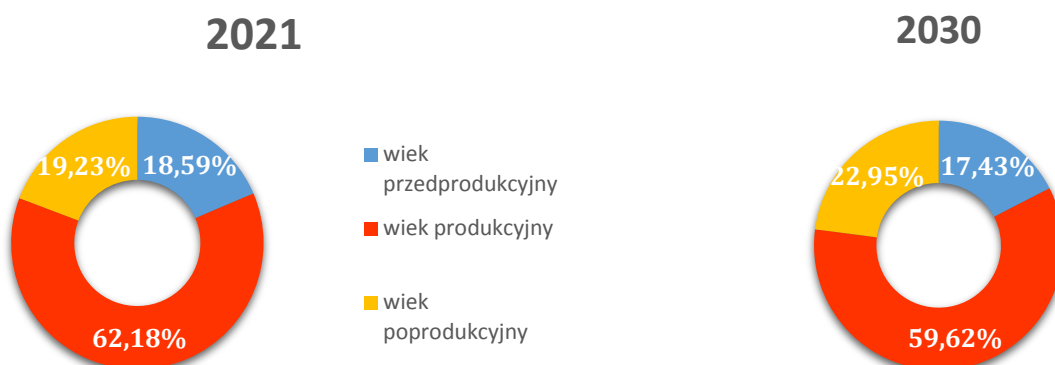
Ogólnie dla analizowanego obszaru, prognozowany jest na przestrzeni lat 2021-2030 spadek liczby ludności o 925, w tym spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w wieku do 17 lat o 1 263 oraz wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym aż o 3 318. Prognozowane zmiany w liczbie ludności na przestrzeni lat 2021-2030 na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” oraz strukturę wiekową ludności obszaru w roku 2021 oraz 2030, obrazują poniższe wykresy.

Wykres 7 Prognozowane zmiany w liczbie ludności na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2021-2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Wykres 8 Prognozowana struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych na terenie OF „Wspólny Rozwój” w roku 2021 oraz 2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

2.3. Pomoc społeczna

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268 z późn. zm.), pomocą społeczną określa się instytucję polityki społecznej państwa, która ma na celu wspieranie osób i rodzin w przewyżnianiu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, przy wykorzystaniu własnych możliwości i uprawnień. Wsparcie osobom oraz rodzinom w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w godnych warunkach, udzielane jest w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. Sprawy obejmujące zagadnienia z zakresu pomocy społecznej należą do zadań własnych gminy.

Działania z zakresu pomocy społecznej w gminach realizowane są przez ośrodki pomocy społecznej lub centra usług wspólnych. Na analizowanym obszarze, działania te są realizowane przez:

- 1) Gmina Chłopice – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Chłopicach,
- 2) Gmina Jarosław – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Jarosławiu,
- 3) Gmina Laszki – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Laszkach,
- 4) Gmina Pawłosiów – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pawłosiu,
- 5) Gmina Pruchnik – Ośrodek Pomocy Społecznej w Pruchniku,
- 6) Gmina miejska Radymno – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Radymnie,
- 7) Gmina wiejska Radymno – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Radymnie,
- 8) Gmina Rokietnica – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rokietnicy,
- 9) Gmina Roźwienica – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Roźwienicy,
- 10) Gmina Stary Dzików – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Starym Dzikowcu,
- 11) Gmina Stubno – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Stubnie,
- 12) Gmina Wiązownica – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wiązownicy,
- 13) Gmina Wielkie Oczy – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wielkich Oczach.

Oprócz wskazanej powyżej ustawy o pomocy społecznej, ośrodki wykonują swoje zadania również na podstawie innych ustaw, tj. m. in.:

- ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2022 r. poz. 447),
- ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 615),
- ustawy z dnia 7 września 2007 r. pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2021 r. poz. 877 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem" (Dz. U. z 2020 r. poz. 1329),

- ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (Dz. U. z 2020 r. poz. 1297),
- ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2019 r. poz. 2407 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249),
- ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285),
- ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (Dz. U. z 2021 r. poz. 1744),
- ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2020 r. poz. 685),
- ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 176 z późn. zm.).

Ośrodki pomocy społecznej udzielają pomocy pieniężnej i niepieniężnej, tj. tzw. środowiskowej pomocy społecznej, osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego w przepisach kryterium dochodowego. Od dnia 1 stycznia 2022 r. kwota kryterium dochodowego wynosi dla osoby samotnie gospodarującej 776, a dla osoby w rodzinie 600 zł. Poprzednio obowiązujące kryterium od 1 października 2018 r. do 31 grudnia 2021 r. wynosiło odpowiednio 701 i 528 zł.

Pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej określana jest jako środowiskowa pomoc społeczna. Beneficjentami pomocy środowiskowej są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, którzy w danym roku przynajmniej raz otrzymali jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy. Z kolei zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów tejże pomocy w liczbie ludności ogółem, co pozwala określić skalę problemu w tej kwestii.

Liczbę gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach analizowanego obszaru, a także zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w roku 2020, przedstawia poniższa tabela.

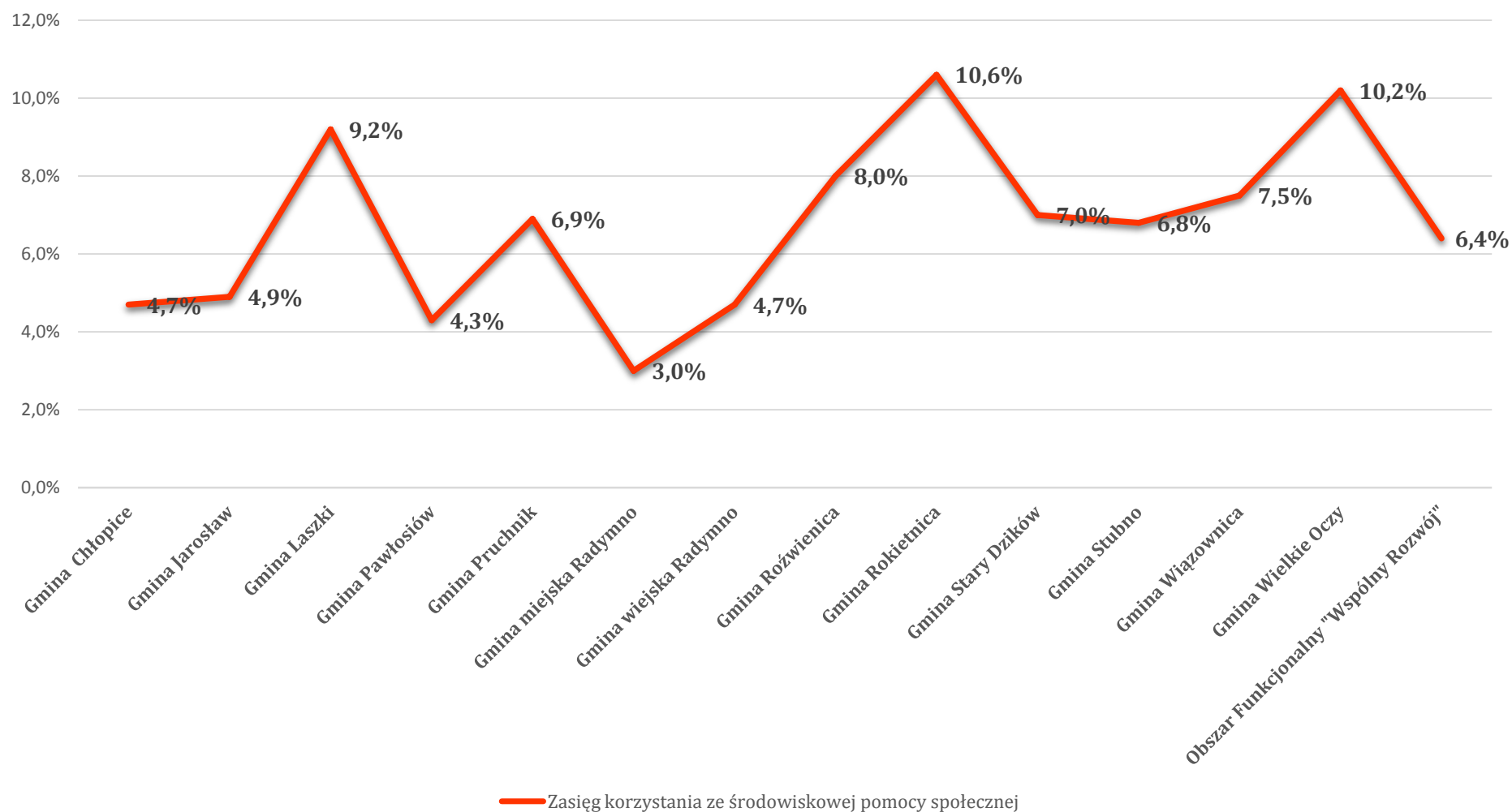
Tabela 10 Liczba rodzin oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach w 2020 roku

Nazwa gminy	Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej
Gmina Chłopice	109	261	472	4,7%
Gmina wiejska Jarosław	224	652	492	4,9%
Gmina Laszki	224	637	920	9,2%
Gmina Pawłosiów	120	359	426	4,3%
Gmina Pruchnik	232	664	688	6,9%
Gmina miejska Radymno	69	155	296	3,0%
Gmina wiejska Radymno	204	539	473	4,7%
Gmina Rokietnica	107	346	799	8,0%
Gmina Roźwienica	195	659	1 055	10,6%
Gmina Stary Dzików	74	289	700	7,0%
Gmina Stubno	117	263	681	6,8%
Gmina Wiązownica	240	876	748	7,5%
Gmina Wielkie Oczy	96	388	1 022	10,2%
RAZEM	2 011	6 088	645	6,4 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane wskazują, że największa liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w 2020 roku wystąpiła w gminie Wiązownica – odpowiednio 240 i 876, z kolei najmniejsza w mieście Radymno – odpowiednio 69 i 155. Biorąc jednak uwarunkowania demograficzne w każdej gminie i związany z nimi wskaźnik dotyczący zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej, można zauważyć, że największy udział korzystających z pomocy ośrodka pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem występuje w gminach Roźwienica (10,6 %) oraz Wielkie Oczy (10,2 %), natomiast najmniejszy w mieście Radymno (3,0 %). Ogólnie dla całego analizowanego obszaru, udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem wyniósł 6,4 %, według danych z 2020 roku. Dane dotyczące zasięgu środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach w roku 2020, przedstawia poniższy wykres.

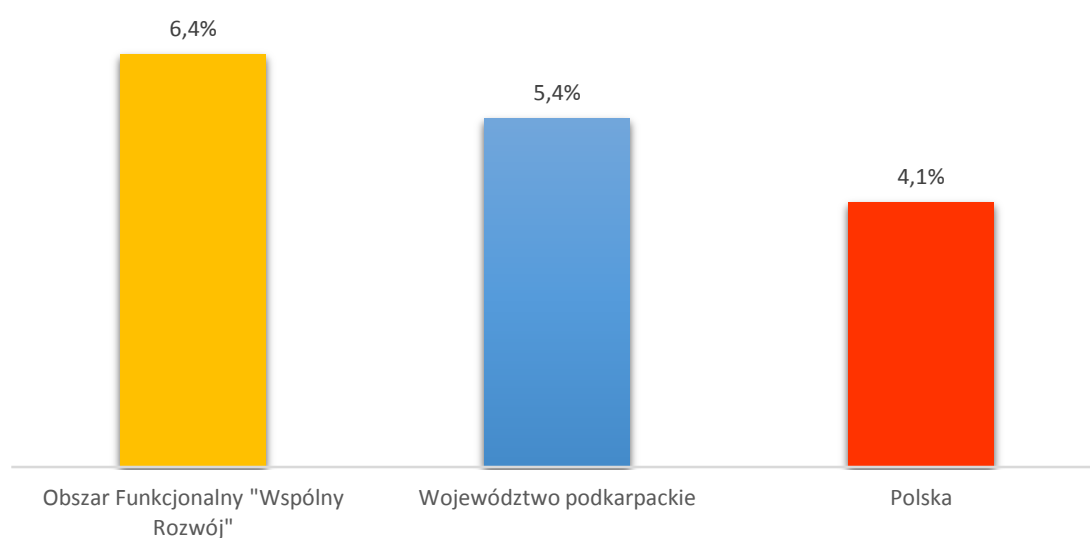
Wykres 9 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach w roku 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W omawianym obszarze, wskaźnik dotyczący udziału osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem (6,4 %), wyniósł powyżej średniej dla województwa podkarpackiego (5,4 %) oraz średniej dla całego kraju (4,1 %), co może świadczyć o problemie w tej kwestii oraz występowaniem większej liczby ludności, które wymagają pomocy ośrodków pomocy społecznej niż w innych częściach województwa oraz kraju, czego przyczyną może być większy zasięg ubóstwa czy też wykluczenia społecznego. Wskazane dane zostały przedstawione na poniższym wykresie.

Wykres 10 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w roku 2020 w OF „Wspólny Rozwój”, w województwie podkarpackim oraz ogólnie na terenie kraju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Obok środowiskowej pomocy społecznej, w systemie funkcjonuje również pomoc instytucjonalna, poprzez placówki stacjonarnej pomocy społecznej, które zapewniają całodzienny pobyt, wyżywienie, podstawowe świadczenia opiekuńcze, rekreacyjno-kulturalne, edukacyjne czy też rehabilitacyjne. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej osobie, która wymaga całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności i nie może samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a także której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Na terenie analizowanego obszaru funkcjonują cztery domy pomocy społecznej:

- 1) Dom Pomocy Społecznej w Moszczanach – przeznaczony dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, dysponujący 132 miejscami;
- 2) Dom Pomocy Społecznej w Wysocku – przeznaczony dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób w podeszłym wieku, dysponujący 78 miejscami;
- 3) Dom Pomocy Społecznej w Sośnicy – przeznaczony dla osób przewlekle psychicznie chorych, dysponujący 106 miejscami;
- 4) Dom Pomocy Społecznej w Wielkich Oczach – przeznaczony dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dysponujący 100 miejscami.

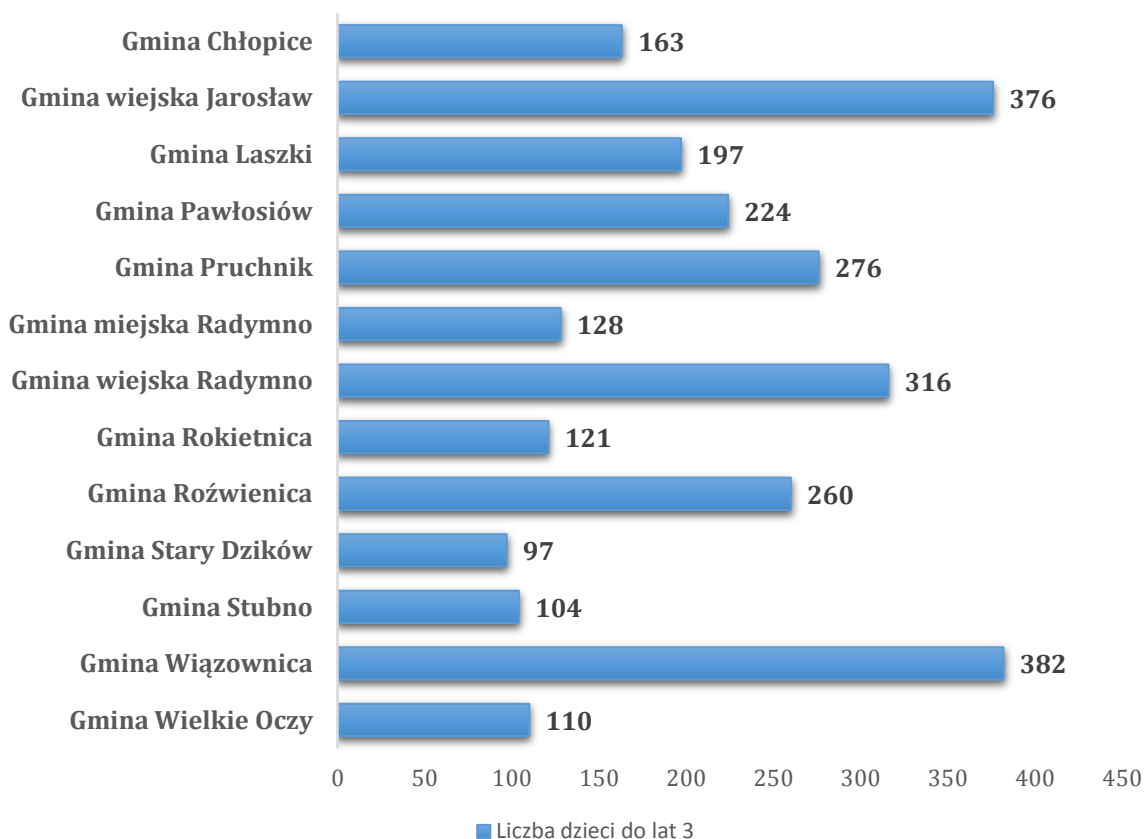
Dla placówek w Moszczanach, Wysocku i Sońnicy, organem prowadzącym jest Powiat jarosławski, natomiast dla placówki w Wielkich Oczach – Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Wielkich Oczach.

2.4. Edukacja i wychowanie

Edukacja wraz z wychowaniem pełnią niezwykle ważną rolę w sferze społecznej oraz w kształtowaniu kapitału ludzkiego, mając kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych społeczeństwa. Jakość kapitału ludzkiego, na którą wpływ ma system edukacji, zasadniczo wpływa m. in. na rynek pracy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy, a wydatki przeznaczane na kwestie z nią związane stanowią znaczną część budżetu każdej gminy.

Ważną rolę w wychowaniu dzieci pełnią instytucjonalne formy opieki nad najmłodszymi dziećmi. Do form opieki nad dziećmi do lat trzech możemy zaliczyć żłobki oraz kluby dziecięce, w ramach których realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Korzystanie z tego typu placówek ma również pozytywny wpływ na rynek pracy, dzięki możliwości uczestnictwa w nim rodziców dzieci. W 2020 roku na terenie analizowanego obszaru mimo, że liczba dzieci w wieku do lat 3 wynosiła łącznie 2 754, nie funkcjonowały żłobki ani kluby dziecięce. Liczbę dzieci w wieku do lat 3 według danych z 2020 roku w poszczególnych gminach przedstawia poniższy wykres.

Wykres 11 Liczba dzieci w wieku do lat 3 w poszczególnych gminach w 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

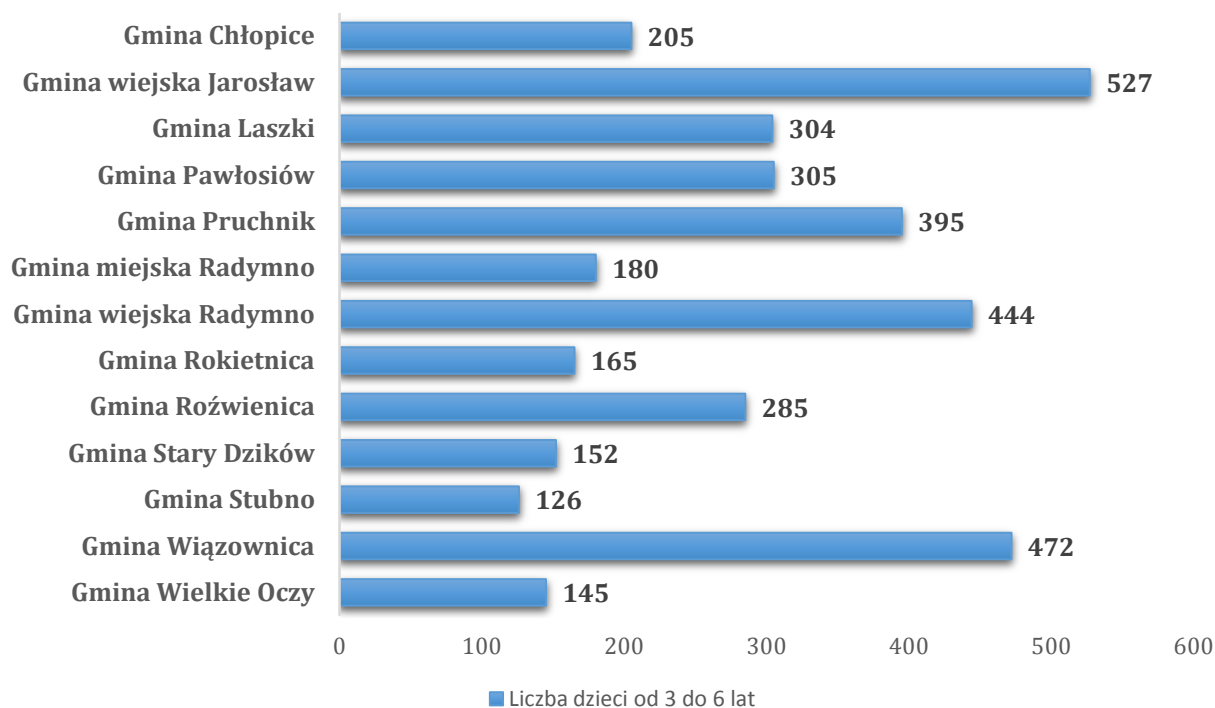
Największa liczba dzieci do lat 3 w 2020 roku występowała na terenie gmin wiejskich: Wiązownica, Jarosław oraz Radymno, co ma związek z tym, że są to gminy z największą liczbą mieszkańców spośród analizowanych gmin. Najmniejsza liczba dzieci w tej grupie wiekowej występowała z kolei w gminach: Stary Dzików, Stubno oraz Wielkie Oczy, które zamieszkiwała również najmniejsza liczba mieszkańców.

Z powodu braku dostępności do usług opieki nad dziećmi do lat 3 na terenie swojej gminy, część mieszkańców korzysta z placówek oferujących tego typu usługi w mieście Jarosław, gdzie przemieszczają się w drodze do swojego miejsca pracy. Jednak znaczna część mieszkańców zapewnia opiekę nad dziećmi w domach, kosztem własnej pracy zawodowej, co niekorzystnie wpływa również na rynek pracy. Jest to jednak zjawisko, które występuje w wielu gminach województwa podkarpackiego. Z tego względu, konieczne może być podjęcie działań przez samorzady w zakresie inwestycji w infrastrukturę i stworzenia miejsc opieki, po uprzednim określeniu zapotrzebowania na te miejsca w poszczególnych gminach.

Wychowanie przedszkolne realizowane jest w placówkach wychowania przedszkolnego, do których zalicza się przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne. Ma ono na celu zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju i wypełnienie podstawy programowej oraz obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia.

Tak samo jak w przypadku wskazywanej powyżej liczby dzieci w wieku do lat 3, na terenie analizowanych gmin w 2020 roku, największa liczba dzieci od 3 do 6 roku życia występowała w gminach wiejskich: Wiązownica, Jarosław i Radymno, natomiast najmniejsza w gminach: Stubno, Wielkie Oczy oraz Stary Dzików. Łącznie na analizowanym obszarze, liczba dzieci w tym przedziale wiekowym wynosiła 3 705. Dane dotyczące liczby dzieci w wieku od 3 do 6 lat w poszczególnych gminach przedstawia poniższy wykres.

Wykres 12 Liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat w poszczególnych gminach w 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego z 2020 roku, na terenie obszaru funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” funkcjonowały łącznie 24 przedszkola, 23 punkty przedszkolne, a także 55 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. Wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 2 623 dzieci, co stanowiło 70,79 % ogółu dzieci w tym przedziale wiekowym. Największa liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wystąpiła w gminie Wiązownica – 428, co stanowiło aż 90,7 % ogółu dzieci w wieku od 3 do 6 lat, na co główny wpływ miało funkcjonowanie na terenie gminy 2 przedszkoli, 11 punktów przedszkolnych oraz 8 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, co przekładało się na dobrą dostępność do usług w zakresie wychowania przedszkolnego.

Biorąc z kolei pod uwagę odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku od 3 do 6 lat, największa wartość wystąpiła w mieście Radymno – 118,9 %, co świadczy o tym, że do przedszkoli położonych w tym mieście, uczęszczała również duża liczba dzieci z gmin sąsiednich. Najmniejszy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w roku 2020 wystąpił natomiast w gminach wiejskich: Pawłosiów i Jarosław – odpowiednio 51,8 % i 56,9 %, na co wpływa bliskość miasta Jarosław oraz uczęszczanie części dzieci do placówek wychowania przedszkolnego w tym mieście.

Liczbę placówek wychowania przedszkolnego oraz liczbę i odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat w poszczególnych gminach w 2020 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11 Liczba placówek wychowania przedszkolnego oraz liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w poszczególnych gminach w 2020 roku

Gmina	Liczba przedszkoli (obiekty)	Liczba punktów przedszkolnych (obiekty)	Liczba oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych (obiekty)	Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat (os.)	Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat (w %)
Chłopice	1	0	4	145	70,7
Jarosław	2	0	7	300	56,9
Laszki	1	2	4	185	60,9
Pawłosiów	1	2	6	158	51,8
Pruchnik	2	2	5	288	72,9
Radymno (gm. miejska)	2	0	0	214	118,9
Radymno (gm. wiejska)	1	0	9	303	68,2
Rokietnica	1	5	5	127	77,0
Roźwienica	8	0	1	188	66,0
Stary Dzików	0	0	3	100	65,8
Stubno	2	0	2	84	66,7
Wiązownica	2	11	8	428	90,7
Wielkie Oczy	1	1	1	103	71,0
RAZEM	24	23	55	2 623	70,79 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pierwszym etapem zorganizowanej edukacji jest szkolnictwo podstawowe. Od 2017 roku, w wyniku przeprowadzonej reformy oświaty, okres nauki w szkole podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat, a następnym etapem edukacji stało się do wyboru 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letni szkoła branżowa I stopnia i 2-letnia szkoła branżowa II stopnia.

Na terenie omawianego obszaru, według danych z 2020 roku funkcjonowało łącznie 66 szkół podstawowych, do których uczęszczało łącznie 6 681 uczniów. Na jeden oddział w szkole przypadało średnio 13 uczniów, natomiast zatrudnionych nauczycieli (pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych) w przeliczeniu na etaty było 698,49. Największa liczba uczniów występowała, tak jak w poprzednich przykładach, w gminach wiejskich: Wiązownica, Radymno oraz Jarosław, gdzie występuje zarazem największa liczba mieszkańców. Najmniej uczniów uczęszcza natomiast do szkół w gminach: Stubno, Stary Dzików i Wielkie Oczy.

Liczbę szkół podstawowych oraz uczniów, a także liczbę uczniów na 1 oddział w szkole i liczbę nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12 Liczba szkół, uczniów oraz etatów nauczycieli w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” według danych z 2020 roku

Gmina	Liczba szkół podstawowych (wraz z filiami)	Liczba uczniów	Uczniowie na 1 oddział	Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty
Chłopice	6	375	10	48,69
Jarosław	7	754	13	83,32
Laszki	5	504	13	51,15
Pawłosiów	6	439	14	47,84
Pruchnik	6	803	16	71,67
Radymno (gm. miejska)	1	418	22	29,04
Radymno (gm. wiejska)	9	803	11	88,09
Rokietnica	5	316	8	42,93
Roźwienica	6	439	10	60,12
Stary Dzików	3	275	15	24,87
Stubno	2	262	15	27,04
Wiązownica	8	995	14	99,19
Wielkie Oczy	2	298	18	24,54
RAZEM	66	6 681	13	698,49

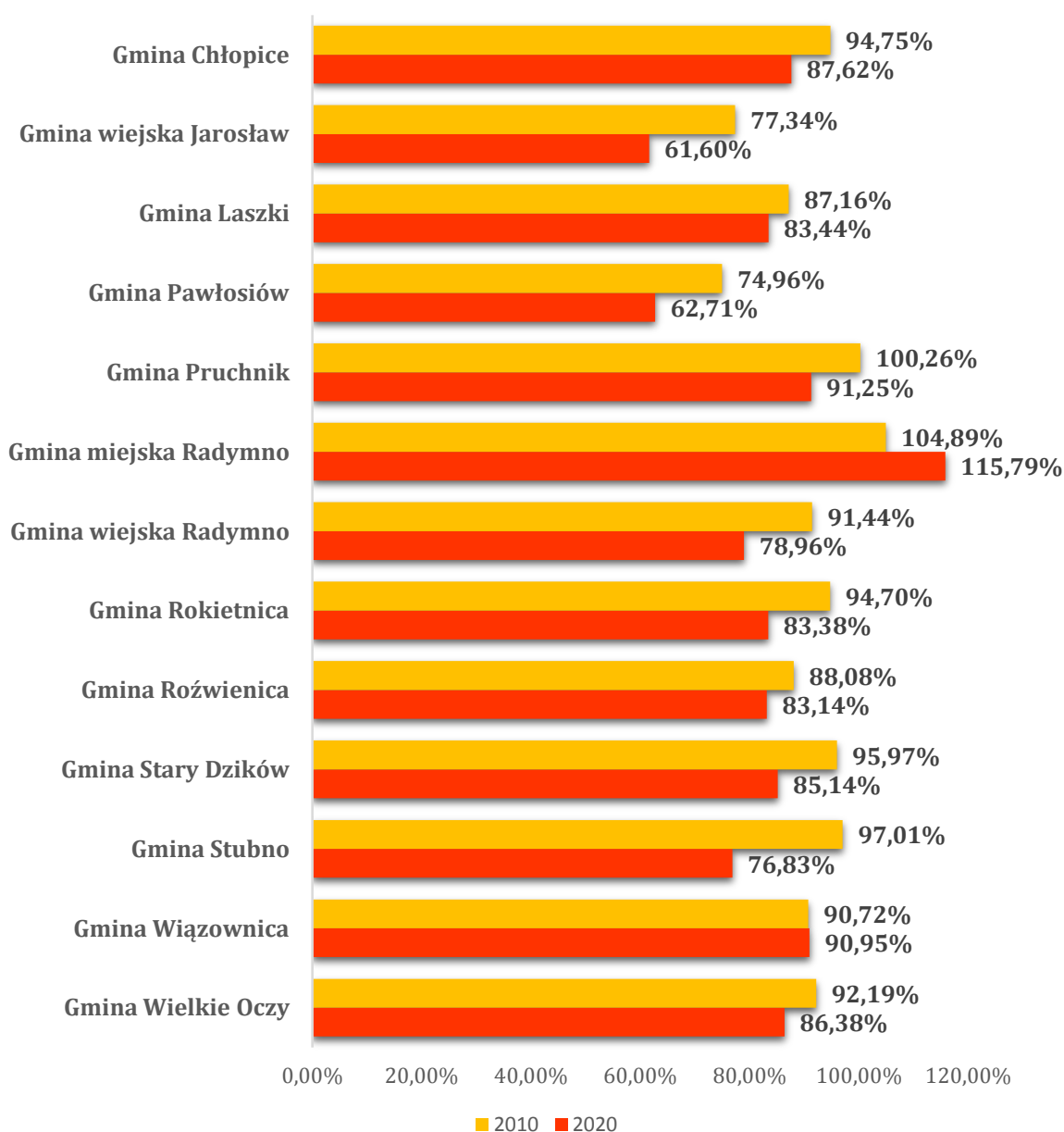
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Miarą powszechności nauczania, służącą do oceny aktywności edukacyjnej ludności jest tzw. współczynnik skolaryzacji, którego analizy dokonuje się z uwzględnieniem poziomu nauczania. W statystyce stosuje się dwa rodzaje tego współczynnika: brutto, określający relację liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby osób w grupie wieku odpowiadającej temu poziomowi nauczania; oraz netto, określający relację liczby osób w danej grupie wiekowej, uczących się na danym poziomie kształcenia do liczby osób w grupie wieku odpowiadającej danemu poziomowi kształcenia.

Analizując współczynnik skolaryzacji brutto dla poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój”, zauważyć można, że w większości gmin na przestrzeni lat 2010-2020 doszło do spadku wartości tego współczynnika, natomiast wzrost nastąpił jedynie w mieście Radymno oraz gminie Wiązownica. Spadek wartości współczynnika skolaryzacji jest przede wszystkim wynikiem uczęszczania przez uczniów z terenu gminy do placówki w innej gminie. Najczęściej świadczy to o tym, że część uczniów z obszarów wiejskich uczeńszcza do szkół w miastach, stąd też wzrost wartości współczynnika na terenie miasta Radymno, a także spadek w gminach wiejskich: Jarosław i Pawłosiów, gdzie uczniowie podejmują naukę przeważnie w mieście Jarosław. Zmniejszająca się wartość współczynnika jest zjawiskiem niekorzystnych, ponieważ świadczy o spadającej liczbie uczniów na terenie danej gminy.

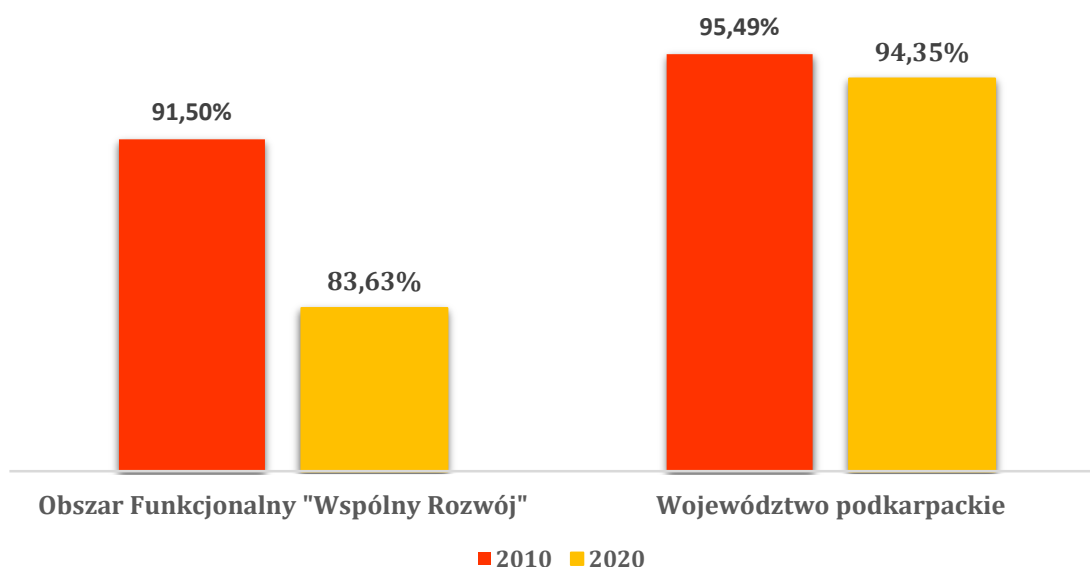
Ogólnie na terenie analizowanego obszaru w 2020 roku, wskaźnik skolaryzacji brutto wyniósł 83,63 %, zaliczając spadek o 7,87 % w stosunku do roku 2010 (91,50 %). Wartość wskaźnika w roku 2020 była znacznie poniżej średniej w województwie podkarpackim, gdzie wartość ta wynosiła 94,35. Dane dotyczące wskaźnika skolaryzacji brutto w poszczególnych gminach w roku 2010 i 2020, a także wartość wskaźnika w Obszarze Funkcjonalnym „Wspólny Rozwój” oraz w województwie podkarpackim w 2010 i 2020 roku, przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 13 Współczynniki skolaryzacji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 14 Współczynniki skolaryzacji na terenie OF „Wspólny Rozwój” oraz w województwie podkarpackim w roku 2010 oraz 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Spadająca liczba dzieci uczęszczających do szkół stanowi istotny problem dla gmin, ze względu na rosnące koszty utrzymania szkół oraz malejącą z tego powodu subwencją oświatową. Środki z subwencji oświatowej, w niektórych gminach pokrywają zaledwie 40-60 % kosztów funkcjonowania placówek oświatowych, przez co pozostałą część gminy muszą wydatkować z własnego budżetu, co wpływa z kolei na ilość działań inwestycyjnych.

Jakość edukacji na poziomie podstawowym ocenić można na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty, do którego przystąpienie jest warunkiem ukończenia szkoły. Egzamin obejmuje wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego w odniesieniu do trzech kluczowych przedmiotów nauczania: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego.

Na terenie omawianego obszaru w 2020 roku do egzaminu ósmoklasisty przystąpiło 798 uczniów, a liczba szkół w których przeprowadzono egzaminy, wyniosła 57. Analizując wyniki egzaminu w poszczególnych gminach, można zauważyć, że większość szkół osiągnęła wynik średni. Wynik niski szkoły to w skali staninowej 1-3 stanin, wynik średni – 4-6 stanin, natomiast wynik wysoki to 7-9 stanin.

Z języka polskiego, średni wynik egzaminu wyniósł 61 %, natomiast najwyższa średnia wyników wystąpiła na terenie gmin: Pruchnik i Rokietnica – 66 %, z kolei najniższa w gminie Stubno – 56 %. Wyniki z matematyki były dużo niższe niż z języka polskiego i średni wynik egzaminu na terenie analizowanego obszaru wyniósł 43 %. Najwyższa średnia wyników wystąpiła w gminie Pruchnik – 52 %, natomiast najniższa w gminie Roźwienica – 37 %. Średni wynik z języka angielskiego wyniósł 46 %, a gminami gdzie ta średnia była najwyższa były gminy wiejskie Chłopice oraz Radymno – 52 %. Najniższa średnia wystąpiła w gminie Roźwienica – 38 %.

Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 r. w placówkach oświatowych na terenie poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 roku w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”

Nazwa gminy	Język polski					Matematyka					Język angielski				
	Liczba piszących	Średni wynik (%)	Liczba szkół z wynikiem			Liczba piszących	Średni wynik (%)	Liczba szkół z wynikiem			Liczba piszących	Średni wynik (%)	Liczba szkół z wynikiem		
			niskim	średnim	wysokim			niskim	średnim	wysokim			niskim	średnim	wysokim
Gmina Chłopice	39	62	0	1	4	39	49	0	3	2	39	52	0	2	3
Gmina wiejska Jarosław	89	57	2	4	1	89	42	0	7	0	88	42	2	4	1
Gmina Laszki	73	60	0	4	1	73	41	1	4	0	72	40	4	1	0
Gmina Pawłosiów	47	65	0	0	3	47	41	1	2	0	47	49	0	3	0
Gmina Pruchnik	95	66	1	0	3	95	52	0	3	1	93	48	2	2	0
Gmina miejska Radymno	43	63	0	1	0	43	46	0	1	0	43	52	0	1	0
Gmina wiejska Radymno	97	59	2	5	2	97	38	2	7	0	97	41	4	5	0
Gmina Rokietnica	45	66	0	3	2	45	43	0	4	1	45	42	2	3	0
Gmina Roźwienica	62	57	0	4	1	62	37	3	1	1	62	38	3	2	0

Gmina Stary Dzików	29	57	0	2	0	29	44	0	1	1	29	49	0	2	0
Gmina Stubno	28	56	0	2	0	28	40	0	2	0	28	48	0	2	0
Gmina Wiązownica	115	62	0	6	1	115	45	2	1	4	114	47	2	5	0
Gmina Wielkie Oczy	36	62	0	1	1	36	44	0	2	0	35	45	1	1	0
Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój”	798	61	5	33	19	798	43	9	38	10	792	46	20	33	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

Oprócz placówek oświatowych, kształcących w zakresie podstawowym, na analizowanym obszarze funkcjonuje szkoła artystyczna – Publiczna Szkoła Muzyczna I st. w Pruchniku, a także w zakresie kształcenia ponadpodstawowego – Zespół Szkół Zawodowych i Rolniczych im. Adama Mickiewicza w Radymnie.

Publiczna Szkoła Muzyczna I st. w Pruchniku, jest gminną jednostką organizacyjną, której organem prowadzącym jest Gmina Pruchnik. Oferta szkoły jest ukierunkowana na naukę gry na instrumentach, takich jak: fortepian, saksofon, akordeon, gitara, flet poprzeczny, skrzypce, klarnet, trąbka oraz waltornia. Nauka w szkole prowadzona jest w dwóch cyklach: sześcioletnim (dzieci rozpoczynają naukę w wieku 7-10 lat) oraz czteroletnim (dzieci rozpoczynają naukę w wieku 8-16 lat). Zgodnie z danymi GUS, w 2020 roku do placówki uczęszczało 159 uczniów.

Jedyną placówką realizującą kształcenie w zakresie ponadpodstawowym, znajdującą się na analizowanym obszarze jest wymieniony powyżej Zespół Szkół Zawodowych i Rolniczych im. Adama Mickiewicza w Radymnie. W skład Zespołu wchodzi technikum, branżowa szkoła I stopnia oraz branżowa szkoła II stopnia. W ramach funkcjonującego technikum, uczniowie mogą kształcić się na kierunkach: technik weterynarii, technik hodowca koni, technik spawalnictwa, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki. Branżowa szkoła I stopnia oferuje takie kierunki jak: kucharz, mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych, ogrodnik, mechanik pojazdów samochodowych, kierowca mechanik. Z kolei w branżowej szkole II stopnia, uczniowie mający kwalifikacje w danym zawodzie mogą kształcić się dalej na kierunkach: technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik ogrodnik, technik transportu drogowego oraz technik pojazdów samochodowych.

Zespół Szkół Zawodowych i Rolniczych w Radymnie oprócz oferty edukacyjnej w zakresie ponadpodstawowym dla uczniów oferuje również bezpłatne kwalifikacyjne kursy zawodowe w ramach branży: rolno-hodowlanej, hotelarsko-gastronomiczno-turystycznej, transportu drogowego oraz motoryzacyjnej. Kursy są przeznaczone dla osób dorosłych, które m. in. chcą zdobyć nowy zawód, uzupełnić swoje wykształcenie, udoskonalić swoje umiejętności oraz wspomóc rozwój kariery zawodowej i umożliwiają uzyskanie lub uzupełnienie kwalifikacji zawodowych w danym zawodzie.

W zakresie kształcenia ponadpodstawowego, młodzież z terenu gmin wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój”, korzysta głównie z placówek zlokalizowanych w miastach: Jarosław, Przemyśl, Radymno, Lubaczów oraz Oleszyce. Szkoły ponadpodstawowe w Lubaczowie oraz Oleszycach przyciągają przede wszystkim młodzież z terenu powiatu lubaczowskiego, a więc też z terenów omawianych gmin: Stary Dzików oraz Wielkie Oczy, która z uwagi na większe odległości do miast Jarosław i Przemyśl, rzadko decyduje się na kształcenie w znajdujących się tam placówkach. Istotną kwestią przy wyborze danej szkoły jest również możliwość dojazdu poprzez funkcjonujące połączenia komunikacyjne.

Tak jak w przypadku oceny jakości kształcenia na poziomie podstawowym, tak w przypadku kształcenia na poziomie ponadpodstawowym, jakość możemy ocenić na podstawie wyników matur oraz w przypadku techników oraz szkół zawodowych – na podstawie zdawalności egzaminów zawodowych.

Na terenie analizowanego obszaru, do egzaminu maturalnego przystąpili uczniowie technikum, wchodzącego w skład Zespołu Szkół Zawodowych i Rolniczych w Radymnie. Według danych Starostwa Powiatowego w Jarosławiu, w 2020 roku do egzaminu przystąpiło 13 uczniów, natomiast zdało zaledwie 5 osób, wskutek czego zdawalność egzaminu wyniosła 38,5 %. W skali całego powiatu jarosławskiego był to najgorszy wynik wśród techników, których organem prowadzącym był Powiat Jarosławski.

Do egzaminów zawodowych przystąpili uczniowie technikum oraz branżowej szkoły I stopnia, wchodzące w skład Zespołu Szkół Zawodowych i Rolniczych w Radymnie. Zgodnie z danymi Starostwa Powiatowego w Jarosławiu, łącznie do egzaminu przystąpiło 99 uczniów, natomiast egzamin zdało 58 osób, a zdawalność egzaminu wyniosła 58,6 %. W technikum do egzaminu podeszło 76 uczniów, a zdało go 43 (zdawalność - 56,6 %), natomiast w branżowej szkole I stopnia przystąpiło 23 uczniów, a zdało 15 (zdawalność - 65,2 %). Wyniki egzaminów zawodowych w technikum również były najniższe spośród szkół, których organem prowadzącym był Powiat Jarosławski i w których odbywały się egzaminy zawodowe.

2.5. Kultura

Kultura ma zasadniczy wpływ na jakość życia, tworząc relacje społeczne i pomagając w zaspokajaniu indywidualnych potrzeb niematerialnych, musi być jednak stale rozwijana. Duże znaczenie w tym aspekcie ma funkcjonująca infrastruktura kulturalna. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. Gminy organizują działalność kulturalną poprzez tworzenie samorządowych instytucji kultury, dla których prowadzenie tego typu działalności jest głównym celem statutowym. Poniżej przedstawione zostały instytucje kultury w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”. Z uwagi na ograniczenia w korzystaniu z instytucji kultury w 2020, spowodowanej pandemią wirusa COVID-19, porównawczo zostały przedstawione dane z 2015 i 2020 roku.

Gmina Chłopice

Na terenie gminy Chłopice działalność kulturalną prowadzą:

1. **Gminny Ośrodek Kultury w Chłopicach** - gminna jednostka organizacyjna, wpisana do rejestru instytucji kultury. Ośrodek zajmuje się m.in. organizacją: zajęć kółka plastycznego, warsztatów, zajęć tanecznych, zajęć muzycznych, konkursów, zajęć komputerowych dla dzieci, wernisaży i kolonii. Dodatkowo GOK wspiera inicjatywy podejmowane przez Koła Gospodyń Wiejskich i Stowarzyszeń z terenu gminy (festyny, dożynki wiejskie). Inicjatywy te mają na celu upowszechnianie kultury oraz rozwijanie i zaspokajanie potrzeb kulturalnych społeczeństwa.
2. **Biblioteka Samorządowa w Chłopicach z filią w Łowcach**. Księgozbiór biblioteki na koniec 2020 r. wynosił 8 848 woluminów. W ciągu roku z usług poszczególnych bibliotek skorzystało 330 użytkowników, którzy wypożyczyli łącznie 2864 woluminów. Biblioteki są wyposażone w dodatkowe komputery oraz urządzenia peryferyjne z dostępem do szerokopasmowego Internetu. Biblioteki obsługują programy komputerowe do wypożyczania woluminów: Mak+.

Tabela 14 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Chłopice

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	5	2
imprezy	szt.	56	5
uczestnicy imprez	osoba	2 505	120
grupy artystyczne	szt.	1	4
członkowie grup artystycznych	osoba	30	53
koła / kluby / sekcje	szt.	5	1
członkowie kół / klubów / sekcji	osoba	156	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 15 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Chłopice

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	2	2
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	6	3
księgozbiór	wol.	7 413	8 848
czytelnicy w ciągu roku	osoba	419	330
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	3 603	2 864

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Jarosław

Na terenie gminy Jarosław, działalność z zakresu kultury prowadzi Gminna Biblioteka Publiczna w Pełkiniach. Jest ona gminną instytucją kultury działającą w obrębie krajowej sieci bibliotek publicznych. GBP w Pełkiniach ma 5 filii bibliotecznych: Filia Biblioteczna w Makowisku, Filia Biblioteczna w Muninie, Filia Biblioteczna w Surochowie, Filia Biblioteczna w Tuczempach oraz Filia Biblioteczna w Wólce Pełkińskiej. Biblioteka służy rozwojowi nauki, kultury i sztuki, a jej działalność usługowa ma na celu zaspokajanie potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestnictwo w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa.

Biblioteka dysponuje łącznie księgozbiorem w liczbie 38 227 woluminów w tym: dla dorosłych 16 828, dla dzieci 10 526, literatury niebeletrystycznej 10 646 i 227 czasopism oprawnych.

Księgozbiór ten jest co roku uzupełniany o nowości wydawnicze z literatury polskiej i światowej dla dzieci, młodzieży, dorosłych oraz o literaturę niebeletrystyczną. W ciągu ostatnich lat za sprawą dbałości władz samorządowych zmieniła się infrastruktura bibliotek. Biblioteka w Pełkiniach oraz filie w Muninie i Wólce Pełkińskiej zostały gruntownie wyremontowane, filia w Surochowie została przeniesiona do nowego lokalu w świetlicy wiejskiej, a do filii w Makowisku zakupiono nowe meble biblioteczne.

Ponadto, działalność kulturalną na terenie gminy pełnią również wyremontowane, rozbudowane i dobrze wyposażone świetlice wiejskie, które znajdują się w miejscowościach: Koniaczów, Leżachów Osada, Makowisko, Morawsko, Munina, Sobiecin, Surochów, Tuczempy, Wola Buchowska, Wólka Pełkińska i Zgoda.

Oprócz powyższych, w miejscowości Pełkinie funkcjonuje także Dom Kultury. W świetlicach oraz Domie Kultury prowadzone są imprezy kulturalno-oświatowe, związane z obchodami świąt oraz wydarzeń historycznych. Są one również miejscem spotkań dla działających na terenie gminy stowarzyszeń.

Tabela 16 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Jarosław

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	6	6
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	6	6
księgozbiór	wol.	44 337	38 227
czytelnicy w ciągu roku	osoba	1 000	712
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	16 319	10 519

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Laszki

Działania w zakresie kultury są w gminie Laszki realizowane przez Urząd Gminy Laszki oraz Gminną Bibliotekę Publiczną w Laszkach. Ponadto na terenie gminy znajduje się 15 świetlic wiejskich oraz funkcjonuje 11 kół gospodyń wiejskich.

Gminna Biblioteka Publiczna we Laszkach, wraz z filiami znajdującymi się w miejscowościach Bobrówka, Mięksiz Nowy i Wysocko, jest samorządową instytucją kultury, której organizatorem jest Gmina Laszki. Biblioteka służy zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa gminy oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury.

W 2020 roku księgozbiór biblioteki liczył 24 320 woluminów. W 2020 r. spadła znacznie liczba czytelników w porównaniu do roku 2015 (spadek o 44 osoby), oraz mniej było wypożyczeń, spadek o 723.

Tabela 17 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotece gminy Laszki

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	4	4
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	4	4
księgozbiór	wol.	25 543	24 320
czytelnicy w ciągu roku	osoba	406	362
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	4 645	3 922

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Pawłosiów

Na terenie gminy zadania z zakresu kultury prowadzą:

1. Gminny Ośrodek Kultury w Pawłosiovie, który poprzez realizację swoich zadań ma na celu stworzenie jak najlepszych warunków do harmonijnego i wszechstronnego rozwoju mieszkańców poprzez ustawiczną edukację kulturalną, kształtującą nawyki odbiorcy w sferze kulturalnej i patriotycznej. Podstawowym celem działania Ośrodka jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspokajającej potrzeby kulturalne mieszkańców Gminy Pawłosiów, upowszechnianie i promocja kultury w gminie oraz promowanie swych osiągnięć na zewnątrz. Szczególną uwagę dla działalności ośrodka stanowią zespoły folklorystyczne, działające na terenie gminy:
  - Stowarzyszenie Folklorystyczne „Pawłosiowianie”,
  - Stowarzyszenie Zespół Pieśni Biesiadnej Wierzbianie,
  - Kapela ludowa „Swojaki”.

Wymienione zespoły współpracując z Gminnym Ośrodkiem Kultury promują Gminę Pawłosiów na szczeblu lokalnym, jak również krajowym. Jednym z takich działań w 2020 roku był występ Zespołu „Pawłosiowianie” w ogólnopolskim przeglądzie w Kazimierzu Dolnym, gdzie promowali gminę i rodzimy folklor. Gminny Ośrodek Kultury koordynuje i wspomaga ich działalność oraz wpiera technicznie w celu osiągnięcia jak najlepszych wyników artystycznych. W czasie trudnego okresu trwania pandemii w 2020 roku, działalność GOK ograniczyła się głównie do prac biurowych i informacyjnych oraz planowania i przygotowania wydarzeń kulturalnych na kolejny sezon. Na terenie Gminy działa obecnie sześć Kół Gospodyń Wiejskich.

2. Gminna Biblioteka Publiczna w Pawłosiovie wraz z dwoma filiami w Cieszacinie Wielkim oraz Wierzbnej, której podstawowym zadaniem jest gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, udostępnianie zbiorów, obsługa użytkowników biblioteki, prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej, promocja czytelnictwa i biblioteki poprzez działalność kulturalno-oświatową. W 2020 roku księgozbiór

bibliotek Gminy Pawłosiów wynosił 21 131. Drastycznie zmalała liczba czytelników w porównaniu do 2015 roku (spadek o 491).

Tabela 18 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Pawłosiów

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	3	3
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	4	5
księgozbiór	wol.	19 978	21 131
czytelnicy w ciągu roku	osoba	870	379
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	6 114	3 231

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 19 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Pawłosiów

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	7	7
imprezy	szt.	207	11
uczestnicy imprez	osoba	18 285	659
grupy artystyczne	szt.	5	3
członkowie grup artystycznych	osoba	105	37
koła / kluby / sekcje	szt.	8	7
członkowie kół / klubów / sekcji	osoba	230	186

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Podobnie jak w innych Gminach w 2020 roku bardzo znacząco zmniejszyła się ilość imprez odbywających się terenie Gminy Pawłosiów do czego przyczyniła się pandemia COVID-19.

Gmina Pruchnik

Na terenie gminy zadania z zakresu kultury prowadzi Centrum Kultury Sportu i Turystyki, którego strukturę instytucji tworzą Dom Kultury w Pruchniku oraz Biblioteka Publiczna w Pruchniku wraz z filią w Jodłówce.

Do podstawowej działalności placówki należy rozpoznanie i rozbudzanie zainteresowań oraz potrzeb kulturalnych społeczności lokalnej, przygotowanie do odbioru i tworzenia wartości

kulturalnych, kształtowanie wzorów i nawyków aktywnego uczestnictwa w kulturze, współpraca ze społecznym i amatorskim ruchem kulturalnym, promowanie twórczych i indywidualnych artystów oraz koordynacja działalności kulturalno-wychowawczych na terenie gminy Pruchnik.

W Centrum Kultury Sportu i Turystyki w Pruchniku prowadzone są zajęcia wokalne, rytmiczno – muzyczne, nauki gry na instrumentach oraz warsztaty bibliotekarskie. Na terenie Gminy działają zespoły : zespół wokalny Equale, DKDM, Zespół Pieśni i Tańca Pruchnik, Kapela Pruchnicka i Amatorski Zespół Teatralny.

W ramach funkcjonowania biblioteki prowadzona jest działalność edukacyjno- kulturalna, która wyznacza wzorcowy kierunek nowoczesnej biblioteki , opartej na współpracy z partnerami społecznymi. Misją biblioteki jest rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych i informacyjnych, udostępnianie zakupionych nowości książkowych, zachęcanie i przygotowywanie dzieci do obcowania z książką i biblioteką, promocja biblioteki poprzez organizowanie imprez kulturalno-oświatowych oraz umożliwienie dostępu do Internetu mieszkańcom Ziemi Pruchnickiej. W 2020 roku księgozbiór bibliotek Gminy Pruchnik wynosił 19 612. Znacząco zmalała liczba czytelników w porównaniu do 2015 roku (spadek o 222).

Tabela 20 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Pruchnik

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	1	1
imprezy	szt.	40	64
uczestnicy imprez	osoba	10 131	5 136
grupy artystyczne	szt.	8	4
członkowie grup artystycznych	osoba	83	59
koła / kluby / sekcje	szt.	0	2
członkowie kół / klubów / sekcji	osoba	0	36

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 21 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Pruchnik

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	3	2
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	3	4
księgozbiór	wol.	20 789	19 612
czytelnicy w ciągu roku	osoba	588	366
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	8 423	4 607

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina miejska Radymno

Na terenie gminy miejskiej Radymno zadania z zakresu kultury prowadzą:

1. Miejski Ośrodek Kultury w Radymnie, którego działalność koncentruje się na realizacji podstawowych zadań w zakresie upowszechniania kultury tj: edukacji kulturalnej i wychowania przez sztukę, gromadzenia, dokumentowania, tworzenia i ochrony dóbr kultury, rozpoznawania rozbudzania i zaspakajania potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych, tworzenia warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, prowadzenia działalności instruktażowo-metodycznej, prowadzenia działalności promocyjnych miasta i regionu.
2. Miejska Biblioteka Publiczna w Radymnie, której podstawowe cele to : popularyzowanie zasobów i usług biblioteki, tworzenie korzystnego wizerunku biblioteki i dobrej atmosfery wokół niej, współdziałanie z placówkami oświatowymi i instytucjami kultury na rzecz promowania czytelnictwa w naszym środowisku, przygotowanie użytkowników do korzystania z oferty i urządzeń w bibliotece, umiejętne przystosowanie form promocji do adresatów i okoliczności, organizacja i współorganizacja działań nastawionych na popularyzację czytelnictwa w środowisku lokalnym. Biblioteka bierze czynny udział w ogólnopolskiej akcji „Cała Polska czyta dzieciom”, którą organizuje wraz ze szkołami, przedszkolami a zwłaszcza ze świetlicą szkolną. Takie akcje promujące czytelnictwo rozbudzają wyobraźnię i zachęcają do samodzielnego czytania. Ważnym elementem edukacji czytelniczej są lekcje biblioteczne i wycieczki do biblioteki, podczas których dzieci zapoznają się z księgozbiorem, katalogami i uczą się jak korzystać z biblioteki. W 2020 roku księgozbiór biblioteki Miejskiej w Radymnie wynosił 31 769. Znacząco zmalała liczba czytelników w porównaniu do 2015 roku (spadek o 315 osób).

Tabela 22 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie Gminy Miejskiej Radymno

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	1	1
imprezy	szt.	59	48
uczestnicy imprez	osoba	8 316	4 363
grupy artystyczne	szt.	9	16
członkowie grup artystycznych	osoba	134	251
koła / kluby / sekcje	szt.	1	4
członkowie kół / klubów / sekcji	osoba	12	82

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 23 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach Gminy Miejskiej Radymno

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	1	1
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	3	2
księgozbiór	wol.	32 407	31 769
czytelnicy w ciągu roku	osoba	927	612
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	13 882	9 511

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina wiejska Radymno

Jednostką organizacyjną gminy wiejskiej Radymno, realizującą zadania z zakresu kultury jest Gminna Biblioteka Publiczna w Radymnie z siedzibą w Skołoszowie i w tej postaci funkcjonuje od roku 2005, zaś do roku 2005 biblioteki wchodziły w skład Gminnego Ośrodka Kultury. Filie biblioteki działają w Sośnicy, Ostrowie, Michałowce oraz Duńkowicach. W 2020 roku księgozbiór bibliotek wynosił 27 691. W porównaniu do roku 2015 znacząco zmalała liczba czytelników (spadek o 235 osób) oraz spadła liczba wypożyczeń (spadek o 4 560 wol.).

Pod działalność kulturalną, społeczną i sportową na terenie gminy zostały przeznaczone świetlice wiejskie, których obecnie funkcjonuje 16. W każdej z nich zatrudniony jest opiekun świetlicy, odpowiedzialny za powierzony sprzęt, organizację oraz przebieg zajęć. Świetlice wiejskie są miejscem organizacji czasu wolnego dla dzieci i młodzieży oraz punktem spotkań i zebrań

mieszkańców wsi. Ich działalność ma na celu integrację środowiska lokalnego, inicjowanie aktywności mieszkańców na rzecz rozwoju miejscowości oraz prowadzenie działalności kulturalnej, edukacyjnej i sportowej.

Na obszarze gminy funkcjonują również stowarzyszenia kulturalne:

- Zespół Pieśni i Tańca „Ostrowiaczy”, założony w 1979 roku, który prezentuje wiejskie tradycje muzyczno – taneczne, przedstawiając tańce i przyśpiewki z rejonu Podkarpacia, ale także lubelskiego i małopolskiego w kolorowych tradycyjnych strojach;
- Orkiestra Dęta z Sośnicy, powstała w 2002 roku, która wykorzystuje swój bogaty repertuar, koncertując na uroczystościach gminnych, jak i poza nią.

Tabela 24 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminnych Radymna

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	5	5
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	5	6
księgozbiór	wol.	29 206	27 691
czytelnicy w ciągu roku	osoba	596	361
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	8 829	4 269

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Rokietnica

Na terenie gminy Rokietnica zadania z zakresu kultury prowadzą:

1. Gminne Centrum Kultury i Promocji w Rokietnicy, utworzone 1 stycznia 2020 roku, do którego zadań należy organizowanie i prowadzenie działalności kulturalnej, realizacja zadań gminy w zakresie promocji, pozyskiwanie i przygotowywanie społeczności lokalnej do aktywnego uczestnictwa w kulturze, upowszechnianie i promocja kultury lokalnej oraz zaspokajanie potrzeb kulturalnych mieszkańców. Przy wykonywaniu swoich zadań, Centrum współpracuje z lokalnymi stowarzyszeniami, szkołami, sołtysami, radami sołeckimi, Urzędem Gminy Rokietnica oraz innymi podmiotami zainteresowanymi działalnością kulturalną. W 2020 roku odbyło się 37 imprez na terenie gminy, w których uczestniczyło 1788 osób.
2. Komunalna Biblioteka Publiczna w Rokietnicy, utworzona została w 2006 roku, jako gminna instytucja kultury. Księgozbiór biblioteki na koniec 2020 roku wynosił 8 683 woluminy, z kolei z jej usług skorzystało w ciągu roku 1 834 czytelników. Oprócz wypożyczeni księgozbioru, biblioteka organizuje liczne wydarzenia, mające na celu promocję czytelnictwa, jak np. konkursy czytelnicze, quizy, lekcje biblioteczne czy spotkania z książką.

Tabela 25 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Rokietnica

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	0	1
imprezy	szt.	0	37
uczestnicy imprez	osoba	0	1788
grupy artystyczne	szt.	0	2
członkowie grup artystycznych	osoba	0	22
koła / kluby / sekcje	szt.	0	11
członkowie kół / klubów / sekcji	osoba	0	180

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 26 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotece gminy Rokietnica

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	1	1
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	1	1
księgozbiór	wol.	7 283	8 683
czytelnicy w ciągu roku	osoba	460	292
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	4 665	3 139

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Roźwienica

Na terenie gminy Roźwienica zadania z zakresu kultury prowadzi Gminna Biblioteka Publiczna w Roźwienicy wraz z Filią w Węgierce, będąca gminną instytucją kultury. Na koniec 2020 stan księgozbioru biblioteki wynosił 14 251 woluminów, z kolei liczba czytelników wyniosła 243. Na terenie gminy funkcjonuje również zespół artystyczny „Familia”.

Tabela 27 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotece gminy Roźwienica

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	2	2

pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	3	3
księgozbiór	wol.	14 809	14 251
czytelnicy w ciągu roku	osoba	262	243
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	5 301	3 429

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Stary Dzików

Działalność kulturalna na terenie gminy skupia się głównie przy Gminnym Ośrodku Kultury w Starym Dzikowie. Jest to samorządowa instytucja kultury, w której prowadzona jest wielokierunkowa działalność w zakresie tworzenia, upowszechniania i ochrony kultury i sztuki. Realizowane zadania mają na celu stworzenie jak najlepszych warunków do harmonijnego i wszechstronnego rozwoju mieszkańców poprzez edukację kulturalną. W swojej działalności realizuje także działania z zakresu współpracy zagranicznej poprzez bliskie kontakty z miastem partnerskim Jasenov ze Słowacji. Gminny Ośrodek Kultury posiada w użytkowaniu następujące budynki i obiekty:

1. Gminny Ośrodek Kultury w Starym Dzikowie,
2. Świetlica w Cewkowie (w jednym budynku z OSP Cewków),
3. Świetlica w Cewkowie Woli,
4. Świetlice w Moszczanicy,
5. Świetlica w Ułazowie (w jednym budynku z OSP Ułazów),
6. Świetlica w Nowym Dzikowie,
7. Kompleks rekreacyjno-sportowy wraz ze stadionem w Starym Dzikowie,
8. Stadion sportowy w Cewkowie.

Ośrodek Kultury zrzesza liczne zespoły artystyczne, młodzieżowe i zespoły Kół Gospodyń Wiejskich. Przy Ośrodku obecnie działają zespoły:

- Zespół Śpiewaczy „Dzikowianie” ze Starego Dzikowa,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Galicjanki” w Nowym Dzikowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Ułazowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Stokrotki” w Cewkowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Moszczanicy,
- Zespół „Witaminki” z Ułazowa,
- Grupa RADSOL.

Drugą instytucją, która na terenie gminy prowadzi szeroką działalność kulturalną jest Gminna Biblioteka Publiczna w Starym Dzikowie oraz jej filia w Cewkowie. Biblioteka służy zaspokajaniu

potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa Gminy oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury. Według danych Urzędu Gminy w Bibliotece Publicznej w Starym Dzikowie na koniec 2020 roku stan księgozbioru wynosił 18 991 woluminy, z kolei z usług biblioteki skorzystało wówczas 398 czytelników.

Tabela 28 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Stary Dzików

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	1	1
imprezy	szt.	9	5
uczestnicy imprez	osoba	3 370	600
grupy artystyczne	szt.	2	2
członkowie grup artystycznych	osoba	28	32
koła/kluby/sekcje	szt.	6	7
członkowie kół/klubów/sekcji	osoba	90	99

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 29 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Stary Dzików

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	2	2
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	2	2
księgozbiór	wol.	19 726	18 975
czytelnicy w ciągu roku	osoba	685	398
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	6 635	3 346

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Stubno

Na terenie gminy Stubno zadania z zakresu kultury prowadzi Gminna Placówka Kultury łącząc w sobie dwie instytucje tj. ośrodek kultury oraz bibliotekę publiczną.

W strukturę organizacyjną Gminnej Placówki Kultury w Stubnie wchodzi:

- Biblioteka Publiczna w Stubnie,
- filia biblioteczna w Kalnikowie,

- świetlice wiejskie w miejscowościach: Barycz, Stubienko, Gaje, Hruszowice, Nakło, Starzawa, Kalników, Kalników – Zagreble oraz Stubno.

Zadania realizowane przez połączone instytucje kultury są prowadzone równorzędnie jako zadania statutowe określone przez ustawę dla instytucji kulturalnych tj. dla bibliotek zaspokajanie i rozwijanie potrzeb czytelniczych społeczeństwa Gminy Stubno, a dla ośrodka kultury zaspokajanie i rozwijanie potrzeb kulturalnych. Biblioteka w Stubnie pełni funkcję biblioteki gminnej. Prowadzi filię w Kalnikowie oraz sześć punktów bibliotecznych w Baryczu, Stubienku, Nakle, Gajach, Hruszowicach i Starzawie.

Realizacja zadań w ramach działalności bibliotecznej i kulturalnej to spotkania czytelnicze, konkursy recytatorskie, literackie, plastyczne, quizy, gry i zabawy świetlicowe i plenerowe, a także organizacja czy współorganizacja imprez kulturalno-oświatowych, artystycznych i rozrywkowych, a także obchody świąt i rocznic państwowych dla mieszkańców we wszystkich bibliotekach i świetlicach wiejskich.

W 2020 roku księgozbiór biblioteki Gminnej w Stubnie wynosił 17 180. Nieznacznie zmalała liczba czytelników w porównaniu do 2015 roku (spadek o 47 osób), natomiast znacząco spadła liczba wypożyczeń (spadek o 4 269 wol.).

Tabela 30 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Stubno

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	6	6
imprezy	szt.	1 502	48
uczestnicy imprez	osoba	14 019	615

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 31 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Stubno

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	2	2
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	5	5
księgozbiór	wol.	19 761	17 180
czytelnicy w ciągu roku	osoba	487	440
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	9 122	4 853

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie gminy Wiązownica zadania z zakresu kultury prowadzą:

1. Gminne Centrum Kultury w Wiązownicy, będące samorządową instytucją kultury, do którego podstawowych zadań można zaliczyć: edukację kulturalną i wychowanie przez sztukę; gromadzenie, dokumentowanie, tworzenie, ochrona i udostępnianie dóbr kultury; tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką; tworzenie warunków dla rozwoju folkloru, regionalizmu, a także rękodzieła ludowego i artystycznego; rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych społeczeństwa oraz w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i promocji zdrowia. Gminne Centrum Kultury administruje 12 świetlicami wiejskimi, położonymi na terenie gminy:
  - Świetlica wiejska w Manasterzu;
  - Świetlica wiejska w Mołodyczu;
  - Dom Kultury w Nielepkowicach;
  - Świetlica wiejska w Radawie;
  - Świetlica wiejska w Ryszkowej Woli;
  - Świetlica wiejska w Cetuli;
  - Dom kultury w Zapałowie;
  - Świetlica wiejska Surmaczówce;
  - Dom Kultury w Szówsku;
  - Dom Kultury w Wiązownicy;
  - Dom Kultury w Piwodzie;
  - Świetlica wiejska w Wólce Zapałowskiej.

Świetlice wiejskie pełnią funkcję centrów kultury lokalnej, organizują czas wolny i integrują społeczność. Służą nie tylko dzieciom, ale także dorosłym. Przy Gminnym Centrum Kultury prężnie działają Koła Gospodyń Wiejskich, które integrują lokalne społeczności, kultywują dawne zwyczaje i tradycje przekazując je młodemu pokoleniu. Swoją obecnością uświetniają gminne uroczystości i dzięki nim kwitnie życie kulturalne wsi.

2. Biblioteka Publiczna w Wiązownicy z filiami w Szówsku, Piwodzie i Zapałowie, które działają głównie przy świetlicach wiejskich i domach kultury. W 2020 roku księgozbiór biblioteki wynosił 24 515. W stosunku do roku 2015 znacząco zmalała liczba czytelników (spadek o 432 osób) oraz liczba wypożyczeń (spadek o 9671 wol.).

Tabela 32 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Wiązownica

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	12	12
imprezy	szt.	134	7
uczestnicy imprez	osoba	48 332	443
grupy artystyczne	szt.	17	12
członkowie grup artystycznych	osoba	275	135
koła/kluby/sekcje	szt.	22	16
członkowie kół/klubów/sekcji	osoba	383	204

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 33 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Wiązownica

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	4	4
pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	5	4
księgozbiór	wol.	23 156	24 515
czytelnicy w ciągu roku	osoba	639	207
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	12 186	2 515

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Wielkie Oczy

Na terenie gminy Wielkie Oczy zadania z zakresu kultury prowadzą:

1. Centrum Kultury w Wielkich Oczach, którego podstawowym celem działania jest pozyskiwanie i przygotowywanie społeczeństwa do aktywnego uczestnictwa w kulturze, współtworzenia jej wartości, wszechstronne działanie w zakresie kultury mające na celu szeroko rozumianą edukację kulturalną oraz upowszechnienie kultury na rzecz mieszkańców gminy Wielkie Oczy, promocję dziedzictwa kulturowego gminy. Centrum realizuje działania statutowe m.in, poprzez współpracę z Kołami Gospodyń Wiejskich. Na terenie gminy Wielkie Oczy działa obecnie osiem KGW:

- KGW Wielkie Oczy,
- KGW Łukawiec,
- KGW Żmijowiska,
- KGW Kobylnica Wołoska,

- KGW Kobylnica Ruska,
- KGW Skolin,
- KGW Majdan Lipowiecki,
- KGW Bihale.

Przy Centrum Kultury w Wielkich Oczach działa amatorska grupa aktorska, licząca 50 członków, która występuje na imprezach gminnych. Bierze także udział w wydarzeniach organizowanych w powiecie lubaczowskim, ale też województwie podkarpackim. Centrum wspiera również działalność lokalnych zespołów muzycznych i kapel ludowych. Na terenie gminy działają obecnie cztery takie zespoły: Katarzynki z Łukawca, OdNowa, duet K&M oraz Crazy Girls. Ilość osób zaangażowanych w działalność zespołów wynosi ok. 30.

2. Gminna Biblioteka Publiczna z siedzibą w Wielkich Oczach oraz filie biblioteczne w miejscowościach Kobylnica Wołoska i Łukawiec. Biblioteki figurują w gminnym rejestrze instytucji kultury i działają na zasadach określonych w statucie oraz zawartych w przepisach regulujących działalność instytucji kultury. Działalność bibliotek służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych, edukacyjnych i informacyjnych mieszkańców regionu. W 2020 roku księgozbiór biblioteki Gminnej w Wiązownicy wynosił 29 084. Liczba czytelników wzrosła w porównaniu do 2015 roku (wzrost o 28 osób) , natomiast znacząco spadła liczba wypożyczeń (spadek o 3425 wol.).

Tabela 34 Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie Gminy Wielkie Oczy

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
ogółem	ob.	1	1
imprezy	szt.	9	18
uczestnicy imprez	osoba	450	1 340
grupy artystyczne	szt.	1	4
członkowie grup artystycznych	osoba	30	72
koła/kluby/sekcje	szt.	9	8
członkowie kół/klubów/sekcji	osoba	100	85

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 35 Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach Gminy Wielkie Oczy

Wyszczególnienie	Jednostka	2015	2020
biblioteki i filie	Ob.	3	3

pracownicy bibliotek (działalności podstawowej)	osoba	5	4
księgozbiór	wol.	28 394	29 084
czytelnicy w ciągu roku	osoba	517	545
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	9 519	6 094

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

2.6. Rynek pracy i bezrobocie

Jednym z czynników określających stan gospodarki, a także jej potencjał jest rynek pracy. Zasadniczy wpływ na rynek pracy na danym obszarze mają zarówno występująca tu liczba osób w wieku produkcyjnym, jak i ilość dostępnych miejsc pracy, które kształtują podaż i popyt pracy. Nierównowaga pomiędzy popytem, a podażą pracy wpływa z kolei na poziom bezrobocia.

Jak wspomniano powyżej, podaż pracy kształtowana jest przez liczbę osób w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny określamy jako wiek zdolności do pracy, tj. w przypadku mężczyzn jest to grupa w wieku 18-64 lat, z kolei w przypadku kobiet – 18-59 lat. W ramach wieku produkcyjnego możemy jeszcze wyróżnić wiek mobilny, który dotyczy osób w wieku od 18 do 44 roku życia bez względu na płeć, zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy, a także wiek niemobilny, który obejmuje mężczyzn w wieku od 45 do 64 lat oraz kobiety w wieku od 45 do 59 lat.

Jak przedstawiono już we wcześniejszej części niniejszego opracowania – w podrozdziale 2.2. *Uwarunkowania demograficzne*, według danych GUS z 2020 roku, Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój” zamieszkiwało 59 021 osób w wieku produkcyjnym, co stanowiło 62,51 % ogółu ludności na tym obszarze. Największa liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym występowała na terenie gminy wiejskiej Jarosław – 8 248 (62,4 % ogółu mieszkańców gminy), a kolei najmniejsza – w gminie Wielkie Oczy, tj. 2 380 (63,0 % ogółu mieszkańców gminy). Liczbę osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 36 Liczba osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Chłopice	3546	3557	3581	3613	3600	3591	3572	3551	3540	3480	3458
% ogółu mieszkańców	63,0%	63,3%	63,7%	64,4%	64,2%	64,0%	63,8%	63,9%	63,9%	62,9%	62,6%
Jarostaw	8265	8348	8377	8365	8403	8404	8394	8371	8326	8281	8248
% ogółu mieszkańców	63,9%	64,2%	64,0%	64,0%	64,0%	63,8%	63,7%	63,5%	63,1%	62,7%	62,4%
Laszki	4372	4393	4401	4420	4414	4396	4360	4355	4340	4288	4253
% ogółu mieszkańców	62,0%	62,4%	63,0%	62,8%	62,7%	62,6%	62,3%	62,4%	62,3%	61,9%	61,6%
Pawłosiów	5315	5332	5357	5376	5418	5439	5404	5429	5385	5345	5295
% ogółu mieszkańców	63,8%	63,9%	64,1%	64,4%	64,6%	64,5%	64,2%	64,1%	63,7%	63,3%	62,8%
Pruchnik	6063	6089	6126	6173	6149	6177	6168	6153	6124	6069	6019
% ogółu mieszkańców	61,6%	62,0%	62,2%	62,7%	62,6%	62,8%	62,9%	62,8%	62,5%	62,7%	62,3%
Radymno (gm. miejska)	3738	3747	3746	3732	3667	3605	3595	3553	3499	3445	3362
% ogółu mieszkańców	67,8%	67,7%	67,8%	67,8%	67,5%	67,2%	67,1%	66,6%	65,8%	65,3%	64,5%
Radymno (gm. wiejska)	7084	7093	7158	7144	7120	7195	7199	7194	7170	7083	7076
% ogółu mieszkańców	61,4%	61,7%	62,4%	62,5%	62,3%	62,8%	62,8%	62,8%	62,5%	62,2%	62,1%
Rokietnica	2645	2643	2685	2711	2713	2719	2715	2716	2722	2701	2674
% ogółu mieszkańców	60,3%	60,4%	61,2%	61,7%	62,0%	62,1%	62,1%	62,1%	62,4%	62,1%	62,0%
Roźwienica	3910	3924	3939	3951	3954	3980	4003	3993	3966	3930	3893
% ogółu	62,1%	62,6%	63,2%	63,6%	63,9%	64,0%	64,3%	64,1%	63,7%	63,0%	62,3%

mieszkańców											
Stary Dzików	2725	2703	2677	2714	2687	2686	2661	2644	2632	2565	2545
% ogółu mieszkańców	61,2%	61,5%	61,5%	62,4%	62,0%	62,0%	62,2%	61,9%	62,2%	61,9%	61,8%
Stubno	2521	2540	2547	2537	2532	2514	2506	2472	2457	2452	2426
% ogółu mieszkańców	61,8%	62,0%	62,7%	63,1%	63,8%	63,8%	63,7%	63,1%	63,0%	63,5%	62,8%
Wiązownica	7243	7297	7344	7397	7442	7491	7460	7486	7434	7413	7392
% ogółu mieszkańców	63,3%	63,7%	64,1%	64,0%	64,3%	64,2%	63,8%	64,0%	63,6%	63,3%	62,9%
Wielkie Oczy	2410	2428	2439	2460	2454	2446	2459	2448	2420	2403	2380
% ogółu mieszkańców	61,1%	61,8%	62,3%	63,0%	63,1%	63,4%	63,6%	63,6%	63,3%	62,9%	63,0%
OF „Wspólny Rozwój”	59837	60094	60377	60593	60553	60643	60496	60365	60015	59455	59021
% ogółu mieszkańców	62,71%	63,00%	63,34%	63,54%	63,62%	63,65%	63,57%	63,46%	63,19%	62,85%	62,51%

Źródło:

Opracowanie

własne

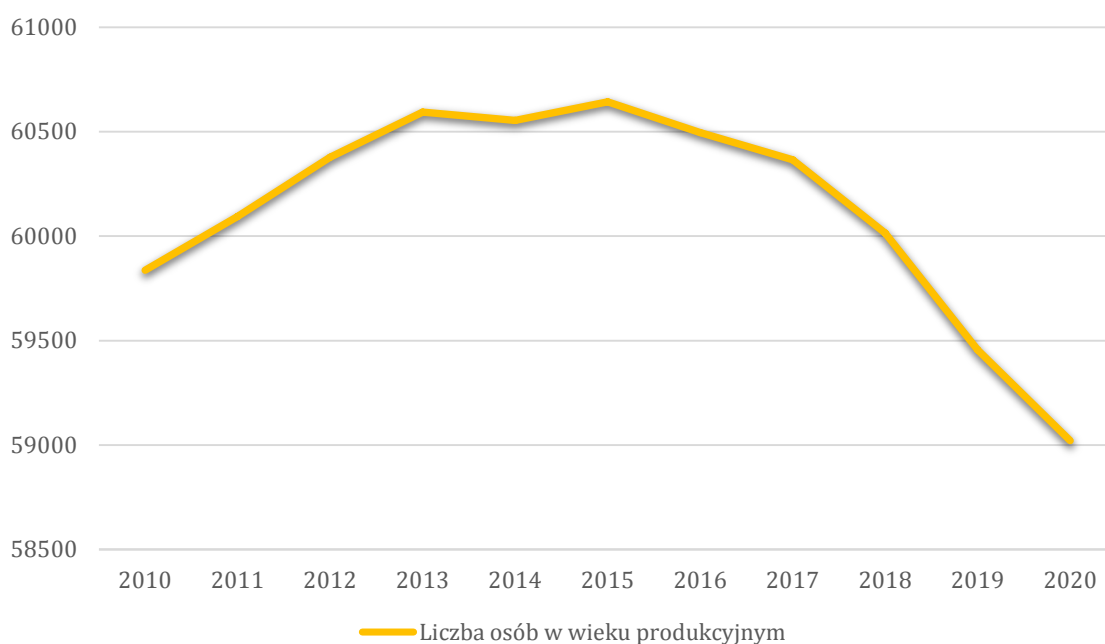
na

podstawie

BDL

Analizując powyższe dane można zauważyć, że w latach 2010-2015 na terenie OF „Wspólny Rozwój” występowała tendencja wzrostowa, jeśli chodzi o liczbę ludności w wieku produkcyjnym, natomiast od 2015 występowała już tendencja spadkowa. W porównaniu do roku 2010, w roku 2020 liczba osób w wieku produkcyjnym była niższa o 816, natomiast w porównaniu do roku 2015 była już niższa o 1 622. Kształtowanie się liczby osób w wieku produkcyjnym na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 15 Zmiany liczby osób w wieku produkcyjnym na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wśród osób w wieku produkcyjnym, teren OF „Wspólny Rozwój” według danych GUS z 2020 roku zamieszkiwało 37 523 osób w wieku mobilnym, co stanowiło 63,58 % liczby osób w wieku produkcyjnym oraz 39,74 % ludności OF ogółem. W stosunku do roku 2010, liczba osób w wieku mobilnym zmniejszyła się o 1 644. Liczbę osób w wieku mobilnym w podziale na płeć w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 37 Liczba osób w wieku mobilnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020

Gmina	2010			2020		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Chłopice	2303	1195	1108	2211	1183	1028
Jarosław	5405	2755	2650	5301	2665	2636
Laszki	2860	1516	1344	2751	1476	1275
Pawłosiów	3418	1740	1678	3334	1725	1609
Pruchnik	4008	2081	1927	3835	2020	1815

Radymno (gm. miejska)	2341	1185	1156	2043	1072	971
Radymno (gm. wiejska)	4718	2458	2260	4512	2350	2162
Rokietnica	1732	869	863	1686	856	830
Roźwienica	2596	1345	1251	2520	1327	1193
Stary Dzików	1733	943	790	1549	811	738
Stubno	1647	859	788	1529	793	736
Wiązownica	4789	2442	2347	4781	2453	2328
Wielkie Oczy	1617	845	772	1471	744	727
OF „Wspólny Rozwój”	39167	20233	18934	37523	19475	18048

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, w każdej z gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój” doszło do spadku liczby osób w wieku mobilnym na przestrzeni lat 2010-2020. Najwięcej osób w tej grupie znajdowało się na terenie gminy wiejskiej Jarosław – 5 301, z kolei najmniej w gminie Wielkie Oczy – 1 471. Zauważyć również można, że występuje tu przewaga mężczyzn, których w 2020 roku było więcej o 1 427.

Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój” to w głównej mierze teren rolniczo-przemysłowy, z uwagi na rolniczy charakter tego rejonu, co sprawia, że dominującą gałęzią przemysłu jest przetwórstwo rolno-spożywcze. Oprócz działalności w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, rozwija się tu również działalność wytwórcza oraz usługowa, w dziedzinach: hotelarstwa i gastronomii, turystyki, agroturystyki oraz rekreacyjno-sportowej. Duży wpływ na rynek pracy ma również bliskość granicy z Ukrainą oraz dogodne położenie komunikacyjne.

Najwięcej miejsc pracy w sektorze pozarolniczym na terenie OF „Wspólny Rozwój” generują m. in.:

- 1) Centrum Handlu i Magazynowania Korczowa Dolina;
- 2) Korczowa Logistic Park;
- 3) EUROSERVICE Zakłady Przemysłu Tłuszczowego w Suchorowie;
- 4) STAL-SYSTEMS S. A. w Wólce Pełkińskiej;
- 5) Zakład Usługowo-Produkcyjny EMITER Sp. j. S. Bieda, P. Lis w Radymnie;
- 6) Przedsiębiorstwo Robót Inżynierskich GEO Sp. z o. o. w Radymnie;
- 7) Przedsiębiorstwo Produkcyjno - Handlowo – Usługowe „GOLBALUX” Sp. z o.o. w Wiązownicy;
- 8) Urzędy gmin oraz gminne jednostki organizacyjne;
- 9) Podkarpacki Urząd Celno-Skarbowy w Przemyślu;
- 10) Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej.

Zgodnie z danymi GUS, na terenie OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku pracowało 8 432 osoby, co stanowiło zaledwie 14,29 % liczby osób w wieku produkcyjnym, zamieszkujących ten obszar. W stosunku do roku 2010 liczba ta wzrosła, mimo że na przestrzeni lat 2010-2020 nie występowała jednolita tendencja w tej kwestii. Porównując liczbę osób pracujących na terenie omawianego obszaru na tle innych jednostek samorządu terytorialnego – przykładowo z sąsiednimi powiatami: przeworskim (bez miasta Przeworska) oraz przemyskim, możemy zauważyć, że liczba ta większa jest na terenie OF „Wspólny Rozwój”. Należy tu jednak wziąć pod uwagę przede wszystkim liczbę osób w wieku produkcyjnym, zamieszkujących dany obszar. Zgodnie z tym według danych GUS z 2020 roku, na terenie powiatu przeworskiego (bez miasta Przeworsk) pracowało 5 915 osób, co stanowiło 15,18 % liczby osób w wieku produkcyjnym (uwzględniając miasto Przeworsk – liczba pracujących wynosiła 11 884, tj. 24,81 %), natomiast na terenie powiatu przemyskiego pracowało 6 702 osoby, co stanowiło 14,36 % liczby osób w wieku produkcyjnym. Warto również wskazać w tym miejscu dane dla miasta Jarosław, na terenie którego liczba osób pracujących wyniosła 15 486, co stanowiło aż 71,31 % liczby osób w wieku produkcyjnym.

Sytuacja ta ukazuje, że największa liczba pracujących występuje na obszarach głównych ośrodków miejskich, gdzie pracuje znaczna liczba osób z terenów wiejskich, dojeżdżających do pracy. Dla OF „Wspólny Rozwój” głównym ośrodkiem miejskim jest miasto Jarosław, ale także i Lubaczów, w szczególności dla gmin: Stary Dzików i Wielkie Oczy. Inne ośrodki miejskie, do których dojeżdżają do pracy mieszkańcy terenów wiejskich to miasto Radymno oraz Oleszyce w powiecie lubaczowskim. W mniejszym stopniu jest to miasto Przemyśl.

Dane dotyczące liczby osób pracujących na terenie poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” oraz liczby osób pracujących na 1000 ludności na przestrzeni lat 2010 – 2020, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 38 Liczba osób pracujących w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Chłopice	330	350	349	267	302	298	299	291	342	302	282
Jarosław	964	1 113	1 017	1 440	1 679	1 410	1 341	1 625	1 733	1 838	1 543
Laszki	442	489	720	782	866	552	728	754	826	799	919
Pawłosiów	570	590	536	472	481	454	492	524	517	609	681
Pruchnik	543	518	556	573	554	513	517	524	585	669	665
Radymno (gm. miejska)	1 131	1 092	1 064	1 002	1 062	1 029	1 017	1 044	1 023	873	883
Radymno (gm. wiejska)	870	964	1 044	1 093	1 110	1 095	1 075	1 163	1 245	1 369	1 291
Rokietnica	201	169	178	172	225	185	184	191	204	196	208
Rożwienica	541	576	539	483	473	458	435	526	493	461	456
Stary Dzików	223	217	200	226	207	197	232	292	226	210	235
Stubno	249	232	220	232	215	221	216	210	198	210	221
Wiązownica	684	641	615	700	778	697	737	709	793	864	860
Wielkie Oczy	214	193	166	177	181	186	199	217	206	202	188
OF „Wspólny Rozwój”	6 962	7 144	7 204	7 619	8 133	7 295	7 472	8 070	8 391	8 602	8 432

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 39 Liczba osób pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój na przestrzeni lat 2010-2020

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Chłopice	59	62	62	48	54	53	53	52	62	55	51
Jarosław	75	86	78	110	128	107	102	123	131	139	117
Laszki	63	69	103	111	123	79	104	108	119	115	133
Pawłosiów	68	71	64	57	57	54	58	62	61	72	81
Pruchnik	55	53	56	58	56	52	53	53	60	69	69
Radymno (gm. miejska)	205	197	192	182	195	192	190	196	193	166	169
Radymno (gm. wiejska)	75	84	91	96	97	96	94	102	108	120	113
Rokietnica	46	39	41	39	51	42	42	44	47	45	48
Roźwienica	86	92	86	78	76	74	70	84	79	74	73
Stary Dzików	50	49	46	52	48	45	54	68	53	51	57
Stubno	61	57	54	58	54	56	55	54	51	54	57
Wiązownica	60	56	54	61	67	60	63	61	68	74	73
Wielkie Oczy	54	49	42	45	47	48	51	56	54	53	50
OF „Wspólny Rozwój”	74	74	75	77	81	74	76	82	84	84	84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wskazane powyżej dane dot. liczby osób pracujących w poszczególnych gminach dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracowników. Dane nie obejmują z kolei osób pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych.

Jak wynika z przedstawionych danych, największa liczba osób pracuje na terenie gmin wiejskich: Jarosław, Radymno oraz Laszki – łącznie 3 753 osoby, co stanowi 44,51 % ogółu pracujących na terenie OF „Wspólny Rozwój”. Natomiast najmniejsza liczba osób pracujących występuje na terenach gmin: Wielkie Oczy, Rokietnica oraz Stubno, gdzie łącznie pracuje zaledwie 617 osób, co stanowi zaledwie 7,32 % ogółu pracujących.

Analizując dane dotyczące liczby osób pracujących na 1000 ludności, można zauważyć, że największy wskaźnik występuje w tym przypadku w mieście Radymno oraz w gminie Laszki, gdzie w stosunku do występującej tam liczby ludności znajduje się więcej miejsc pracy, niż w przypadku pozostałych gmin. Wskaźnik pracujących na 1000 mieszkańców dla OF „Wspólny Rozwój” wynosi 84 i kształtuje się na poziomie znacznie niższym od średniej województwa podkarpackiego (217) oraz poniżej średniej krajowej (252). Dla miasta Jarosław, wskaźnik ten wynosi aż 418.

Jak wcześniej wspomniano, gdy liczba osób w wieku produkcyjnym na danym obszarze przewyższa liczbę miejsc pracy, możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem bezrobocia. Jest to zjawisko, które ma duży wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą dla danego obszaru. Według danych GUS z 2020 roku, na terenie OF „Wspólny Rozwój” zarejestrowanych było 4740 osób, a w stosunku do roku poprzedniego, liczba ta zwiększyła się o 686 osób. Wpływ na to mogła mieć pandemia wirusa COVID-19, która rozpoczęła się w 2020 roku i wskutek wprowadzonych obostrzeń, doszło do paraliżu w niektórych sektorach gospodarki i wzrostu bezrobocia. Szczególnie obostrzenia dotknęły branże dot. zakwaterowania i gastronomii. Mimo to, na przestrzeni lat 2010-2020, możemy jednak zauważyć znaczny spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz równoczesny wzrost liczby pracujących na terenie gmin tworzących omawiany obszar. Sytuacja ta występowała w całym województwie podkarpackim oraz w skali całego kraju.

Dane dotyczące liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz udziału tej liczby w liczbie osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020 przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 40 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Chłopice	342	380	418	434	419	344	306	280	263	223	257
Jarosław	1050	1058	1055	992	928	843	798	766	719	575	681
Laszki	625	629	671	678	622	570	557	478	427	355	404
Pawłosiów	572	626	682	653	605	573	520	463	444	347	401
Pruchnik	822	870	926	932	935	820	749	715	651	505	571
Radymno (gm. miejska)	485	469	512	503	467	428	388	301	293	252	264
Radymno (gm. wiejska)	931	909	1007	956	920	835	771	663	604	424	534
Rokietnica	267	324	344	345	296	279	240	221	209	174	208
Rożwienica	539	509	537	593	529	467	446	417	418	312	371
Stary Dzików	196	213	215	211	181	147	129	105	106	87	101
Stubno	341	299	309	327	320	268	270	217	194	199	218
Wiązownica	867	899	927	936	814	712	679	608	554	457	560
Wielkie Oczy	295	304	285	345	315	256	269	188	155	144	170
OF „Wspólny Rozwój”	7332	7489	7888	7905	7351	6542	6122	5422	5037	4054	4740

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

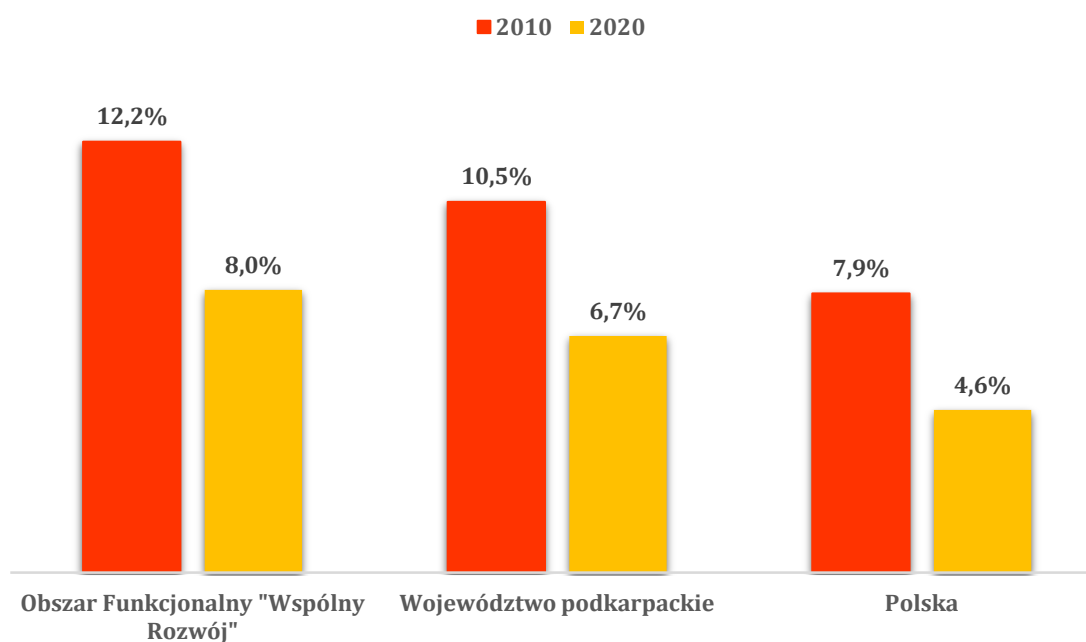
Tabela 41 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Chłtopice	9,6%	10,7%	11,7%	12,0%	11,6%	9,6%	8,6%	7,9%	7,4%	6,4%	7,4%
Jarosław	12,7%	12,7%	12,6%	11,9%	11,0%	10,0%	9,5%	9,2%	8,6%	6,9%	8,3%
Laszki	14,3%	14,3%	15,2%	15,3%	14,1%	13,0%	12,8%	11,0%	9,8%	8,3%	9,5%
Pawłosiów	10,8%	11,7%	12,7%	12,1%	11,2%	10,5%	9,6%	8,5%	8,2%	6,5%	7,6%
Pruchnik	13,6%	14,3%	15,1%	15,1%	15,2%	13,3%	12,1%	11,6%	10,6%	8,3%	9,5%
Radymno (gm. miejska)	13,0%	12,5%	13,7%	13,5%	12,7%	11,9%	10,8%	8,5%	8,4%	7,3%	7,9%
Radymno (gm. wiejska)	13,1%	12,8%	14,1%	13,4%	12,9%	11,6%	10,7%	9,2%	8,4%	6,0%	7,5%
Rokietnica	10,1%	12,4%	12,8%	12,7%	10,9%	10,3%	8,8%	8,1%	7,7%	6,4%	7,8%
Roźwienica	13,8%	13,0%	13,6%	15,0%	13,4%	11,7%	11,1%	10,4%	10,5%	7,9%	9,5%
Stary Dzików	7,2%	7,9%	8,0%	7,8%	6,7%	5,5%	4,8%	4,0%	4,0%	3,4%	4,0%
Stubno	13,5%	11,8%	12,1%	12,9%	12,6%	10,7%	10,8%	8,8%	7,9%	8,1%	9,0%
Wiązownica	12,0%	12,3%	12,6%	12,7%	10,9%	9,5%	9,1%	8,1%	7,5%	6,2%	7,6%
Wielkie Oczy	12,2%	12,5%	11,7%	14,0%	12,8%	10,5%	10,9%	7,7%	6,4%	6,0%	7,1%
OF „Wspólny Rozwój”	12,2%	12,5%	13,1%	13,0%	12,1%	10,8%	10,1%	9,0%	8,4%	6,8%	8,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując wyżej przedstawione dane, że największa liczba zarejestrowanych bezrobotnych w 2020 roku wystąpiła w gminie wiejskiej Jarosław – 681, natomiast najmniejsza w gminie Stary Dzików – 101. Jeśli jednak weźmiemy pod uwagę wskaźnik udziału zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach, możemy zauważyć, że najwyższy wskaźnik wystąpił w 2020 roku na terenach gmin: Laszki, Pruchnik i Roźwienica – 9,5 %, najmniejszy z kolei w gminie Stary Dzików – 4,0 %. Wskaźnik ten dla OF „Wspólny Rozwój” wyniósł 8,0 % i znacznie przewyższał średnią dla województwa podkarpackiego (5,7 %), jak i dla całego kraju (4,6 %). Warto tu jednak wskazać, że duży wpływ na niski wskaźnik w województwie podkarpackim ma między innymi bardzo niski poziom bezrobocia w miastach: Rzeszów i Krosno, a także w powiecie mieleckim, znacznie obniżając średnią dla województwa. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w 2020 roku w OF „Wspólny Rozwój”, w województwie podkarpackim oraz w Polsce, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w OF „Wspólny Rozwój”, w województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zmniejszenie bezrobocia wymaga zdecydowanych działań powiatowych urzędów pracy, centrów doradztwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego. Ważne w tej kwestii jest również dopasowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnych pracodawców, co pomoże zniwelować braki wykwalifikowanych pracowników na lokalnym rynku pracy. Teren OF „Wspólny Rozwój” znajduje się we właściwości trzech powiatowych urzędów pracy: w Jarosławiu, Lubaczowie oraz w Przemyślu.

2.7. Przedsiębiorczość i rolnictwo

Sytuacja gospodarcza danego obszaru wiąże się w dużej mierze ze zjawiskiem przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość można definiować jako skłonność do tworzenia nowych

przedsiębiorstw lub innych form prowadzenia działalności gospodarczej, a także jako aktywność do rozwijania już istniejących, poprzez realizację różnego rodzaju inwestycji. Stopień rozwoju przedsiębiorczości na danym obszarze wynika przede wszystkim z liczby podmiotów gospodarki narodowej, do których zalicza się osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Podmioty te zobowiązane są do rejestracji w odpowiednim rejestrze, w tym również w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (rejestr REGON), który prowadzi Prezes Głównego Urzędu Statystycznego.

Na przestrzeni lat 2010-2020 można zaobserwować pozytywne zjawisko rozwoju przedsiębiorczości zarówno na terenie OF „Wspólny Rozwój”, jak i w skali całego kraju. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2020 roku na terenie omawianego obszaru funkcjonowało 5 815 podmiotów gospodarczych. W stosunku do roku 2010, liczba podmiotów wzrosła o 1429. Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie gmin OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020 w podziale na sektor publiczny i sektor prywatny, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 42 Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie gmin OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku

Gmina	Ogółem			Sektor publiczny		Sektor prywatny	
	2010	2020	Wzrost/ spadek w %	2010	2020	2010	2020
Chłopice	184	249	+35,3 %	14	13	170	236
Jarosław	672	937	+39,4 %	14	10	658	927
Laszki	265	374	+41,1 %	14	14	251	360
Pawłosiów	524	694	+32,4 %	22	15	502	679
Pruchnik	304	414	+36,2 %	15	15	289	399
Radymno (gm. miejska)	403	433	+7,4 %	23	18	380	415
Radymno (gm. wiejska)	469	650	+38,6 %	33	15	436	635
Rokietnica	162	196	+21,0 %	12	11	150	185
Roźwienica	271	380	+40,2 %	13	17	258	363
Stary Dzików	169	220	+30,2 %	14	4	155	216
Stubno	181	223	+23,2 %	12	7	169	216
Wiązownica	645	832	+29,0 %	20	14	625	818
Wielkie Oczy	137	213	+55,5 %	11	12	126	201
OF „Wspólny Rozwój”	4 386	5 815	+32,6 %	217	165	4 169	5 650

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

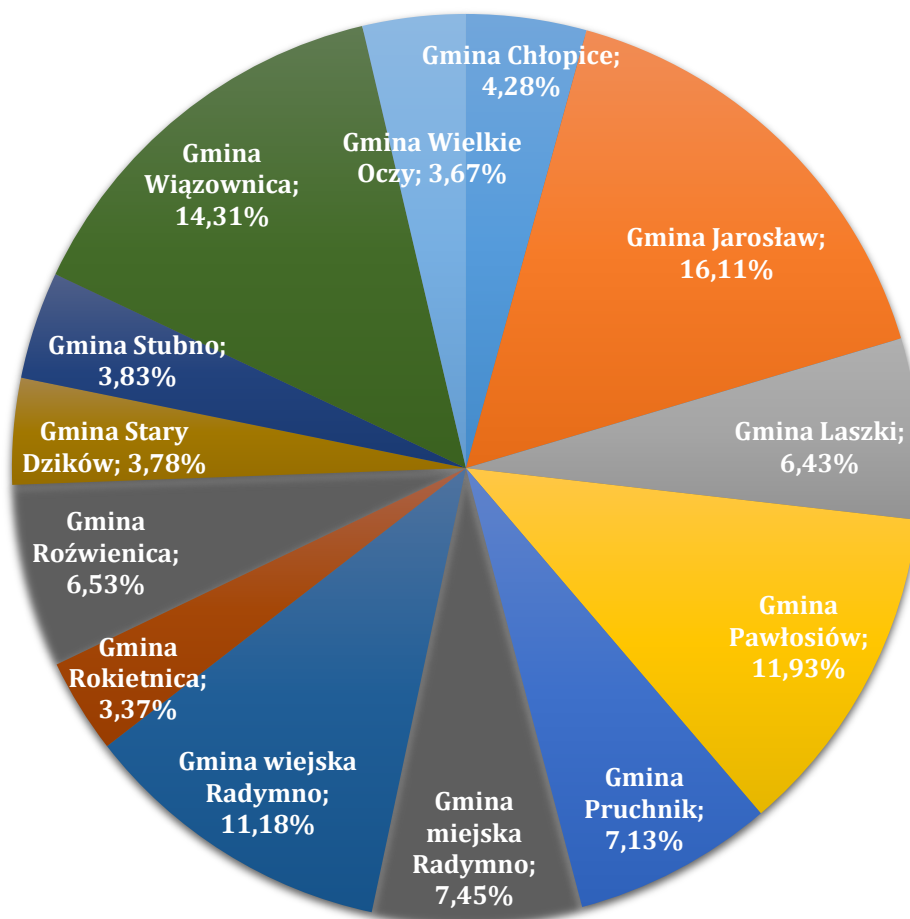
Analizując przedstawione powyżej dane, można zauważyć, że we wszystkich gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020 nastąpił wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Wzrost ten dotyczył jedynie sektora prywatnego, gdzie łącznie przybyło 1481 nowych podmiotów, natomiast z sektora publicznego ubyły 52 podmioty. Największy wzrost nastąpił w gminie Wielkie Oczy – 55,5 %, z kolei najmniejszy w gminie miejskiej Radymno – 7,4 %.

W 2020 roku najwięcej podmiotów gospodarki narodowej znajdowało się na terenie gminy wiejskiej Jarosław – 937 oraz gminy Wiązownica – 832, razem stanowiąc 30,42 % liczby podmiotów ogółem w OF „Wspólny Rozwój”. Są to zarazem gminy z największą liczbą mieszkańców wśród pozostałych gmin omawianego obszaru. Najmniej podmiotów natomiast, zarejestrowanych było na terenach gmin Rokietnica - 196 oraz Wielkie Oczy – 213, które dysponowały zarazem mniejszym potencjałem demograficznym, co świadczy o powiązaniu koncentracji podmiotów gospodarki narodowej z koncentracją ludności na danym obszarze. Niemniej, znaczny wpływ na aktywność ekonomiczną ma również położenie danej gminy.

Udział podmiotów gospodarczych w poszczególnych gminach w liczbie podmiotów gospodarki ogółem na terenie OF „Wspólny Rozwój” według danych z 2020 roku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 17 Udział podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem na terenie OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W sektorze prywatnym, w ramach podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON, Główny Urząd Statystyczny wyszczególnia osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki handlowe, w tym również spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie, fundacje, oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, których w 2020 roku na terenie OF „Wspólny Rozwój” było 4 527, tj. 77,85 % ogółu podmiotów zarejestrowanych na tym obszarze, a od 2010 roku przybyło ich 1 074. Na przestrzeni lat 2010-2020 wzrosła również liczba spółek handlowych oraz spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego, fundacji, a także

stowarzyszeń i organizacji społecznych, zmalała natomiast liczba spółdzielni. Dane w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 43 Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 i 2020

Rodzaje podmiotów		2010	2020
Sektor publiczny	Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	185	131
	Nieokreślone formy prawne*	32	34
Sektor prywatny	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	3 453	4 527
	Spółki handlowe	116	312
	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	15	71
	Spółdzielnie	40	23
	Fundacje	6	10
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	251	342
	Nieokreślone formy prawne*	288	365
RAZEM		4 386	5 815

*W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r. istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby/zamieszkania, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analiza struktury działających podmiotów gospodarczych według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) pokazuje, że najczęściej podmiotów wykonuje działalność gospodarczą w zakresie budownictwa (23,85 %), a także w handlu hurtowym i detalicznym, w tym naprawie pojazdów samochodowych, włączając motocykle (22,75 %). W okresie od 2010 do 2020 roku, największy wzrost ilości działających firm wystąpił w sekcji F - Budownictwo (na koniec 2020 roku funkcjonowało 1 385 podmiotów, podczas gdy w 2010 roku ich liczba wynosiła 721) oraz w sekcji S i T - Pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (na koniec 2020 roku funkcjonowały 463 podmioty, podczas gdy w roku 2010 ich liczba wynosiła 274). Spadek liczby podmiotów wystąpił przede wszystkim w sekcji G – Handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych, w tym motocykli (na koniec 2020 roku funkcjonowało 1 321 podmiotów, podczas gdy w roku 2010 ich liczba wynosiła 1 418).

W kontekście rozwoju turystyki, istotną kwestią jest liczba podmiotów prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii. Na przestrzeni lat 2010-2020 liczba podmiotów świadczących tego typu usługi na terenie OF „Wspólny Rozwój” wzrosła o 32, tj. o 44 %, w 2020 roku

osiągając wartość 104, co stanowiło jednak zaledwie 1,79 % wszystkich podmiotów zarejestrowanych na tym obszarze.

Liczbę zarejestrowanych na terenie OF „Wspólny Rozwój” podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w 2010 oraz 2020 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 44 Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD zarejestrowane na terenie OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020

Sekcja PKD	Wyszczególnienie	Ogółem*	
		2010	2020
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	152	151
B	Górnictwo i wydobywanie	10	18
C	Przetwórstwo przemysłowe	382	545
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	3	26
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	16	17
F	Budownictwo	721	1 385
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1 418	1 321
H	Transport i gospodarka magazynowa	359	460
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	72	104
J	Informacja i komunikacja	42	116
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	118	96
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	23	50
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	228	319
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	58	124
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	110	119
P	Edukacja	166	171
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	94	152
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	139	170
S, T	Pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	274	463
U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0

RAZEM

4 385

5 807

* W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r. istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności. W związku z powyższym dane naliczone z rejestru REGON według ww. informacji mogą nie sumować się na liczbę ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największą część działających na terenie OF „Wspólny Rozwój” podmiotów gospodarczych stanowiły w 2020 roku mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób – 5 589, co stanowiło 96 % wszystkich podmiotów. Na przestrzeni lat 2010-2020 liczba mikroprzedsiębiorstw zwiększyła się o 1 480, równocześnie jednak zmniejszyła się liczba małych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 osób, z 261 w 2010 roku do 204 w 2020 roku. W tym okresie doszło również do wzrostu liczby średnich przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 osób – 22 przedsiębiorstwa w 2020 roku, podczas gdy w 2010 było ich 16. Na omawianym obszarze nie znajdują się podmioty gospodarcze zatrudniające powyżej 250 osób. Dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości w 2010 oraz 2020 roku na terenie poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela.

Tabela 45 Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości na terenie poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” w 2010 oraz 2020 roku

Liczba pracujących	0-9		10-49		50-249	
	2010	2020	2010	2020	2010	2020
Gmina Chłopice	169	236	14	12	1	1
Gmina Jarosław	636	913	35	22	1	2
Gmina Laszki	245	357	19	15	1	2
Gmina Pawłosiów	486	666	37	25	1	3
Gmina Pruchnik	287	399	15	13	2	2
Gmina miejska Radymno	372	409	28	19	3	5
Gmina wiejska Radymno	445	624	21	23	3	3
Gmina Rokietnica	156	189	6	7	0	0
Gmina Roźwienica	249	362	21	18	1	0
Gmina Stary Dzików	157	214	12	6	0	0
Gmina Stubno	173	213	8	10	0	0
Gmina Wiązownica	605	801	37	27	3	4
Gmina Wielkie Oczy	129	206	8	7	0	0
OF „Wspólny Rozwój”	4109	5589	261	204	16	22

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O pozytywnym rozwoju przedsiębiorczości na terenie OF „Wspólny Rozwój” świadczą również wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej, opracowane przez Główny Urząd Statystyczny. Analizując poszczególne wskaźniki, które zaprezentowane zostały w poniższej tabeli, można w większości zauważyć ich wzrost, a spadek jedynie przy wskaźnikach dotyczących udziału osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem oraz udziału podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON w ich ogólnej liczbie, co w tym przypadku jest zjawiskiem pozytywnym.

Biorąc pod uwagę wskaźnik dotyczący podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności, najwyższa wartość wystąpiła zarówno w roku 2010, jak i 2020 w gminie miejskiej Radymno, natomiast w przypadku podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – w gminie Pawłosiów. Najmniejsze wartości w obu tych wskaźnikach nastąpiły natomiast w gminie Pruchnik. Jeśli chodzi o jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców, najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła ponownie w gminie miejskiej Radymno, co może świadczyć o większym niż w pozostałych gminach stopniu rozwoju przedsiębiorczości, na co wpływ może mieć zarówno dogodne położenie komunikacyjne, jak i większa aktywność ekonomiczna mieszkańców gminy. Działalność gospodarczą na terenie miasta Radymna prowadzą również mieszkańcy sąsiednich gmin, przede wszystkim gminy wiejskiej Radymno.

Wzrost wskaźnika dotyczącego liczby fundacji, stowarzyszeń oraz organizacji społecznych na 1000 mieszkańców, wpływa znacząco na kapitał społeczny danego obszaru oraz świadczy o aktywności społecznej mieszkańców. Najwyższa wartość tego wskaźnika wśród wszystkich gmin, wystąpiła zarówno w 2010, jak i w 2020 roku w gminach Stubno oraz Laszki, gdzie podmioty te miały również większy udział w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem niż w pozostałych gminach. Natomiast najmniej tego typu podmiotów występowało na terenie gminy Stary Dzików, z kolei najmniejszy ich udział w liczbie podmiotów ogółem – w mieście Radymno.

Porównując wskaźniki dla OF „Wspólny Rozwój” ze wskaźnikami dla województwa podkarpackiego, zauważalne jest, że kształtują się one poniżej średniej dla województwa. W przypadku zarejestrowanych podmiotów na 1000 mieszkańców, wskaźnik dla OF w 2020 roku wynosił 60, przy 89 dla województwa. Jeszcze wyraźniejsza różnica jest przy wskaźniku podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – 95,8 w OF oraz 145,4 w województwie. Należy tu jednak zaznaczyć, że w województwie podkarpackim, najwięcej podmiotów gospodarczych funkcjonuje w większych miastach, jak: Rzeszów, Przemyśl, Mielec, Krosno, Tarnobrzeg, Jasło, Dębica, Jarosław czy też Sanok, przez co znacznie wzrasta średnia. Dużą aktywnością gospodarczą charakteryzują się również gminy z południowo-wschodniej części województwa, z rejonu Bieszczad oraz Gór Sanocko-Turczańskich, co jest wynikiem występowania licznych małych przedsiębiorstw zajmujących się pracami leśnymi oraz rozwiniętej na tym obszarze turystyki. Ważne jest zatem wykorzystanie lokalnych potencjałów, wynikających m.in. z położenia geograficznego, w celu rozwoju gospodarczego.

Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w 2010 i 2020 roku w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”, a także zbiorcze wskaźniki dla OF i województwa podkarpackiego przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 46 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 i 2020

Wskaźniki	Rok	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	2010	33	52	38	63	31	73	41	37	43	38	44	56	35
	2020	45	71	54	82	43	83	57	45	61	53	58	71	56
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	2010	51,9	81,3	60,6	98,6	50,1	107,8	66,2	61,2	69,3	62	71,8	89,1	56,8
	2020	72	113,6	87,9	131,1	68,8	128,8	91,9	73,3	97,6	86,4	91,9	112,6	89,5
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	2010	3,53	6,34	3,4	5,78	4,8	7,22	4,24	1,82	3,97	4,02	2,94	4,55	4,82
	2020	5,24	6,34	5,34	6,17	5,9	8,21	5,35	4,16	4,48	7,76	4,92	5,98	5,27
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	2010	25	43	27	52	25	53	31	28	34	31	33	45	26
	2020	35	59	39	67	35	58	43	32	47	45	42	55	43
Fundacje, stowarzyszenia, i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	2010	2,67	2,4	3,41	2,52	1,83	1,45	2,95	2,51	3,81	2,47	4,17	2,8	2,79
	2020	3,26	2,87	5,07	4,27	3	3,26	3,34	4,17	4,64	2,67	5,44	4,17	3,44
Udział podmiotów wyrejstrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	2010	4,9	6,5	3,8	5,5	4,9	5,7	4,9	3,7	3	3,6	5,5	5,1	3,6
	2020	2,4	3,2	1,6	3,7	5,3	2,5	2,5	2,6	2,6	7,3	4,5	3,6	2,3
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów	2010	76,6	83,3	70,6	82,1	80,6	72,7	77,4	76,5	79,3	82,2	74	80,5	75,2
	2020	78,7	83,1	71,1	81,1	80,9	70,2	75,7	71,4	77,1	83,6	73,5	78	76,1

gospodarki narodowej ogółem (%)														
Udział podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących do 9 osób w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	2010	91,8	94,6	92,5	92,7	94,4	92,3	94,9	96,3	91,9	92,9	95,6	93,8	94,2
	2020	94,8	97,4	95,5	96	96,4	94,5	96	96,4	95,3	97,3	95,5	96,3	96,7
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	2010	8,2	4,6	9,1	4	5,9	2	7,2	6,8	8,9	6,5	9,4	5	8
	2020	7,2	4,1	9,4	5,2	7	3,9	5,8	9,2	7,6	5	9,4	5,9	6,1
Podmioty gospodarki narodowej działające w sektorze rolno-spożywczym	2010	1	5	0	8	3	4	4	2	2	0	2	1	1
	2020	1	9	0	8	3	2	2	4	3	1	2	2	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 47 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla OF „Wspólny Rozwój” i województwa podkarpackiego w 2010 i 2020 roku

Wskaźniki	OF „Wspólny Rozwój”		Województwo podkarpackie	
	2010	2020	2010	2020
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	45	60	72	89
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	71,3	95,8	112,3	145,4
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	4,42	5,78	7,45	6,66
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	35	46	56	66
Fundacje, stowarzyszenia, i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	2,75	3,82	2,76	3,77
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	4,7	3,4	5,5	3,5
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem (%)	77,8	77,0	77,7	74,7
Udział podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących do 9 osób w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	93,7	96,0	94,6	96,3
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	6,58	6,60	3,8	4,2
Podmioty gospodarki narodowej działające w sektorze rolno-spożywczym	33	39	1 423	1 491

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jednym z istotnych stymulatorów rozwoju i wzrostu gospodarczego na danym obszarze są inwestycje realizowane w celu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, które przynoszą korzyści w postaci nowych miejsc pracy, aktywizacji społeczności oraz napływu nowych technologii. W celu prowadzenia aktywności gospodarczej (usługowej lub produkcyjnej) tworzone są tereny inwestycyjne, oddzielone od terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe oraz rolnictwo, które oferowane są inwestorom. W szczególności atrakcyjne są tereny inwestycyjne uzbrojone, posiadające dostęp do drogi publicznej oraz podłączenie do sieci elektroenergetycznej i wodno-kanalizacyjnej.

Część terenu OF „Wspólny Rozwój” objęta została Specjalną Strefą Ekonomiczną Euro – Park Mielec, której zarządzającym jest Agencja Rozwoju Przemysłu S.A., a jej głównym celem jest wzrost aktywności gospodarczej terenu oraz obniżenie bezrobocia. Jako główna zachęta inwestycyjna, przedsiębiorcom realizującym inwestycje na obszarze SSE Euro-Park Mielec, przysługuje na podstawie zezwolenia pomoc publiczna w postaci zwolnienia z podatku dochodowego, jednak uzyskanie tego rodzaju pomocy uzależnione jest od przedmiotu planowanej inwestycji oraz kryterium ilościowych i jakościowych. Grunty SSE w OF „Wspólny Rozwój” występują na terenach gmin wiejskich: Jarosław i Radymno.

Tereny inwestycyjne w gminie wiejskiej Jarosław znajdują się w miejscowości Makowisko i obejmują powierzchnię 332 ha z możliwością powiększenia. Właścicielem gruntów jest Gmina Jarosław i opracowany został miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, przeznaczając owe grunty pod zabudowę produkcyjną, składy i magazyny. Drogę dojazdową do terenów stanowi droga wojewódzka nr 865 Jarosław – Bełzec, która umożliwia połączenie z drogami krajowymi nr 77 i 94, a następnie z autostradą A4. Oprócz tego grunty posiadają dostęp do infrastruktury technicznej: sieci elektroenergetycznej, wodno-kanalizacyjnej, gazowej oraz telekomunikacyjnej. Orientacyjna cena grunty za 1 m², włączając podatek VAT w wysokości 23 % wynosi 40 zł, natomiast okres zwolnienia z podatku CIT (dla powiatu) wynosi 15 lat.

W gminie wiejskiej Radymno, tereny inwestycyjne o powierzchni 70 ha, utworzone zostały w obrębie miejscowości Korczowa i Młyny, a ich właścicielem jest Korczowa Logistic Park Sp. z o. o. Największą zaletą tych terenów jest bliskość Przejścia Granicznego w Korczowej oraz drogi krajowej 94 i autostrady A4. Na tym terenie obowiązuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który przeznaczają grunty pod zabudowę produkcyjną, składy i magazyny. Grunty posiadają dostęp do infrastruktury technicznej: sieci elektroenergetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz telekomunikacyjnej, a w odległości 2 km od ich granicy przebiega sieć gazowa. Orientacyjna cena grunty za 1 m², włączając podatek VAT w wysokości 23 % wynosi 100 zł, przy czym cena zależna jest od powierzchni i lokalizacji części działki oraz poziomu dalszego rozwoju infrastruktury. Okres zwolnienia z podatku CIT (dla powiatu) wynosi 15 lat.

Jak wspomniano we wcześniejszej części opracowania, OF „Wspólny Rozwój” to w dużej mierze teren rolniczy, gdzie użytki rolne stanowią blisko 70 % powierzchni ogólnej. Występują tu bardzo dobre warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego, a także wysokotowarowego, charakteryzującego się m.in. mechanizacją i specjalizacją produkcji. Wpływają na to cechy klimatyczne oraz geologiczne: ciepły klimat z długim okresem wegetacyjnym, urodzajne gleby oraz dobra dostępność do zasobów wodnych. Uwarunkowania te sprzyjają uprawie roślin, takich jak pszenica, kukurydza czy też rzepak, a także do produkcji warzyw oraz sadownictwa.

Podstawowych informacji na temat rolnictwa, w tym liczby i powierzchni gospodarstw rolnych, dostarczają przeprowadzane co 10 lat powszechne spisy rolne. Ostatni taki spis przeprowadzony został w terminie od 1 września do 30 listopada 2020 r., według stanu na dzień 1 czerwca 2020 r. Jego podstawowym celem było dostarczenie informacji na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, a także i na potrzeby krajowych baz danych. Badaniem zostały objęte gospodarstwa rolne, których użytkownikami były osoby fizyczne (gospodarstwa indywidualne), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Zgodnie z opublikowanymi wstępnymi wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2020, na terenie OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku znajdowały się 8 642 gospodarstwa rolne o łącznej powierzchni 74 597,93 ha, z czego 68 353,01 ha (ok. 92 %) stanowiły użytki rolne. Największą część tych gospodarstw stanowiły gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych w grupie od 1 do 5 ha – ich liczba wyniosła 5 715 (ok. 66 % ogółu gospodarstw rolnych).

Najwięcej gospodarstw rolnych spośród gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój” znajdowało się na terenie gminy wiejskiej Radymno – w liczbie 1 179, tj. ok. 14 % ogółu gospodarstw w OF, zajmując przy tym powierzchnię 10 827,85 ha (ok. 15 % ogółu powierzchni gospodarstw w OF). Najmniej gospodarstw rolnych znajdowało się z kolei w gminie miejskiej Radymno, która stanowi zarazem najmniejszą obszarowo jednostkę samorządu terytorialnego na terenie OF „Wspólny Rozwój”. Liczba gospodarstw wynosiła tu jedynie 92 (ok. 1 % ogółu gospodarstw w OF), zajmując przy tym powierzchnię 745,19 ha (ok. 1 % ogółu powierzchni gospodarstw w OF).

Liczbę gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw w poszczególnych gminach wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój”, według wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 48 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój”

Wyszczególnienie	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Rożwie nica	Stary Dzików	Stubno	Wiązo wnica	Wielki e Oczy
Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych													
Gospodarstwa rolne ogółem	463	995	618	576	709	92	1179	533	534	791	414	1136	602
do 1 ha włącznie	14	24	8	22	22	5	20	7	22	b.d.	4	18	4
1-5 ha	293	678	376	410	581	63	785	346	395	278	263	839	408
5-10 ha	79	162	141	74	68	7	204	108	65	330	67	194	127
10-15 ha	22	39	36	26	13	7	69	22	19	124	22	24	22
15 ha i więcej	55	92	57	44	25	10	101	50	33	b.d.	58	61	41
Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)													
Gospodarstwa rolne ogółem	4165,93	9922,23	7774, 43	3611,9	3510,09	745,19	10827,85	4022,21	3327,5 8	6925,9 6	7175,0 2	7915,7 2	4673,8 2
do 1 ha włącznie	15,13	34,05	9,09	61,76	34,71	4,28	30,96	8,71	30,36	b.d.	6,33	31,26	5,59
1-5 ha	848,5	1908,22	1322, 67	1080,7	1604,56	170,86	2412,39	1049,74	1199,6 6	982,28	792,27	2626,2 6	1580,4 5
5-10 ha	554,65	1187,24	1057, 24	562,56	505,5	64,08	1554,83	776,78	472,72	2659,3 9	483,05	1464,0 3	981,89
10-15 ha	271,04	504,82	468,8	328,22	164,88	85,01	912,66	282,67	246	1677,2 1	280,49	298,82	322,76
15 ha i więcej	2476,61	6287,9	4916, 63	1578,66	1200,44	420,96	5917,01	1904,31	1378,8 4	b.d.	5612,8 8	3495,3 5	1782,9 3
Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)													
Gospodarstwa rolne ogółem	4013,56	9391,77	7140, 49	3386,2	3096,16	697,1	9980,74	3849,15	3062,6 2	6200,2 3	6521,2 4	7126,4 9	3887,2 6

do 1 ha włącznie	12,61	20,91	5,93	18,07	18,06	3,94	15,96	6,79	20,95	b.d.	4,00	14,3	3,00
1-5 ha	774,59	1688,8	1093,79	983,86	1337,9	149,53	2130,53	964,34	1002,88	819,17	714,61	2232,04	1139,79
5-10 ha	530,78	1105,24	963,75	526,95	462,26	58,03	1393,12	736,8	446,81	2370,94	453,68	1266,03	814,23
10-15 ha	250,4	471,31	444,56	315,78	153,66	84,56	842,38	273,56	237,24	1504,29	266,78	273,23	264,96
15 ha i więcej	2445,18	6105,51	4632,46	1541,54	1124,28	401,04	5598,75	1867,66	1354,74	b.d.	5082,17	3340,89	1665,28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Powyższe dane wskazują, że w każdej gminie występuje najwięcej gospodarstw w przedziale 1-5 ha, a następnie 5-10 ha. Najmniej liczebne są gospodarstwa liczące do 1 ha włącznie, za wyjątkiem gmin Pruchnik i Roźwienica, gdzie występuje szczególne rozdrobnienie gospodarstw pod względem średniej powierzchni.

Jak wspomniano już wcześniej, na terenie OF „Wspólny Rozwój” znajduje się ogółem 8 642 gospodarstwa rolne, a najwięcej gospodarstw występuje w grupie obszarowej w przedziale 1-5 ha. Biorąc jednak pod uwagę powierzchnię gospodarstw rolnych oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w ich skład, to największą powierzchnię zajmują gospodarstwa rolne w grupie obszarowej – 15 ha i więcej. Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela oraz poniższy wykres.

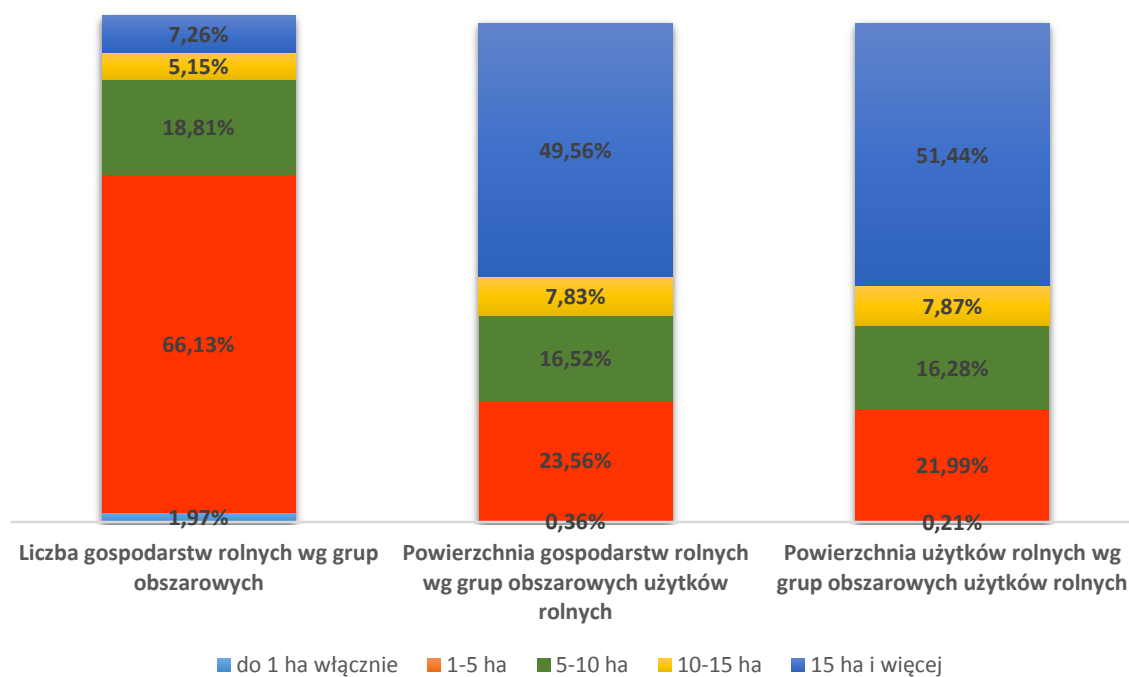
Tabela 49 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Wspólny Rozwój”

Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych		
Gospodarstwa rolne ogółem	8 642*	100 %
do 1 ha włącznie	170	1,97 %
1-5 ha	5 715	66,13 %
5-10 ha	1 626	18,81 %
10-15 ha	445	5,15 %
15 ha i więcej	627	7,26 %
Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)		
Gospodarstwa rolne ogółem	74 597,93*	100 %
do 1 ha włącznie	272,23	0,36 %
1-5 ha	17 578,56	23,56 %
5-10 ha	12 323,96	16,52 %
10-15 ha	5 843,38	7,83 %
15 ha i więcej	36 972,52	49,56 %
Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)		
Gospodarstwa rolne ogółem	68 353,01*	100 %
do 1 ha włącznie	144,52	0,21 %
1-5 ha	15 031,83	21,99 %
5-10 ha	11 128,62	16,28 %
10-15 ha	5 382,71	7,87 %
15 ha i więcej	35 159,5	51,44 %

*z uwagi na brak danych w zakresie dotyczącym liczby gospodarstw rolnych, ich powierzchni oraz powierzchni użytków rolnych w grupach obszarowych „do 1 ha włącznie” oraz „15 ha i więcej” dla gminy Stary Dzików, suma danych w poszczególnych grupach obszarowych nie będzie równa wynikom dla gospodarstw rolnych ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wykres 18 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Wspólny Rozwój”

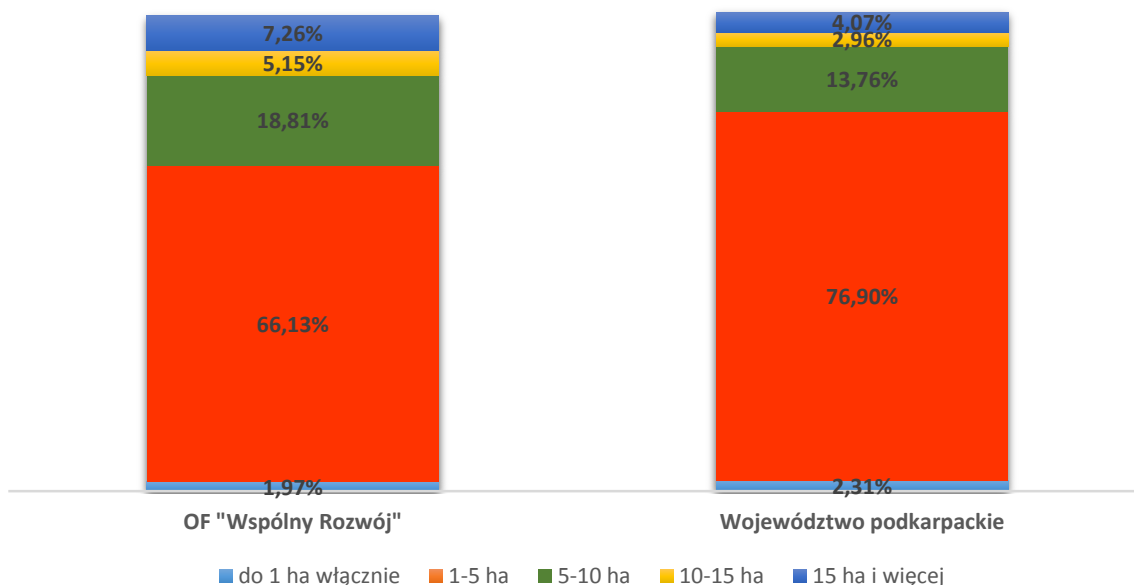

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

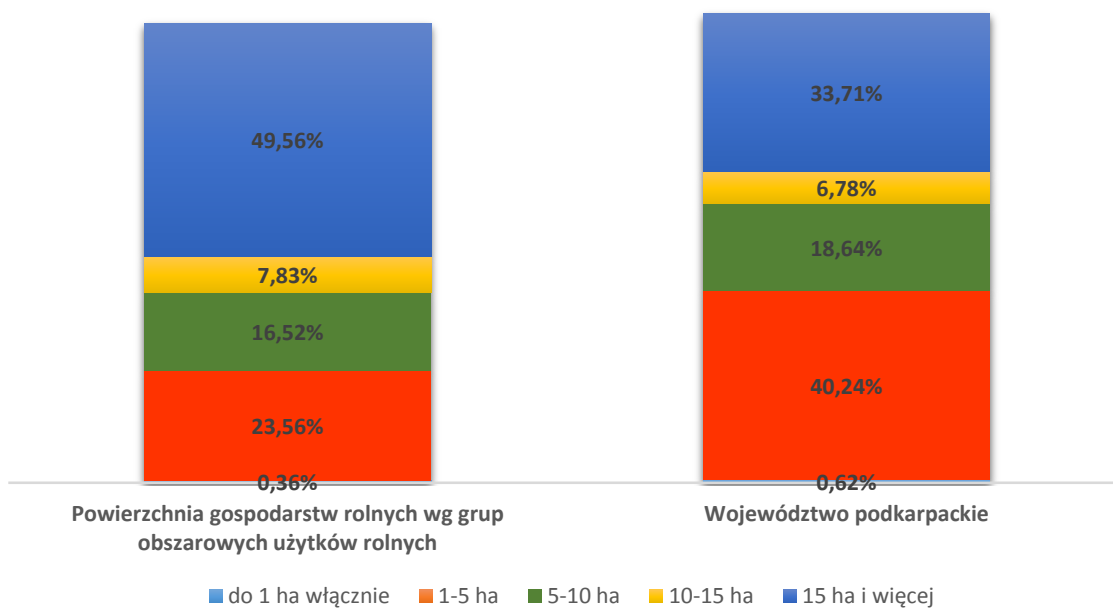
Liczba gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie OF „Wspólny Rozwój” stanowiła 7,59 % liczby gospodarstw rolnych ogółem w województwie podkarpackim, natomiast ich powierzchnia – 11,05 % powierzchni gospodarstw ogółem w województwie. Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw rolnych w poszczególnych grupach obszarowych, zarówno na terenie OF jak i ogółem w województwie, struktura gospodarstw wygląda podobnie – najczęściej gospodarstw występuje w grupie obszarowej „1-5 ha”, z kolei najmniej w grupie „do 1 ha włącznie”. Różnica występuje już jednak analizując powierzchnię gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych. Na terenie OF najczęściej powierzchni zajmują gospodarstwa rolne w grupie „15 ha i więcej”, stanowiąc niemal 50 % ogółu powierzchni zajmowanej przez wszystkie gospodarstwa rolne. W województwie podkarpackim występuje natomiast większe rozdrobnienie gospodarstw rolnych, przejawiające się tym, że największą powierzchnię zajmują gospodarstwa w grupie „1-5 ha”, stanowiąc 40,24 % ogółu powierzchni zajmowanej przez wszystkie gospodarstwa rolne. Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchni według grup obszarowych użytków rolnych na terenie OF „Wspólny Rozwój” oraz w województwie podkarpackim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 19 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie OF „Wspólny Rozwój” oraz województwa podkarpackiego

Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych

Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wśród gospodarstw rolnych znajdujących się na terenie OF, 2 399 z nich prowadziło produkcję rolniczą tylko na samozaopatrzenie żywnościowe, z kolei 6 236 prowadziło sprzedaż własnych produktów rolnych. Dane te dla poszczególnych gmin wchodzących w skład OF, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 50 Liczba gospodarstw prowadzących produkcję rolniczą tylko na samozaopatrzenie żywnościowe oraz prowadzących sprzedaż własnych produktów rolnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”

Gmina	Gospodarstwa rolne prowadzące produkcję rolniczą tylko na samozaopatrzenie żywnościowe	Gospodarstwa rolne prowadzące sprzedaż własnych produktów rolnych
Chłopice	62	401
Jarosław	117	818
Laszki	193	423
Pawłosiów	107	468
Pruchnik	312	397
Radymno (gm. miejska)	51	41
Radymno (gm. wiejska)	152	1 027
Rokietnica	77	456
Roźwienica	193	341
Stary Dzików	121	670
Stubno	112	302
Wiązownica	519	614
Wielkie Oczy	323	278
OF „Wspólny Rozwój”	2 399	6 236

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Średnia powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych na terenie OF „Wspólny Rozwój” wynosiła 8,82 ha, natomiast średnia powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw – 8,10 ha. Wartości te znacznie przekraczały średnią dla województwa podkarpackiego, gdzie wynosiły odpowiednio 5,97 ha i 5,07 ha. Największa średnia, jeśli chodzi o powierzchnię gospodarstw występowała w gminie Stubno – aż 17,33 ha, natomiast najniższa średnia – w gminie Pruchnik, gdzie wynosiła 4,95 ha.

W kwestii użytkowania gruntów, użytki rolne stanowiły 91,63 % powierzchni gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie OF „Wspólny Rozwój”. 98,84 % tych użytków stanowiły użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, tzn. grunty wykorzystywane rolniczo, na których stosowane są zabiegi uprawne i mogą kwalifikować do otrzymania dopłat obszarowych. Pod zasiewami znalazło się z kolei 78,78 % powierzchni użytków rolnych, a największą część użytków rolnych w ramach zasiewów stanowiły zboża, tj. 75,82 % powierzchni zasiewów.

Biorąc pod uwagę liczbę pracujących w gospodarstwach rolnych, na terenie całego OF „Wspólny Rozwój” pracowało tam łącznie 18 427, tj. 19,52 % ogółu mieszkańców, z tego 10 517

mężczyzn oraz 7 910 kobiet. Najwięcej osób pracowało w gospodarstwach rolnych w gminie wiejskiej Radymno, natomiast najmniej w mieście Radymno.

Według źródeł dochodów, najczęściej gospodarstw rolnych na terenie OF utrzymywało się działalności rolniczej – 8 605, natomiast najmniej z pozarolniczej działalności gospodarczej. Najliczniej, gospodarstwa rolne ze źródłem dochodów z działalności rolniczej, występowały w gminie wiejskiej Radymno, niewiele mniej również w gminie Wiązownica.

Dane dotyczące średniej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych i średniej powierzchni użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw, struktury użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne i powierzchni zasiewów wybranych upraw, a także liczby pracujących w gospodarstwach rolnych oraz źródeł dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela.

Tabela 51 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospod

Wyszczególnienie	Chłopice	Jarostaw	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązowica	Wielkie Oczy
Średnia powierzchnia ogółem i użytków rolnych ogółem													
Grunty ogółem	9	9,97	12,58	6,27	4,95	8,1	9,18	7,55	6,23	8,76	17,33	6,97	7,76
Użytki rolne ogółem	8,67	9,44	11,55	5,88	4,37	7,58	8,47	7,22	5,74	7,84	15,75	6,27	6,46
Użytkowanie gruntów													
Grunty ogółem	4165,93	9922,23	7774,43	3611,9	3510,09	745,19	10827,85	4022,21	3327,58	6925,96	7175,02	7915,72	4673,82
Użytki rolne ogółem	4013,56	9391,77	7140,49	3386,2	3096,16	697,1	9980,74	3849,15	3062,62	6200,23	6521,24	7126,49	3887,26
Użytki rolne w dobrej kulturze	3998,4	9327,76	7084,69	3367,76	3027,14	696,38	9933,53	3831,04	3040,55	6085,19	6431,26	6968,56	3767,01
Pod zasiewami	3802,71	8401,85	5582,32	2959,9	2271,85	656,06	8926,64	3530,37	2538,3	4143,02	4367,26	4501,35	2169,18
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	b.d.	187,5	121,74	22,58	43,9	b.d.	40,38	17,38	21,79	33,27	30,6	444,69	104,52
Uprawy trwałe	48,84	87,16	60,08	114,5	213,55	8,91	174,94	123,54	85,47	43,21	39,51	53,63	23,7
Łąki trwałe	91,58	530,77	722,74	226,86	407,18	27,13	657,39	124,93	299,82	1766,96	1578,87	1821,3	1081,25
Pastwiska trwałe	b.d.	77,71	553,29	25,98	48,99	b.d.	87,95	13,84	74,98	75,67	388,1	107,53	367,83
Pozostałe użytki rolne	15,16	64,01	55,8	18,44	69,02	0,72	47,21	18,11	22,07	115,04	89,98	157,93	120,25
Lasy i grunty leśne	18,77	170,54	216,95	68,62	210,01	34,35	417,09	50,07	113,85	430,19	58,45	388,59	567,37
Pozostałe grunty	133,6	359,92	416,99	157,08	203,92	13,74	430,02	122,99	151,11	295,54	595,33	400,64	219,19
Powierzchnia zasiewów wybranych upraw													

Powierzchnia zasiewów ogółem	3802,71	8401,85	5582,3 2	2959,9	2271,85	656,06	8926,64	3530,37	2538,3	4143,02	4367,26	4501,35	2169,18
Zboża	2562,14	6552,1	4216,2 2	2355,84	1610,7	527,93	7017,47	2693,06	1922,38	2891,21	3362,89	3560,04	1558,15
Ziemniaki	318,32	178,3	68,2	52,57	87,1	23,73	561,75	77,06	39,24	51,09	34,1	95,72	36,49
Buraki cukrowe	19,32	125,07	55,76	47,91	54,29	b.d.	b.d.	76,84	42,89	b.d.	77,13	39,83	52,45
Rzepak i rzepik	675,88	1234,51	665,73	365,45	350,63	70,06	888,76	537,19	400,25	93,98	720,15	285,76	260,69
Warzywa gruntowe	59,21	54,94	57,38	18,3	21,47	11,29	50,28	20,07	8,46	60,76	6,46	10,57	7,71
Pracujący w gospodarstwach rolnych													
Ogółem	1046	1871	1435	1180	1563	176	2799	1274	982	1805	873	2324	1099
Mężczyźni	604	1114	830	677	819	107	1553	750	608	979	531	1305	640
Kobiety	442	757	605	503	744	69	1246	524	374	826	342	1019	459
Gospodarstwa domowe według źródeł dochodów													
Działalność rolnicza	462	990	613	575	706	89	1177	533	533	790	409	1130	598
Pozarolnicza działalność gospodarcza	38	112	74	77	74	15	117	27	62	53	35	324	59
Praca najemna	229	519	324	286	420	40	635	285	234	289	203	361	287
Emerytura i renta	152	335	271	218	353	26	386	199	182	275	147	433	209
Inne niezarobkowe źródła poza emeryturą i rentą	56	202	86	43	184	4	172	92	46	312	101	127	104

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

2.8. Gospodarka finansowa

Jednym z kluczowych czynników, które warunkują rozwój lokalny i regionalny są zasoby finansowe danej jednostki samorządu terytorialnego. Gospodarka finansowa tych jednostek realizowana jest w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 305 z późn. zm.), określającą m. in. zakres, zasady oraz tryb planowania, uchwalania i wykonywania budżetów tych jednostek. Zgodnie z uchwałą budżetową, określone są planowane dochody i wydatki danej jednostki samorządu terytorialnego w danym roku budżetowym, których kwoty wyszczególnia się w układzie działań klasyfikacji budżetowej.

Zgodnie z ustawą o finansach publicznych, w ramach dochodów wyróżnia się dochody bieżące, które definiowane są jako dochody nie będące dochodami majątkowymi, które z kolei obejmują dotacje i środki przeznaczone na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Podobnie przedstawia się kwestia wydatków budżetowych, które również dzielą się na wydatki bieżące, niebędące wydatkami majątkowymi oraz wydatki majątkowe, którymi są inwestycje i zakupy inwestycyjne, w tym również programy finansowane z udziałem środków zewnętrznych, zakup i objęcie akcji i udziałów, a także wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego. Różnica pomiędzy dochodami a wydatkami budżetu jednostki samorządu terytorialnego określana jest mianem nadwyżki budżetu lub deficytem budżetu.

Potencjał zasobów finansowych OF „Wspólny Rozwój” według danych GUS z 2020 roku, wynosił 521 922 983,93 zł, co stanowiło 4,05 % ogółu dochodów województwa podkarpackiego. W stosunku do roku 2015, wysokość dochodów na terenie OF zwiększyła się o 226 362 957,13 zł, tj. o 76,6 %, z kolei w tym samym czasie, wysokość dochodów w województwie ogółem wzrosła o 72,6 %. Największą część dochodów w OF stanowiły dochody gmin wiejskich Radymno i Jarosław – łącznie 132 402 439,90 zł, tj. 25,37 % ogółu dochodów OF. Duży wpływ na to miał przede wszystkim potencjał demograficzny oraz powierzchnia tych gmin, generując znaczne wpływy podatkowe do budżetu. Najmniejsza wysokość dochodów występowała natomiast w gminach Wielkie Oczy, Rokietnica oraz Stubno – łącznie 71 630 803,92 zł, tj. 13,72 % ogółu dochodów OF.

Jeśli chodzi o wydatki, ich wysokość w 2020 roku na terenie OF „Wspólny Rozwój” wyniosła 485 413 918,22 zł, wskutek czego nadwyżka budżetowa wyniosła dla całego obszaru 36 509 065,71 zł. Wskazana kwota wydatków stanowiła 3,90 % ogółu wydatków OF. W stosunku do roku 2015, wysokość wydatków na terenie OF zwiększyła się o 194 644 720,06 zł, tj. o 66,94 %. Największy udział w wydatkach ogółem OF, miały gminy wiejskie Jarosław oraz Wiązownica – łącznie 119 521 491,78 zł, tj. 24,62 % ogółu wydatków OF.

Realizację budżetu w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 52 Realizacja budżetu gmin OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Gmina	Dochody		Wydatki		Nadwyżka/deficyt	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Chłopice	19 069 913,79 zł	31 555 665,61 zł	18 705 874,84 zł	29 240 281,71 zł	364 038,95 zł	2 315 383,90 zł
Jarosław	34 716 990,87 zł	61 923 679,00 zł	33 689 005,33 zł	62 921 365,76 zł	1 027 985,54 zł	-997 686,76 zł
Laszki	21 587 212,08 zł	38 927 551,75 zł	21 221 163,97 zł	33 144 384,80 zł	366 048,11 zł	5 783 166,95 zł
Pawłosiów	23 853 227,15 zł	40 142 331,35 zł	24 266 684,57 zł	36 866 650,12 zł	-413 457,42 zł	3 275 681,23 zł
Pruchnik	32 940 982,31 zł	55 747 484,01 zł	31 721 505,17 zł	53 857 517,16 zł	1 219 477,14 zł	1 889 966,85 zł
Radymno (gm. miejska)	15 726 817,30 zł	28 005 123,41 zł	15 898 954,25 zł	27 713 838,21 zł	-172 136,95 zł	291 285,20 zł
Radymno (gm. wiejska)	33 886 738,69 zł	70 478 760,90 zł	35 799 624,60 zł	54 476 577,55 zł	-1 912 885,91 zł	16 002 183,35 zł
Rokietnica	12 589 188,85 zł	24 092 613,26 zł	11 979 542,70 zł	21 749 823,08 zł	609 646,15 zł	2 342 790,18 zł
Roźwienica	18 925 467,72 zł	34 036 195,88 zł	18 623 750,52 zł	33 807 274,91 zł	301 717,20 zł	228 920,97 zł
Stary Dzików	17 791 422,48 zł	33 299 371,43 zł	15 640 374,49 zł	29 222 085,46 zł	2 151 047,99 zł	4 077 285,97 zł
Stubno	16 396 082,80 zł	24 616 535,08 zł	16 228 582,64 zł	25 101 840,85 zł	167 554,16 zł	-485 305,77 zł
Wiązownica	34 182 010,81 zł	56 176 016,67 zł	33 488 209,76 zł	56 600 126,02 zł	693 801,05 zł	-424 109,35 zł
Wielkie Oczy	13 893 971,95 zł	22 921 655,58 zł	13 505 979,32 zł	20 712 152,59 zł	387 992,63 zł	2 209 502,99 zł
OF „Wspólny Rozwój”	295 560 026,80 zł	521 922 983,93 zł	290 769 198,22 zł	485 413 918,22 zł	4 790 828,64 zł	36 509 065,71 zł

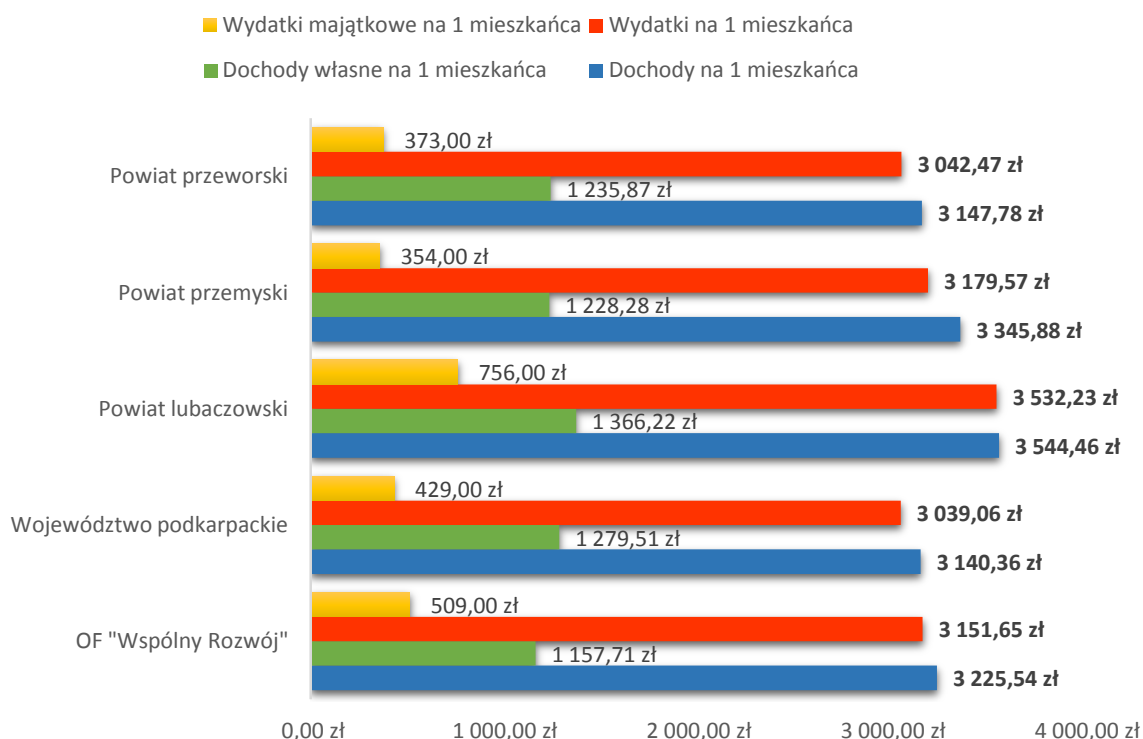
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując wyżej przedstawione dane, możemy zauważyć, że we wszystkich gminach OF „Wspólny Rozwój” występuje jednakowy trend w zakresie kształtowania wielkości dochodów i wydatków – na przestrzeni lat 2015-2020 nastąpił zarówno znaczny wzrost dochodów, jak i wydatków. W większości przypadków, w gminach wzrosła wysokość nadwyżki budżetu, będąca efektem niezrealizowania w pełni wydatków w danym roku budżetowym. Szczególnie wysoka była nadwyżka budżetu w gminie wiejskiej Radymno, wynosząc 16 002 183,35 zł, stanowiąc aż 43,83 % nadwyżki budżetu dla OF ogółem.

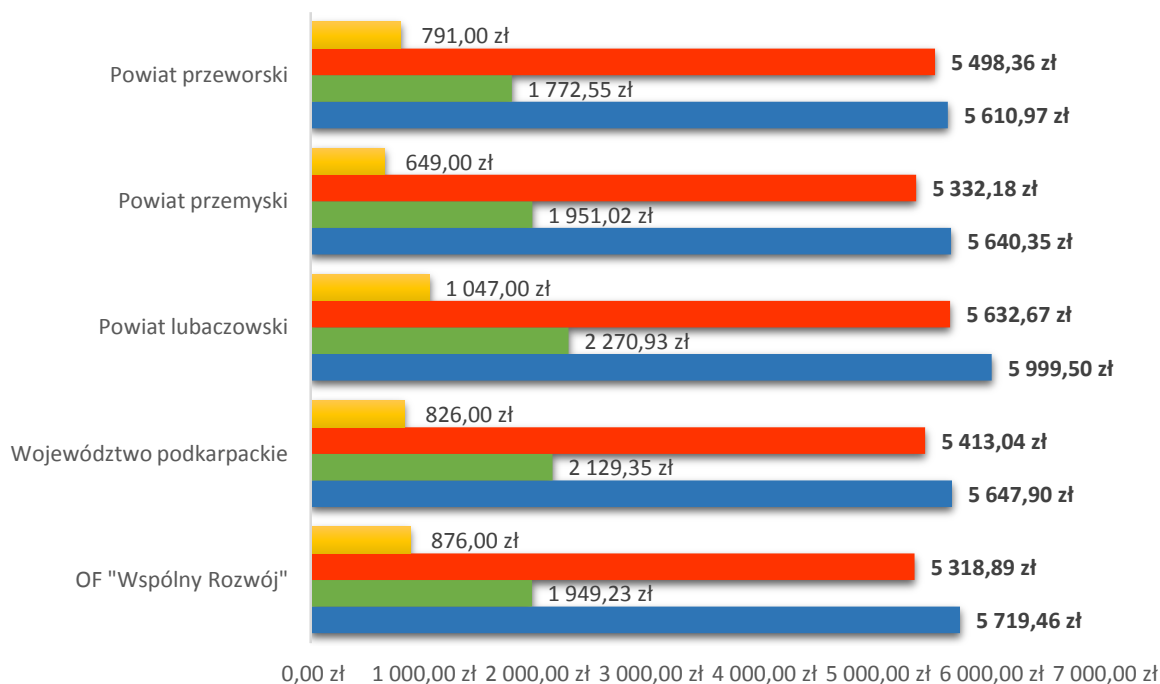
Duże znaczenie w analizie sytuacji finansowej poszczególnych gmin mają wskaźniki dotyczące dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Średnia dochodów na 1 mieszkańca w gminach OF „Wspólny Rozwój” według danych z 2020 roku wyniosła 5 719,46 zł, w tym dochodów własnych – 1 949,23 zł, z kolei średnia wydatków na 1 mieszkańca wyniosła 5 318,89, w tym wydatków majątkowych – 876 zł. Porównując te dane z danymi dla województwa podkarpackiego w 2020 roku, można zauważyć, że zarówno dochody na 1 mieszkańca, jak i wydatki na 1 mieszkańca w OF, są niższe niż średnia dla województwa. Nie uwzględniając przy tym jednak miast na prawach powiatu w województwie, generujących wysokie dochody oraz wydatki, wskaźniki dla OF kształtują się już na poziomie wyższym. Dokonując z kolei porównania z sąsiednimi powiatami: lubaczowskim, przemyskim oraz przeworskim, możemy zauważyć, że wskaźniki dla OF są niższe niż wskaźniki dla gmin łącznie w powiecie lubaczowskim, wyższe jednak niż w powiatach przemyskim oraz przeworskim. Dane te zobrazowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 20 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2015 i 2020 w OF „Wspólny Rozwój”, województwie podkarpackim (bez miast na prawach powiatu) oraz w powiatach: lubaczowskim, przemyskim i przeworskim

2015

2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W związku ze wzrostem dochodów oraz wydatków jednostek samorządu terytorialnego na przestrzeni ostatnich lat, ale również i wskutek zmniejszającej się liczby mieszkańców zarówno w województwie, jak i ogólnie w skali całego kraju, wskaźniki dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca mają tendencję wzrostową. Fakt ten potwierdzają przedstawione powyżej dane, zgodnie z którymi wskaźnik dochodów na 1 mieszkańca w OF „Wspólny Rozwój” wzrósł w 2020 roku w stosunku do roku 2015 o 77,32 %, natomiast wskaźnik wydatków na 1 mieszkańca o 68,77 %. Z kolei w skali całego województwa (nie uwzględniając miast na prawach powiatu), wartość tych wskaźników wzrosła odpowiednio o 79,85 % i 78,12 %. Znaczny wzrost omawianych wskaźników zauważalny jest również we wszystkich gminach wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój”, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 53 Wskaźniki dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 oraz 2020

Gmina	Dochody na 1 mieszkańca		Dochody własne na 1 mieszkańca		Wydatki na 1 mieszkańca		Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Chłopice	3 399,27 zł	5 705,24 zł	966,06 zł	1 906,11 zł	3 334,38 zł	5 286,62 zł	891 zł	1 150 zł
Jarostaw	2 644,10 zł	4 675,25 zł	1 051,64 zł	1 590,92 zł	2 565,80 zł	4 750,57 zł	411 zł	810 zł
Laszki	3 073,79 zł	5 622,93 zł	861,90 zł	1 741,00 zł	3 021,67 zł	4 787,58 zł	339 zł	446 zł
Pawłosiów	2 837,64 zł	4 759,58 zł	1 121,73 zł	1 845,96 zł	2 886,83 zł	4 371,19 zł	623 zł	315 zł
Pruchnik	3 362,35 zł	5 772,75 zł	886,53 zł	1 507,23 zł	3 237,88 zł	5 577,04 zł	410 zł	845 zł
Radymno (gm. miejska)	2 910,22 zł	5 344,49 zł	1 592,25 zł	2 322,72 zł	2 942,07 zł	5 288,90 zł	250 zł	1 001 zł
Radymno (gm. wiejska)	2 962,65 zł	6 180,18 zł	956,59 zł	2 528,33 zł	3 129,89 zł	4 776,97 zł	558 zł	708 zł
Rokietnica	2 883,46 zł	5 562,83 zł	1 001,30 zł	1 828,86 zł	2 743,83 zł	5 021,89 zł	182 zł	303 zł
Roźwienica	3 055,95 zł	5 450,15 zł	947,36 zł	1 458,09 zł	3 007,23 zł	5 413,49 zł	261 zł	431 zł
Stary Dzików	4 120,29 zł	8 070,62 zł	2 199,88 zł	3 241,69 zł	3 622,13 zł	7 082,42 zł	455 zł	2 327 zł
Stubno	4 138,33 zł	6 375,69 zł	1 279,23 zł	2 337,02 zł	4 096,04 zł	6 501,38 zł	1 029 zł	1 852 zł
Wiązownica	2 944,44 zł	4 796,45 zł	972,75 zł	1 182,37 zł	2 884,68 zł	4 832,66 zł	347 zł	507 zł
Wielkie Oczy	3 599,47 zł	6 036,78 zł	1 213,06 zł	1 849,68 zł	3 498,96 zł	5 454,87 zł	857 zł	689 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

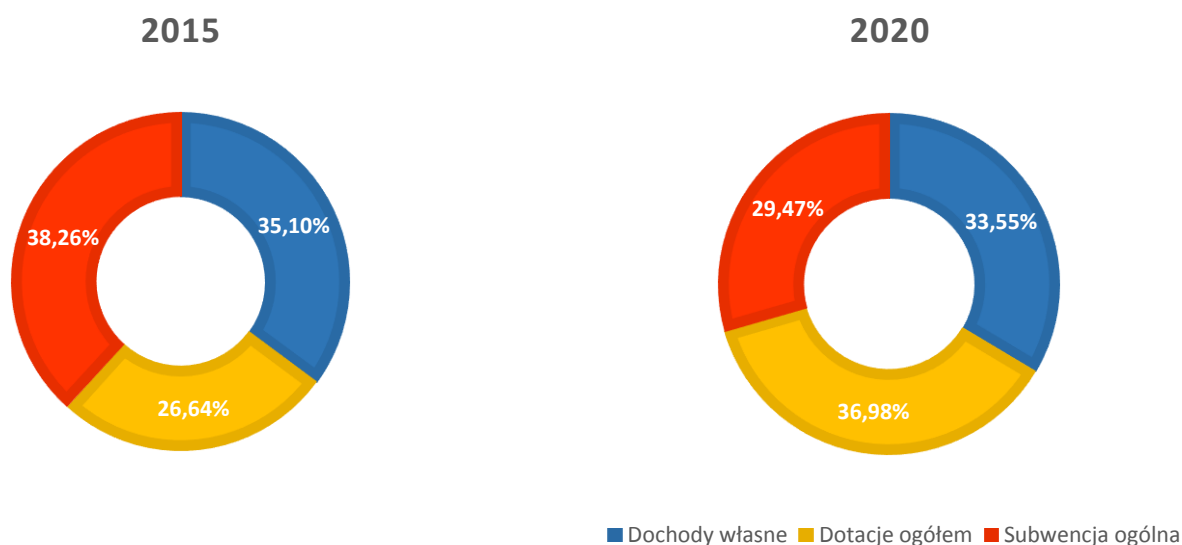

Jak przedstawiają powyższe dane, najwyższa wartość wskaźnika dochodów na 1 mieszkańca w 2020 roku, w tym również wartość dochodów własnych na 1 mieszkańca, występowała w gminie Stary Dzików, znacznie wykraczając ponad średnią dla całego OF „Wspólny Rozwój”, a także województwa podkarpackiego. Powyżej średniej OF były również wartości dochodów na 1 mieszkańca dla gminy Stubno, Wielkie Oczy, gminy wiejskiej Radymno oraz gminy Pruchnik. W przypadkach wskaźnika wydatków na 1 mieszkańca oraz wydatków majątkowych na 1 mieszkańca, najwyższe były one również w gminie Stary Dzików.

W strukturze dochodów jednostek samorządu terytorialnego, wyróżnia się dochody własne, dotacje ogółem oraz subwencję ogólną. Źródłami dochodów własnych są przede wszystkim wpływy z podatków i opłat lokalnych, a także udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych. Dotacje ogółem obejmują m. in. dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych przez ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań własnych oraz dotacje i płatności budżetu środków europejskich, a także dotacje celowe przekazane w ramach programów finansowanych ze środków europejskich oraz innych środków zagranicznych. Z kolei subwencja oświatowa to świadczenie pieniężne z budżetu państwa, obejmujące części: oświatową, wyrównawczą, równoważącą oraz regionalną i rekompensującą.

Według danych GUS z 2020 roku, największą część dochodów na terenie OF „Wspólny Rozwój” stanowiły dotacje ogółem – 36,98 % ogółu dochodów, natomiast najmniejszą część – subwencja ogólna – 29,47 % dochodów ogółem. W tej kwestii nastąpiła duża zmiana w stosunku do roku 2015, gdzie największą część dochodów budżetu stanowiła subwencja ogólna – 38,26 %, natomiast najmniejszą dotacje ogółem – 26,64 %. Dane dotyczące struktury dochodów budżetu na terenie OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 21 Struktura dochodów budżetu OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Podobnie, w 2020 roku przedstawiała się struktura dochodów w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”. Jedynie w czterech gminach obszaru w 2020 roku – w gminie Pawłosiów, mieście Radymno, gminie wiejskiej Radymno oraz gminie Stubno, największy udział w dochodach ogółem miały ich dochody własne. Dane dotyczące struktury dochodów w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 54 Struktura dochodów budżetu w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Gmina	Dochody własne		Dotacje ogółem		Subwencja ogólna	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Chłopice	5 419 585,04 zł	10 542 675,73 zł	6 604 978,75 zł	11 778 330,88 zł	7 045 350,00 zł	9 234 659,00 zł
Jarosław	13 807 996,88 zł	21 071 701,77 zł	8 477 705,99 zł	24 240 837,72 zł	12 431 288,00 zł	16 611 140,00 zł
Laszki	6 053 142,54 zł	12 052 919,80 zł	5 866 451,54 zł	13 911 019,95 zł	9 667 618,00 zł	12 963 612,00 zł
Pawłosiów	9 429 299,39 zł	15 568 794,97 zł	6 584 832,00 zł	14 598 091,38 zł	7 839 095,00 zł	9 975 445,00 zł
Pruchnik	8 685 332,93 zł	14 555 273,97 zł	9 777 928,38 zł	21 927 473,04 zł	14 477 721,00 zł	19 264 737,00 zł
Radymno (gm. miejska)	8 604 524,21 zł	12 171 075,34 zł	3 390 388,09 zł	9 657 574,07 zł	3 731 905,00 zł	6 176 474,00 zł
Radymno (gm. wiejska)	10 941 470,82 zł	28 833 027,12 zł	9 730 246,87 zł	21 745 771,78 zł	13 215 021,00 zł	19 899 962,00 zł
Rokietnica	4 371 676,02 zł	7 920 812,89 zł	2 797 808,83 zł	9 315 104,37 zł	5 419 704,00 zł	6 856 696,00 zł
Roźwienica	5 866 992,66 zł	9 105 795,29 zł	4 590 081,06 zł	12 811 921,59 zł	8 468 394,00 zł	12 118 479,00 zł
Stary Dzików	9 499 091,89 zł	13 375 208,36 zł	3 434 772,59 zł	14 495 316,07 zł	4 857 558,00 zł	5 428 847,00 zł
Stubno	5 068 302,88 zł	9 023 226,39 zł	6 385 028,92 zł	7 957 929,69 zł	4 942 751,00 zł	7 635 379,00 zł
Wiązownica	11 292 651,35 zł	13 347 863,85 zł	7 469 604,46 zł	22 402 281,82 zł	15 419 755,00 zł	19 925 871,00 zł
Wielkie Oczy	4 682 416,51 zł	7 023 231,39 zł	3 632 557,44 zł	8 164 810,19 zł	5 578 998,00 zł	7 733 614,00 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, w 2020 roku największa wysokość dochodów własnych wystąpiła w gminie wiejskiej Radymno, znacznie przeważając w tym względzie nad pozostałymi gminami, z kolei najmniejszą – gmina Wielkie Oczy. Wysokość dotacji ogółem, największa była w gminie wiejskiej Jarosław, natomiast najmniejsza w gminie Stubno, zaś biorąc pod uwagę wysokość subwencji ogólnej, najwięcej środków otrzymała gmina Wiązownica, a najmniej gmina Stary Dzików. W stosunku do roku 2015, największy wzrost dochodów własnych wystąpił w gminie wiejskiej Radymno – o ok. 175 %, a dotacji ogółem – w gminie Stary Dzików o ok. 322 %.

Jak wspomniano już wcześniej, dochody budżetu dzieli się na dochody bieżące i dochody majątkowe. Największą część dochodów gmin stanowią dochody bieżące, których wysokość znacznie wzrosła na przestrzeni ostatnich lat. Wzrost w tym czasie dotyczył również dochodów majątkowych, które obejmowały przede wszystkim środki na inwestycje. W 2020 roku, na terenie OF „Wspólny Rozwój” wysokość dochodów majątkowych wyniosła 60 512 804,68 zł, co stanowiło 11,59 % dochodów ogółem, natomiast w 2015 roku ich wysokość kształtowała się na poziomie 26 032 549,19 zł, co stanowiło 8,81 % dochodów ogółem. Największą część dochodów majątkowych, stanowiły dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje, których źródłem były środki zewnętrzne z budżetu państwa w ramach różnego rodzaju programów rządowych i Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, a także środki pochodzące z funduszy europejskich. Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2015 i 2020 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 55 Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Gmina	Dotacje oraz środki przeznaczane na inwestycje		Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych		Dochody majątkowe ogółem	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Chłopice	3 748 476,62 zł	5 284 408,50 zł	5 166,20 zł	5 476,47 zł	3 753 642,82 zł	5 289 884,97 zł
Jarosław	1 425 371,39 zł	1 860 869,87 zł	30 144,82 zł	15 244,10 zł	1 455 516,21 zł	1 876 113,97 zł
Laszki	1 006 790,82 zł	5 115 989,61 zł	69 450,39 zł	85 546,57 zł	1 076 241,21 zł	5 201 536,18 zł
Pawłosiów	3 029 803,37 zł	2 313 781,79 zł	9 794,81 zł	12 558,77 zł	3 039 598,18 zł	2 326 340,56 zł
Pruchnik	1 621 135,07 zł	4 162 175,53 zł	29 637,67 zł	44,72 zł	1 650 772,74 zł	4 162 220,25 zł
Radymno (gm. miejska)	137 371,94 zł	2 907 933,03 zł	0,00 zł	14 903,96 zł	137 371,94 zł	2 922 836,99 zł
Radymno (gm. wiejska)	3 148 900,35 zł	15 359 247,25 zł	6 935,56 zł	31 367,83 zł	3 155 835,91 zł	15 390 615,08 zł
Rokietnica	259 997,77 zł	1 927 817,00 zł	3 288,00 zł	22 774,00 zł	263 285,77 zł	1 950 591,00 zł
Roźwienica	582 265,56 zł	1 093 828,20 zł	8 252,33 zł	2 283,76 zł	590 517,89 zł	1 096 111,96 zł
Stary Dzików	2 084 478,32 zł	11 681 586,29 zł	1 133 749,78 zł	1 129 326,40 zł	3 218 228,10 zł	12 810 912,69 zł

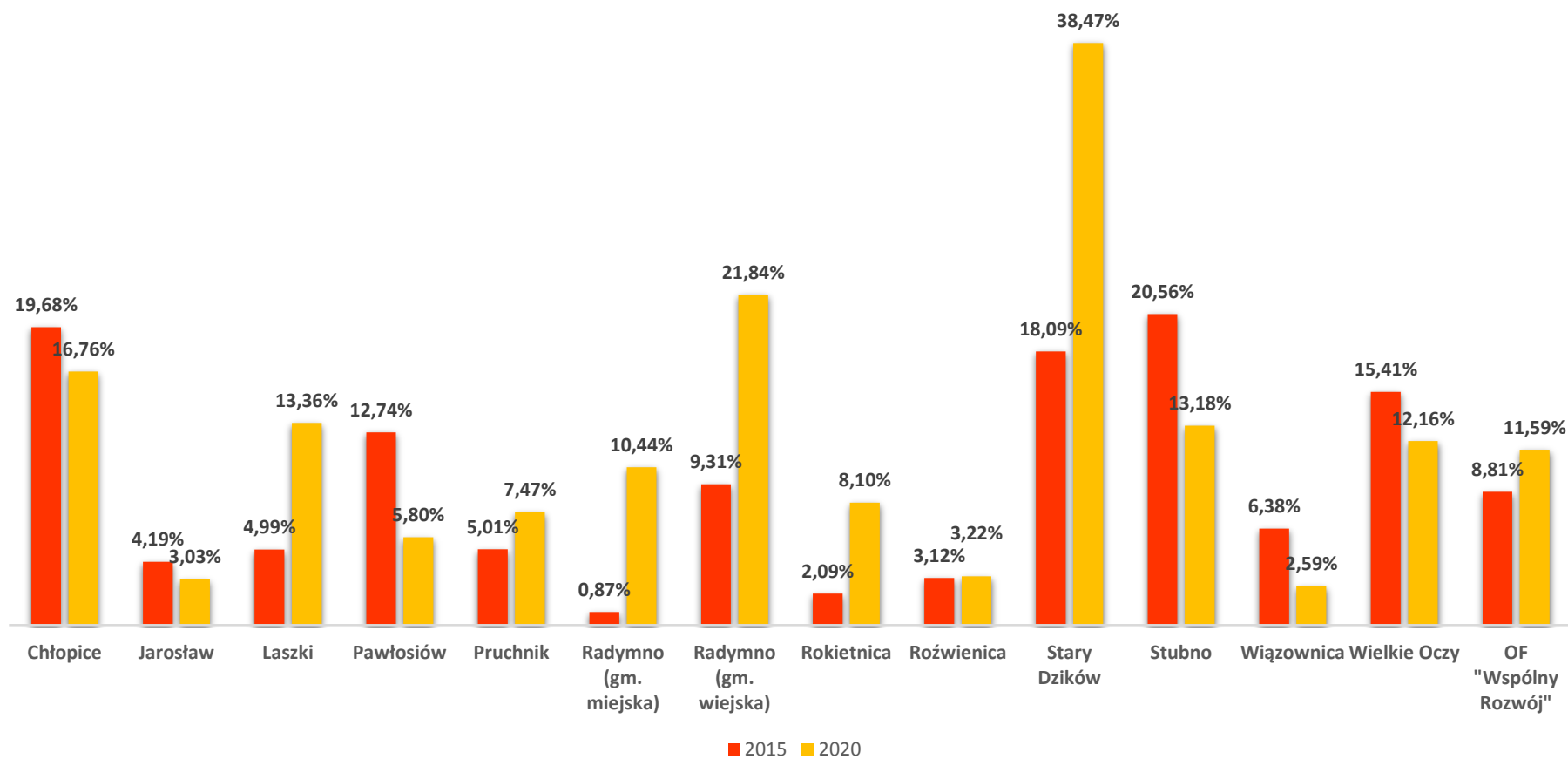
Stubno	3 369 694,87 zł	3 243 016,00 zł	1 555,00 zł	2 520,33 zł	3 371 249,87 zł	3 245 536,33 zł
Wiązownica	1 804 212,02 zł	1 078 869,57 zł	374 922,03 zł	373 393,53 zł	2 179 134,05 zł	1 452 263,10 zł
Wielkie Oczy	1 975 021,55 zł	2 653 376,93 zł	166 132,95 zł	134 464,67 zł	2 141 154,50 zł	2 787 841,60 zł
OF „Wspólny Rozwój”	24 193 519,65 zł	58 682 899,57 zł	1 839 029,54 zł	1 829 905,11 zł	26 032 549,19 zł	60 512 804,68 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największa wysokość dochodów majątkowych w 2020 roku wystąpiła w gminie wiejskiej Radymno – 15 390 615,08 zł, co stanowiło 25,43 % dochodów majątkowych ogółem w OF „Wspólny Rozwój”. Duża wysokość tych dochodów wystąpiła również w gminie Stary Dzików – 12 810 912,69 zł, tj. 21,17 % dochodów majątkowych ogółem w OF. Najmniejsze dochody majątkowe występowały natomiast w gminie Rokietnica – 1 096 111,96 zł.

Biorąc pod uwagę wskaźnik udziału dochodów majątkowych w dochodach budżetu ogółem, w 2020 roku wskaźnik ten najmniejszy był w gminie Wiązownica – 2,59 %, zaś największy w gminie Stary Dzików – 38,47 %. Z kolei w 2015 roku, najmniejszy udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem wystąpił w mieście Radymno – 0,87 %, natomiast największy w gminie Stubno – 20,56 %. Ogółem w OF „Wspólny Rozwój” wskaźnik ten w 2015 roku wynosił 8,81 %, a w roku 2020 – 11,59 %. Dane w tym zakresie, dla poszczególnych gmin OF Wspólny Rozwój przedstawia poniższy wykres.

Wykres 22 Udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Źródło:

Opracowanie

własne

na

podstawie

BDL

Podobnie jak w przypadku dochodów, obok wydatków bieżących ważną rolę w kształtowaniu budżetu pełnią wydatki majątkowe, które obejmują wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne. Realizacja inwestycji przez gminę stanowi główny element jej rozwoju, wyrażany przede wszystkim poprzez wzrost konkurencyjności i zaspokajanie potrzeb społeczeństwa. Wydatki inwestycyjne w tym kontekście mają zasadnicze znaczenie, wpływają one w istotny sposób zarówno na skalę, jak i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych, zalicza się je do najbardziej efektywnych narzędzi wpływania na rozwój regionalny. W swej istocie wydatki inwestycyjne umożliwiają oddziaływanie na skuteczność wypełniania zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego. Wnioskować można, że niezbędność realizacji inwestycji przez gminę w kluczowy sposób wpływa na strukturę ponoszonych przez nią wydatków.

W 2020 roku, ogółem w OF „Wspólny Rozwój”, wysokość wydatków majątkowych wyniosła 73 627 010,18 zł, stanowiąc 15,17 % wydatków ogółem, a w stosunku do roku wzrosła o 28 062 717,79 zł. Najwyższa wysokość wydatków majątkowych w 2020 roku wystąpiła w gminie wiejskiej Jarosław – 10 733 058,85 zł, z kolei najmniejsza w gminie Wielkie Oczy – 2 614 428,20 zł. W 2015 roku, wydatki majątkowe najwyższe były w gminie wiejskiej Radymno – 6 387 833,96 zł, a najmniejsze w mieście Radymno – 1 348 651,73 zł.

Dane dotyczące wysokości wydatków majątkowych w roku 2015 i 2020 w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela.

Tabela 56 Wysokość wydatków majątkowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Gmina	Wysokość wydatków majątkowych		Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (w %)	
	2015	2020	2015	2020
Chłopice	4 998 088,29 zł	6 360 269,06 zł	26,7	21,75
Jarosław	5 398 416,92 zł	10 733 058,85 zł	16	17,1
Laszki	2 383 315,77 zł	3 087 181,97 zł	11,2	9,3
Pawłosiów	5 239 560,13 zł	2 656 310,77 zł	21,6	7,2
Pruchnik	4 015 129,05 zł	8 156 285,71 zł	12,7	15,1
Radymno (gm. miejska)	1 348 651,73 zł	5 246 408,28 zł	8,5	18,9
Radymno (gm. wiejska)	6 387 833,96 zł	8 074 420,27 zł	17,8	14,8
Rokietnica	795 530,83 zł	1 312 782,30 zł	6,6	6
Roźwienica	1 615 609,24 zł	2 692 953,46 zł	8,7	8
Stary Dzików	1 963 571,26 zł	9 600 091,78 zł	12,6	32,9
Stubno	4 078 642,24 zł	7 149 136,25 zł	25,1	28,5

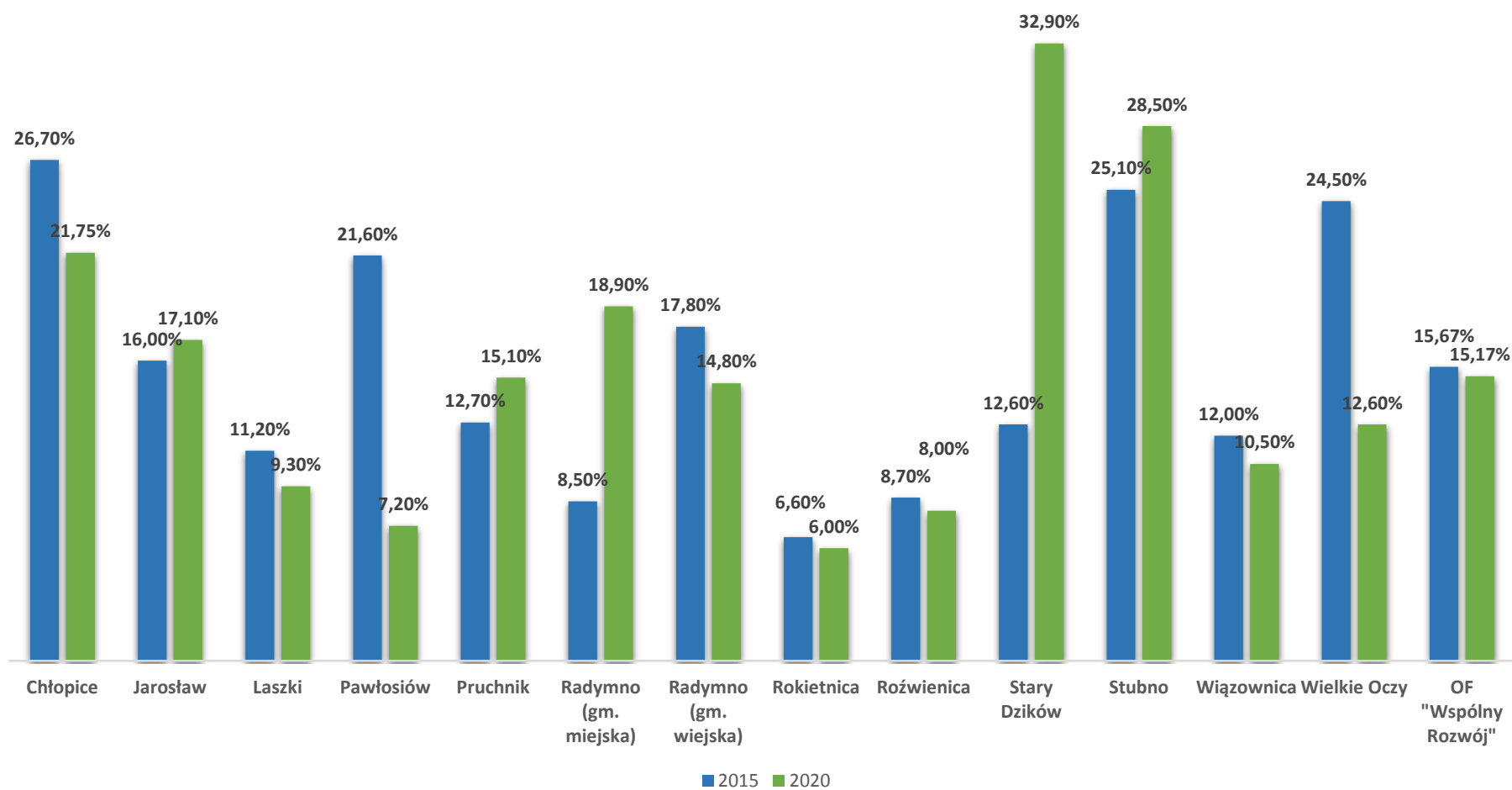
Wiązownica	4 032 078,84 zł	5 943 683,28 zł	12	10,5
Wielkie Oczy	3 307 864,13 zł	2 614 428,20 zł	24,5	12,6
OF „Wspólny Rozwój”	45 564 292,39 zł	73 627 010,18 zł	15,67	15,17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W kwestii wskaźnika udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem, na podstawie wyżej przedstawionych danych możemy zauważyć, że w 2015 roku wskaźnik ten najwyższy był w gminie Chłopice a najmniejszy w gminie Rokietnica. Biorąc natomiast pod uwagę dane dla roku 2020, największy udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem wystąpił w gminie Stary Dzików, zaś najmniejszy ponownie w gminie Rokietnica. Dane w tym zakresie, dla poszczególnych gmin OF Wspólny Rozwój przedstawia poniższy wykres.

Wykres 23 Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Cennym wskaźnikiem w zakresie możliwości inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego jest wartość wyniku bieżącego, tj. różnica między dochodami bieżącymi i wydatkami bieżącymi. Wynik bieżący budżetu wskazuje, czy gmina jest w stanie pokryć wydatki bieżące dochodami bieżącymi. Dodatni wynik, nazywany nadwyżką operacyjną, daje gminie możliwość realizacji nowych przedsięwzięć, przeznaczając daną kwotę na inwestycje lub spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Ujemny wynik bieżący, zwany deficytem operacyjnym, wskazuje na to, że bieżące wydatki gminy przekraczają poziom jej dochodów bieżących, co może być wynikiem niższego, niż zakładano, wzrostu dochodów budżetu lub nadmiernym wzrostem zadłużenia wraz z kosztami jego obsługi. Wówczas, bieżące zadania gminy mogą być realizowane poprzez jej sprzedaż majątku lub poprzez zaciąganie nowych zobowiązań.

Na terenie OF „Wspólny Rozwój”, zarówno w 2015, jak i w 2020 roku, wystąpiła nadwyżka operacyjna odpowiednio w wysokości – 24 322 571,84 zł oraz 49 623 271,70 zł. W żadnej z gmin, we wskazanym okresie nie wystąpił deficyt operacyjny, a niemal w każdej z gmin, za wyjątkiem gminy Stary Dzików, wystąpił znaczny wzrost nadwyżki operacyjnej. Najwyższy wynik bieżący w 2015 roku wystąpił w gminie wiejskiej Jarosław - 4 970 886,25 zł, a najmniejszy w gminie Stubno - 874 946,53 zł, natomiast w 2020 roku najwyższa nadwyżka operacyjna wystąpiła w gminie wiejskiej Radymno - 8 685 988,54 zł, zaś najmniejsza w gminie Stary Dzików - 866 465,06 zł.

Tabela 57 Wynik bieżący gmin OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020

Gmina	Dochody bieżące		Wydatki bieżące		Wynik bieżący	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Chłopice	15 316 270,97 zł	26 265 780,64 zł	13 707 786,55 zł	22 880 012,65 zł	1 608 484,42 zł	3 385 767,99 zł
Jarosław	33 261 474,66 zł	60 047 565,52 zł	28 290 588,41 zł	52 188 306,91 zł	4 970 886,25 zł	7 859 258,61 zł
Laszki	20 510 970,87 zł	33 726 015,57 zł	18 837 848,20 zł	30 057 202,83 zł	1 673 122,67 zł	3 668 812,74 zł
Pawłosiów	20 813 628,97 zł	37 815 990,79 zł	19 027 124,44 zł	34 210 339,35	1 786 504,53 zł	3 605 651,44 zł
Pruchnik	31 290 209,57 zł	51 585 263,76 zł	27 706 376,12 zł	45 701 231,45 zł	3 583 833,45 zł	5 884 032,31 zł
Radymno (gm. miejska)	15 589 445,36 zł	25 082 286,42 zł	14 550 302,52 zł	22 467 429,93 zł	1 039 142,84 zł	2 614 856,49 zł
Radymno (gm. wiejska)	30 730 902,78 zł	55 088 145,82 zł	29 411 790,64 zł	46 402 157,28 zł	1 319 112,14 zł	8 685 988,54 zł
Rokietnica	12 325 903,08 zł	22 142 022,26 zł	11 184 011,87 zł	20 437 040,78 zł	1 141 891,21 zł	1 704 981,48 zł
Roźwienica	18 334 949,83 zł	32 940 083,92 zł	17 008 141,28 zł	31 114 321,45 zł	1 326 808,55 zł	1 825 762,47 zł
Stary Dzików	14 573 194,38 zł	20 488 458,74 zł	13 676 803,23 zł	19 621 993,68 zł	896 391,15 zł	866 465,06 zł
Stubno	13 024 832,93 zł	21 370 998,75 zł	12 149 886,40 zł	17 952 704,60 zł	874 946,53 zł	3 418 294,15 zł
Wiązownica	32 002 876,76 zł	54 723 753,57 zł	29 456 130,92 zł	50 656 442,74 zł	2 546 745,84 zł	4 067 310,83 zł
Wielkie Oczy	11 752 817,45 zł	20 133 813,98 zł	10 198 115,19 zł	18 097 724,39 zł	1 554 702,26 zł	2 036 089,59 zł
OF „Wspólny Rozwój”	269 527 477,61 zł	461 410 179,74 zł	245 204 905,77 zł	411 786 908,04 zł	24 322 571,84 zł	49 623 271,70 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ważnym elementem budżetu są przekazywane gminie środki na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE, a także programów ze środków bezzwrotnych pochodzących z Unii Europejskiej oraz na realizację płatności, których źródłem jest budżet środków europejskich. W poprzedniej perspektywie finansowej Funduszy Europejskich 2014-2020, gminy z OF „Wspólny Rozwój” pozyskały łącznie 125 786 775,52 zł ze środków europejskich. Rekordzistą w tej kwestii na terenie OF, była gmina Pruchnik, która pozyskała 18 670 137,72 zł, z kolei najmniej środków pozyskała w tym czasie gmina Chłopice – 5 217 858,59 zł.

W zakresie finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych, wyróżnia się następujące rodzaje dochodów:

- środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych,
- środki z budżetu państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków UE,
- płatności w zakresie budżetu środków europejskich.

Największą część dochodów, stanowiły płatności w zakresie budżetu środków europejskich, które łącznie wyniosły 111 046 834,89 zł. Środki z budżetu państwa lub inne, które zostały przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków europejskich, wyniosły z kolei 5 632 255,47 zł.

Gminy przede wszystkim realizowały projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020, którego Instytucją Zarządzającą był Zarząd Województwa Podkarpackiego, a także Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW), którego Instytucją Zarządzającą było Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast instytucjami wdrażającymi: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Urzędy Marszałkowskie oraz Agencja Rynku Rolnego.

Dane dotyczące finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w perspektywie finansowej 2014-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 58 Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w perspektywie finansowej 2014-2020

Gmina	Środki z UE na finansowanie programów i projektów unijnych	Środki z budżetu państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków UE	Płatności w zakresie budżetu środków europejskich	Dochody razem
Chłopice	587 367,08 zł	64 410,17 zł	4 566 081,34 zł	5 217 858,59 zł
Jarosław	219 673,60 zł	98 439,25 zł	9 001 222,71 zł	9 319 335,56 zł
Laszki	543 069,97 zł	202 513,53 zł	10 726 099,96 zł	11 471 683,46 zł
Pawłosiów	0,00 zł	509 473,72 zł	7 903 949,82 zł	8 413 423,54 zł
Pruchnik	4 997 058,84 zł	51 846,03 zł	13 621 232,85 zł	18 670 137,72 zł
Radymno (gm. miejska)	0,00 zł	186 042,31 zł	14 327 112,17 zł	14 513 154,48 zł
Radymno (gm. wiejska)	16 848,02 zł	2 408 913,81 zł	13 336 022,02 zł	15 761 783,85 zł
Rokietnica	0,00 zł	977 369,3 zł	4 570 241,15 zł	5 547 610,52 zł
Roźwienica	54 690,00 zł	75 717,00 zł	1 479 367,59 zł	1 609 774,59 zł
Stary Dzików	0,00 zł	646 959,94 zł	15 412 974,48 zł	16 059 934,42 zł
Stubno	1 464 714,95 zł	87 437,42 zł	4 113 296,20 zł	5 665 448,57 zł
Wiązownica	0,00 zł	157 089,95 zł	6 788 486,67 zł	6 945 576,62 zł
Wielkie Oczy	1 224 263,00 zł	166 042,97 zł	5 200 747,63 zł	6 591 053,60 zł
OF „Wspólny Rozwój”	9 107 685,46 zł	5 632 255,47 zł	111 046 834,59 zł	125 786 775,52 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

2.9. Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.), środowiskiem nazywamy ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, w szczególności powierzchnię ziemi, kopaliny, wodę, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne powiązania pomiędzy tymi elementami.

Zgodnie z dokonaną regionalizacją fizycznogeograficzną, mającą na celu wydzielenie obszarów, wykazujących pewien stopień spójności, wynikający m. in z ich położenia geograficznego, historii rozwoju, czy też wzajemnego powiązania poszczególnych elementów, Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój” położony jest w obrębie makroregionów: Kotliny Sandomierskiej oraz Pogórza Środkowobeskidzkiego, te z kolei składają się z szeregu mniejszych mezoregionów. Analizowany obszar znajduje się w obrębie czterech mezoregionów, tj. Płaskowyżu Tarnogrodzkiego, Doliny Dolnego Sanu, Podgórze Rzeszowskiego oraz Pogórza Dynowskiego, co zostało zobrazowane na poniższej mapie.

Mapa 16 Położenie fizycznogeograficzne Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” według J. Kondrackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wroclaw.rdos.gov.pl

Położenie obszaru w obrębie dwóch makroregionów oraz czterech mezoregionów wpływa zasadniczo na różnorodność terenu oraz walory krajobrazowe. Północna i wschodnia część Obszaru Funkcjonalnego, obejmująca gminy wiejskie Stary Dzików, Wiązownica, Wielkie Oczy, Laszki, Radymno oraz w części Jarosław i Stubno, znajduje się na terenie Płaskowyżu Tarnogrodzkiego. Mezoregion ten cechuje monotonna rzeźba terenu, wznosząca się do wysokości 220-280 m n. p. m., zbudowana z itów mioceńskich, które przykryte są glinami i piaskami czwartorzędowymi oraz warstwami lessu. Znajdują się tu gleby urodzajne, przez co teren ma głównie charakter rolniczy, a także rozległe kompleksy wielogatunkowych lasów mieszanych.

Mezoregion Doliny Dolnego Sanu obejmuje tereny gmin wiejskich Jarosław i Radymno, a także południowo-zachodnie części gmin Wiązownica, Laszki oraz Stubno. Jest to obszar o bardzo

małym stopniu lesistości, jednak występują tu dobre gleby – mady, w związku z czym jest on w głównej mierze wykorzystywany rolniczo. Znajdują się tu również liczne starorzecza, świadczące o meandrowaniu rzeki.

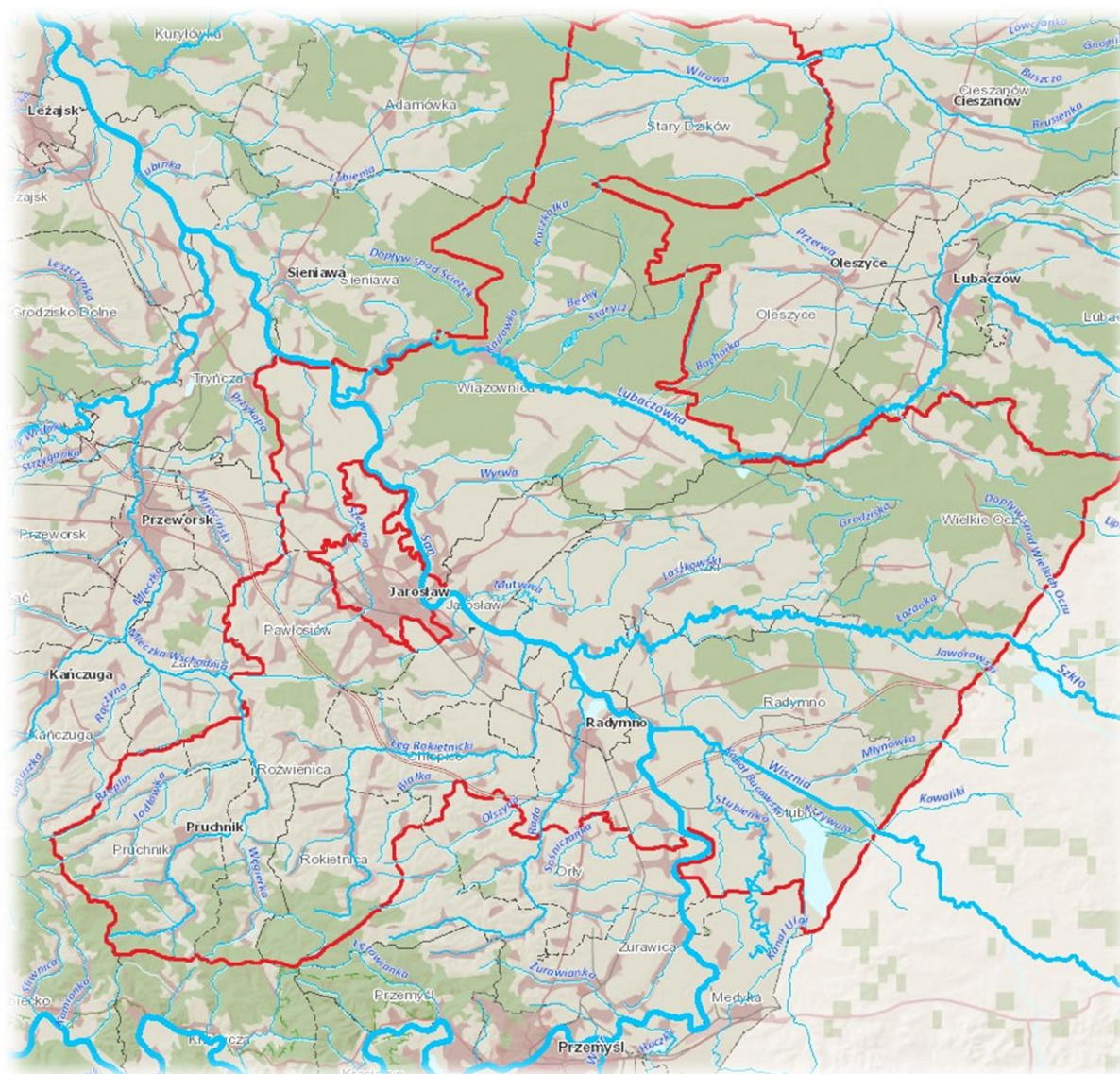
Południowa i wschodnia część obszaru funkcjonalnego znajduje się w obrębie Podgórze Rzeszowskiego i obejmuje tereny gmin wiejskich Jarosław i Radymno oraz gmin: Pawłosiów, Chłopice, Pruchnik, Rokietnica i Roźwienica. Podgórze tworzą lessowe wzgórza, wznoszące się do wysokości 240-300 m n. p. m. i stanowiące podłoże do żyznych gleb, w związku z czym jest to teren o charakterze rolniczym. Występuje tu mała lesistość, a lasy tworzą tylko średnie i małe kompleksy.

Południowo-wschodnie części obszaru funkcjonalnego, obejmujące południowe tereny gmin Pruchnik, Roźwienica i Rokietnica, położone są w obrębie Pogórze Dynowskiego, będącego częścią makroregionu Pogórze Środkowobeskidzkiego. Mezoregion ten charakteryzuje się wzniesieniami od 350 do niemal 600 m n. p. m. i przeważają tu obszary rolnicze, tj. pola uprawne, pastwiska i łąki. Na tym obszarze znajdują się również kompleksy leśne, w których przeważają buk, jodła oraz sosna.

Analizowany obszar funkcjonalny, tworzą przede wszystkim tereny o charakterze rolniczym, które zajmują ok. 70 % ogółu powierzchni obszaru, cechujące się dobrą jakością gleb. Obszar odznacza się atrakcyjnymi walorami przyrodniczymi w postaci akwenów wodnych, rozległych kompleksów leśnych oraz urozmaiconą rzeźbą terenu, która stwarzają warunki do rozwoju turystyki.

Zasadniczy wpływ na ukształtowanie terenu na tym obszarze ma przepływająca przez niego rzeka San, dzieląca go na dwie części – niższą prawobrzeżną, obejmującą Płaskowyż Tarnogrodzki oraz wyższą lewobrzeżną, gdzie występują liczne wzgórza w obrębie Podgórze Rzeszowskiego oraz Pogórze Dynowskiego. Rzeka San ma szczególne znaczenie, nie tylko ze względu na swój wpływ na zróżnicowanie terenu, ale również ze względu na swoje walory przyrodnicze oraz gospodarcze, gdyż przy rzece zlokalizowane są miasta, które mają duży wpływ na rozwój tego obszaru, tj. Jarosław, Radymno oraz Przemyśl.

Mapa 17 Sieć wodna na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Hydroportalu: www.wody.isok.gov.pl

Oprócz rzeki San, głównymi ciekami wodnymi na analizowanym obszarze są rzeki Lubaczówka, Łęg Rokietnicki, Mleczka, Rada, Szkoło oraz Wisznia, a także liczne potoki, stanowiące dopływy wskazanych rzek. Na tym terenie występują również liczne zbiorniki wodne, które stanowią zwirownie, stawy rybne, a także zbiorniki retencyjne, pełniące funkcje rekreacyjne. Do najpopularniejszych zaliczyć można przede wszystkim zbiornik ZEK w Radymnie, zalew w Radawie, a także stawy rybackie w Starzawie oraz Korzenicy.

Strategiczne znaczenie w gospodarce wodnej danego obszaru mają główne zbiorniki wód podziemnych, stanowiące naturalne zbiorniki wodne, które gromadzą wody podziemne, znajdujące się pod powierzchnią ziemi. W granicach Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” znajdują się dwa Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP): nr 425 Dębica – Stalowa Wola – Rzeszów oraz nr 429 Dolina Przemysław. GZWP nr 425 obejmuje swoim zasięgiem jedynie wschodnią część gminy wiejskiej Jarosław oraz fragment

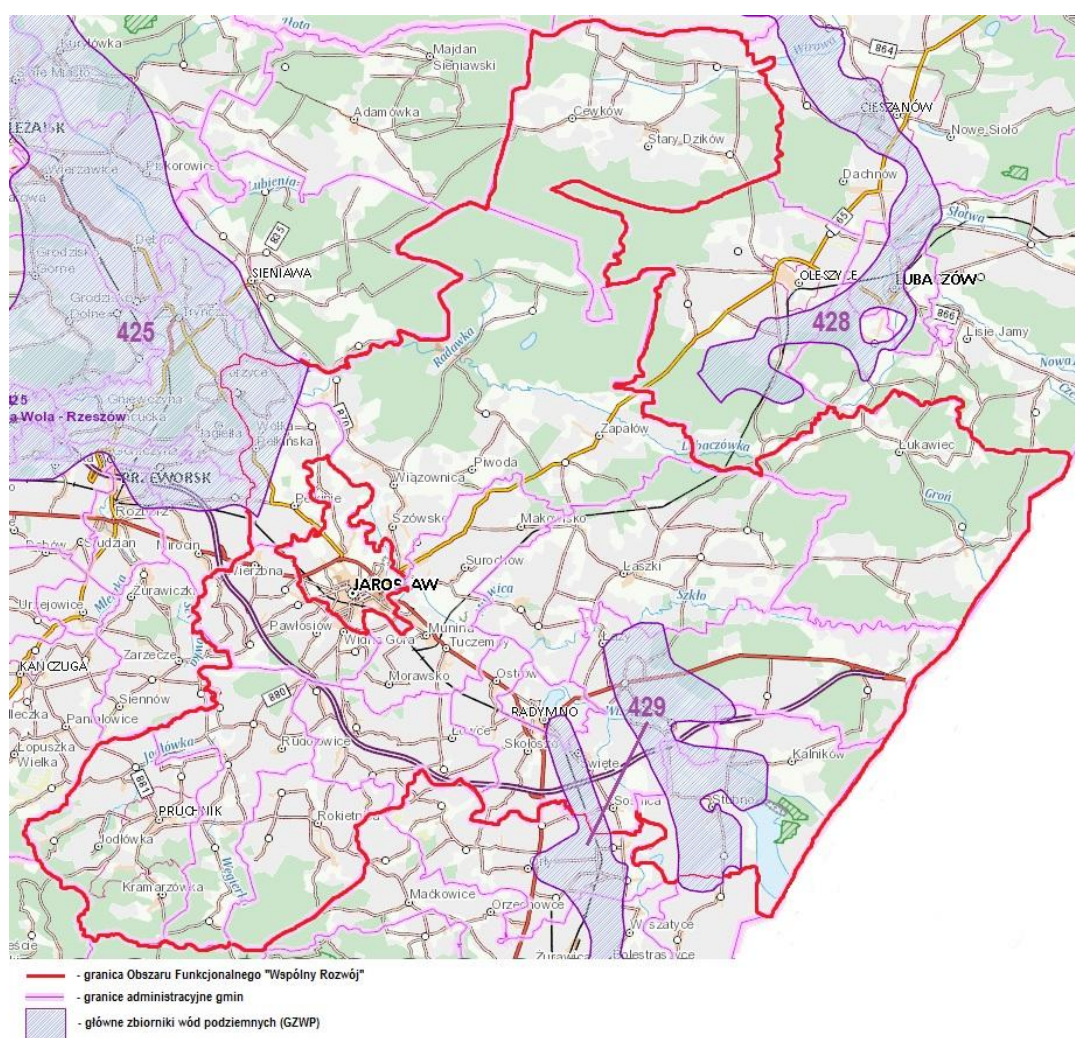

gminy Wiązownica, z kolei GZWP nr 429 obejmuje obszar gminy Stubno, gminy wiejskiej Radymno, miasta Radymno oraz w niewielkiej części gminy Laszki.

Szczególne znaczenie GZWP wynika przede wszystkim z ich obecnego oraz perspektywicznego zaopatrzenia w wodę w stanie surowym lub po jej ewentualnym prostym uzdatnieniu przy pomocy stosowanych obecnie i uzasadnionych ekonomicznie technologii. Stąd ważna jest jakość zasobów wodnych i przeciwdziałanie zagrożeniom. Wody podziemne narażone są przede wszystkim na zagrożenia związane z działalnością człowieka, a największy wpływ na ich zanieczyszczenie mają ścieki komunalne i przemysłowe oraz składowiska odpadów komunalnych. W obrębie analizowanego obszaru na którym znajdują się GZWP dominują obszary rolnicze, w związku z tym zagrożenie dla wód podziemnych wynika również ze stosowania środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych.

Główne zbiorniki wód podziemnych, występujące na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” ilustruje poniższa mapa.

Mapa 18 Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie OF „Wspólny Rozwój”

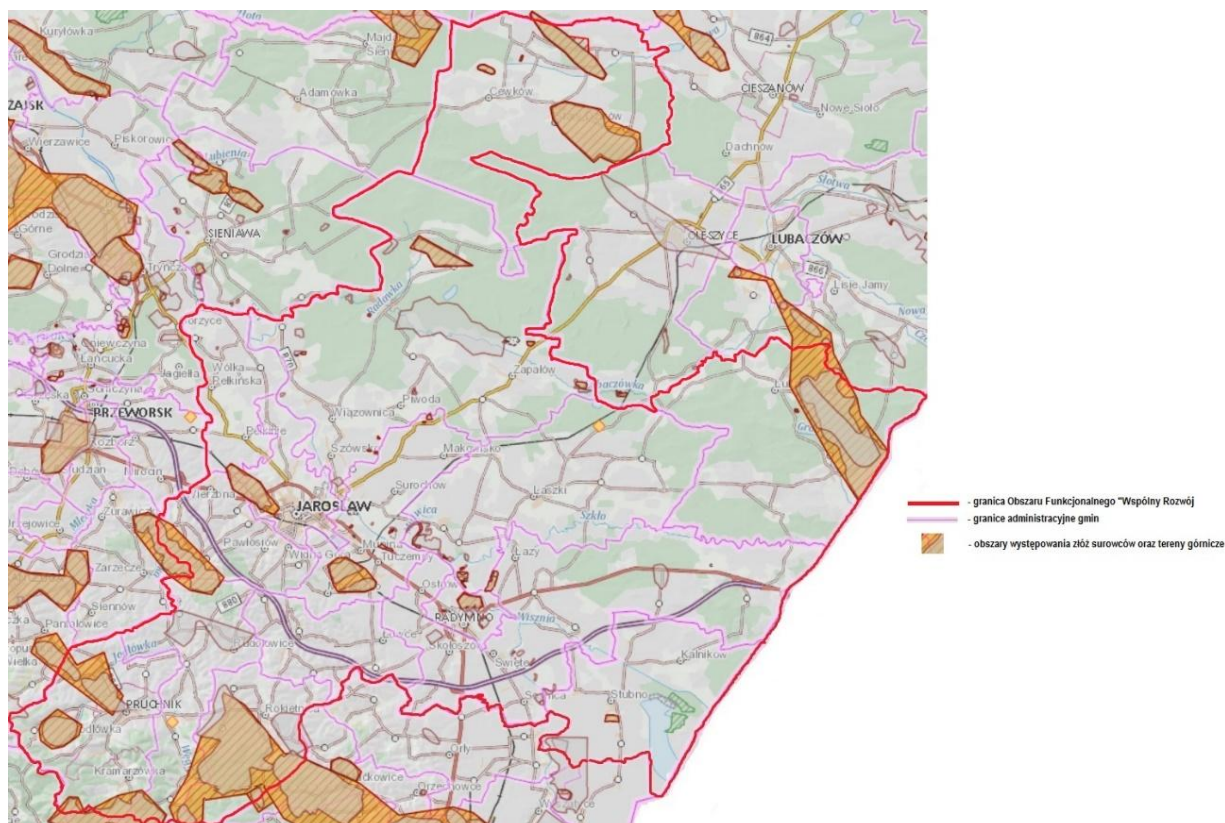

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” występują mające duże znaczenie gospodarcze złoża z grupy surowców energetycznych, tj. gazu ziemnego. Udokumentowane złoża wraz

z terenami górnictwa znajdują się na terenach gminy wiejskiej Jarosław oraz gmin: Pruchnik, Rokietnica, Roźwienica, Stary Dzików, Wiązownica, oraz Wielkie Oczy. Ponadto na terenie gminy Wielkie Oczy występują złoża ropy naftowej. Oprócz tego na analizowanym obszarze występują liczne złoża piasków i żwirów, stanowiące surowce budowlane, najwięcej w obrębie gmin wiejskich: Jarosław, Laszki i Radymno oraz miasta Radymna. Obszary występowania złóż surowców oraz tereny górnicze na Obszarze Funkcjonalnym „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa mapa.

Mapa 19 Obszary występowania złóż surowców oraz tereny górnicze na OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego

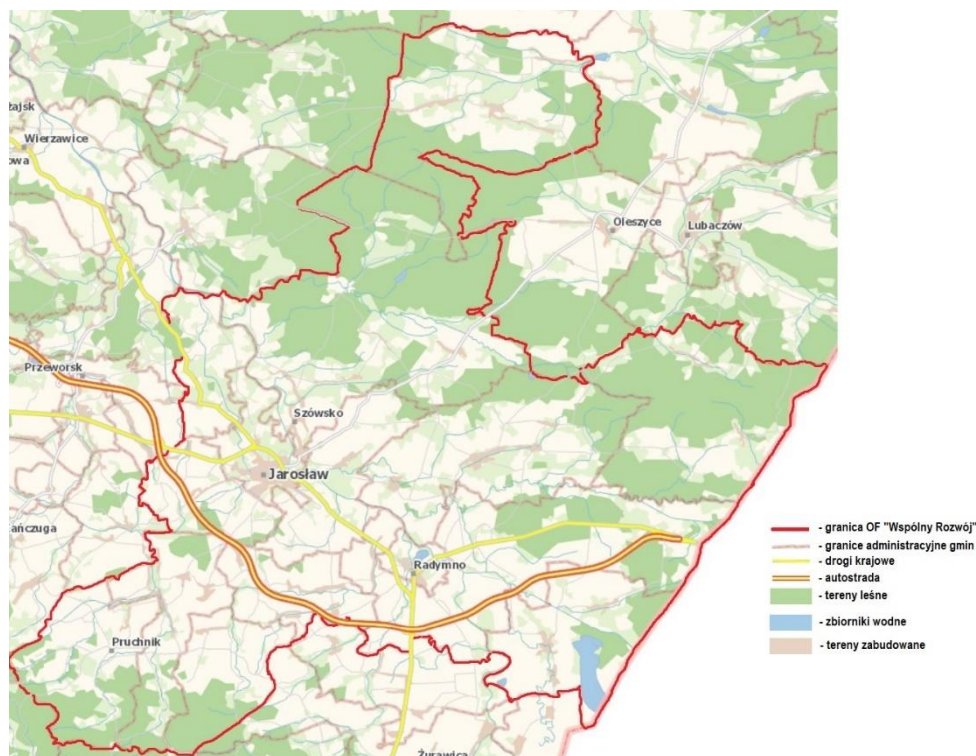
Duże znaczenie dla środowiska naturalnego, a także dla atrakcyjności i promocji gminy mają lasy. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2022 r. poz. 672), lasem określamy grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, który pokryty jest drzewami, krzewami oraz runem leśnym i przeznaczony jest do produkcji leśnej lub stanowi rezerwat przyrody, czy też wchodzi w skład parku narodowego, albo też wpisany jest do rejestru zabytków. Lasem jest również grunt związany z gospodarką leśną, który zajęty jest przez: budynki, budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna - wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej, a także wykorzystywane na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój”, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, lasy zajmują powierzchnię 40 477,94 ha, co stanowi 5,85 % powierzchni ogółu lasów w województwie podkarpackim, a stopień zalesienia wynosi 29,3 %, przy lesistości 38,2 % dla województwa. Największa powierzchnia gruntów leśnych występuje na terenie gminy Wiązownica –

12 012,27 ha, co stanowi 29,68 % powierzchni tych gruntów na terenie całego Obszaru Funkcjonalnego, natomiast lesistość w gminie kształtuje się na poziomie 48,1 %. Najwyższy stopień zalesienia występuje jednak w gminie Wielkie Oczy – na poziomie aż 57,3 %.

Lokalizację terenów leśnych na Obszarze Funkcjonalnym „Wspólny Rozwój”, a także dane dotyczące powierzchni gruntów leśnych oraz lesistości w poszczególnych gminach badanego obszaru, przedstawiają poniższa mapa oraz tabela.

Mapa 20 Tereny leśne na OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Tabela 59 Powierzchnia gruntów leśnych oraz lesistość w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”

Nazwa gminy	Powierzchnia gruntów leśnych w ha	Lesistość w %
Gmina Chłopice	140,77	2,8
Gmina wiejska Jarosław	362,55	3,1
Gmina Laszki	2 813,10	19,9
Gmina Pawłosiów	459,22	9,4
Gmina Pruchnik	1 740,04	21,4
Gmina miejska Radymno	0	0,0
Gmina wiejska Radymno	3 098,58	16,7
Gmina Rokietnica	1 722,27	29,6
Gmina Roźwienica	1 435,51	20,3

Gmina Stary Dzików	7 061,45	44,5
Gmina Stubno	1 084,69	11,9
Gmina Wiązownica	12 012,27	48,1
Gmina Wielkie Oczy	8 547,49	57,3
RAZEM	40 477,94	29,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ze względu na dobry stan czystości środowiska oraz naturalnego krajobrazu, Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój” cechuje duża bioróżnorodność. Występujące tu kompleksy leśne są ostoją dla wielu gatunków zwierząt, a doliny, starorzecza, rozlewiska, oczka wodne oraz stawy są miejscem występowania bogactwa roślin wodnych, ptaków i innych rzadkich gatunków zwierząt. Z tego względu niezwykle ważne są działania ukierunkowane na ochronę środowiska przyrodniczego.

Kwestie związane z ochroną przyrody regulowane są przez ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2022 r. poz. 916). Zgodnie z niniejszą ustawą formami ochrony przyrody są parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Każda z tych form spełnia inną rolę w systemie ochrony przyrody i służy innym celom, z tego względu cechuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń w użytkowaniu.

Na terenie analizowanego Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” występują następujące formy ochrony przyrody:

- 1) obszary chronionego krajobrazu,
- 2) obszary Natura 2000 – ptasie i siedliskowe,
- 3) rezerваты przyrody,
- 4) użytki ekologiczne,
- 5) pomniki przyrody.

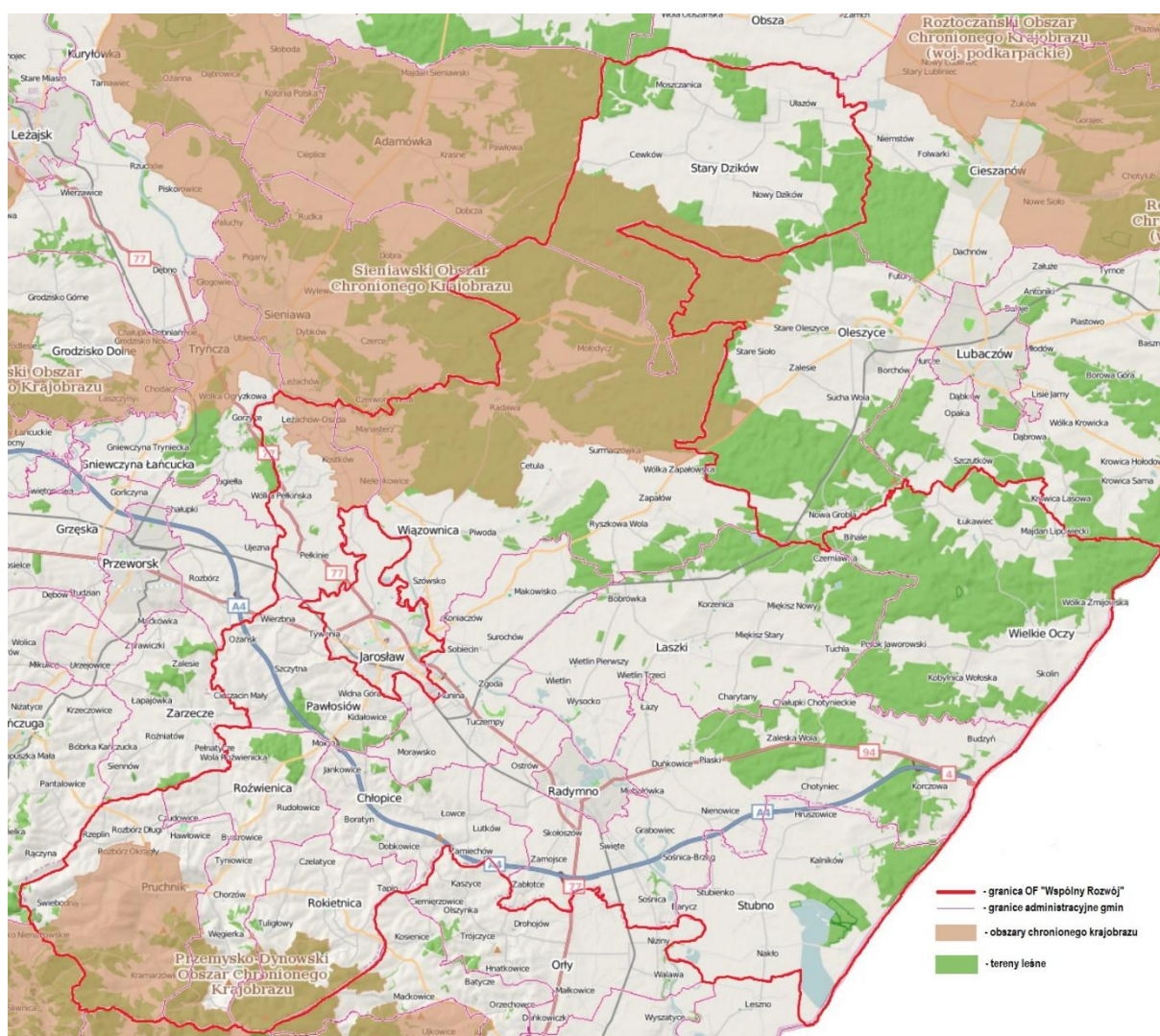
Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny, które są chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz oraz są wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Na badanym terenie ustanowiono dwa obszary chronionego krajobrazu: Sieniawski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Przemysko-Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu.

Sieniawski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje północne tereny OF „Wspólny Rozwój” znajdujące się w obrębie Płaskowyżu Tarnogrodzkiego oraz Doliny Dolnego Sanu, na których położone są gminy wiejskie: Jarosław, Wiązownica oraz Stary Dzików. Występują tu Lasy Sieniawskie, stanowiące część Puszczy Sandomierskiej, a wiodącym gatunkiem drzew są sosna pospolita oraz dąb szypułkowy. Ze względu na swoje położenie, obszar ten charakteryzuje się dużą różnorodnością form przyrody oraz pięknem krajobrazu.

Przemysko-Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje tereny gmin: Pruchnik, Roźwienica i Rokietnica, znajdujące się w południowo-zachodniej części OF „Wspólny Rozwój”, położone w obrębie Podgórze Rzeszowskiego oraz Pogórze Dynowskiego. Obszar ten ma charakter podgórski, z licznymi ale niezbyt wysokimi pasmami i wzgórzami, który poprzecinany jest również licznymi potokami. Piękno tego krajobrazu wynika z występowania naprzemiennie pól uprawnych oraz kompleksów leśnych, a także z dostępnych tu walorów kulturowych. Na tym obszarze znajduje się duża liczba pomników przyrody oraz spotkać można rzadkie gatunki zwierząt.

Tereny OF „Wspólny Rozwój” objęte zasięgiem obszarów chronionego krajobrazu przedstawia poniższa mapa.

Mapa 21 Obszary chronionego krajobrazu na terenie OF „Wspólny Rozwój”

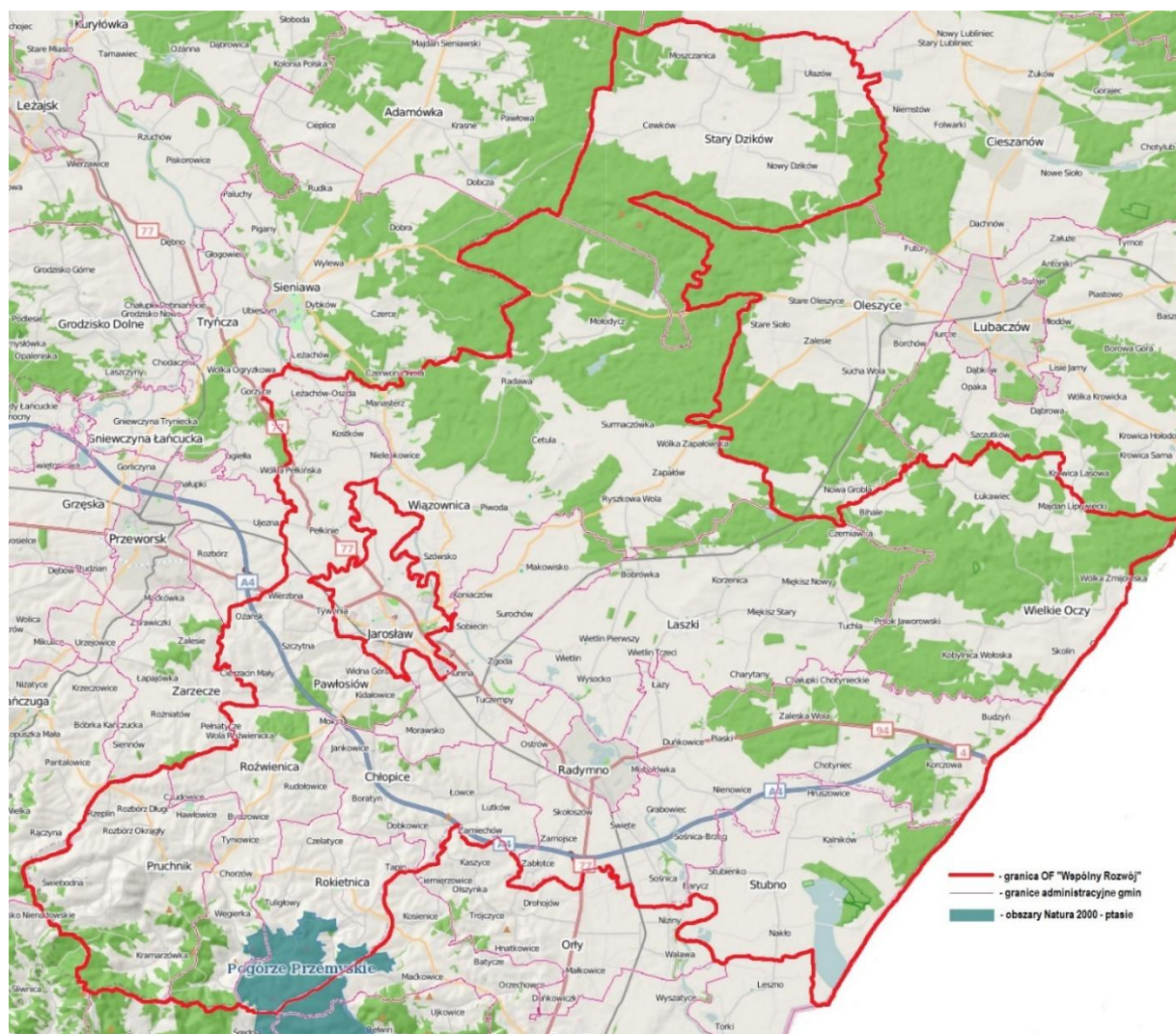
Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Obszary Natura 2000 objęte są ochroną przyrody w celu zachowania określonych typów siedlisk przyrodniczych, a także gatunków, które są uważane za cenne i zagrożone. W ramach programu Natura 2000 wyznaczone zostały tzw. specjalne obszary ochrony ptaków oraz specjalne obszary ochrony siedlisk. Wyznaczenie obszarów specjalnej ochrony ptaków ma na celu protekcję populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych

siedlisk, z kolei celem wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony siedlisk jest ochrona siedlisk przyrodniczych, populacji i siedlisk roślin oraz zwierząt, a także odtworzenie siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków roślin lub zwierząt.

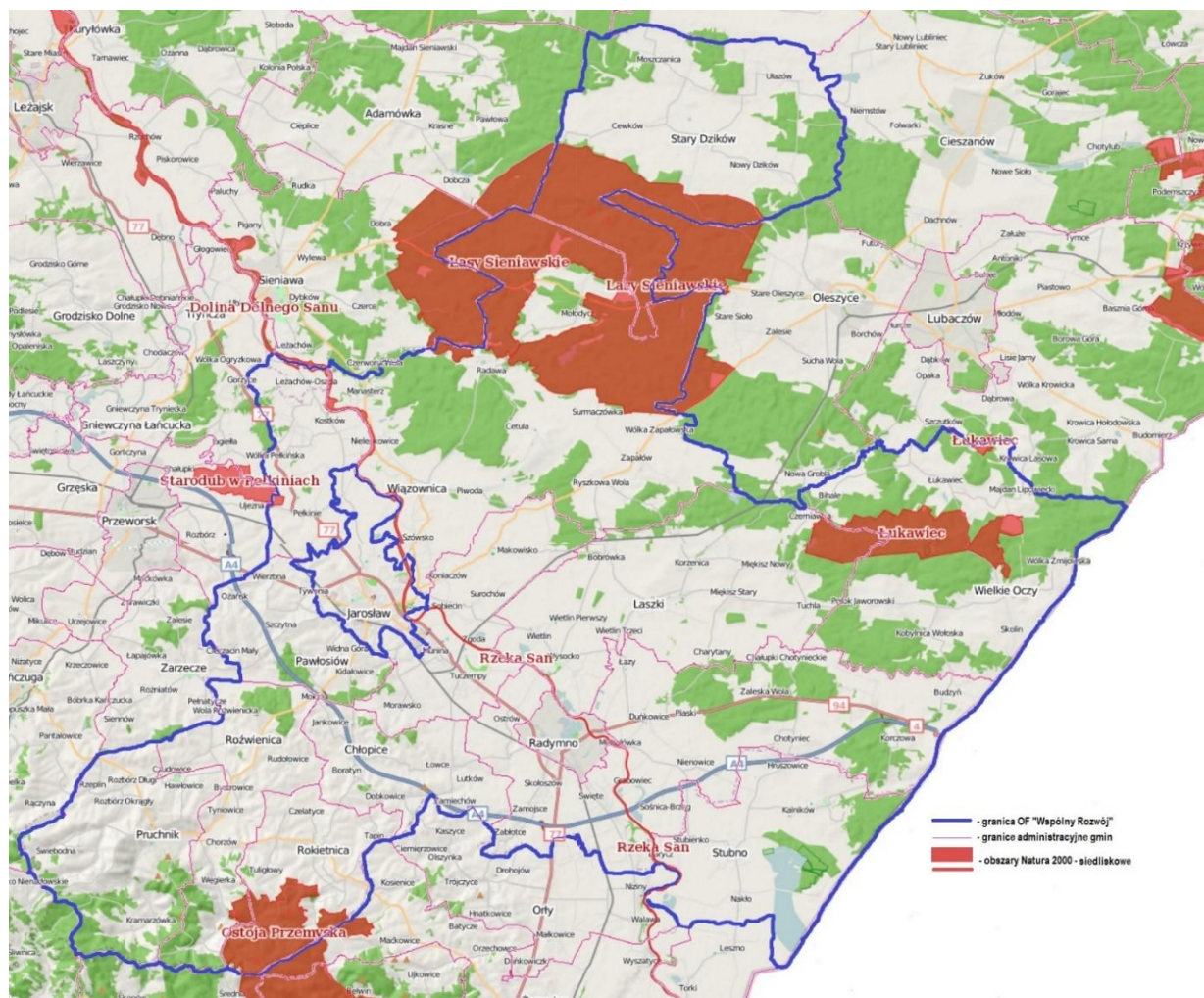
Na terenie OF „Wspólny Rozwój” występuje jeden specjalny obszar ochrony ptaków – Pogórze Przemyskie, a także 5 specjalnych obszarów ochrony siedlisk – Lasy Sieniawskie, Łukawiec, Ostoja Przemyska, Rzeka San oraz Starodub w Pełkiniach, których lokalizacje obrazują poniższe mapy.

Mapa 22 Specjalne obszary ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Mapa 23 Specjalne obszary ochrony siedlisk – Natura 2000 na terenie OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

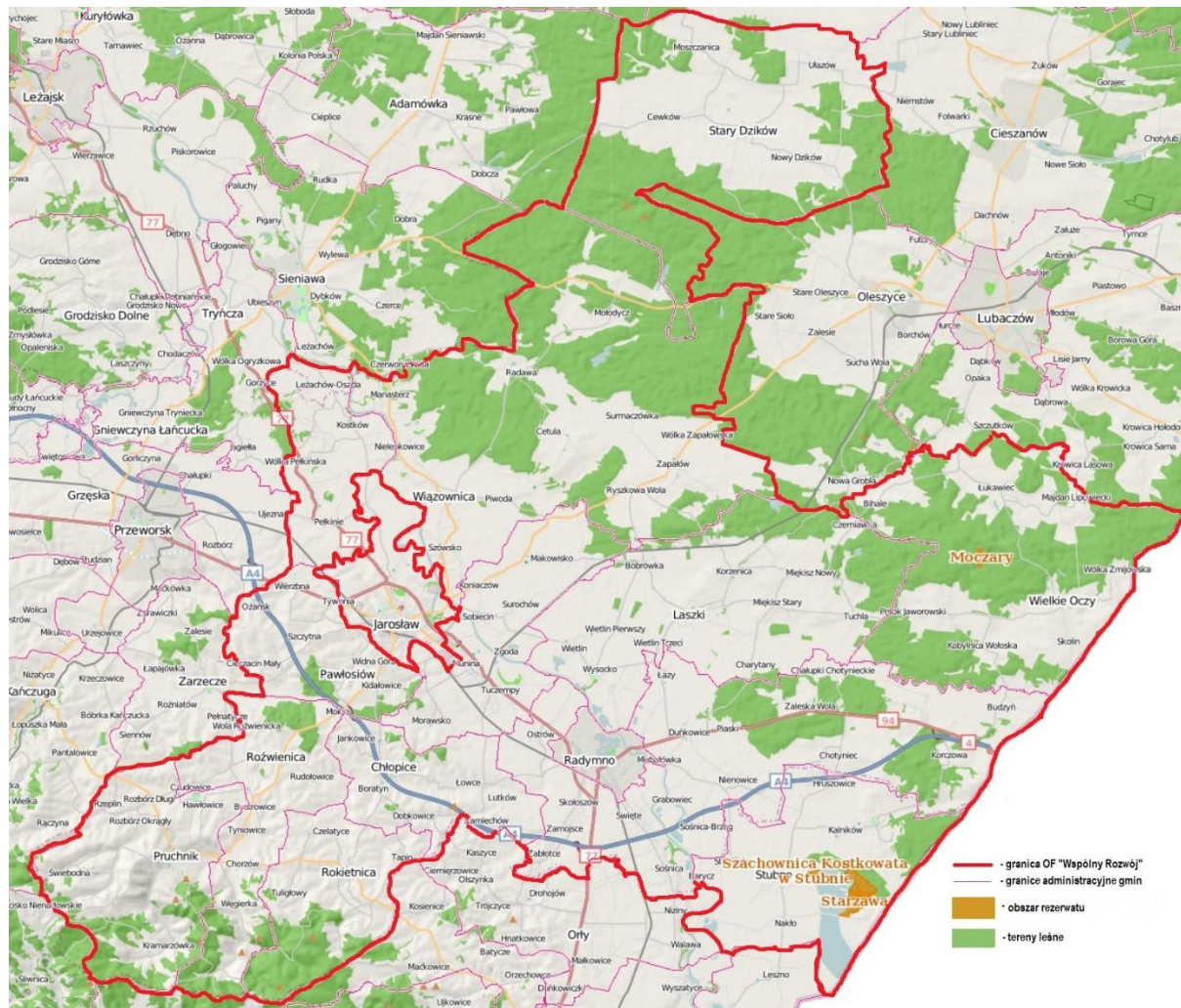
Jak przedstawiają powyższe mapy, obszar objęty specjalną ochroną ptaków – Pogórze Przemyskie obejmuje jedynie południową część gminy Rokitnica oraz niewielki fragment terytorium gminy Roźwienica. Obszar Natura 2000 Pogórze Przemyskie jest cenną ostoją ptaków, a z występujących tu gatunków, znaleźć tu można liczne populacje, m. in. bociana białego, derkacza, dzięcioła czarnego, orlika krzykliwego, orła przedniego, puchacza, czy też puszczyka uralskiego.

Specjalne obszary ochrony siedlisk obejmują większą część terenu OF „Wspólny Rozwój” – tereny gmin wiejskich: Jarosław, Laszki, Radymno, Rokitnica, Roźwienica, Stubno, Stary Dzików, Wiązownica i Wielkie Oczy, a także teren miasta Radymna. Na obszarach tych występują liczne cenne siedliska przyrodnicze obejmujące elementy flory i fauny, określone w załączniku do tzw. Dyrektywy Siedliskowej.

Kolejną formą ochrony przyrody, występującą na badanym obszarze są rezerваты przyrody. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, rezerваты obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub nieznacznie zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin,

zwierząt i grzybów, a także twory i składniki przyrody nieożywionej, które wyróżniają się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi, lub walorami krajobrazowymi. Na terenie OF „Wspólny Rozwój” występują 3 rezerwy przyrody: „Starzawa” i „Szachownica Kostkowata w Stubnie”, znajdujące się w gminie Stubno, oraz „Moczary”, położony w gminie Wielkie Oczy, co zostało przedstawione na poniższej mapie.

Mapa 24 Rezerwy przyrody na terenie OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Rezerwat przyrody „Starzawa” położony jest pomiędzy kompleksem stawów rybnych w miejscowości Starzawa a rzeką Wisznia. Swoją ochroną rezerwat obejmuje rzadki zespół łągowojesionowego i występują tu liczne wiązy pospolite, jesiony dąbki szypułkowe i olszy czarne, a także krzewy złożone z czeremchy, bzu czarnego, leszczyny i maliny. Łącznie występuje tu 245 gatunków roślin.

Rezerwat przyrody „Szachownica Kostkowata w Stubnie” położony na łąkach, powstał w celu ochrony stanowiska szachownicy kostkowej, która jest określana jako gatunek krytycznie zagrożony. Ze względu na ochronę tego obszaru, występują tu również liczne gatunki zwierząt, jak np. karczownik ziemnowodny, zajęc szarak, gronostaj i sarna, a także bocian biały i czarny, czapla siwa i biała, żuraw oraz derkacz.

Oprócz wyżej wymienionych form przyrody, na terenie OF „Wspólny Rozwój” występują liczne pomniki przyrody, obejmujące przede wszystkim pojedyncze drzewa lub skupiska drzew, a także użytki ekologiczne, które są pozostałościami ekosystemów mające znaczenie dla różnorodności biologicznej obszaru.

2.10. Dziedzictwo kulturowe

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest również dziedzictwo kulturowe, związane ściśle z tradycją, historia oraz tożsamością danej społeczności i obejmujące elementy materialne, jak np. zabytki architektury oraz niematerialne, jak np. zwyczaje, obrzędy, tradycyjna wiedza i praktyki. Ochrona dziedzictwa jest szczególnie ważna dla zachowania tożsamości i wartości dla przyszłych pokoleń.

Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój” charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, które wynika z wielokulturowej historii, występujących tu licznych zabytków architektury oraz zachowanych tradycji. Każda z gmin wchodzących skład obszaru ma swoją własną, unikalną historię i własne dziedzictwo, o którego ochronę i promocję dba.

Gmina Chłopice

Historia Chłopic sięga XV wieku, skąd pochodzą najwcześniejsze dokumenty o miejscowości, a jako właściciel wymieniony został „Nobil Stanislaus (Stanko) Chlopski de Chłopice”, od którego nazwiska prawdopodobnie wzięła się nazwa miejscowości. Na przestrzeni wieków, wieś przechodziła pod własność różnych właścicieli, po czym po wybuchu II wojny światowej, majątek wsi został przejęty przez państwo. Do najbardziej znanych zabytków na terenie gminy Chłopice należą: Dwór w Chłopicach, wybudowany w latach 30 XX wieku przez ostatniego właściciela wsi Mariana Lisowieckiego, Sanktuarium pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Chłopicach, pochodzące z XVIII wieku, a także zespół dworsko-parkowy w Boratynie z XIX wieku.

Zdjęcie 1 Dwór w Chłopicach

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków z/s w Przemyślu

Zdjęcie 2 Sanktuarium pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Chłopicach

Źródło: www.jaroslawski.pl

Gmina wiejska Jarosław

Historia gminy wiejskiej Jarosław jest nierozdzielnie związana z miastem Jarosław, będąc określaną mianem ziemi jarosławskiej lub „Jarosławszczyzną”. Osadnictwo na tym terenie sięga zamierzchłych czasów, a miejscowości gminy po raz pierwszy wymienione zostały w dokumencie z 1387 roku, kiedy to ziemie te z rąk królewskich przeszły na własność rodziny Tarnowskich. Dokument ten wymieniał jako włości feudalne: Tuczempy, Leżachów Osada, Sobiecin i Koniaczów. Rozwój gospodarczy tego obszaru zahamowały liczne najady tatarskie, wołoskie, a także szwedzkie, regionu nie oszczędziły również I i II wojna światowa. Na terenie gminy Jarosław znajdują się takie zabytki jak zespół pałacowo-parkowy w Pełkiniach, pochodzący z przełomu XVII-XVIII wieku i należący do rodu Czartoryskich, a także Kościół Rzymskokatolicki pw. Św. Michała w Surochowie z przełomu XIX-XX wieku, będący niegdyś murowaną cerkwią grekokatolicką.

Zdjęcie 3 Zespół pałacowo-parkowy w Petkiniach

Źródło: www.jaroslawski.pl

Zdjęcie 4 Kościół Rzymskokatolicki pw. Św. Michała w Surochowie

Źródło: www.jaroslawski.pl

Gmina Laszki

Najstarsza informacja na temat miejscowości gminy Laszki w źródłach pisanych dotyczy Laszek oraz Wietlina i pochodzi z wydanego w 1387 r. aktu nadania dóbr jarosławskich Janowi z Tarnowa herbu Leliwa, marszałkowi Królestwa Polskiego, będącego przedstawicielem jednego z najpotężniejszych rodów Królestwa. Obie miejscowości były już w tym czasie dobrze zagospodarowane i na wiele lat weszły do ziem rodu Leliwitów. W I połowie XV wieku, wśród osad w obszarze dóbr jarosławskich, wymieniano również powstałe w tamtym czasie Wysoko i Korzenicę, a w późniejszych okresach także Mięksiz Stary i Mięksiz Nowy, Bobrówkę, Tuchlę i Czerniawkę. W XV i XVI wieku nastąpił na tym obszarze znaczny rozwój demograficzny, połączony z gospodarczym rozwojem rolnictwa i rzemiosła. W tym czasie m. in. zagospodarowano płynące wody, powstały stawy rybne i sadzawki, służące jako źródła wody, a także młyny wzmiankowane m. in. w Laszkach i Wietlinie. Jednak kolejne wieki po początkowych czasach wzrostu gospodarczego, przyniosły zniszczenia spowodowane przez zniszczenia wojenne dokonywane przez Kozaków, Rosjan, Szwedów i Tatarów oraz przez występujące epidemie i klęski żywiołowe. Najmniej zniszczeń doznało Wysocko, a że przy okazji właśnie tu znajdował się największy i najlepiej zagospodarowany folwark i letnia siedziba Zamoyskich, Wysocko stało się odtąd ośrodkiem okolicznych dóbr, zwanych „kluczem wysockim”.

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy zalicza się zespół pałacowo-parkowy w Wysocku, gdzie obecnie znajduje się siedziba Powiatowego Domu Opieki Społecznej, a także Kościół rzymskokatolicki pw. św. Zofii i św. Szczepana w Laszkach, czy też Kościół Matki Bożej Śnieżnej w Mięksizu Nowym.

Zdjęcie 5 Zespół pałacowo-parkowy w Wysocku

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 6 Kościół parafialny pw. Św. Zofii i św. Szczepana w Laszkach

Źródło: www.wikipedia.org

Gmina Pawłosiów

Historia gminy Pawłosiów z racji swojego położenia i bliskości miasta Jarosław, tak jak w przypadku gminy Jarosław, jest nierozdzielnie związana z dziejami tego miasta. Dzisiejszy obszar gminy również leży w obszarze, określanym niegdyś mianem ziem jarosławskich. Tereny te w 1387 roku przeszły na własność rodziny Tarnowskich, a początku osadnictwa sięgają XV wieku. W gminie nie znajdują się żadne zabytkowe obiekty sakralne, zachowały się natomiast zespoły pałacowo-parkowe lub ich pozostałości, a do najcenniejszych można zaliczyć zabudowania i otaczające je parki w Pawłosiewie, Ożańsku i Cieszacinie Wielkim. Często spotykanym elementem krajobrazu są też zabytkowe kapliczki przydrożne.

Zdjęcie 7 Zespół dworski w Pawłosowie

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 8 Zespół pałacowo-parkowy w Ożańsku

Źródło: www.jaroslowski.pl

Gmina Pruchnik

Pierwsze wzmianki na temat dzisiejszego miasta Pruchnik pojawiają się już w latach 1337-1399, a jego założycielem był Kostko „Słoneczkowiec” herbu „Korczak”, którego synowie przenieśli siedzibę rodu do Pruchnika i przybrali nazwisko Pruchniccy. Pierwsze prawa miejskie Pruchnik uzyskał ok. 1370 roku, a jego godłem był herb „Korczak”. Z uwagi na swoje położenie, Pruchnik w XV stał się ważnym ośrodkiem rzemieślniczo-handlowym, przez co często odbywały się tu targi oraz jarmarki. Położenie miasta miało jednak również swoje wady, ze względu na częste najazdy tatarskie i wołoskie, które spowodowały zniszczenie miasta. W okresie zaborów, miasto straciło na swoim znaczeniu, a po odzyskaniu niepodległości, utraciło prawa miejskie w 1934 roku, odzyskując je dopiero w 2011 roku. Charakterystyczny dla Pruchnika jest jego średniowieczny układ urbanistyczny, znajdujący się na Szkalu Architektury Drewnianej na trasie rzeszowsko – jarosławskiej, unikatowy na skalę ogólnopolską, z drewnianą, małomiasteczkową zabudową, z gankami otoczonymi balustradami oraz podcieniami o konstrukcji słupowej oraz dachami krytymi gontem. Oprócz oryginalnej zabudowy, do najcenniejszych zabytków na terenie gminy zalicza się również Kościół pw. Św. Mikołaja Biskupa w Pruchniku oraz Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Jodłówce.

Zdjęcie 9 Zabudowa miejska w mieście Pruchnik

Źródło: www.gminappruchnik.pl

Zdjęcie 10 Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Jodłówe

Źródło: www.wikimapia.org

Gmina miejska Radymno

Nazwa miasta najprawdopodobniej może pochodzić od nazwy plemienia Radymiczan, którzy w czasach przedpiastowskich zamieszkiwali te strony i o których wspominali średniowieczni oraz późniejsi badacze, na czele z Janem Długoszem. Za historyczną datę powstania Radymna, uznaje się rok 1366, kiedy to Bernard z Szywnałdu otrzymał zezwolenie na założenie osady wcześniej już zaludnionej. Kilkanaście lat później, w roku 1384, osada została darowana biskupom przemyskim przez Królową Marię, córkę Ludwika Węgierskiego. Prawa miejskie Radymno uzyskało w 1431 r. z nadania Króla Władysława Jagiełły, wraz z przywilejem cotygodniowych, wtorkowych targów i dorocznego jarmarku na Świętego Wawrzyńca. Z racji położenia przy rzece San oraz uczęszczanym szlaku handlowym, już w XVI wieku miasto stało się ruchliwym ośrodkiem targowym i rzemieślniczym, w którym funkcjonowały liczne cechy, m. in. rzeźniczy i powroźniczy. Powroźnicy z Radymna zaopatrywali w liny flotę królewską Władysława IV.

Położenie Radymna z jednej strony było czynnikiem, które stymulowało rozwój, jednak z drugiej strony przyczyniało się do częstych zniszczeń wojennych, natomiast drewniana zabudowa i duży przepływ ludności sprzyjały występowaniu niszczycielskich pożarów. Mimo tego, miasto ciągle wznosiło się na nowo z ruin, chociaż jego rozwój wyraźnie zahamował. Wyraźne ożywienie nastąpiło w mieście w XIX wieku, wówczas Radymno stało się siedzibą powiatu, powstał urząd podatkowy, otwarto nową szkołę, zawiązane zostało Towarzystwo Powroźnicze i wybudowano nowy zakład powroźniczy. W tamtym okresie powstały również Towarzystwo Oświaty Ludowej, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” oraz Straż Ogniowa, a także wybudowano ratusz. Centrum miasta, znajdujące się w obrębie Rynku, posiada zabytkowy układ urbanistyczny, który sięga XIV-XV wieku. Obszar ten uległ przekształceniu w XVIII-XIX wieku, z powodu budowy dróg oraz regulacji zabudowy. Na terenie miasta znajduje się kilkadziesiąt zabytkowych budowli, które stanowią głównie domy i kamieniczki z XIX i początków XX wieku. Uwagę zwraca również hala targowa, zbudowana w Rynku ok 1918 r. oraz znajdujący się nieopodal Rynku murowany kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca, zbudowany w stylu barokowym w latach 1724-1773.

Zdjęcie 11 Hala targowa w Radymnie

Źródło: www.jaroslowski.pl

Zdjęcie 12 Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca w Radymnie

Źródło: www.wikipedia.org

Gmina wiejska Radymno

Historia gminy wiejskiej Radymno związana jest z powstaniem i rozwojem miasta Radymna. Początki osadnictwa na tym obszarze sięgają odległych czasów, o czym świadczą przeprowadzone badania archeologiczne. Pierwsze wzmianki dotyczące miejscowości tworzących gminę pochodzą z okresu XIV-XV wieku i dotyczyły takich miejscowości jak Chotyńiec, Duńkowice, Grabowiec, Łazy, Nienowice, Ostrów, Skołoszów, Sośnica, Święte, Zabłotce i Zamojsce. Przez obecne tereny gminy prowadziły przed wiekami szlaki handlowe, które przyczyniły się do dużego ożywienia handlu, oprócz tego występowała tu rozwinięta gospodarka rolna i hodowlana z uwagi na dużą powierzchnię gruntów ornych, łąk i pastwisk. Tak jak w przypadku miasta Radymna, tak i rozwój tych terenów był hamowany wskutek najazdów tatarskich oraz wołoskich, a w późniejszym okresie również kozackich i szwedzkich, które dokonywały znacznych zniszczeń. Dochodziło również do zatargów pomiędzy tutejszą szlachtą, a biskupstwem przemyskim, będącym właścicielem ziem w mieście Radymno, które skutkowały napadami oraz rabunkami posiadłości biskupich. Szczególnie tragiczne dla obszaru dzisiejszej gminy były okresy I i II wojny światowej, które przyczyniły się do znacznego zubożenia miejscowego społeczeństwa.

Do najcenniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego gminy wiejskiej Radymno można zaliczyć przede wszystkim zabytkowe kościoły i cerkwie, a także cmentarze wojenne z okresu I wojny światowej. Gmina znajduje się na trasie Szlaku Architektury Drewnianej, w którym zostały ujęte: Cerkiew grekokatolicka pw. Narodzenia Najświętszej Bogurodzicy w Chotyńcu, pochodząca z 1615 roku (wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO) oraz Zespół cerkiewny w Młynach, pochodzący najprawdopodobniej z XVII wieku.

Zdjęcie 13 Cerkiew grekokatolicka pw. Narodzenia Najświętszej Bogurodzicy w Chotyńcu

Źródło: www.ugradymno.pl

Zdjęcie 14 Zespół cerkiewny w Młynach

Źródło: www.jaroslowski.pl

Gmina Rokietnica

Początki powstania miejscowości Rokietnica, Tuligłowy i Czelatycy sięgają XIV wieku. Pierwsza wzmianka w dokumentach historycznych o miejscowości Rokietnica pochodzi z 1361 roku jako „Rokiethnicze”, natomiast kolejna z 1393 roku jako Rokitnica. Wraz z rozwojem osadnictwa na tym terenie w XIV wieku, podjęto również działania w celu budowy kościoła katolickiego, czego efektem było w 1400 roku założenie parafii. Rozwój gospodarczy tego obszaru w XV wieku opierał się przede wszystkim na rolnictwie oraz rzemiośle, a zahamowany został w XVII wieku wskutek walk wewnętrznych oraz najazdów tatarskich, które doprowadziły do zniszczenia wsi. W kolejnych okresach doszło do odbudowania się tych terenów, które przechodziły jednak z rąk do rąk poszczególnych rodów. W okresie I wojny światowej pomimo, że na tym obszarze nie dochodziło do bezpośrednich działań wojennych, to Rokietnica ucierpiała wskutek rabunków i grabieży wojsk austriackich, a ich celem była przede wszystkim żywność. Również w okresie II wojny światowej na tereny obecnej gminy wkroczyły wojska niemieckie, które dokonały konfiskaty mienia i doprowadziły do głodu, oprócz tego dochodziło do licznych mordów na mieszkańcach.

Do najcenniejszych zabytków znajdujących się na terenie gminy zaliczyć może m. in. Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja i Matki Boskiej Częstochowskiej w Rokietnicy oraz Sanktuarium Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowach.

Zdjęcie 15 Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja i Matki Boskiej Częstochowskiej w Rokietnicy

Źródło: www.wikimapia.org

Zdjęcie 16 Sanktuarium Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowach

Źródło: www.sanktuarium.tuliglowy.pl

Gmina Roźwienica

Pierwsze wzmianki dotyczące Roźwienicy, jako „Rozdwienicy” pochodzą już z 1387 roku, kiedy to Król Władysław Jagiełło przekazał rodzinie Tarnowskich tzw. ziemie jarosławskie, w skład których wchodziła również ówczesna Roźwienica. W tym okresie pojawiły się również pierwsze wzmianki o wsi Węgierka, gdzie w XV wieku powstał dwór obronny. Także pozostałe miejscowości tworzące obecnie gminę jak Cząstkowice, Wola Roźwienicka, Wola Węgierska czy Więckowice istniały już w XV wieku, co wskazuje na rozwinięte osadnictwo na tym obszarze. Historia gminy nie odbiega znacząco od historii pobliskich gmin powiatu jarosławskiego, gdzie rozwój gospodarczy zahamowany został wskutek najazdów oraz wojen.

Jednym z cenniejszych zabytkowych obiektów na terenie gminy jest zbudowany w XIX wieku przez ówczesnych właścicieli Roźwienicy – Górskich, dwór murowany, otoczony przez rozległy park krajobrazowy. Obecnie odrestaurowany dwór jest siedzibą Urzędu Gminy Roźwienica. Zabytkowe zespoły dworskie znajdują się również w miejscowościach Rudołowice, Tyniowice, Węgierka oraz Więckowice. Z obiektów architektury sakralnej, na terenie gminy Roźwienica na szczególną uwagę zasługują Zespół kościoła rzymskokatolickiego pw. Św. Mikołaja w Rudołowicach oraz Cerkiew grekokatolicka pw. Św. Dymitra w Tyniowicach. Krajobraz gminy uzupełniają również zabytkowe kapliczki oraz domy, pochodzące z przełomu XIX i XX wieku.

Zdjęcie 17 Dwór w Roźwienicy

Źródło: www.jaroslawski.pl

Zdjęcie 18 Zespół kościoła rzymskokatolickiego pw. Św. Mikołaja w Rudolowicach

Źródło: www.jaroslowski.pl

Gmina Stary Dzików

Pierwsze wzmianki o Starym Dzikowie pochodzą z 1469 r., kiedy to został wymieniony w kronice Jana Długosza (około 1475 r.). Od połowy XV w. stanowił ośrodek klucza prywatnych dóbr w posiadaniu rodziny Ramszów. Na początku XVI w. znalazł się w składzie dóbr jarosławskich należących m.in. do Stanisława Odrowąża, wojewody ruskiego. W ciągu kolejnych wieków, Stary Dzików przechodził we własność kolejnych rodów, m. in. Sieniawskich, Czartoryskich i Zamoyskich. W XVIII wieku, według źródeł historycznych miejscowość Stary Dzików była miasteczkiem, ze względu na obszar jaki obejmowała i zaludnienie.

Na terenie Gminy Stary Dzików zlokalizowanych jest wiele obiektów zabytkowych o unikalnej wartości kulturowej i historycznej należących do spuścizny Kresów Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Krajobraz zabytkowy Gminy Stary Dzików ma charakter wielokulturowy i charakteryzuje się dużym urozmaiceniem. Zachowane obiekty i zespoły historyczne stanowią dowód wielowiekowej tradycji oraz zróżnicowanych wpływów religijnych, przede wszystkim chrześcijaństwa w obrządku rzymsko-katolickim i greko-katolickim oraz judaizmu. W każdej miejscowości gminy Stary Dzików znajdują się ciekawe zabytki architektury drewnianej i murowanej pochodzącej z XVII-XX wieku. Do najcenniejszych obiektów zabytkowych można zaliczyć Kościół parafialny pw. Św. Trójcy w Starym Dzikowie oraz Cerkiew grekokatolicką pw. Św. Dymitra Męczennika w Starym Dzikowie.

Zdjęcie 19 Kościół parafialny pw. Św. Trójcy w Starym Dzikowie

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 20 Cerkiew grekokatolicka pw. Św. Dymitra Męczennika w Starym Dzikowie

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Gmina Stubno

Początki Stubna oraz miejscowości tworzących tą gminę sięgają zamierzcztych czasów, a nazwy miejscowości Barycz, Nakło oraz Stubno należą do najstarszych nazw na prawym brzegu rzeki San. Jak określał w swojej pracy profesor Jerzy Nalepa, polski historyk i językoznawca, nazwy te stanowią dowód „prapolskości” ziem położonych na wschód od Sanu i na północny-wschód od Przemyśla. Niemniej, pierwsze wzmianki w źródłach historycznych dotyczące tego obszaru pochodzą z 1301 roku i dotyczyły miejscowości Hruszowice, która została nadana na własność biskupstwu przemyskiemu, a badania archeologiczne potwierdziły istnienie grodu we wczesnych okresach średniowiecza. Natomiast pierwsze udokumentowane informacje dotyczące miejscowości Stubno pochodzą z „Kodeksu Małopolskiego” z 1358 roku, wedle którego ziemie te (określane wówczas jako „Stobno”) król Kazimierz Wielki nadał za zasługi dwóm szlachcicom. Zgodnie ze źródłami historycznymi, pod Stubnem w 1387 roku doszło do bitwy zwanej „Bitwą Dwoch Sióstr” pomiędzy wojskami polskimi z Królową Jadwigą Andegaweńską na czele, a wojskami węgierskimi z Marią Andegaweńską.

Tereny obecnej gminy Stubno na przestrzeni wieków również ucierpiały wskutek najazdów tatarskich oraz wołoskich, jednak rozwijały pod własnością kolejnych prywatnych właścicieli. Charakteryzowały się również wielokulturowością wskutek zamieszkiwania przez ludność wyznania rzymskokatolickiego oraz grekokatolickiego, stąd też występujące na terenie gminy cerkwie prawosławne oraz cmentarz prawosławny.

Dziedzictwo kulturowe tego obszaru obejmuje przede wszystkim zabytki architektury sakralno-dworskiej, ale także cmentarze z okresu I wojny światowej oraz cmentarze rzymskokatolickie z XIX wieku. Do najciekawszych obiektów w gminie można zaliczyć zespół dworski w Stubnie z przełomu XIX-XX wieku, który stanowił w przeszłości własność rodziny Myszkowskich, wraz z otaczającym go parkiem krajobrazowym. Oprócz zespołu dworskiego warto wyróżnić również murowaną Cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny w Kalnikowie, a także Cerkiew Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Stubienku, która pełni obecnie funkcję kościoła rzymskokatolickiego.

Zdjęcie 21 Zespół dworski w Stubnie

Źródło: www.mapio.net

Zdjęcie 22 Zespół cerkiewny w Stubienku (obecnie rzymskokatolicki kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego)

Źródło: www.podkarpackie.travel.pl

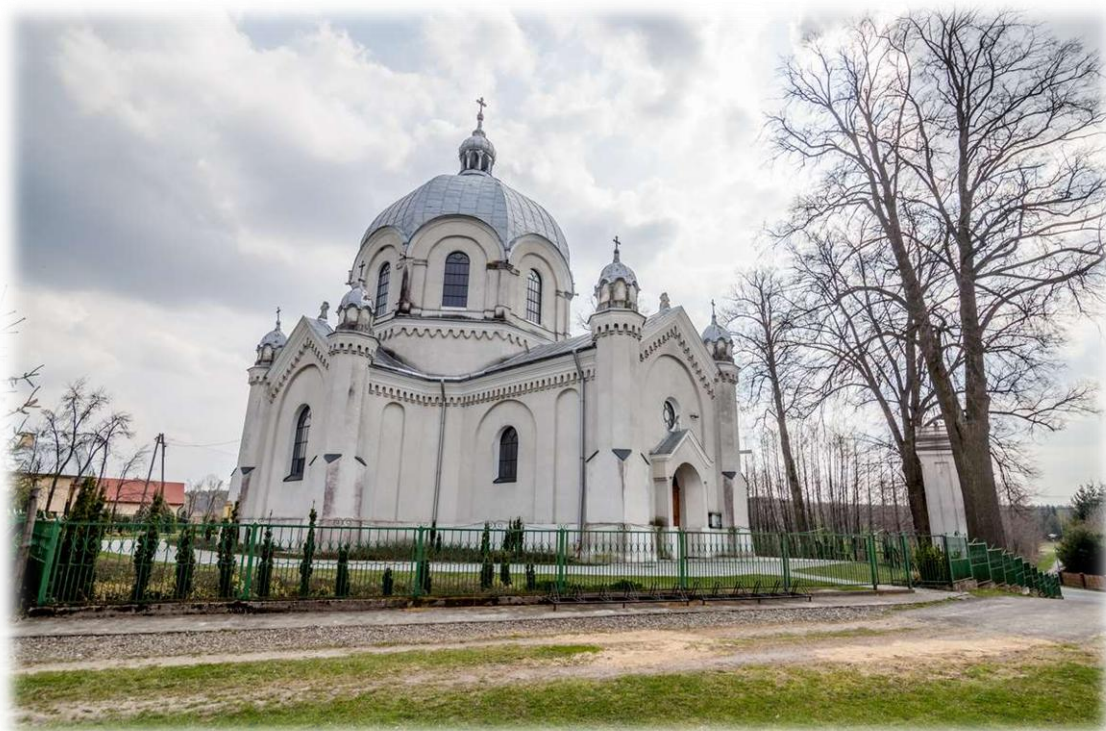

Gmina Wiązownica

Pierwsze wzmianki na temat miejscowości gminy Wiązownica pochodzą z aktu nadania tych ziem rodzinie Tarnowskich w 1387 jako dóbr jarosławskich. Wymienione zostały wówczas Manasterz, Radawa oraz Szówsko. Z kolei miejscowość Wiązownica po raz pierwszy pojawia się w rejestrach podatkowych, czyli ewidencji podatkowej, w 1515 roku. W XVIII wieku, właścicielami Wiązownicy została rodzina Czartoryskich, którzy w XIX wieku urządzili tu swoją rezydencję. Przełom XIX i XX wieku przyniósł znaczny rozwój gospodarczy tego obszaru, w szczególności w dziedzinie koszykarstwa, a wyroby tutejszych chałupników były eksportowane do wielu krajów europejskich oraz do Ameryki. Okres I i II wojny światowej przyniósł jednak ogromnych zniszczeń i eksterminacji miejscowej ludności. Najtragiczniejsze zdarzenie w historii Wiązownicy nastąpiło jednak 17 kwietnia 1945 roku wskutek ataku Ukraińskiej Armii Powstańczej, kiedy to spalono niemal połowę domów oraz zamordowano blisko 100 mieszkańców, a 25 zostało rannych.

W krajobrazie gminy Wiązownica, elementy dziedzictwa kulturowego stanowią przede wszystkim zabytkowe cmentarze z okresu I wojny światowej, która trwale odbiła swoje piętno w historii tego obszaru, a także cmentarze rzymskokatolicki i grekokatolicki z XIX wieku. Oprócz tego, warto wskazać również zabytkowy Kościół pw. Św. Piotra i Pawła w Ryszkowej Woli, będący dawną cerkwią grekokatolicką z końca XIX wieku, a także Cerkiew pw. Św. Kosmy i Damiana w Zapałowie.

Zdjęcie 23 Kościół rzymskokatolicki pw. Św. Piotra i Pawła w Ryszkowej Woli

Źródło: www.jaroslowski.pl

Zdjęcie 24 Cerkiew pw. Św. Kosmy i Damiana w Zapałowie

Źródło: www.mapio.net

Gmina Wielkie Oczy

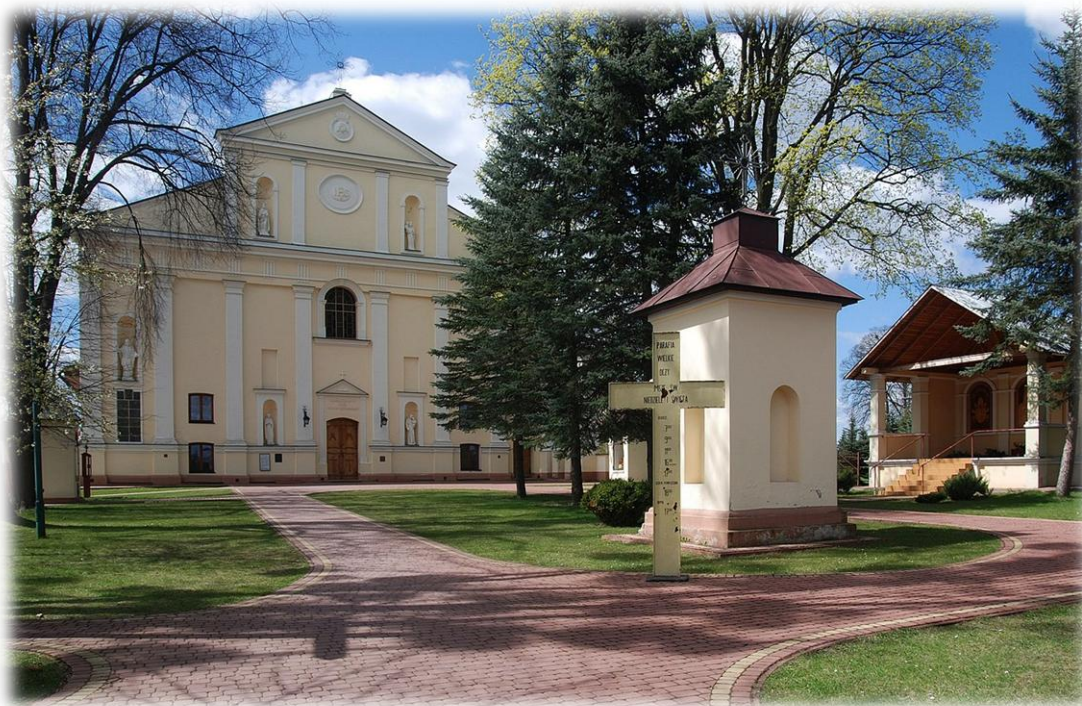
Wielkie Oczy w najstarszych udokumentowanych źródłach historycznych pojawiają się pod koniec XVI wieku jako osada, będąca własnością magnackiego rodu Miękickich. W XVII wieku osada trafiła w ręce rodu Mohyłów, a następnie została ofiarowana w podzięcie szlachcicowi Andrzejowi Modrzewskiemu. Wówczas rozpoczął się okres rozwoju społeczno-gospodarczego tych ziem, powstał kościół katolicki oraz nadano Wielkim Oczom prawa miejskie. Miasteczko pełniło wówczas funkcję handlowo-obronną. Rozwój ten został zahamowany w XVIII wieku, wskutek walk, rabunków oraz klęsk żywiołowych. Dopiero w XIX wieku nastąpił ponowny rozkwit miasteczka, rozwinęło się rzemieślnictwo. Wybuch I, a następnie II wojny światowej ponownie spowodował jednak upadek tego regionu.

Miasteczko z pogranicza trzech kultur, jakim były Wielkie Oczy przed II wojną światową, łączyło w sobie elementy kultury i religii trzech narodowości, żyli tu bowiem zgodnie obok siebie Polacy, Ukraińcy i Żydzi. Każda z tych nacji pozostawiła po sobie ślad. W Wielkich Oczach jest to mocno zauważalne, gdyż w centralnym miejscu wsi widnieją w bliskim sąsiedztwie trzy świątynie: kościół rzymskokatolicki, cerkiew greckokatolicka i synagoga żydowska. Gminę Wielkie Oczy można nazwać swego rodzaju „perłą na uboczu”, gdzie wiedzie szlak architektury drewnianej oraz gdzie można spotkać wiele cennych zabytków. Przede wszystkim znajduje się tu wiele zabytkowych cerkwi grekokatolickich, ale także kościołów rzymskokatolickich, jak m. in. Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Wielkich Oczach, Cerkiew pw. Św. Mikołaja Cudotwórcy w Wielkich Oczach, czy też dawny dwór obronny w Wielkich Oczach.

Kilka kilometrów od Wielkich Oczu, pośrodku lasu znajduje się tak zwane Sanktuarium Matki Boskiej na Płomieniu. W miejscu tym z jednego pnia wyrasta pięć ogromnych sosen, które przypominają ludzką dłoń z rozwartymi palcami. W miejscu tym jeszcze w XVII wieku wybudowana została kapliczka, gdzie umieszczono obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy, która przetrwała do

1944 r. gdy została zburzona przez żołnierzy Armii Czerwonej. Obecnie stoi tam nowa kapliczka, a po drugiej stronie drogi postawiono murowaną kaplicę, w której umieszczono obraz Maryji, a poświęcenie nastąpiło w 2007 r.

Zdjęcie 25 Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Wielkich Oczach

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 26 Sanktuarium Matki Boskiej na Płomieniu

Źródło: www.wielkieoczy.info.pl

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej informacje, zauważyć można, że pierwsze wzmianki na temat poszczególnych miejscowości lub miast znajdujących się w OF „Wspólny Rozwój” pojawiają się w XIV i XV wieku, chociaż osadnictwo na tym terenie sięga czasów wczesnego średniowiecza, lub w niektórych przypadkach również prehistorycznych. Najpóźniej w źródłach historycznych pojawiają się wzmianki dotyczące Wielkich Oczu.

Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój” cechuje przede wszystkim dawna wielokulturowość i wielowyznaniowość oraz bogactwo zasobów architektury drewnianej, w tym też cerkiewnej. Głównym ośrodkiem obszaru na przestrzeni wieków było i jest w dalszym ciągu miasto Jarosław, a większość gmin położona jest na tzw. ziemiach jarosławskich. Będąc własnością prywatną rodzin szlacheckich, w wielu miejscowościach powstawały zespoły dworsko-parkowe, które w większości zachowały się do czasów współczesnych, będąc też poddany rewitalizacji. Zachowały się również wartościowe układy urbanistyczne z historyczną zabudową, w tym również małomiasteczkową zabudową drewnianą. Duży wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy regionu miały I i II wojna światowa, które odcisnęły swoje piętno na tym obszarze, ze względu na toczony tu walki oraz przebieg granicy ówczesnej III Rzeszy i ZSRR. Z tego względu na terenie OF znajduje się wiele cmentarzy z okresu I wojny światowej oraz odnaleźć można mogiły z okresu II wojny.

Ochrona zabytków, stanowiących dziedzictwo kulturowe oraz opieka nad nimi jest zadaniem własnym gminy, które stanowią element działań prorozwojowych i prospołecznych. Różnorodność zasobów dziedzictwa kulturowego w połączeniu z wysokimi walorami krajobrazowymi OF „Wspólny Rozwój” daje możliwość rozwoju turystyki, która może stać się ważną gałęzią gospodarki tego obszaru. Stąd niezwykle ważne jest podejmowanie przez gminy działań w celu ochrony dziedzictwa, także poprzez restaurację i adaptację obiektów w celu tworzenia nowych produktów turystycznych i kulturowych.

2.11 Potencjał turystyczny

Turystyka stanowi znaczący czynnik lokalnego rozwoju, a na atrakcyjność turystyczną danego obszaru składają się przede wszystkim walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz zagospodarowanie turystyczne, tj. baza noclegowa, gastronomia i dostępność komunikacyjna, uzupełniane przez obiekty społeczno-techniczne, jak np. sklepy i apteki. Na walory przyrodnicze, wpływające na atrakcyjność turystyczną składają się elementy środowiska przyrodniczego, interesujące dla turystów i występujące np. w rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych lub też poza tymi formami ochrony przyrody. Walory antropogeniczne związane są z działalnością człowieka i dotyczą m. in. zabytków architektury, muzeów, miejsc pamięci narodowej i kultu religijnego oraz wydarzeń kulturalno-sportowych. Zagospodarowanie turystyczne dotyczy przede wszystkim liczby i jakości miejsc noclegowych oraz lokali lub obiektów gastronomicznych, a także sieci drogowej, kolejowej oraz szlaków turystycznych.

Obszar Funkcjonalny „Wspólny Rozwój”, jak zostało opisane we wcześniejszej części opracowania, z racji swojego położenia posiada duże walory przyrodnicze, ze względu na zróżnicowanie terenu oraz występującą tu bioróżnorodność, kompleksy leśne i czystość środowiska naturalnego, a także znajdujące się tu cieki i zbiorniki wodne, starorzecza oraz stawy rybne. Szczególne znaczenie w tym aspekcie ma przepływająca przez OF rzeka San, która dzieli obszar na

dwie części – prawobrzeżną niższą oraz lewobrzeżną wyższą, odznaczającą się występowaniem wzniesień do 600 m n. p. m. Oprócz rekreacji, istnieje tu również możliwość uprawiania turystyki aktywnej, poprzez m. in. piesze i rowerowe wędrówki, jazdę konną, sporty zimowe, lotnictwo, czy też spływy kajakowe.

Oprócz walorów przyrodniczych, OF „Wspólny Rozwój” cechują również duże walory antropogeniczne, dotyczące opisanego w poprzednim rozdziale dziedzictwa kulturowego, związanego z bogatą historią tego regionu, co daje możliwość uprawiania turystyki kulturowej. Walory te dotyczą przede wszystkim występujących na tym obszarze zabytków architektury sakralnej – cerkwi oraz kościołów, a także zespołów dworsko-parkowych i zabytkowych cmentarzy wojennych. Elementami krajobrazu są również przydrożne kapliczki oraz miejsca pamięci dawnych wydarzeń historycznych.

Uzupełnieniem tych walorów przyrodniczych, wspólnie tworząc atrakcyjność turystyczną OF, jest wspomniane powyżej zagospodarowanie turystyczne, które wiąże się ściśle z pojęciem infrastruktury turystycznej. Podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego jest baza noclegowa, która z jednej strony wpływa na rozwój turystyki na danym terenie, a z drugiej umożliwia uprawianie różnych rodzajów turystyki, a tym samym zaspokajaniem potrzeb turystów. Ważna jest w tej kwestii wielkość bazy noclegowej, która świadczy o poziomie rozwoju turystycznego, a tym samym o potencjale turystycznym.

Na terenie OF „Wspólny Rozwój” istnieje rozwinięta baza noclegowa – funkcjonują liczne gospodarstwa agroturystyczne, domki letniskowe, zajazdy oraz hotele. W szczególności infrastruktura ta rozwinęła się w okolicy miejscowości Radawa, położonej w gminie Wiązownica, która pełni funkcję atrakcji regionu. Dostępne są tam dla turystów domki letniskowe w urokliwej okolicy w otoczeniu lasów sosnowych i świerków, gospodarstwa agroturystyczne, ośrodki wypoczynkowe, a także jedyny w omawianym obszarze czterogwiazdkowy rodzinny Hotel Bacówka Radawa & SPA, oferujący liczne atrakcje i udogodnienia. Oprócz dostępnych pokoi w których znajduje się ponad 100 miejsc noclegowych, w Hotelu znajduje się również nagradzana restauracja, a także strefa relaksu w SPA. W obiekcie organizowane są liczne imprezy i przyjęcia okolicznościowe, a także konferencje i spotkania biznesowe.

Z obiektów hotelowych warto wyróżnić, ze względu na dostępne udogodnienia i szeroką ofertę organizacyjną, również:

- 1) Dwór Boratyn, położony na terenie zespołu pałacowo-parkowego w Boratynie, w gminie Chłopice, gdzie znajdują się pokoje, restauracja oraz SPA;
- 2) Hotel Piast, znajdujący się w miejscowości Tuczemy w gminie Jarosław, specjalizujący się w organizacji imprez i spotkań biznesowych, konferencji, szkoleń itp., a także różnego rodzaju imprez i przyjęć okolicznościowych, do dyspozycji oferując pokoje i apartamenty oraz restaurację;
- 3) Dwór Kresowy w mieście Radymno, położony w dogodnej lokalizacji w pobliżu autostrady A4, oferujący 70 komfortowo urządzonych pokoi, restaurację oraz strefę SPA&Wellness, organizując konferencje i imprezy okolicznościowe;
- 4) Hotel Korczowa w Młynach w gminie wiejskiej Radymno, zlokalizowany w pobliżu Przejścia Granicznego w Korczowej, który oferuje pokoje apartamenty i restaurację oraz organizację konferencji, szkoleń i imprez okolicznościowych;

- 5) Jaśminowy Dwór, położony w miejscowości Rokietnica, który do dyspozycji oddaje 19 komfortowych pokoi, restaurację wraz z salami bankietowymi oraz oferując organizację różnego rodzaju imprez okolicznościowych, konferencji, szkoleń itp.

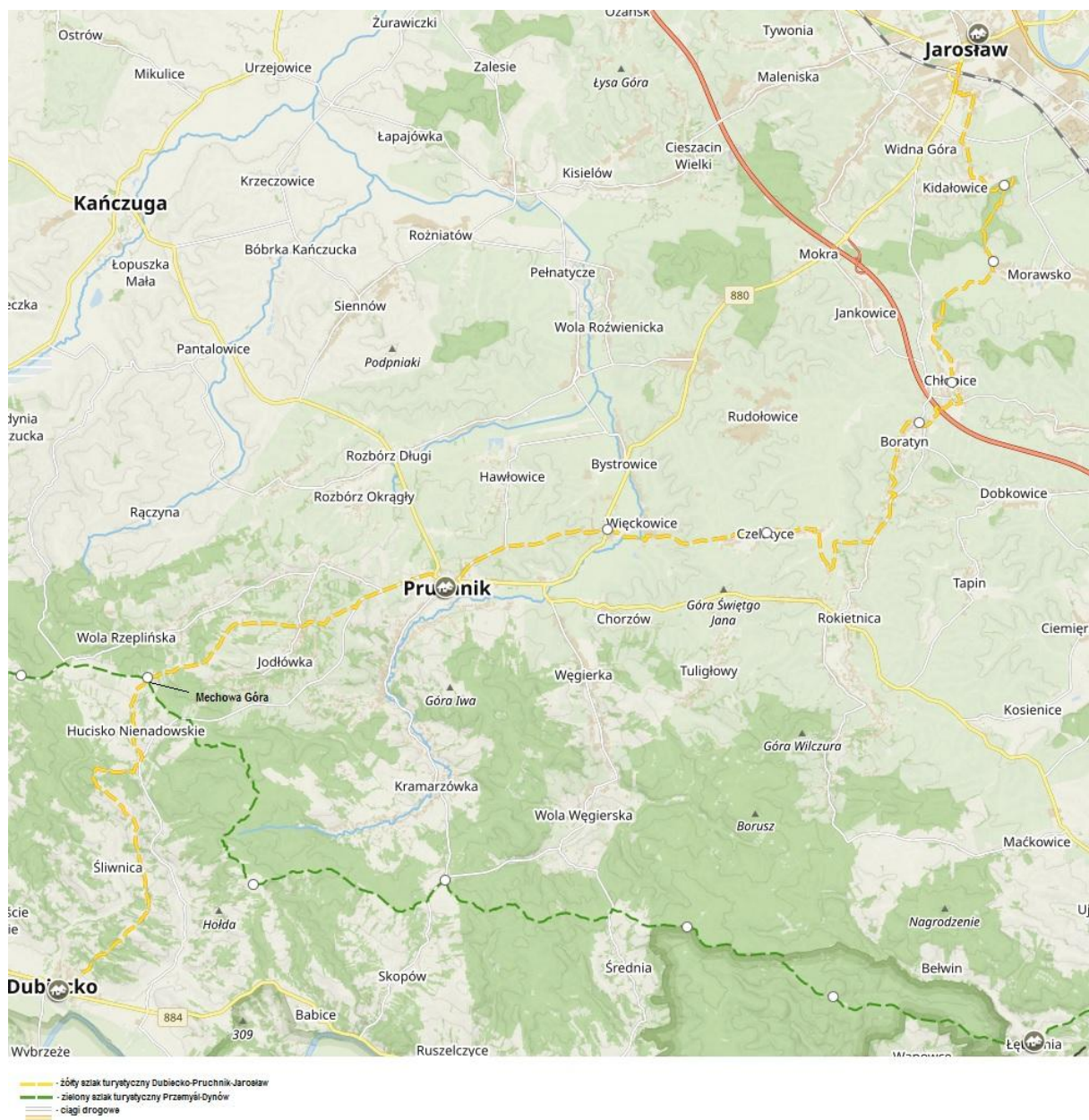
Gospodarstwa agroturystyczne występują głównie w gminach Pruchnik oraz Wiązownica, ze względu na duże zainteresowanie turystów tymi stronami. Gmina Pruchnik przyciąga turystów przede wszystkim swoim położeniem, w obrębie Podgórze Rzeszowskiego i Pogórze Dynowskiego, wskutek czego występuje tu zróżnicowanie terenu i występowanie licznych wzgórz, a także mozaikowość pól uprawnych i kompleksów leśnych. Znajdują się tutaj również ciekawe punkty widokowe na wzniesieniach: Mechowa Góra (447 m n. p. m.) oraz Iwa (406 m n. p. m.), gdzie rozpościera się panorama na okoliczne krajobrazy. Zainteresowanie budzi również oryginalny układ urbanistyczny oraz zabudowa centrum miasta Pruchnik, które są chlubą całej gminy. Gmina Wiązownica z kolei kusi turystów wspomnianą wcześniej miejscowością wypoczynkową Radawa, położoną wśród świerkowych i lasów, o wysokim stężeniu jodu, z przepływającą rzeką Lubaczówką oraz zalewem rekreacyjnym. Oprócz turystyki aktywnej, opartej na wędrówkach pieszych, rowerowych oraz konnych, a także turystyki wodnej, Radawa przyciąga turystów również możliwością uprawiania turystyki leczniczej ze względu na leczniczy mikroklimat tego obszaru.

Słabo rozwinięta baza noclegowa występuje natomiast w gminach Stary Dzików i Wielkie Oczy, pomimo atrakcyjnego położenia, bliskiej odległości Roztocza oraz dużej lesistości, z kolei całkowity brak tej bazy występuje w gminach Laszki i Stubno. Gminy te mają potencjał do rozwoju agroturystyki, a podstawą dla niej są głównie znajdujące się tu zasoby leśne, cieki wodne, naturalna roślinność i krajobraz wiejski. Wszystko to stwarza szansę rozwoju tej formy działalności, którą oprócz można na bazie własnej gospodarstw oraz możliwych do utworzenia bazach sportowo-turystycznych przy szkołach podstawowych, czy też świetlicach wiejskich. Ciekawą atrakcją regionu są stawy hodowlane rybne, które są w posiadaniu prywatnych właścicieli, zlokalizowane m. in. w miejscowości Starzawa w gminie Stubno oraz w Korzenicy w gminie Laszki. Istniejąca sieć rzek oraz potoków stanowi istotne zaplecze dla tworzenia małej retencji z kierunkiem wykorzystania rekreacyjnego, hodowli ryb i poprawy warunków wodnych. Istotną rolę w rozwoju turystyki pełnią też występujące na tym obszarze zabytki architektury. Również położenie geograficzne gmin może mieć spory wpływ na potencjał rozwojowy, stanowiąc bazę wypadową w inne atrakcyjne turystycznie części kraju oraz na Ukrainę, ze względu na bliskość przejścia granicznego. Wskazane jest stworzenie innowacyjnej i spójnej oferty turystycznej dążącej do wykreowania marki gminy, wykorzystującej duży potencjał do uprawiania turystyki kulturowej, aktywnej i rekreacyjnej.

Na terenie OF „Wspólny Rozwój” znajduje się wiele tras, na których można uprawiać turystykę pieszą i rowerową oraz spędzać czas rekreacyjnie. Jeśli chodzi o turystykę pieszą, trasy te znajdują się głównie w gminach, położonych na terenie powiatu jarosławskiego. Przez OF będą dwa oznakowane szlaki turystyczne: zielony – biegnący od Przemyśla do Dynowa, przez południową granicę gminy Pruchnik i Mechową Górę, a także żółty – biegnący z Dubiecka do Pruchnika, a dalej z Pruchnika do miasta Jarosław. Przebieg tych szlaków w obrębie OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa mapa.

Mapa 25 Szlaki turystyczne na terenie OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Mapa szlaków turystycznych na: www.mapa-turystyczna.pl

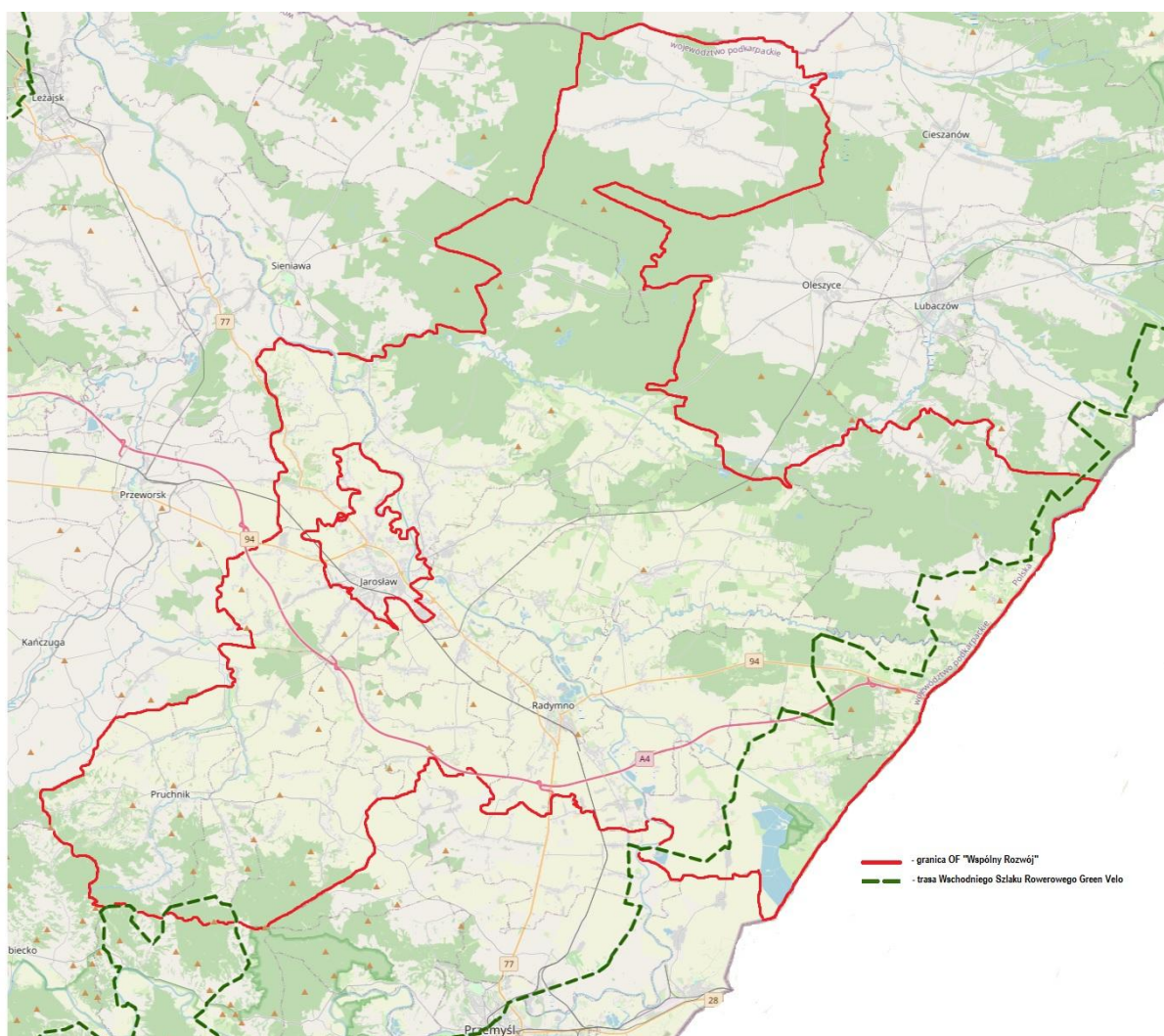
Na terenie OF „Wspólny Rozwój” wytyczone zostały również ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne. Jedną z takich ścieżek jest Leśna Ścieżka Edukacyjna – Radawa Nadleśnictwa Sieniawa o długości 3,8 km, którą wytyczono w kompleksie leśnym w miejscowości Radawa, z przeznaczeniem dla ruchu pieszego i rowerowego. Trasa podzielona jest na 10 przystanków, które obejmują zagadnienia gospodarki leśnej i ochrony przyrody, znajduje się tam również miejsce wypoczynkowe, z wiatą, toaletą, placem na ognisko oraz placem zabaw dla dzieci. Inną tego typu ścieżką jest Ścieżka edukacyjno-przyrodnicza „Wąwóz Lelos” w Pruchniku, która stanowi malowniczy szlak o długości 4,1 km i prowadzący przez najcenniejsze przyrodniczo miejsca wśród wzgórz o płaskich grzbietach.

Przedstawiona tu została charakterystyczna dla tego regionu forma erozji – wąwóz lessowy. Z kolei przez teren gminy Stary Dzików przebiega część Ścieżki przyrodniczo-edukacyjnej „Na Laszce” Nadleśnictwa Oleszyce, która rozpoczyna i kończy się na terenie gminy Oleszyce. Trasa ścieżki przebiega przez piękne części lasów na terenie nizinnym oraz lekko pagórkowatym i prezentuje wiele chronionych roślin.

Przy siedzibie Nadleśnictwa Jarosław w Koniaczowie znajduje się również ścieżka dydaktyczna „Od drzewa do drewna”, która prezentuje kilkanaście drzew leśnych rosnących w parku denrologicznym o powierzchni 20 arów. Tematem przewodnim tego miejsca jest przedstawienie drewna jako jednego z najszlachetniejszych surowców.

Przez teren OF „Wspólny Rozwój” przebiega również wiele tras rowerowych, lub znajduje się na tym terenie wiele miejsc umożliwiających wędrowki rowerowe. Najpopularniejszą i wytyczoną trasą jest Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo, który przebiega przez obszar 5 województw leżących we wschodniej części kraju, a tym przez 5 gmin wiejskich OF: Wielkie Oczy, Radymno, Stubno, Roźwienicę i Pruchnik. Na omawianym obszarze znajdują się również 4 Miejsca Obsługi Rowerzystów (MOR): w Wielkich Oczach, Korczowej, Chotyńcu oraz Stubnie.

Mapa 26 Trasa Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo na terenie OF „Wspólny Rozwój”

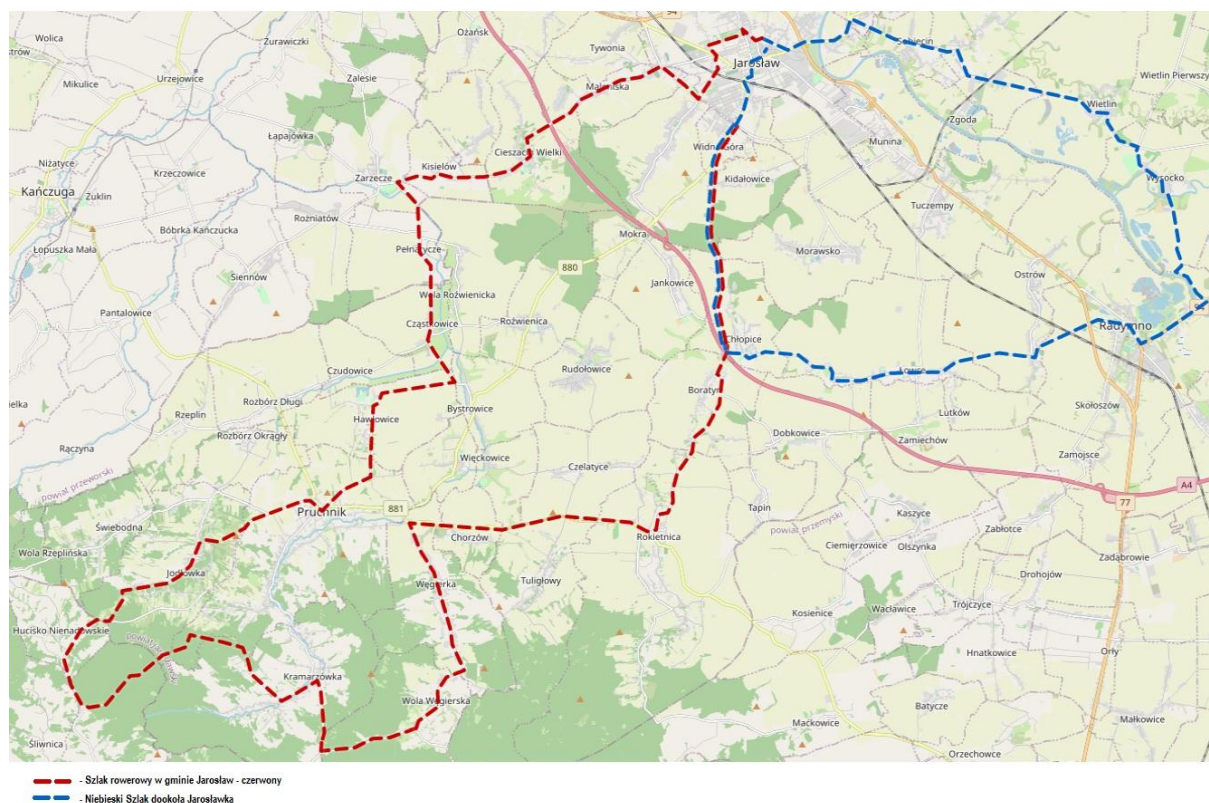
Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.greenvelo.pl

Inne trasy rowerowe, promowane przez Green Velo, znajdujące się na terenie OF „Wspólny Rozwój” to tzw:

- „Szlak rowerowy w gminie Jarosław – czerwony” o długości ok 80 km, który rozpoczyna się w mieście Jarosław i przebiega przez gminy: Pawłosiów, Zarzecze, Pruchnik, Dubiecko, Roźwienica, Rokietnica, Chłopice Pawłosiów oraz gminę wiejską Jarosław, kończąc z powrotem w mieście Jarosław;
- „Niebieski Szlak dookoła Jarosławia” o długości ok. 42 km, który również rozpoczyna się i kończy w mieście Jarosław i przebiega przez gminę wiejską Jarosław i Laszki, miasto Radymno, gminę wiejską Radymno, Chłopice i Pawłosiów;
- „Okolice bocianie stolicy i pięknych cerkwi” o długości ponad 21,5 km, rozpoczynający się i kończący w miejscowości Stubno i przebiegający przez miejscowości Stubienko, Nienowice, Chotyniec i Hruszowice, położone na terenie dwóch gmin wiejskich: Stubno oraz Radymno, gdzie znajdują się zabytkowe cerkwie.
- „Szlakiem kultur pogranicza” o długości niemal 49 km, rozpoczynający się i kończący w mieście Lubaczów i przebiegający przez gminę Wielkie Oczy, Laszki oraz Oleszyce.

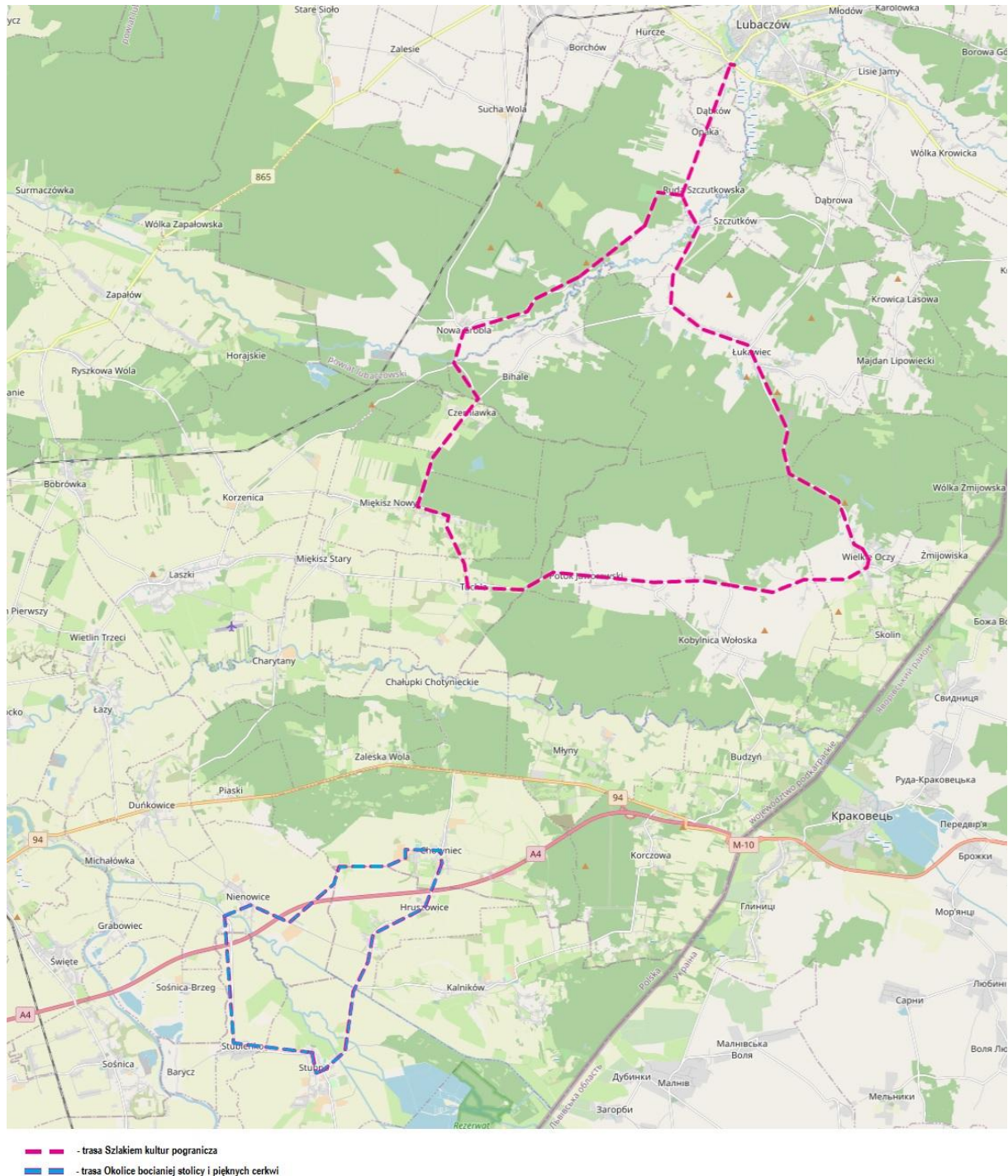
Przebieg wyżej wymienionych tras przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 27 Przebieg „Szlaku rowerowego w gminie Jarosław – czerwony” oraz „Niebieskiego Szlaku dookoła Jarosławia na terenie OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.greenvelo.pl

Mapa 28 Przebieg tras rowerowych „Okolice bocianiej stolicy i pięknych cerkwi” oraz „Szlakiem kultur pogranicza” na terenie OF „Wspólny Rozwój”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.greenvelo.pl

Oprócz wyżej wskazanych istnieje również wiele tras rowerowych, promowanych między innymi przez Powiat jarosławski lub lokalne nadleśnictwa, jak np. ścieżka rowerowa Jarosław-Radawa czy też ścieżki rowerowe Lasów Sieniawskich, a także trasy promowane przez poszczególne gminy, jak np. szlaki rowerowe w gminie Pruchnik. Istotnym problemem w rozwoju turystyki rowerowej jest brak ścieżek rowerowych w większości gmin OF. Zgodnie z danymi GUS z 2020 roku, ścieżki

rowerowe występowały jedynie w gminie Pawłosiów – o długości 1,3 km oraz w gminie Wiązownica – o długości 12,8 km.

Ciekawą formą turystyki są również wędrowki konne, które jednak nie rozwinęły się jeszcze na terenie omawianego obszaru, pomimo występujących tu stadnin konnych oraz uwarunkowań krajobrazowych. Stadniny koni znajdują się w miejscowościach Kalników i Stubno oraz w Radawie, istnieją tu również warunki do organizowania tego typu turystyki, co jest w szczególności rozważane w gminie Stubno, pośród wiejskich krajobrazów pól uprawnych, rosnących tam lasów oraz cieków wodnych, jak rzeka Wisznia.

Jeśli chodzi o turystykę wodną, jako miejsca z największym potencjałem należy wskazać Zalew ZEK w Radymnie oraz Zalew w Radawie. Pierwszy z nich to zbiornik wodny o powierzchni ok. 70 ha, który w okresie funkcjonuje jako kąpielisko miejskie, poza tym jest atrakcyjny dla wędkarzy oraz amatorów żeglarstwa. Nad zbiornikiem działa stacja Stowarzyszenia Kulturalno-Turystycznego „ZEK”, które w sezonie oferuje możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego oraz miejsca biwakowe. Nad zalewem przy plaży miejskiej rozwinęła się infrastruktura gastronomiczna oraz rekreacyjna, przy pasażu pieszym znajdują się lokale gastronomiczne, utworzono miejsca wypoczynku, boisko do siatkówki plażowej, funkcjonuje wypożyczalnia sprzętu do pływania. Oprócz tego, w pobliżu plaży znajduje się siłownia zewnętrzna oraz plac zabaw dla dzieci oferujący liczne atrakcje dla najmłodszych. Dla bezpieczeństwa osób przebywających przy zalewie, na terenie kompleksu rekreacyjnego w 2020 r. władze miasta dokonały budowy monitoringu wizyjnego.

Zalew w Radawie to z kolei niewielki zbiornik o powierzchni ok. 3 ha, który z uwagi na swoje atrakcyjne położenie wśród lasów świerkowo-sosnowych, z dala od dużych ośrodków miejskich, przyciąga dużą liczbę turystów. Oprócz możliwości rekreacyjnego spędzania czasu na plaży, istnieje tu możliwość uprawiania różnego rodzaju sportów wodnych oraz korzystania z licznych atrakcji dla dzieci oraz dorosłych. W pobliżu zalewu dominuje zabudowa letniskowa oraz funkcjonuje rozwinięta infrastruktura turystyczno-rekreacyjna, w związku z czym jest to popularny kierunek również dla dłuższego wypoczynku.

Oprócz wyżej wskazanych, duży potencjał do uprawiania turystyki wodnej posiadają występujące na terenie OF rzeki, w szczególności San oraz Lubaczówka, na których istnieją szlaki wodne i trasy kajakowe. Na rzece San wytyczony został szlak wodny „Błękitny San”, który umożliwia m. in. spływy kajakowe na odcinkach Zwierzyniec – Przemyśl oraz Przemyśl – ujście do Wisły, przebiegający przez teren OF „Wspólny Rozwój” w obrębie gmin wiejskich Stubno, Radymno i miasta Radymno, a następnie gmin wiejskich Laszki, Jarosław i Wiązownica. Na szlaku brakuje jednak rozwiniętej infrastruktury turystycznej, w szczególności wypożyczalni sprzętu wodnego, pól biwakowych oraz stanic wodnych, z tego względu wymagane jest podjęcie przez gminy działań w tej kwestii. W chwili obecnej działania w tym kierunku podjęte zostały w gminie Stubno, gdzie planowane jest uruchomienie przystani kajakowej wraz z towarzyszącą infrastrukturą turystyczną w miejscowości Barycz.

2.12 Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami

Istotny wpływ na jakość życia na danym obszarze ale także na procesy rozwojowe w gminie ma dostępna infrastruktura techniczna oraz istniejące warunki do rozwoju mieszkalnictwa. Jednym z głównych celów jednostek samorządu terytorialnego jest tworzenie jak najlepszych warunków do zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej, realizacji usług społecznych, komunalnych i administracyjnych, a także zagospodarowania przestrzennego.

Infrastrukturę techniczną stanowi w szczególności infrastruktura drogowa, wodno-kanalizacyjna oraz sieć gazowa, energetyczna i telekomunikacyjna. Jest to zespół elementów niezbędnych do funkcjonowania społeczeństwa oraz gospodarki, mając istotny wpływ na zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy danego obszaru, poprzez wzrost atrakcyjności i potencjał inwestycyjny.

Rozwinięta infrastruktura drogowa zapewnia dostępność komunikacyjną obszaru na którym się znajduje. Dostępność komunikacyjna gminy jest czynnikiem determinującym wielopłaszczyznowy rozwój społeczno-gospodarczy, a także czynnikiem napędu gospodarczego, będący elementem kluczowym do poprawy jakości życia mieszkańców. Główny wpływ na dostępność komunikacyjną ma stan i rodzaj dróg oraz możliwe połączenia z innymi miastami i miejscami, będącymi celem podróży. Dostępność ma ogromne znaczenie zarówno dla transportu osobowego, jak i transportu towarowego.

Transport ma również zasadnicze znaczenie w zaspokajaniu potrzeb związanych z uprawianiem turystyki. Na dostępność komunikacyjną danego obszaru turystycznego składają się dwa czynniki. Po pierwsze jest możliwość dotarcia turysty z miejsca jego stałego zamieszkania do celu jego wyjazdu, czyli tzw. dostępność zewnętrzna, a po drugie jest to sieć połączeń komunikacyjnych, która umożliwi jego poruszanie się po zwiedzanym regionie turystycznym, czyli tzw. dostępność wewnętrzna. O dostępności komunikacyjnej świadczy więc zarówno infrastruktura komunikacyjna, obejmująca m. in. drogi, linie kolejowe, dworce i przystanki, oraz parkingi, ale także i sieć różnego rodzaju połączeń wewnątrz i na zewnątrz miejsca docelowego ruchu turystycznego.

Drogi publiczne ze względu na funkcję w sieci drogowej dzielą się według przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1376) na następujące kategorie:

- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Przez teren OF „Wspólny Rozwój” przebiegają trzy drogi krajowe: autostrada A4, droga krajowa nr 77 oraz droga krajowa nr 94. Autostrada A4, pełniąc również funkcję drogi międzynarodowej E40, należy do wyznaczonej przez Unię Europejską Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T, która stanowi instrument mający na celu koordynację oraz zapewnienie spójności i komplementarności inwestycji infrastrukturalnych. W obrębie OF „Wspólny Rozwój”,

autostrada przebiega przez tereny gmin wiejskich: Pawłosiów, Chłopice, Radymno oraz Stubno. Węzły autostradowe, znajdujące się najbliżej OF „Wspólny Rozwój”, to licząc od strony zachodniej:

- węzeł Jarosław Zachód, znajdujący się w miejscowości Mirocin (gm. wiejska Przeworsk) i łączący się z drogą krajową nr 94,
- węzeł Jarosław Wschód, znajdujący się w miejscowości Pawłosiów i łączący się z drogą wojewódzką nr 880,
- węzeł Przemyśl, znajdujący się w miejscowości Skołoszów i łączący się z drogą krajową nr 77,
- węzeł Korczowa, znajdujący się w miejscowości Korczowa i łączący się z drogą krajową nr 94.

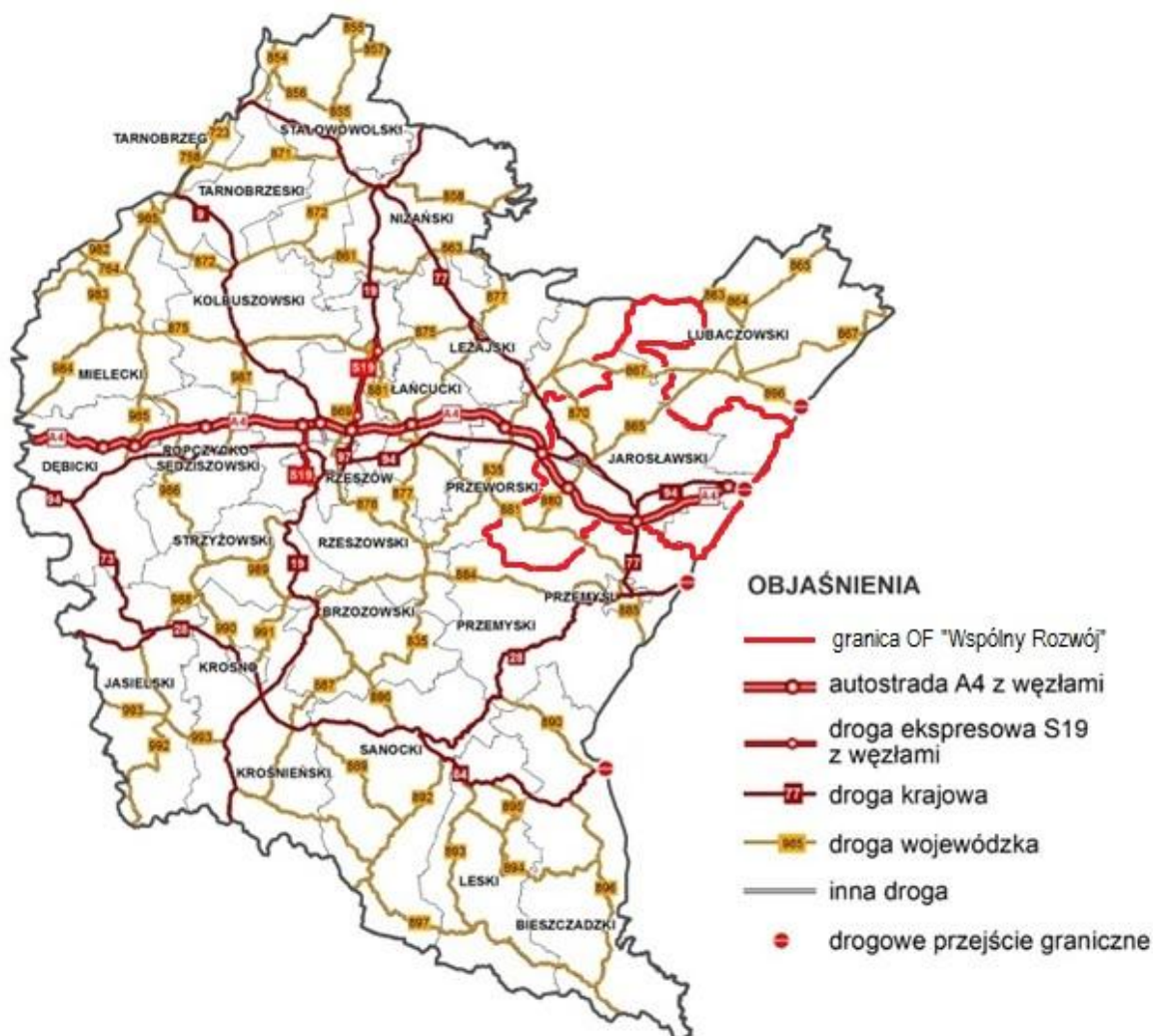
Droga krajowa nr 77 prowadząca od Lipnika do Przemyśla, pełni funkcję łącznika pomiędzy województwem świętokrzyskim, a województwem podkarpackim. Łączy ze sobą 9 miast: Sandomierz, Stalowa Wola, Nisko, Rudnik nad Sanem, Nowa Sarzyna, Leżajsk, Jarosław, Radymno oraz Przemyśl. W OF „Wspólny Rozwój”, droga ta przebiega przez tereny gmin wiejskich: Jarosław i Radymno oraz przez teren miasta Radymna. Z kolei droga krajowa nr 94, która prowadzi od Zgorzelca do Korczowej, stanowi bezpłatną alternatywę dla autostrady A4. W OF przebiega przez tereny gmin wiejskich: Pawłosiów, Jarosław i Radymno oraz przez teren miasta Radymna.

Drogi wojewódzkie, w swoim założeniu stanowią połączenie między miastami, mającymi znaczenie dla województwa. Przez teren OF „Wspólny Rozwój” przebiegają następujące drogi wojewódzkie:

- droga wojewódzka nr 865, łącząca miasto Jarosław z miejscowością Bełzec w województwie lubelskim, przebiegając w OF przez tereny gmin wiejskich: Jarosław i Wiązownica;
- droga wojewódzka nr 867, łącząca miasto Sieniawa z miejscowością Hrebenne w województwie lubelskim i przebiega na terenie OF przez gminy: Wiązownica oraz Stary Dzików;
- droga wojewódzka nr 870, łącząca miasta Jarosław i Sieniawę, przebiegając przez teren gminy Wiązownica;
- droga wojewódzka nr 880, łącząca miasto Jarosław z miejscowością Węgierka, przebiegając w OF przez tereny gmin: Pawłosiów i Roźwienica;
- droga wojewódzka nr 881, łącząca miasto Sokołów Małopolski z miejscowością Żurawica, przebiegając w OF przez tereny gmin: Pruchnik, Roźwienica i Rokietnica.

Układ sieci drogowej OF „Wspólny Rozwój” na tle województwa podkarpackiego, uwzględniający drogi krajowe (w tym autostradę) oraz drogi wojewódzkie, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 29 Układ sieci drogowej województwa podkarpackiego

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

Bardzo ważną rolę w zakresie transportu osobowego oraz towarowego, pełni linia kolejowa E 30, należąca do III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego, który łączy Niemcy, Polskę i Ukrainę oraz do sieci TEN-T. Linia ta przebiega od granicy państwa z Niemcami w Zgorzelcu do granicy z Ukrainą w Medyce, przez obszar pięciu województw – dolnośląskie, opolskie, śląskie, małopolskie i podkarpackie. W skład linii E 30, wchodzi między innymi linia kolejowa nr 91 Kraków Główny – Medyka.

Na OF „Wspólny Rozwój”, magistrala E-30 przebiega przez gminy wiejskie: Jarosław i Radymno oraz przez miasto Radymno, a przystanki na jej trasie zlokalizowane są w miejscowościach: Pełkinie, Munina, Ostrów i Sośnica Jarosławska oraz dworzec kolejowy w mieście Radymno, który został zmodernizowany w 2021 roku w ramach Programu Inwestycji Dworcowych na lata 2016-2023 z dofinansowaniem ze środków unijnych. Przewozy osobowe na tej trasie realizują polscy przewoźnicy: POLREGIO S. A., „PKP INTERCITY” S. A. w kraju, a także przewoźnicy zagraniczni kursujący w kierunku Ukrainy, Niemiec, Czech, Słowacji i Węgier. Z kolei przewozy towarowe

realizowane są przede wszystkim przez spółkę PKP CARGO, która jest krajowym liderem rynku kolejowych przewozów towarowych.

Przez OF na terenach gmin: Jarosław i Laszki przebiega również linia kolejowa nr 101, łącząca stację Munina ze stacją Hrebenne, która jest wykorzystywana w ruchu pasażerskim (ostatni przystanek w Horyńcu) oraz towarowym. Jest to linia jednotorowa i nieelektryfikowana, która wymaga podjęcia działań rewitalizacyjnych. Przystankami na trasie tej linii, zlokalizowanymi na terenie OF „Wspólny Rozwój” są miejscowości: Munina, Surochów, Bobrówka, Zagrody i Korzenica.

Układ sieci kolejowej OF „Wspólny Rozwój” na tle województwa podkarpackiego przedstawia poniższa mapa.

Mapa 30 Układ sieci kolejowej województwa podkarpackiego

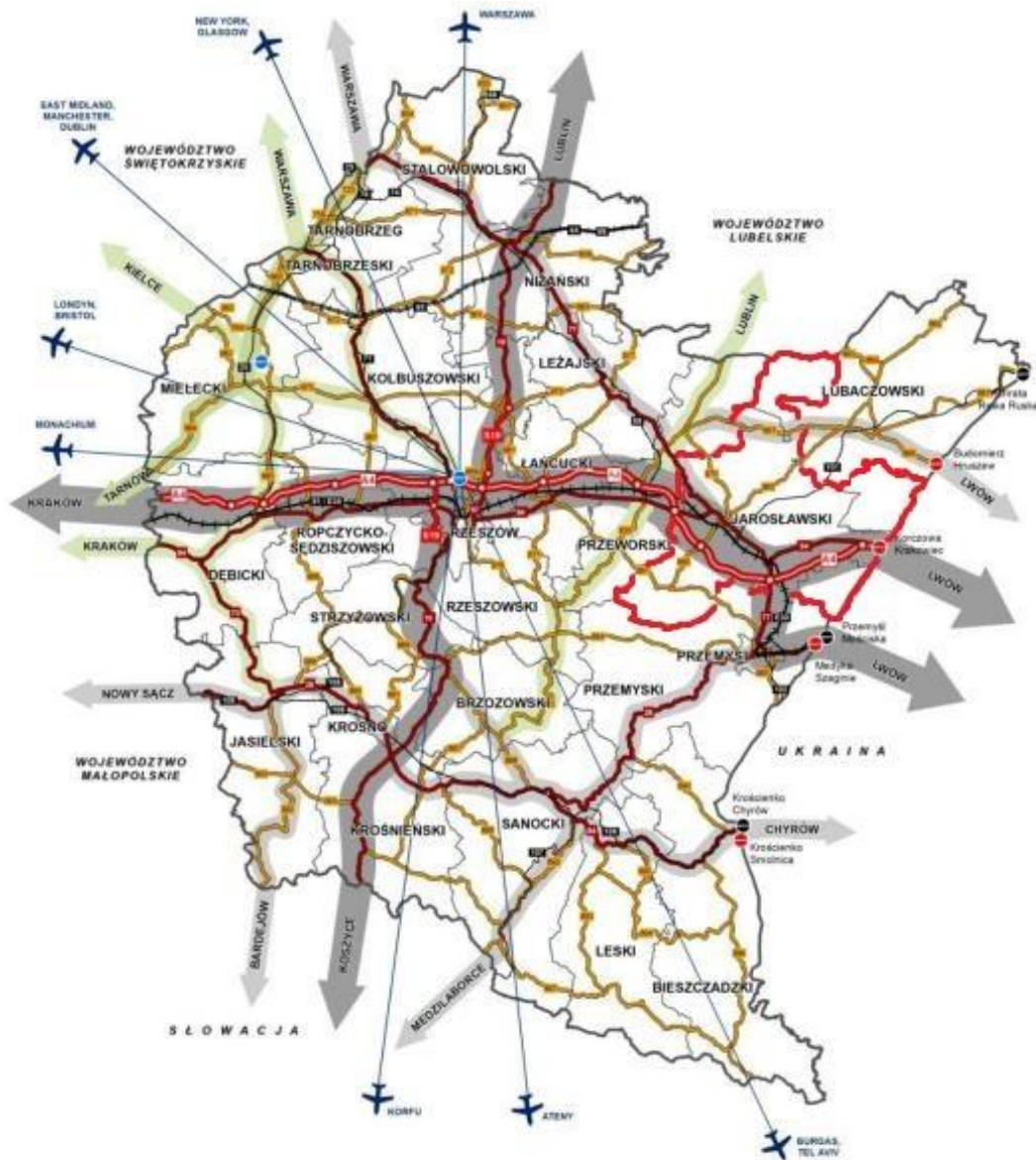
Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, strategicznymi ciągami komunikacyjnymi, stymulującymi rozwój społeczno-gospodarczy całego OF „Wspólny Rozwój” i wpływającymi na zewnętrzną dostępność jest autostrada A4, a także linia kolejowa E 30. Ciągi te zapewniają sprawną i szybką komunikację z głównymi ośrodkami miejskimi, do jakich dla OF należą przede wszystkim miasta Jarosław i Rzeszów oraz poprzez przejście graniczne transportu drogowego w Korczowej – z Ukrainą. Autostrada A4 umożliwia również bezpośrednie połączenie z lotniskiem Rzeszów-Jasionka – siódmym co do wielkości lotniskiem w Polsce, obsługującym ruch krajowy oraz międzynarodowy (pasażerski i towarowy), który również znajduje się w sieci TEN-T. Port ten obsługuje połączenia m. in. do Warszawy, Monachium, Wielkiej Brytanii i Irlandii, Nowego Jorku, czy też Tel-Awiwu.

Ważną rolę w komunikacji pełnią również drogi krajowe oraz wojewódzkie, zapewniając połączenie z innymi ośrodkami miejskimi lub terenami atrakcyjnymi turystycznie. Uzupelnieniem sieci dróg krajowych i wojewódzkich są drogi powiatowe oraz gminne, które stanowią największą część sieci drogowej ogółem. Większość z nich jest utwardzona i w ostatnich latach wiele dróg zostało zmodernizowanych dzięki uzyskanemu dofinansowaniu ze środków europejskich lub z budżetu państwa w ramach Funduszu Dróg Samorządowych (obecnie Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg) oraz Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych. Obecnie modernizacja wielu dróg powiatowych i gminnych jest przedmiotem inwestycji w ramach uruchomionego w 2021 r. Rządowego Funduszu Polski Ład – Program Inwestycji Strategicznych.

Zewnętrzną dostępność komunikacyjną OF „Wspólny Rozwój” na tle województwa podkarpackiego przedstawia poniższa mapa.

Mapa 31 Zewnętrzna dostępność komunikacyjna województwa podkarpackiego

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY	DROGI	LINIE KOLEJOWE	KORYTARZE TRANSPORTOWE
— granica województwa	— autostrada A4 z węzłami	— magistrala kolejowa E30	— korytarz międzynarodowy sieci TEN-T
— granica powiatu	— droga ekspresowa S19 z węzłami	— państwowa	— pozostały korytarz międzynarodowy
— granice OF "Wodny Rozwój"	— droga krajowa	— regionalna	— międzyregionalny korytarz transportowy
	— droga wojewódzka	— szerokokładowa	— kierunki międzynarodowych i krajowych połączeń lotniczych (stan na 21.06.2018 r.)
		PRZEJŚCIA GRANICZNE	
		● drogowe	
		● kolejowe	
		● lotnicze	

Źródło: Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego

W ostatnich latach w transporcie drogowym pojawił się nowy trend w zakresie rozwoju elektromobilności. W szczególności rynek e-mobilności rozbudowywany jest w krajach zachodnich, na terenie kraju, w tym i podkarpacia, wciąż jest jednak słabo rozwinięty. Wpływ na to ma niska dostępność infrastruktury dedykowanej e-mobilności. Obecnie na terenie OF „Wspólny Rozwój” znajdują się trzy punkty ładowania pojazdów elektrycznych – w Korczowej (przy Centrum Handlu Korczowa Dolina), w Chłopicach (przy Dworze Boratyn) oraz w Radawie (przy Bacówce Radawa Resort & Spa). W II połowie 2022 r. planowane jest uruchomienie dwóch stacji ładowania samochodów elektrycznych przy autostradzie A4 na MOP Kaszyce i MOP Zamiechów.

Kolejnym elementem infrastruktury technicznej, znacząco wpływającym na jakość życia mieszkańców jest infrastruktura wodno-kanalizacyjna. Składają się na nią m. in. ujęcia i stacje uzdatniania wody, sieci przesyłowe i rozdzielcze, przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków, przepompownie ścieków oraz kanały ściekowe.

Według danych GUS z 2020 roku, na terenie OF „Wspólny Rozwój” długość eksploatowanej sieci wodociągowej wyniosła 1 274,3 km, z czego 1 164,3 km stanowiła czynna sieć rozdzielcza, natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – 22 244. Do sieci wodociągowej podłączonych było 91,2 % budynków mieszkalnych, a skorzystało z niej 92,4 % ogółu ludności z terenu OF. Z kolei długość sieci rozdzielczej na 100 km² wyniosła 102,6 km. Dane te wypadają korzystnie na tle danych ogólnych dla województwa podkarpackiego, gdzie liczba budynków podłączonych do sieci wynosiła 73,7 %, liczba korzystających z wodociągów – 81,1 %, natomiast długość sieci rozdzielczej na 100 km² – 89,2 km. Przyczyną tego, jest słabe zwodociągowanie południowych obszarów województwa, będące wynikiem układu sieci osadniczej, uwarunkowaniami przyrodniczymi oraz występowaniem małych zasobów wód podziemnych i ograniczonymi możliwościami ich poboru.

Najwięcej budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej oraz najwięcej osób z niej korzystających znajdowało się w mieście Radymno – odpowiednio 100 % i 99,9 %, przy czym z uwagi na powierzchnię miasta występowała tu najmniejsza długość eksploatowanej sieci wodociągowej oraz liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania. Wysoki stopień zwodociągowania wystąpił również w gminach: Roźwienica, Wiązownica, Stubno i Wielkie Oczy. Z kolei najslabiej zwodociągowaną gminą w OF „Wspólny Rozwój”, jeśli chodzi o liczbę budynków mieszkalnych podłączonych do sieci, była w 2020 roku gmina Stary Dzików – 72,1 % ogółu budynków mieszkalnych miało dostęp do sieci wodociągowej.

W 2020 roku na terenie OF „Wspólny Rozwój”, ilość wody dostarczonej przez sieć wodociągową wyniosła 3 041,9 dam³, z czego 2 744,3 dam³ wody zostało dostarczone gospodarstwom domowym. Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wyniosło ogółem 28,9 m³. Najwięcej wody dostarczono w gminie wiejskiej Jarosław – 557,2 m³, gdzie wystąpiło również największe zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca – 37,7 m³.

Dane dotyczące sieci wodociągowej dla poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela.

Tabela 60 Dane dotyczące sieci wodociągowej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku

Wyszczególnienie	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej (%)	87,8 %	92,1 %	87,1 %	88,8 %	87,0 %	100,0 %	86,7 %	92,8 %	99,1 %	72,1 %	97,0 %	98,4 %	96,2 %
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności	85,7 %	99,9 %	89,1 %	88,6 %	85,3 %	99,9 %	91,6 %	89,0 %	90,8 %	87,0 %	94,8 %	97,7 %	95,3 %
Długość eksploatowanej sieci wodociągowej	60,4	151,0	87,0	85,2	136,0	22,0	186,7	64,0	86,8	60,8	67,1	187,9	79,4
Długość czynnej sieci rozdzielczej	60,4	148,6	87,0	85,2	117,8	22,0	120,0	62,5	86,8	60,4	58,8	186,6	68,2
Sieć rozdzielcza na 100 km²	122,8	130,9	63,0	179,7	146,6	161,5	65,9	109,5	126,3	38,8	66,3	76,5	46,6
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	1 177	3 320	1 345	2 162	2 286	854	2 739	1 058	1 557	890	883	2 961	1 012
Woda dostarczona (dam³)	165,2	557,2	235,0	286,5	184,0	186,6	329,9	114,0	216,7	160,8	106,1	397,4	102,5
Woda dostarczona gosp. domowym (dam ³)	158,4	499,8	225,0	270,0	162,0	148,4	274,3	105,0	213,2	154,7	95,6	342,4	95,5
Zużycie wody w gosp. domowych na 1 mieszkańca (m³)	28,6	37,7	32,5	32,0	17,1	28,3	24,1	24,2	34,1	37,5	24,8	29,2	25,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Odmienne, niż w przypadku sieci wodociągowej, sytuacja wygląda w kwestii sieci kanalizacyjnej. Podczas gdy do sieci wodociągowej podłączonych było w 2020 roku 91,2 % budynków mieszkalnych z terenu OF „Wspólny Rozwój”, to dostęp do sieci kanalizacyjnej miało już tylko 67,2 % budynków. Wynik ten, jest jednak nieco wyższy niż średnia dla województwa podkarpackiego, która wyniosła 64,7 %, na co wpływ miało bardzo słabe lub brak skanalizowania gmin, położonych w rejonie Bieszczad, Beskidu Niskiego, pasa pogórza, znajdującego się na południe i południowy - zachód od Przemyśla oraz w powiecie lubaczowskim. Sytuacja ta jest wynikiem układu sieci osadniczej oraz konieczności poniesienia znacznych inwestycji na rozbudowę infrastruktury kanalizacyjnej na obszarach, gdzie występuje stosunkowo niższa gęstość zaludnienia oraz rozproszona zabudowa. Wysoki stopień skanalizowania występował natomiast w centralnym pasie województwa – od Rzeszowa po Przemyśl, w którym znajdują się również gminy wchodzące w skład omawianego obszaru, a także w pasie Jasło – Sanok.

Zgodnie z danymi GUS z 2020 roku, na terenie OF „Wspólny Rozwój” z sieci kanalizacyjnej korzystało 68,2 % ogółu ludności. Największy odsetek ludności korzystał z sieci w gminach Chłopice oraz Stubno, z kolei w gminie Wielkiej Oczy sieć kanalizacyjna nie występowała w ogóle. Łącznie, w 2020 roku do sieci odprowadzonych zostało 2 413 m³ ścieków bytowych, natomiast ilość oczyszczonych ścieków, odprowadzonych z sieci wyniosła 2 187 m³. Najwięcej ścieków bytowych zostało odprowadzonych kanalizacją w gminie wiejskiej Jarosław – 518,1 m³.

Z uwagi na to, że gmina Wielkie Oczy nie posiada sieci kanalizacyjnej, ani oczyszczalni ścieków, odprowadzanie ścieków na jej terenie odbywa się za pomocą zbiorników bezodpływowych, a w ostatnich latach popularne stają się również przydomowe oczyszczalnie ścieków. Przez ograniczone środki finansowe gminy, rozproszoną zabudowę oraz niską gęstość zaludnienia, problematyczne staje się zrealizowanie inwestycji w zakresie budowy infrastruktury kanalizacyjnej, stąd działania gminy w ostatnim czasie skupiały się na budowie przydomowych biologicznych oczyszczalni ścieków. Na owe przedsięwzięcie, udało się w 2022 roku uzyskać dofinansowanie z Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, co pozwoli na zakup ok. 170 sztuk takich oczyszczalni.

Nieoczyszczone ścieki zagrażają środowisku naturalnemu, a w szczególności narażone są wody powierzchniowe i głębinowe, które stanowią źródło wody pitnej dla ludzi i zwierząt. Negatywnie wpływają również na zdrowie człowieka oraz są źródłem toksycznych gazów. Z tego względu bardzo ważne są działania gminy w celu ograniczenia negatywnego wpływu ścieków na otoczenie, poprzez zapewnienie gospodarstwom domowym oraz podmiotom gospodarki narodowej dostępu do infrastruktury kanalizacyjnej.

Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej dla poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela.

Tabela 61 Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku

Wyszczególnienie	Chłopi ce	Jarostaw	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Budynki mieszkalne podłączone do sieci kanalizacyjnej (%)	87,3 %	81,6 %	47,4 %	82,6 %	54,8 %	58,3 %	41,7 %	85,9 %	95,6 %	92,6 %	96,0 %	50,0 %	0,0 %
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności	95,7 %	89,6 %	46,0 %	82,3 %	55,9 %	72,1 %	41,9 %	76,8 %	88,7 %	92,2 %	76,3 %	65,1 %	0,0%
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	80,4	213,1	56,5	158,4	91,0	25,7	123,9	76,4	133,7	58,9	64,4	119,3	0
Sieć rozdzielcza na 100 km2 (km)	163,4	187,8	40,9	334,0	113,3	188,7	68,0	133,8	194,5	37,8	72,6	48,9	0
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	1 172	2 926	700	2 011	1 430	776	1 325	944	1 531	1 025	863	1 456	0
Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną (dam3)	150,0	518,1	140,0	259,9	295,0	127,6	150,9	97,5	240,5	95,0	102,1	237,0	0
Ścieki oczyszczone odprowadzone (dam3)	150,0	333,0	140,0	325,0	133,0	127,0	162,0	97,0	240,0	99,0	111	270,0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

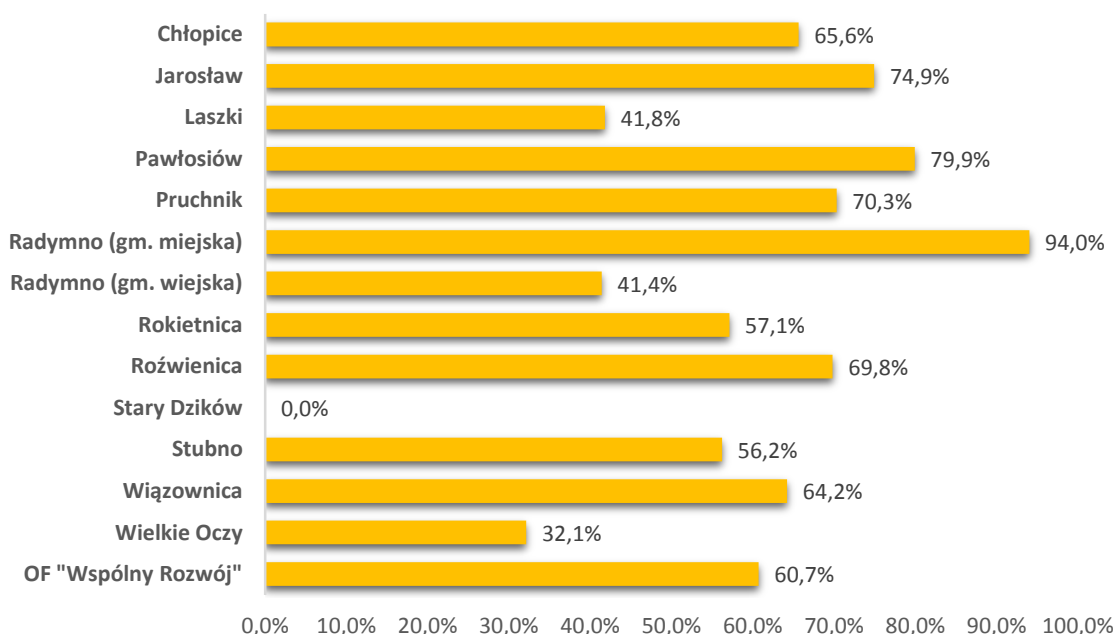
W ramach infrastruktury technicznej, wyróżnia się również sieć gazową, która ma duże znaczenie w systemie energetycznym państwa. Gaz, jako źródło energii w gospodarstwach domowych używany jest głównie do przygotowywania posiłków oraz podgrzewania wody, w mniejszym stopniu wykorzystywany jest do ogrzewania pomieszczeń. Z sieci gazowej korzystają również odbiorcy z sektora handlu i usług, czy też z sektora przemysłu przetwórczego.

Długość czynnej sieci gazowej na terenie OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku wyniosła 11 372,11 km, z czego 1911,34 km stanowiła sieć przesyłowa, a 9 460,77 km sieć dystrybucyjna. Z sieci gazowej korzystało 60,7 % ogółu ludności OF, co stanowiło wartość mniejszą niż średnia dla województwa podkarpackiego – 74,1 %. Wpływ na to miał brak dostępu do sieci gazowej w gminie Stary Dzików oraz niski stopień gazyfikacji w gminach wiejskich: Wielkie Oczy, Radymno i Laszki – odpowiednio 32,1 %, 41,4 % i 41,8 %. Najwięcej osób korzystało z sieci gazowej w mieście Radymno – 94,0 %.

Odbiorcami gazu w 2020 r. było 15 438 gospodarstw domowych, z czego 6 643 (tj. 43 %) gospodarstw ogrzewało gazem mieszkania. Łączne zużycie gazu na terenie OF, wyniosło 90 698,2 MWh, z tego do ogrzewania mieszkań zużyto 57 848 MWh. Najwięcej gazu zużyto w gminie wiejskiej Jarosław – 18 608,2 MWh, natomiast największe zużycie gazu na jednego mieszkańca w kWh wystąpiło w gminie Pawłosiów – 1 856,2 kWh.

Dane dotyczące odsetka osób korzystających z sieci gazowej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 24 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Dane dotyczące sieci gazowej dla poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela.

Tabela 62 Dane dotyczące sieci gazowej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku

Wyszczególnienie	Chłopi ce	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokiet nica	Roźwi enica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności	65,6 %	74,9 %	41,8 %	79,9 %	70,3 %	94,0 %	41,4 %	57,1 %	69,8 %	0,0 %	56,2 %	64,2 %	32,1 %
Długość czynnej sieci gazowej ogółem (km)	829,58	1 955,98	824,34	1 337,68	1 257,30	289,65	801,90	812,91	917,41	7,25	567,34	1 367,56	403,21
Długość czynnej sieci dystrybucyjnej (km)	575,42	1 571,39	824,34	967,16	1 142,22	289,65	718,85	529,04	803,77	0	567,34	1 068,38	403,21
Długość czynnej sieci ogółem w km na 100 km ² (km)	168,6	172,4	59,7	282,1	156,5	212,7	44,0	142,4	133,4	0,5	64,0	56,1	27,6
Czynne przyłącza do budynków ogółem (szt.)	1 153	3 014	1 150	2 210	2 025	831	1 404	924	1 380	0	766	2 196	581
Odbiorcy gazu (gospodarstwa domowe) ogółem	893	2 771	769	2 017	1 738	1 445	1 199	630	1 110	0	616	1 909	341
Odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem	273	1 514	310	1 094	572	497	277	255	475	0	308	917	151
Zużycie gazu przez gospodarstwa domowe w MWh	5 003	18 608,2	4 024	15 655,4	7 523,6	8 988,6	6 439,1	2 498,6	5 280,7	0	3 463,8	11 918,4	1 295,2
zużycie gazu na 1 mieszkańca w kWh	904,5	1 404,9	581,3	1 856,2	779,1	1 715,4	564,6	576,9	845,6	0	897,1	1 017,6	341,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ważną kwestią, wpływającą na jakość życia mieszkańców w gminie jest gospodarka odpadami komunalnymi. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz. U. z 2022 r. poz. 699 z późn. zm.), przed odpady komunalne rozumie się odpady powstające w gospodarstwach domowych, wyłączając pojazdy wycofane z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów (m. in. z sektora handlu i usług), które ze względu na swój charakter lub skład, podobne są do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2022 poz. 1297), utrzymanie czystości i porządku, a w tym kwestie związane z gospodarką odpadami komunalnymi na terenie gminy, należą do zadań własnych gminy. Gminy są zobowiązane do zorganizowania, odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych zebranych w nieruchomościach położonych na jej terenie.

W 2020 roku z terenu OF „Wspólny Rozwój” zebrano i odebrano ogółem 18 140,56 ton odpadów komunalnych, z czego 5 375,95, tj. 29,63 % ogółu odpadów, stanowiły odpady zebrane w sposób selektywny. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca wyniosła natomiast 192 kg. Wskaźnik ten umożliwia monitorowanie postępów w dążeniu do zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania tych odpadów na środowisko, co jest jednym z celów polityki Unii Europejskiej w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi. Ilość wytwarzanych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, uzależniona jest w dużej mierze od czynników ekonomicznych i społecznych, głównie standardu życia ludności oraz wielkości i intensywności konsumpcji produktów.

Jednym ze sposobów ochrony środowiska w kwestii gospodarowania odpadami komunalnymi, jest ich segregacja. Zapewnienie selektywnego zbierania odpadów komunalnych, obejmujących co najmniej: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło, odpady opakowaniowe wielomateriałowe oraz bioodpady, należy do zadań własnych gminy. Gminy zostały również zobowiązane do osiągnięcia, wskazanych w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użytku i odzysku oraz ograniczenia składowania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.

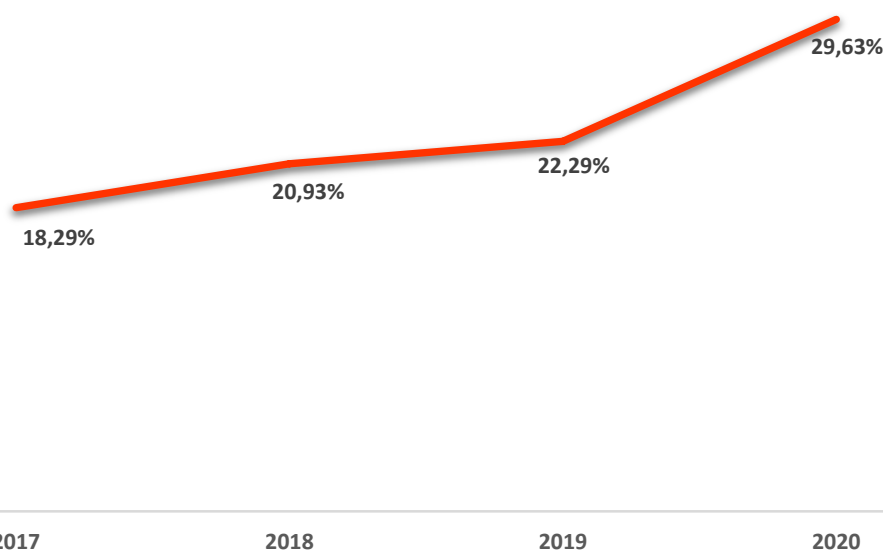
Zgodnie z danymi GUS, na przestrzeni lat 2017-2020 można zauważyć systematyczny wzrost ilości odpadów zebranych w sposób selektywny oraz ich udziału w ilości odpadów zebranych ogółem, co przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 63 Odpady komunalne zebrane na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2017-2020

Rok	Odpady zebrane ogółem (t)	Odpady zebrane selektywnie (t)	Odpady zebrane zmieszane (t)
2017	16 686,42	3 052,67	13 617,66
2018	18 056,72	3 779,44	14 277,28
2019	18 189,41	4 054,49	14 134,92
2020	18 140,56	5 375,95	12 764,61

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 25 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wzrost udziału odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na przestrzeni lat 2017-2020, wystąpił w każdej z gmin analizowanego obszaru, natomiast nie w każdym przypadku była to jednolita tendencja wzrostowa. Największy udział odpadów zebranych selektywnie w ilości odpadów ogółem w 2020 roku wystąpił w gminie Stary Dzików – 64,41 %, znacznie wykraczając poza średnią dla całego OF, z kolei najmniejszy – w mieście Radymno, tj. 14,95 %. Dane dotyczące udziału odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów zebranych ogółem na przestrzeni lat 2017-2020 w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” przedstawia poniższa tabela.

Tabela 64 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2017-2020

Gmina	2017	2018	2019	2020
Chłopice	20,78 %	23,20 %	21,75 %	26,39 %
Jarosław	21,86 %	29,84 %	24,20 %	35,39 %
Laszki	26,74 %	30,53 %	30,71 %	36,79 %
Pawłosiów	17,03 %	17,51 %	21,67 %	26,43 %
Pruchnik	20,18 %	21,46 %	23,67 %	31,79 %
Radymno (gmina miejska)	5,84 %	7,44 %	10,97 %	14,95 %
Radymno (gmina wiejska)	8,11 %	8,70 %	13,50 %	24,31 %

Rokietnica	22,66 %	20,42 %	26,42 %	26,90 %
Roźwienica	24,49 %	23,59 %	30,20 %	30,38 %
Stary Dzików	52,57 %	56,67 %	54,14 %	64,41 %
Stubno	10,69 %	8,16 %	12,89 %	20,40 %
Wiązownica	21,57 %	22,98 %	25,97 %	32,48 %
Wielkie Oczy	24,85 %	25,98 %	30,25 %	38,24 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największa ilość wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca, a także zebranych zmieszanych odpadów komunalnych, wystąpiła w 2020 roku w mieście Radymno – odpowiednio 336 kg oraz 285,3 kg. Najmniej odpadów wytworzył z kolei mieszkaniec gminy Wielkie Oczy - 115 kg, a w przypadku zebranych zmieszanych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca, najmniejsza wartość wystąpiła w gminie Stary Dzików, co ma związek z wysokim udziałem odpadów zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem.

Zebrane odpady komunalne w 2020 r. w większości pochodziły z gospodarstw domowych – 87,95 % ogółu odpadów, w mniejszym zaś stopniu z innych źródeł, m. in. podmiotów z sektora handlowego i usługowego, małego biznesu, biur i instytucji.

Dane dotyczące zebranych odpadów komunalnych w 2020 r. w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 65 Dane dotyczące zebranych odpadów komunalnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2020

Wyszczególnienie	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca	171	257	131	222	159	336	208	142	152	118	208	175	115
Odpady zebrane w ciągu roku													
Ogółem	946,28	3 409,72	907,94	1 872,14	1 530,24	1 758,06	2 374,93	615,91	950,66	487,62	804,29	2 045,65	437,12
Z gospodarstw domowych	807,12	2 884,52	819,28	1 713,36	1 403,12	1 461,66	2 285,05	563,81	804,07	480,12	719,39	1 598,45	414,76
Ogółem z innych źródeł	139,16	525,2	88,66	158,78	127,12	296,4	89,88	52,1	146,59	7,5	84,9	447,2	22,36
Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku													
Ogółem	249,74	1 206,54	334,02	494,86	486,44	262,88	577,28	165,66	288,84	314,06	164,04	664,45	167,14
Z gospodarstw domowych	235,96	1 169,06	319,97	483,86	476,86	241,38	577,28	165,66	274,61	310,56	138,94	624,91	167,14
Ogółem z innych źródeł	13,78	37,48	14,05	11,00	9,58	21,5	0	0	14,23	3,5	25,1	39,54	0
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów													
Ogółem	26,4%	35,4%	36,8%	26,4%	31,8%	15,0%	24,3%	26,9%	30,4%	64,4%	20,4%	32,5%	38,2%
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku													
Ogółem	696,54	2 203,18	573,92	1 377,28	1 043,80	1 495,18	1 797,65	450,25	661,82	173,56	640,25	1 381,20	269,98
Ogółem na 1 mieszkańca	125,9	166,3	82,9	163,3	108,1	285,3	157,6	104,0	106,0	42,1	165,8	117,9	71,1
Z gospodarstw domowych	571,16	1 715,46	499,31	1 229,50	926,26	1 220,28	1 707,77	398,15	529,46	169,56	580,45	973,54	247,62

Źródło:

Opracowanie

własne

na

podstawie

BDL

Uzupełnieniem systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w gminach są punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, gdzie właściciele nieruchomości mogą oddawać, określone w regulaminie utrzymania czystości i porządku w gminie, rodzaje odpadów. Na terenie OF „Wspólny Rozwój” znajduje się 12 takich punktów: 2 w gminie wiejskiej Jarosław oraz po jednym w gminach wiejskich: Chłopice, Laszki, Pawłosiów, Radymno, Roźwienica, Stary Dzików, Stubno i Wiązownica, a także w mieście Radymno. W chwili obecnej trwają prace, aby punkt selektywnego zbierania odpadów komunalnych uruchomić również w gminie Wielkie Oczy.

Na terenie OF „Wspólny Rozwój”, w miejscowości Młyny (gmina wiejska Radymno) znajdują się, będące własnością Przedsiębiorstwa Usług Komunalnych EMPOL Sp. z o. o. z siedzibą w Tylmanowej– Oddział Młyny:

- instalacja do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, zapewniająca przetwarzanie zmieszanych odpadów komunalnych i odpadów z selektywnej zbiórki, a także przetwarzanie odpadów frakcji ulegających biodegradacji i odpadów zielonych oraz innych bioodpadów selektywnie zebranych;
- instalacja do przetwarzania odpadów wielkogabarytowych;
- Instalacja do składowania odpadów powstających w procesie mechaniczno biologicznego przetwarzania niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych.

Analizując dane dotyczące systemu gospodarki odpadami na terenie OF „Wspólny Rozwój”, zauważyć można zwiększającą się efektywność tego systemu, ze względu na rosnący poziom selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Wciąż jednak występują problemy wymagające rozwiązania, spowodowane między innymi brakiem odpowiedniej infrastruktury do zagospodarowania odpadów oraz zbyt małej świadomości ekologicznej części społeczeństwa w zakresie gospodarki odpadami, w tym ograniczania powstawania odpadów u źródła i selektywnego zbierania odpadów.

Mimo zwiększającego się udziału odpadów zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów ogółem, wciąż w niektórych gminach jest to poziom niski, co przekłada się na małe postępy w poddawaniu odpadów recyklingowi. Niewłaściwa jest również jakość zbieranych selektywnie odpadów, które cechują się wysokim poziomem zanieczyszczeń i wymagają doczyszczania w instalacjach komunalnych, co jest problemem w całym województwie podkarpackim, jak i w skali kraju.

2.13 Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne

Kolejnym ważnym elementem rozwoju lokalnego w gminie jest mieszkalnictwo, związane z wielkością zasobów mieszkaniowych oraz warunkami mieszkaniowymi. Mieszkalnictwo ściśle wiąże się również z polityką przestrzenną, ze względu na jej rolę w kształtowaniu przestrzeni, decydując o sposobie użytkowania terenu.

Według danych GUS z 2020 r., na terenie OF „Wspólny Rozwój” znajdowało się 26 054 mieszkań w 23 642 budynkach mieszkalnych, których łączna powierzchnia wyniosła 2 496 074 m². Najwięcej mieszkań znajdowało się na terenie gminy wiejskiej Jarosław – 3 760, natomiast najmniej w gminie Wielkie Oczy – 1062, na co zasadniczy wpływ ma potencjał demograficzny tych gmin. Biorąc z kolei pod uwagę łączną powierzchnię użytkową mieszkań w gminach, największą powierzchnię zajmowały mieszkania w gminie wiejskiej Jarosław – 384 031 m², a najmniejszą – w gminie Stubno – 98 450 m². Dane dotyczące liczby budynków mieszkalnych, mieszkań, izb oraz powierzchni użytkowej mieszkań w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 66 Liczba budynków mieszkalnych, mieszkań, izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020

Wyszczególnienie	Rok	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłowskiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Liczba budynków mieszkalnych	2015	1 246	3 229	1 538	2 328	2 496	879	2 621	1 116	1 622	1 063	891	2 629	1 001
	2016	1 257	3 264	1 545	2 330	2 512	888	2 643	1 119	1 630	1 066	896	2 634	1 010
	2017	1 262	3 275	1 556	2 328	2 524	895	2 661	1 123	1 635	1 069	903	2 719	1 019
	2018	1 269	3 318	1 565	2 349	2 539	890	2 674	1 129	1 648	1 075	907	2 761	1 028
	2019	1 292	3 400	1 586	2 433	2 617	901	2 746	1 110	1 662	1 080	929	2 835	1 049
	2020	1 298	3 426	1 586	2 428	2 601	895	2 742	1 122	1 635	1 056	910	2 890	1 053
Liczba mieszkań	2015	1 359	3 570	1 798	2 431	2 497	1 744	2 878	1 109	1 624	1 107	1 119	2 826	1 027
	2016	1 370	3 609	1 806	2 444	2 514	1 751	2 901	1 114	1 632	1 111	1 124	2 855	1 036
	2017	1 375	3 645	1 817	2 464	2 528	1 758	2 921	1 119	1 637	1 114	1 132	2 886	1 045
	2018	1 382	3 690	1 826	2 486	2 544	1 760	2 936	1 126	1 658	1 120	1 159	2 930	1 055
	2019	1 388	3 725	1 833	2 509	2 569	1 765	2 965	1 133	1 677	1 123	1 168	2 968	1 059
	2020	1 396	3 760	1 843	2 526	2 585	1 765	2 994	1 134	1 692	1 124	1 173	3 000	1 062
Liczba izb	2015	6 048	15 860	7 235	10 763	10 297	6 788	12 158	4 507	6 930	4 950	4 411	12 455	4 328
	2016	6 109	16 087	7 282	10 852	10 392	6 831	12 282	4 538	6 973	4 973	4 440	12 625	4 381
	2017	6 133	16 285	7 352	10 959	10 472	6 868	12 401	4 565	7 000	4 992	4 489	12 795	4 433
	2018	6 174	16 526	7 409	11 087	10 569	6 887	12 492	4 607	7 115	5 024	4 594	13 020	4 485
	2019	6 212	16 721	7 450	11 222	10 709	6 913	12 654	4 645	7 218	5 042	4 647	13 229	4 505
	2020	6 260	16 914	7 515	11 318	10 799	6 918	12 818	4 652	7 299	5 047	4 677	13 410	4 524
Powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	2015	142 884	357 310	159 218	235 675	222 491	124 318	267 095	109 999	162 266	124 561	93 019	264 776	97 727
	2016	144 419	363 125	160 371	238 387	224 649	125 353	270 089	110 798	163 588	125 154	93 586	268 714	98 913
	2017	145 172	368 268	162 018	241 173	226 403	126 451	273 117	111 688	164 292	125 505	94 573	272 928	100 121
	2018	146 269	374 417	163 276	244 679	229 034	126 836	275 277	112 661	167 340	126 396	96 575	278 501	101 336
	2019	147 083	379 332	164 250	248 051	232 329	127 544	278 939	113 537	169 734	126 849	97 743	284 000	101 790
	2020	148 016	384 031	165 782	251 102	234 383	127 723	283 056	113 669	171 982	126 993	98 450	288 621	102 266

Źródło:

Opracowanie

własne

na

podstawie

BDL

Wskaźnikami, pozwalającymi określić wielkość zasobów mieszkaniowych na danym obszarze, są przede wszystkim:

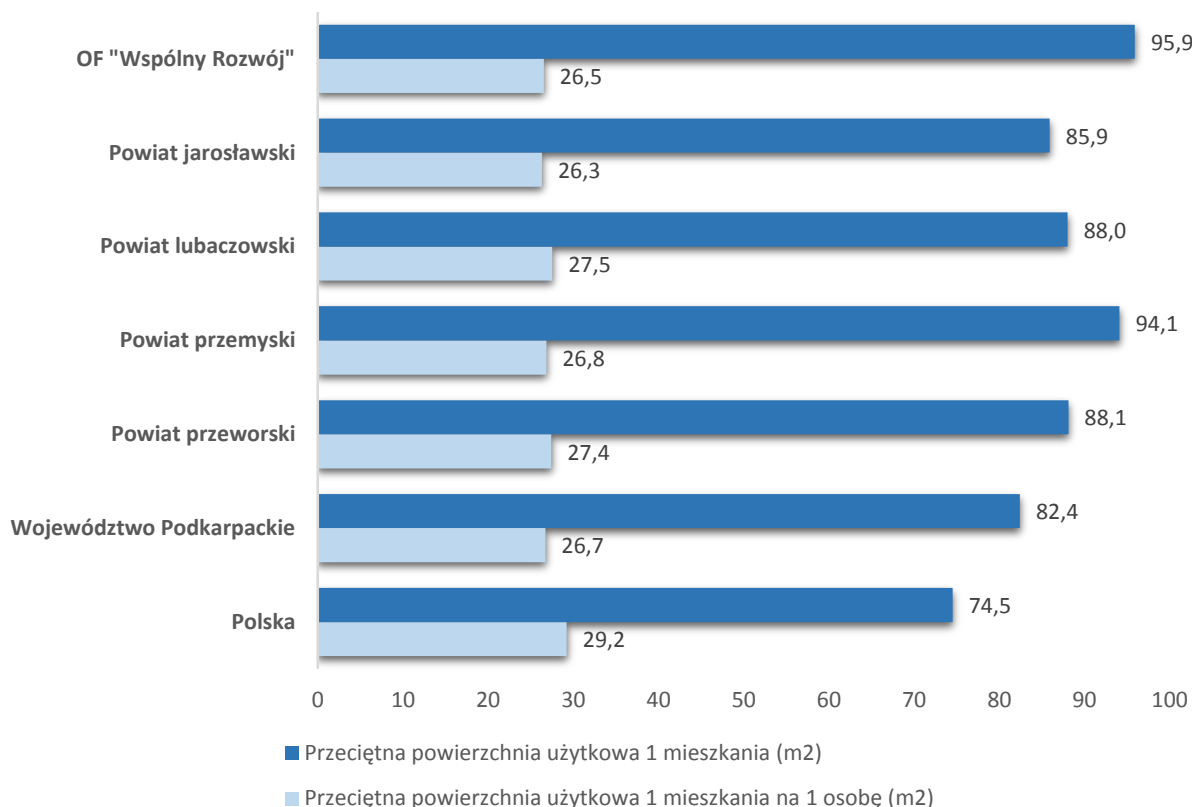
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania,
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę,
- przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie,
- przeciętna liczba osób na 1 izbę;
- mieszkania na 1000 mieszkańców.

W 2020 roku, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na terenie OF „Wspólny Rozwój” wynosiła 95,9 m², w porównaniu do rok 1015 zwiększając się o 1,5 m². Wskaźnik ten znacznie przekracza średnią dla województwa podkarpackiego (82,4 m²) oraz całego kraju (74,5 m²), z uwagi na dysproporcje w przeciętnej powierzchni użytkowej w miastach, w szczególności dużych i średnich, gdzie przeważają budynki mieszkalne wielorodzinne oraz na obszarach wiejskich, gdzie w większości występują budynki mieszkalne jednorodzinne. Zauważalne jest to również, zestawiając dane dla OF z danymi powiatów, znajdujących się w jego zasięgu terytorialnym lub sąsiedztwie – powiatem jarosławskim (85,9 m²), przemyskim (94,1 m²), lubaczowskim (88,0 m²) oraz przeworskim (88,1 m²).

Dysproporcje te znikają w przypadku wskaźnika przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę, który w OF „Wspólny Rozwój” wynosił w 2020 roku 26,5 m² – nieznacznie poniżej średniej dla województwa podkarpackiego (26,7 m²) oraz o 2,7 m² mniej niż średnia krajowa (29,2 m²). Wartość wskaźnika, dla OF była również niższa niż dla powiatu lubaczowskiego (27,5 m²), przeworskiego (27,4 m²) i przemyskiego (26,8 m²).

Dane dotyczące wskaźników: przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oraz przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę w 2020 roku dla OF „Wspólny Rozwój”, powiatów: jarosławskiego, lubaczowskiego, przemyskiego i przeworskiego, województwa podkarpackiego, a także całego kraju przedstawia poniższy wykres.

Wykres 26 Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m² i przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na 1 osobę w m² w OF „Wspólny Rozwój”, powiatach: jarosławskim, lubaczowskim, przemyskim i przeworskim, województwie podkarpackim oraz w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jednym ze wskaźników, przedstawiającym zagęszczenie mieszkań jest przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie. W tym przypadku pozytywnym trendem jest zmniejszanie się wartości tego wskaźnika, co miało miejsce zarówno w OF „Wspólny Rozwój”, województwie podkarpackim, jak i w skali całego kraju, na przestrzeni lat 2015-2020.

W 2020 roku, w OF „Wspólny Rozwój” na jedno mieszkanie przypadało średnio 3,61 osoby, co znacznie przekraczało średnią dla województwa podkarpackiego (3,09) oraz dla całego kraju (2,55), świadcząc o dużej gęstości zaludnienia mieszkań na tym terenie, co charakterystyczne jest dla obszarów wiejskich. Na przestrzeni lat 2015-2020 zauważalna jest malejąca tendencja, jeśli chodzi o wartość tego wskaźnika, jednak wciąż jest to spadek zbyt niski, by w najbliższych latach, móc zbliżyć się do choćby średniej województwa podkarpackiego.

Podobnie sytuacja wygląda w przypadku przeciętnej liczby osób przypadających na 1 izbę. W statystyce publicznej, izbą określa się pomieszczenie w mieszkaniu, oddzielone od innych stałymi ścianami o powierzchni nie mniejszej niż 4 m², z bezpośrednim oświetleniem dziennym poprzez okno lub oszklone drzwi w ścianie zewnętrznej budynku. Do izb zalicza się pokoje oraz kuchnie spełniające przedstawione kryteria, nie uwzględnia się natomiast m. in. przedpokojów, holi, łazienek, spiżarni, ganków itp. W 2020 roku, na jedną izbę przypadało w OF „Wspólny Rozwój” 0,85 osoby, z kolei w województwie podkarpackim – 0,75, a w skali kraju 0,67.

W statystyce publicznej określany jest również wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców, określający wielkość zasobów mieszkaniowych oraz stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie tych zasobów. W 2020 roku w OF „Wspólny Rozwój”, liczba mieszkań na 1000 mieszkańców wyniosła 278, a wynik ten kształtował się na poziomie znacznie niższym niż średnia dla województwa podkarpackiego – 324,1, jak i dla całego kraju – 392,4.

Analiza powyższych wskaźników, według danych z 2020 roku dla poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” ukazuje, że:

- najwyższa wartość przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania wystąpiła w gminie Stary Dzików – 113,0 m², a najmniejsza w mieście Radymno – 72,4 m²;
- najwyższa wartość przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę wystąpiła w gminie Stary Dzików – 30,8 m², a najmniejsza w gminie Laszki – 24,0 m²;
- najwyższa wartość przeciętnej liczby osób przypadających na 1 mieszkanie wystąpiła w gminie Chłopice – 3,96, a najmniejsza w mieście Radymno – 2,95;
- najwyższa wartość liczby osób przypadających na 1 izbę wystąpiła w gminie Rokietnica – 0,93, a najmniejsza w gminie Pawłosiów – 0,74;
- najwyższa wartość liczby mieszkań na 1000 mieszkańców wystąpiła w mieście Radymno – 338,5, a najmniejsza w gminie Chłopice – 252,7.

Dane dotyczące wartości wskaźników zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 67 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020

Wyszczególnienie	Rok	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	2015	105,1	100,1	88,6	96,9	89,1	71,3	92,8	99,2	99,9	112,5	83,1	93,7	95,2
	2016	105,4	100,6	88,8	97,5	89,4	71,6	93,1	99,5	100,2	112,6	83,3	94,1	95,5
	2017	105,6	101,0	89,2	97,9	89,6	71,9	93,5	99,8	100,4	112,7	83,5	96,6	95,8
	2018	105,8	101,5	89,4	98,4	90,0	72,1	93,8	100,1	100,9	112,9	83,3	95,1	96,1
	2019	106,0	101,8	89,6	98,9	90,4	72,3	94,1	100,2	101,2	113,0	83,7	95,7	96,1
	2020	106,0	102,1	90,0	99,4	90,7	72,4	94,5	100,2	101,6	113,0	83,9	96,2	96,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	2015	25,4	27,1	22,7	27,9	22,6	23,2	23,3	25,1	26,1	28,7	23,6	22,7	25,3
	2016	25,8	27,6	22,9	28,3	22,9	23,4	23,6	25,3	26,3	29,2	23,8	23,0	25,6
	2017	26,1	27,9	23,2	28,5	23,1	23,7	23,9	25,5	26,4	29,4	24,2	23,3	26,0
	2018	26,4	28,4	23,4	29,0	23,4	23,9	24,0	25,8	26,9	29,9	24,7	23,8	26,5
	2019	26,6	28,7	23,7	29,4	24,0	24,2	24,5	26,1	27,2	30,6	25,3	24,2	26,7
	2020	26,8	29,0	24,0	29,8	24,3	24,5	24,8	26,4	27,5	30,8	25,5	24,6	27,1
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	2015	4,13	3,69	3,91	3,47	3,94	3,08	3,98	3,95	3,83	3,92	3,52	4,13	3,76
	2016	4,08	3,65	3,87	3,44	3,90	3,06	3,95	3,93	3,81	3,85	3,50	4,09	3,73
	2017	4,04	3,62	3,84	3,44	3,88	3,03	3,92	3,91	3,81	3,83	3,46	4,06	3,69
	2018	4,01	3,58	3,82	3,40	3,85	3,02	3,91	3,87	3,76	3,78	3,37	3,99	3,62
	2019	3,99	3,55	3,78	3,37	3,77	2,99	3,84	3,84	3,72	3,69	3,31	3,95	3,61
	2020	3,96	3,52	3,75	3,34	3,73	2,95	3,81	3,80	3,70	3,67	3,29	3,91	3,56
Przeciętna liczba osób na 1 izbę	2015	0,93	0,83	0,97	0,78	0,96	0,79	0,94	0,97	0,90	0,88	0,89	0,94	0,89
	2016	0,92	0,82	0,96	0,78	0,94	0,78	0,93	0,96	0,89	0,86	0,89	0,93	0,88
	2017	0,91	0,81	0,95	0,77	0,94	0,78	0,92	0,96	0,89	0,85	0,87	0,91	0,87
	2018	0,90	0,80	0,94	0,76	0,93	0,77	0,92	0,95	0,88	0,84	0,85	0,90	0,85
	2019	0,89	0,79	0,93	0,75	0,90	0,76	0,90	0,94	0,86	0,82	0,83	0,89	0,85
	2020	0,88	0,78	0,92	0,74	0,89	0,75	0,89	0,93	0,86	0,82	0,83	0,88	0,83
Mieszkania na 1000 mieszkańców	2015	242,0	271,1	256,1	288,3	253,9	325,0	251,3	253,5	261,2	255,4	283,9	242,3	266,3
	2016	244,9	273,9	258,3	290,5	256,3	326,8	253,2	254,6	262,2	259,5	285,6	244,3	268,0
	2017	247,5	276,3	260,5	291,0	257,9	329,5	255,2	255,7	262,7	261,0	289,1	246,6	271,3
	2018	249,5	279,5	262,1	294,3	259,8	331,2	255,8	258,1	266,2	264,8	297,0	250,6	275,9
	2019	250,8	281,9	264,8	296,9	265,4	334,7	260,2	260,5	269,0	271,1	302,3	253,4	277,4
	2020	252,7	284,2	267,0	299,7	267,8	338,5	262,8	262,9	270,6	272,8	303,7	255,5	281,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2015-2020 na terenie OF „Wspólny Rozwój” można zauważyć wzrost liczby mieszkań, co jest trendem zarówno w województwie podkarpackim ogółem, jak i w skali kraju. W tym okresie w OF oddano łącznie do użytkowania 1 381 mieszkań o powierzchni 190 841 m².

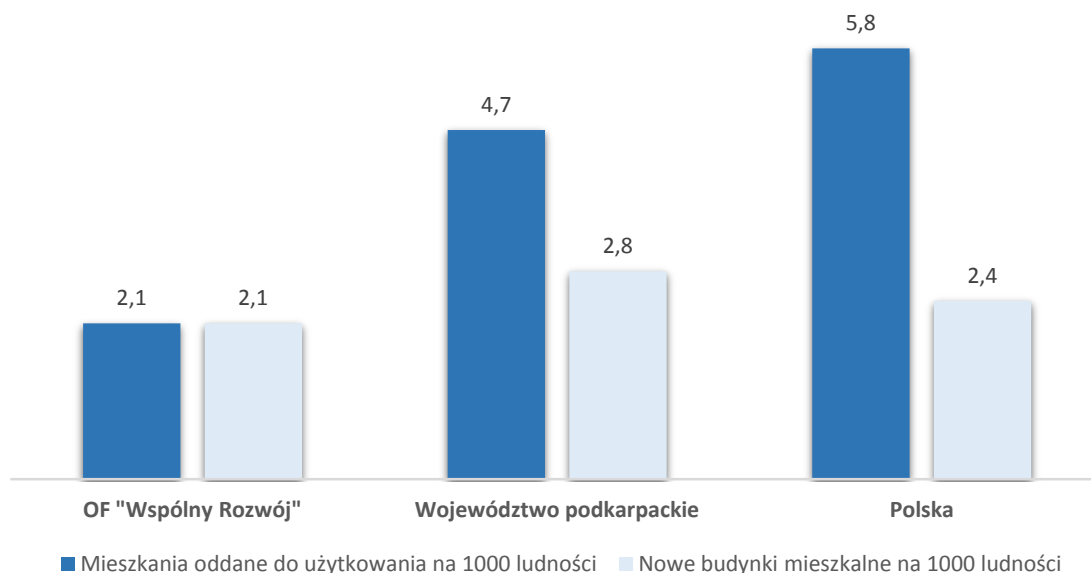
Pomocne w określeniu sytuacji w budownictwie mieszkaniowym na danym obszarze oraz tendencji zachodzącej w tej kwestii, są opracowane przez GUS wskaźniki budownictwa mieszkaniowego, m. in. mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania oraz nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności.

Według danych GUS z 2020 r., wartość wskaźnika liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wyniosła w OF „Wspólny Rozwój” 2,1, co było bardzo niskim wynikiem w stosunku do średniej województwa podkarpackiego (4,7) oraz całego kraju (5,8). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakterystyka OF, gdzie dominują tereny wiejskie, a budownictwo mieszkaniowe nie rozwija się tu tak, jak w przypadku dużych ośrodków miejskich, gdzie pojawia się spora liczba nowych osiedli budynków mieszkalnych wielorodzinnych. W województwie podkarpackim, sytuacja taka widoczna jest przede wszystkim w Rzeszowie oraz w powiecie rzeszowskim, gdzie występuje zarazem największy przyrost liczby ludności. Uwarunkowania demograficzne, a także rynek pracy mają zasadniczy wpływ na sytuację w budownictwie mieszkaniowym, co przejawia się skalą rozwoju mieszkalnictwa na danym obszarze.

Na terenie OF „Wspólny Rozwój”, do użytkowania oddawane są przede wszystkim mieszkania w budynkach jednorodzinnych, co potwierdza między innymi wskaźnik dotyczący przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oddanego do użytkowania (142,6 m² w 2020 r.). W województwie podkarpackim oraz w skali kraju, wartości wskaźnika są natomiast mniejsze – odpowiednio 102,8 m² oraz 88,7 m². Widoczne jest to również, porównując wartość wskaźnika dotyczącego nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności, która w OF w 2020 roku wyniosła 2,1, natomiast nieznacznie więcej w województwie podkarpackim – 2,8 i w całym kraju – 2,4, gdzie przyrost nowych budynków mieszkalnych jest znacznie mniejszy niż liczba mieszkań oddawanych do użytkowania.

Dane w zakresie wartości wskaźników dotyczących mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności oraz nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności w OF „Wspólny Rozwój”, województwie podkarpackim oraz Polsce przedstawia poniższy wykres.

Wykres 27 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego dla OF „Wspólny Rozwój”, województwa podkarpackiego oraz Polski w 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Dokonując analizy danych dotyczących budownictwa mieszkaniowego dla poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” można zauważyć, że na przestrzeni lat 2015-2020, największą liczbę mieszkań oddano do użytkowania w gminie wiejskiej Jarosław – 250 oraz w gminie Wiązownica – 247, natomiast najmniej w gminie Stary Dzików – 25, co ukazuje jaka dysproporcja w budownictwie mieszkaniowym występuje na analizowanym obszarze.

Z kolei analiza wskaźników z zakresu budownictwa mieszkaniowego według danych z 2020 roku ukazuje, że największa liczba nowych budynków mieszkalnych na 1000 mieszkańców oraz liczba mieszkań oddana do użytkowania na 1000 mieszkańców wystąpiła w gminie Wiązownica – 4, a najmniejsza w gminie Stary Dzików – 0,2. Natomiast największą średnią powierzchnią użytkową charakteryzowały się mieszkania oddane w gminie Pawłosiów – 166,7 m², z kolei najmniejszą w gminie Chłopice – 122,0 m².

Dane dotyczące wartości wskaźników z zakresu budownictwa mieszkaniowego w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w latach 2015-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 68 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020

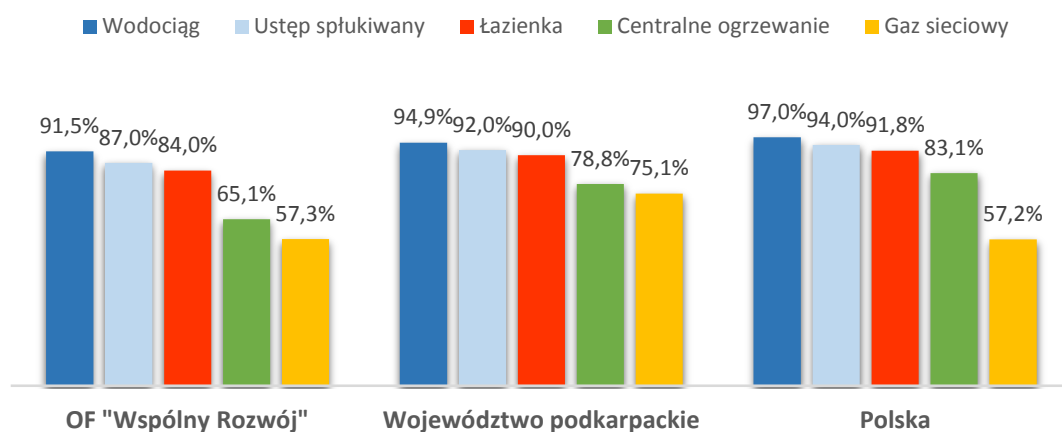
Wyszczególnienie	Rok	Chłopice	Jarostaw	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	2015	1,4	2,4	1,9	3,3	1,8	1,5	2,4	2,1	2,3	0,5	1,3	2,7	2,3
	2016	2,0	3,3	1,1	1,9	1,8	1,7	2,4	1,6	1,3	0,9	1,8	2,7	2,9
	2017	1,1	3,0	1,7	2,7	1,9	1,3	2,4	1,4	1,4	1,2	2,6	3,2	2,6
	2018	1,4	3,6	1,6	3,0	2,0	0,8	1,7	1,6	3,7	1,6	6,9	4,2	2,6
	2019	1,6	3,1	1,0	3,8	3,5	1,7	3,3	1,8	3,5	1,4	2,3	4,4	1,3
	2020	1,8	3,5	1,9	2,6	2,1	1,3	3,0	0,7	2,7	0,2	1,8	4,0	1,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania	2015	143,4	146,3	177,2	139,5	127,8	164,6	145,9	144,6	156,6	134,0	138,0	153,8	133,8
	2016	139,5	146,8	144,1	187,4	125,0	149,9	130,4	157,6	165,3	148,3	122,6	132,4	135,9
	2017	147,8	139,3	145,2	134,1	120,3	156,9	143,9	167,2	138,0	128,4	125,8	134,6	124,8
	2018	143,1	138,5	130,4	164,7	151,9	144,5	142,3	139,0	151,8	162,0	74,1	133,3	121,5
	2019	154,1	135,2	139,1	139,1	121,5	129,0	126,3	124,1	127,4	137,3	129,8	143,2	108,0
	2020	122,0	139,7	136,8	166,7	130,2	159,6	132,6	157,0	157,3	144,0	141,0	139,6	126,9
Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności	2015	1,4	2,4	1,9	3,3	1,8	1,5	2,4	2,1	2,3	0,5	1,3	2,7	2,3
	2016	2,0	3,3	1,1	1,9	1,8	1,7	2,4	1,6	1,3	0,9	1,8	2,7	2,9
	2017	1,1	3,0	1,7	2,7	1,9	1,3	2,4	1,4	1,4	1,2	2,6	3,2	2,6
	2018	1,4	3,6	1,6	3,0	2,0	0,8	1,7	1,6	3,7	1,2	1,0	4,2	2,3
	2019	1,6	3,1	1,0	3,7	3,4	1,7	3,3	1,6	3,5	1,2	2,3	4,3	1,3
	2020	1,8	3,5	1,9	2,5	2,1	1,3	3,0	0,5	2,7	0,2	1,8	4,0	1,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O warunkach mieszkaniowych, oprócz takich czynników jak powierzchnia mieszkania, w tym powierzchnia przypadająca na 1 osobę, czy też liczba izb, decyduje również wyposażenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, do których można zaliczyć łazienkę, ustęp spłukiwany, wodociąg, centralne ogrzewanie oraz gaz sieciowy.

Na przestrzeni ostatnich lat, ogółem w skali kraju można zauważyć wzrost liczby mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne. Najwięcej mieszkań na terenie OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku wyposażonych było w wodociąg – 91,5 % ogółu mieszkań. Ustęp spłukiwany posiadało 87,0 % ogółu mieszkań, łazienkę – 84,0 %, natomiast centralne ogrzewanie – 65,1 %. Najmniej mieszkań wyposażonych było w gaz z sieci – instalację tą posiadało 57,3 % ogółu mieszkań. Wszystkie te wartości były niższe od średniej dla województwa podkarpackiego oraz w większości przypadków niższe od średniej dla całego kraju, co zostało przedstawione na poniższym wykresie.

Wykres 28 Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań w OF „Wspólny Rozwój”, województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne w 2020 roku, zauważalne są dysproporcje w tej kwestii w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”:

- w wodociąg najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Wiązownica – 96,9 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminie Pruchnik – 85,8 %;
- w ustęp spłukiwany najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Wiązownica – 93,3 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminach Pruchnik i Rokietnica – 82,4 %;
- w łazienkę najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Wiązownica – 90,4 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminie Pruchnik – 77,7 %;
- w centralne ogrzewanie najwięcej mieszkań wyposażonych było w mieście Radymno – 81,4 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminie Laszki – 54,8 %;
- w gaz sieciowy najwięcej mieszkań wyposażonych było w mieście Radymno – 94,2 %, a najmniej w gminie Stary Dzików – 0,0 %.

Dane dotyczące wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 69 Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań

Rodzaj instalacji techniczno-sanitarnej	Rok	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Wodociąg	2015	90,4%	91,1%	91,2%	90,5%	85,1%	96,3%	91,2%	88,1%	90,4%	92,7%	92,6%	96,7%	88,8%
	2020	90,7%	91,6%	91,4%	90,9%	85,8%	96,5%	91,6%	88,4%	90,8%	92,8%	92,9%	96,9%	89,3%
Ustęp splukiwany	2015	86,9%	88,3%	82,9%	87,2%	81,6%	91,6%	85,6%	82,0%	85,3%	89,2%	86,1%	92,8%	84,0%
	2020	87,3%	88,9%	83,4%	87,8%	82,4%	91,9%	86,4%	82,4%	85,9%	89,3%	86,7%	93,3%	84,7%
Łazienka	2015	85,1%	84,9%	79,9%	84,2%	76,7%	89,3%	83,5%	78,6%	81,5%	87,2%	82,0%	89,8%	81,7%
	2020	85,5%	85,7%	80,4%	84,8%	77,7%	89,7%	84,3%	79,1%	82,3%	87,4%	82,9%	90,4%	82,4%
Centralne ogrzewanie	2015	66,3%	71,5%	53,6%	70,3%	61,2%	80,8%	64,1%	56,7%	60,1%	61,5%	56,7%	69,8%	56,4%
	2020	67,3%	73,1%	54,8%	71,6%	62,7%	81,4%	65,6%	57,7%	61,7%	62,1%	58,7%	71,6%	58,0%
Gaz sieciowy	2015	64,8%	73,2%	39,2%	76,1%	69,5%	83,9%	40,7%	53,6%	70,3%	0,5%	52,9%	63,6%	30,8%
	2020	65,5%	74,8%	41,5%	78,2%	70,4%	94,2%	41,4%	57,1%	69,7%	0,0%	56,3%	64,3%	31,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wspomniano we wcześniejszej części niniejszego podrozdziału, mieszkalnictwo ściśle wiąże się z polityką przestrzenną, która decydując o sposobie użytkowania terenu, wpływa na kształtowanie przestrzeni. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, kierunki polityki przestrzennej gminy określa studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Studium określa również lokalne zasady gospodarowania przestrzenią przy uwzględnieniu celów i kierunków polityki przestrzennej, określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województwa, planie zagospodarowania przestrzennego województwa i strategii rozwoju gminy. W tym zakresie fundamentalne znaczenie mają zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.

Ład przestrzenny jest określany, jako ukształtowanie powierzchni, które tworzy harmonijną całość i uwzględnia w sposób uporządkowany wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Z kolei zrównoważony rozwój jest to rozwój społeczno-gospodarczy, w którym występuje proces integracji działań politycznych, społecznych i gospodarczych, mając na względzie zachowanie równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb społeczności lub obywateli, zarówno w chwili obecnej jak i dla przyszłych pokoleń.

W celu kształtowania zabudowy oraz wskaźników zagospodarowania terenu tworzone są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na działkach gminnych i prywatnych, umożliwiające przyjęcie wieloletniego kierunku działań standaryzujących ład i porządek przestrzenny oraz stwarzające możliwość zrównoważonego rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej i społecznej oraz sprawniejszego zasiedlania obszarów gminy. Obligatoryjnie realizowane są programy i projekty zmierzające do harmonizacji i kształtowania przestrzeni publicznej.

Zgodnie z danymi GUS z 2020 roku, na terenie OF „Wspólny Rozwój” obowiązywało łącznie 112 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, o łącznej powierzchni 4 763 ha (3,44 % powierzchni OF ogółem), jednak zaledwie 24 z nich, zostało sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a ich łączna powierzchnia wynosiła 2 956 ha. Pozostałe obowiązujące plany, zostały opracowane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, która została uchylona przez ww. ustawę.

Najwięcej miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązywało w 2020 roku w mieście Radymno – 22 plany, z tego 9 sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W gminach: Chłopice Laszki i Stary Dzików nie obowiązywały w tym czasie żadne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, natomiast w gminach Pruchnik, Wiązownica i Wielkie Oczy, obowiązujące były jedynie plany, sporządzone na podstawie uchylonej już ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym. Największy udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem, wystąpił w gminie wiejskiej Jarosław.

Dane dotyczące obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 70 Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku

Wyszczególnienie	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Plany zagospodarowania ogółem	0	7	0	14	1	24	11	2	17	0	4	10	22
Powierzchnia gminy objęta obowiązującymi planami ogółem (w ha)	0	3 068	0	33	1	340	357	4	180	0	83	193	24
Plany sporządzone na podstawie ustawy z 2003 r.	0	4	0	1	b.d.	9	4	1	1	0	4	0	0
Powierzchnia terenów objętych obowiązującymi planami na podstawie ustawy z 2003 r. (w ha)	0	2 548	0	8	b.d.	171	140	1	5	0	83	0	0
Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami w powierzchni ogółem (w %)	0	31,3 %	0	0,7 %	b.d.	25,0 %	2,0 %	0,1 %	2,6 %	0	0,9 ha	0,8 %	0,2 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Optymalnym rozwiązaniem w kształtowaniu polityki przestrzennej gmin byłoby uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich terenów zurbanizowanych. Jednak w obecnej sytuacji ekonomicznej samorządów oraz obowiązujących przepisów prawnych dot. ochrony przyrody, jest to rozwiązanie trudne i czasochłonne w realizacji.

Ze względu na mały odsetek terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, zagospodarowanie przestrzenne jest realizowane poprzez wydawanie przewidzianych prawem decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Na przestrzeni lat 2015-2020, na terenie OF „Wspólny Rozwój” zostało wydanych 3 293 decyzji o warunkach zabudowy oraz 1 002 decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Wydane decyzje o warunkach zabudowy dotyczyły w przeważającej części zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 2 126, tj. 64,56 % ogółu wydanych decyzji, w niewielkim natomiast stopniu zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej –zaledwie 4 wydane decyzje. Ilość decyzji dot. zabudowy usługowych wyniosła z kolei 232, a decyzji dot. innej zabudowy – 929.

W okresie od 2015 do 2020 roku, najwięcej decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego zostało wydanych w gminie Wiązownica – 210, natomiast najmniej w gminie Stary Dzików – 10. Biorąc natomiast pod uwagę liczbę wydanych decyzji o warunkach zabudowy, najwięcej zostało wydanych w gminie Wiązownica – 781, a najmniej w gminie wiejskiej Jarosław, co jest wynikiem większego udziału powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego niż w przypadku pozostałych gmin.

Dane dotyczące liczby wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 71 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020

Wyszczególnienie	Rok	Chłopice	Jarosław	Laszki	Pawłosiów	Pruchnik	Radymno (gm. miejska)	Radymno (gm. wiejska)	Rokietnica	Roźwienica	Stary Dzików	Stubno	Wiązownica	Wielkie Oczy
Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	2015	0	2	11	7	20	8	20	3	3	0	7	30	12
	2016	2	6	5	22	21	10	15	3	5	1	6	35	6
	2017	12	5	12	16	7	5	22	6	12	1	23	32	7
	2018	16	6	5	26	22	1	24	5	9	2	1	29	13
	2019	9	3	12	27	33	5	43	7	9	2	7	45	11
	2020	13	1	14	33	43	2	21	9	16	4	6	39	9
Decyzje o warunkach zabudowy	2015	19	1	37	39	58	7	81	31	36	20	21	114	19
	2016	21	6	38	60	66	12	77	22	58	17	30	124	30
	2017	30	6	36	58	45	12	75	17	40	21	23	145	27
	2018	26	8	53	53	86	10	112	31	59	25	22	147	21
	2019	20	9	40	50	70	10	85	33	44	13	20	150	34
	2020	21	10	39	35	57	10	87	25	35	22	9	101	32
Decyzje dot. zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	2015	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
	2016	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	2017	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
	2018	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
	2019	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Decyzje dot. zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	2015	16	0	20	16	37	3	42	24	26	10	16	73	19
	2016	14	0	22	32	57	5	46	9	27	7	30	87	19
	2017	26	6	25	33	41	5	48	12	24	12	12	95	27
	2018	24	8	37	28	86	4	51	16	39	7	10	115	19
	2019	16	9	16	22	64	7	38	27	27	7	14	102	23
	2020	20	10	18	15	34	7	42	20	24	6	5	70	16
Decyzje dot. zabudowy usługowej	2015	0	1	9	5	8	2	3	2	0	1	5	4	0
	2016	1	0	1	7	9	4	2	0	3	1	0	2	11
	2017	0	0	2	5	2	3	5	0	2	0	5	11	0
	2018	0	0	3	4	0	4	4	3	1	13	1	11	1
	2019	3	0	2	1	1	3	4	0	1	0	2	15	11
	2020	1	0	2	1	1	3	2	0	2	0	4	10	2

Decyzje dot. innej zabudowy	2015	3	0	8	18	13	1	36	5	10	9	0	37	0
	2016	6	6	15	21	0	3	27	13	28	9	0	35	0
	2017	4	0	9	20	2	4	22	5	14	8	6	39	0
	2018	2	0	13	21	0	2	57	12	19	5	10	21	1
	2019	1	0	22	27	5	0	43	6	16	6	4	33	0
	2020	0	0	19	19	21	0	43	5	9	16	0	21	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

SPIS TABEL

Tabela 1	Powierzchnia gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój”	9
Tabela 2	Liczba ludności oraz gęstość zaludnienia w gminach według stanu na 31.12.2020 r.....	25
Tabela 3	Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 2010-2020	26
Tabela 4	Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020	29
Tabela 5	Liczba zameldowań, wymeldowań oraz wartość salda migracji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020	32
Tabela 6	Liczba wymeldowań do miast oraz za granicę w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020	34
Tabela 7	Struktura mieszkańców w poszczególnych gminach według trzech grup wiekowych w 2010 oraz 2020 roku.....	35
Tabela 8	Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” oraz ogólnie w województwie podkarpackim w 2020 roku.....	37
Tabela 9	Prognoza ludności poszczególnych gmin na lata 2021-2030.....	39
Tabela 10	Liczba rodzin oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach w 2020 roku	45
Tabela 11	Liczba placówek wychowania przedszkolnego oraz liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w poszczególnych gminach w 2020 roku	51
Tabela 12	Liczba szkół, uczniów oraz etatów nauczycieli w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” według danych z 2020 roku	52
Tabela 13	Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 roku w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”	56
Tabela 14	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Chłopice.....	60
Tabela 15	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Chłopice	60
Tabela 16	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Jarosław	61
Tabela 17	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotece gminy Laszki	62
Tabela 18	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Pawłosiów.....	63
Tabela 19	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Pawłosiów.....	63
Tabela 20	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Pruchnik.....	64
Tabela 21	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Pruchnik.....	65
Tabela 22	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie Gminy Miejskiej Radymno	66
Tabela 23	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach Gminy Miejskiej Radymno.....	66
Tabela 24	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminnych Radymna	67
Tabela 25	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Rokietnica.....	68
Tabela 26	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotece gminy Rokietnica	68
Tabela 27	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotece gminy Roźwienica.....	68
Tabela 28	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Stary Dzików	70
Tabela 29	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Stary Dzików	70

Tabela 30	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Stubno	71
Tabela 31	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Stubno	71
Tabela 32	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie gminy Wiązownica	73
Tabela 33	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach gminy Wiązownica	73
Tabela 34	Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie Gminy Wielkie Oczy	74
Tabela 35	Księgozbiór, czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach Gminy Wielkie Oczy.....	74
Tabela 36	Liczba osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020.....	76
Tabela 37	Liczba osób w wieku mobilnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020.....	78
Tabela 38	Liczba osób pracujących w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020	81
Tabela 39	Liczba osób pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój na przestrzeni lat 2010-2020	82
Tabela 40	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020.....	84
Tabela 41	Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020.....	85
Tabela 42	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie gmin OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku.....	87
Tabela 43	Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 i 2020.....	90
Tabela 44	Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD zarejestrowane na terenie OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020.....	91
Tabela 45	Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości na terenie poszczególnych gmin OF „Wspólny Rozwój” w 2010 oraz 2020 roku	92
Tabela 46	Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 i 2020	94
Tabela 47	Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla OF „Wspólny Rozwój” i województwa podkarpackiego w 2010 i 2020 roku.....	96
Tabela 48	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój”	99
Tabela 49	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Wspólny Rozwój”	101
Tabela 50	Liczba gospodarstw prowadzących produkcję rolniczą tylko na samozaopatrzenie żywnościowe oraz prowadzących sprzedaż własnych produktów rolnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”	104

Tabela 51 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospod	106
Tabela 52 Realizacja budżetu gmin OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020	109
Tabela 53 Wskaźniki dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 oraz 2020	112
Tabela 54 Struktura dochodów budżetu w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020	115
Tabela 55 Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020	116
Tabela 56 Wysokość wydatków majątkowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020.....	119
Tabela 57 Wynik bieżący gmin OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020	123
Tabela 58 Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w perspektywie finansowej 2014-2020	125
Tabela 59 Powierzchnia gruntów leśnych oraz lesistość w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój”	131
Tabela 60 Dane dotyczące sieci wodociągowej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku	173
Tabela 61 Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku	175
Tabela 62 Dane dotyczące sieci gazowej w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku	177
Tabela 63 Odpady komunalne zebrane na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2017-2020.....	178
Tabela 64 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2017-2020.....	179
Tabela 65 Dane dotyczące zebranych odpadów komunalnych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2020.....	181
Tabela 66 Liczba budynków mieszkalnych, mieszkań, izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020.....	184
Tabela 67 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020	188
Tabela 68 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020	191
Tabela 69 Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań	193
Tabela 70 Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku.....	195
Tabela 71 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2015-2020	197

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1	Zmiany w liczbie ludności w OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020	27
Wykres 2	Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2020	28
Wykres 3	Przyrost naturalny w poszczególnych gminach w okresie lat 2010-2020	30
Wykres 4	Liczba zameldowań i wymeldowań oraz saldo migracji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2020.....	31
Wykres 5	Saldo migracji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020.....	33
Wykres 6	Struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych OF „Wspólny Rozwój” oraz w województwie podkarpackim w 2020 roku	36
Wykres 7	Prognozowane zmiany w liczbie ludności na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2021-2030	42
Wykres 8	Prognozowana struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych na terenie OF „Wspólny Rozwój” w roku 2021 oraz 2030.....	42
Wykres 9	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach w roku 2020	46
Wykres 10	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w roku 2020 w OF „Wspólny Rozwój”, w województwie podkarpackim oraz ogólnie na terenie kraju	47
Wykres 11	Liczba dzieci w wieku do lat 3 w poszczególnych gminach w 2020 roku	48
Wykres 12	Liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat w poszczególnych gminach w 2020 roku	50
Wykres 13	Współczynniki skolaryzacji w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2010 oraz 2020.....	53
Wykres 14	Współczynniki skolaryzacji na terenie OF „Wspólny Rozwój” oraz w województwie podkarpackim w roku 2010 oraz 2020	54
Wykres 15	Zmiany liczby osób w wieku produkcyjnym na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2010-2020.....	78
Wykres 16	Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w OF „Wspólny Rozwój”, w województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2020 roku.....	86
Wykres 17	Udział podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem na terenie OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku	89
Wykres 18	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Wspólny Rozwój”	102
Wykres 19	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie OF „Wspólny Rozwój” oraz województwa podkarpackiego	103
Wykres 20	Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2015 i 2020 w OF „Wspólny Rozwój”, województwie podkarpackim (bez miast na prawach powiatu) oraz w powiatach: lubaczowskim, przemyskim i przeworskim	110
Wykres 21	Struktura dochodów budżetu OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020.....	113
Wykres 22	Udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020	118
Wykres 23	Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w roku 2015 i 2020	121

Wykres 24 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w poszczególnych gminach OF „Wspólny Rozwój” w 2020 roku	176
Wykres 25 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie OF „Wspólny Rozwój” na przestrzeni lat 2017-2020.....	179
Wykres 26 Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m2 i przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na 1 osobę w m2 w OF „Wspólny Rozwój”, powiatach: jarosławskim, lubaczowskim, przemyskim i przeworskim, województwie podkarpackim oraz w Polsce	186
Wykres 27 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego dla OF „Wspólny Rozwój”, województwa podkarpackiego oraz Polski w 2020 roku	190
Wykres 28 Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań w OF „Wspólny Rozwój”, województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2020 roku.....	192

SPIS MAP

Mapa 1	Zasięg terytorialny gmin wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” na lata 2022-2030.....	8
Mapa 2	Lokalizacja gmin wchodzących w skład OF „Wspólny Rozwój” w województwie podkarpackim.....	10
Mapa 3	Podział administracyjny gminy Chłopice	12
Mapa 4	Podział administracyjny gminy Jarosław	13
Mapa 5	Podział administracyjny gminy Laszki.....	14
Mapa 6	Podział administracyjny gminy Pawłosiów.....	15
Mapa 7	Podział administracyjny gminy Pruchnik.....	16
Mapa 8	Układ osadniczy miasta Radymna	17
Mapa 9	Układ osadniczy gminy Radymno	18
Mapa 10	Podział administracyjny gminy Rokietnica	19
Mapa 11	Podział administracyjny gminy Roźwienica.....	20
Mapa 12	Układ osadniczy gminy Stary Dzików	21
Mapa 13	Układ osadniczy gminy Stubno.....	22
Mapa 14	Podział administracyjny gminy Wiązownica.....	23
Mapa 15	Układ osadniczy gminy Wielkie Oczy.....	24
Mapa 16	Położenie fizycznogeograficzne Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” według J. Kondrackiego.....	126
Mapa 17	Sieć wodna na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój”.....	128
Mapa 18	Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie OF „Wspólny Rozwój”	129
Mapa 19	Obszary występowania złóż surowców oraz tereny górnicze na OF „Wspólny Rozwój” ..	130
Mapa 20	Tereny leśne na OF „Wspólny Rozwój”	131
Mapa 21	Obszary chronionego krajobrazu na terenie OF „Wspólny Rozwój”	133
Mapa 22	Specjalne obszary ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie OF „Wspólny Rozwój”	134
Mapa 23	Specjalne obszary ochrony siedlisk – Natura 2000 na terenie OF „Wspólny Rozwój”	135
Mapa 24	Rezerваты przyrody na terenie OF „Wspólny Rozwój”	136
Mapa 25	Szlaki turystyczne na terenie OF „Wspólny Rozwój”	161
Mapa 26	Trasa Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo na terenie OF „Wspólny Rozwój” ...	162
Mapa 27	Przebieg „Szlaku rowerowego w gminie Jarosław – czerwony” oraz „Niebieskiego Szlaku dookoła Jarosławia na terenie OF „Wspólny Rozwój”	163
Mapa 28	Przebieg tras rowerowych „Okolice bocianiej stolicy i pięknych cerkwi” oraz „Szlakiem kultur pogranicza” na terenie OF „Wspólny Rozwój”	164
Mapa 29	Układ sieci drogowej województwa podkarpackiego	168
Mapa 30	Układ sieci kolejowej województwa podkarpackiego.....	169
Mapa 31	Zewnętrzna dostępność komunikacyjna województwa podkarpackiego.....	171

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1	Dwór w Chłopicach.....	138
Zdjęcie 2	Sanktuarium pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Chłopicach	139
Zdjęcie 3	Zespół pałacowo-parkowy w Pełkiniach	140
Zdjęcie 4	Kościół Rzymskokatolicki pw. Św. Michała w Surochowie	140
Zdjęcie 5	Zespół pałacowo-parkowy w Wysocku	141
Zdjęcie 6	Kościół parafialny pw. Św. Zofii i św. Szczepana w Laszkach.....	142
Zdjęcie 7	Zespół dworski w Pawłosiowie.....	143
Zdjęcie 8	Zespół pałacowo-parkowy w Ożańsku	143
Zdjęcie 9	Zabudowa miejska w mieście Pruchnik.....	144
Zdjęcie 10	Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Jodłówce	145
Zdjęcie 11	Hala targowa w Radymnie	146
Zdjęcie 12	Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca w Radymnie	146
Zdjęcie 13	Cerkiew grekokatolicka pw. Narodzenia Najświętszej Bogurodzicy w Chotyńcu	147
Zdjęcie 14	Zespół cerkiewny w Młynach	148
Zdjęcie 15	Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja i Matki Boskiej Częstochowskiej w Rokietnicy	149
Zdjęcie 16	Sanktuarium Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowach	149
Zdjęcie 17	Dwór w Roźwienicy	150
Zdjęcie 18	Zespół kościoła rzymskokatolickiego pw. Św. Mikołaja w Rudołowicach.....	151
Zdjęcie 19	Kościół parafialny pw. Św. Trójcy w Starym Dzikowie	152
Zdjęcie 20	Cerkiew grekokatolicka pw. Św. Dymitra Męczennika w Starym Dzikowie	152
Zdjęcie 21	Zespół dworski w Stubnie.....	154
Zdjęcie 22	Zespół cerkiewny w Stubienku (obecnie rzymskokatolicki kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	154
Zdjęcie 23	Kościół rzymskokatolicki pw. Św. Piotra i Pawła w Ryszkowej Woli	155
Zdjęcie 24	Cerkiew pw. Św. Kosmy i Damiana w Zapałowie	156
Zdjęcie 25	Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Wielkich Oczach	157
Zdjęcie 26	Sanktuarium Matki Boskiej na Płomieniu	157